

SECURITAS IMPERII

8

**Sborník k problematice
bezpečnostních služeb**

- © Archiv Ministerstva vnitra – fotografie na s. 202.
© Státní ústřední archiv v Praze – fotografie na s. 182.
© Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2001

ISBN 80-902885-2-9

Obsah

Úvod	5
Jiří Bašta	
Agent REPO – spisovatel ve službách komunistické propagandy ...	6
Petr Hrubý	
Agent JÁNSKÝ – Australan ve službách StB a KGB	70
Jan Kalous	
Generál Jan Šejna – předmět zájmu vojenské kontrarozvědky	95
Prokop Tomek	
Agent LIGHT – tajný spolupracovník v britské rozvědné službě ...	149
Prokop Tomek	
Josef Frolík – muž na nepravém místě	183
Patrik Virkner	
Agent LEV – tajný spolupracovník v exilové ČSSD	203
Seznam zkratk	259
Jmenný rejstřík	262
Resume / Summary / Resümee	271
Ediční poznámka	279

Úvod

Vydáním sborníku *Securitas imperii* číslo 8 si klademe za cíl přispět k odstraňování mezer v obecném povědomí o vztahu československého komunistického režimu k zahraničí. Publikované studie spojuje kromě toho i další leitmotiv: člověk, jedinec jako služebník totalitního státu, a to nikoliv jen tajný spolupracovník, ale i „kádrový příslušník“ bezpečnostních struktur. Snažíme se hledat odpovědi na otázky, jaké byly životní peripetie těchto lidí a jakým vývojem procházela jejich loajalita. Šest studií nemůže představovat reprezentativní vzorek, který by ukázal všechny základní modely vztahu jedince a moci, sluhy a pána. Přesto doufáme, že i taková ukázka může sdělit odborné i laické veřejnosti něco nového.

Studie jsou většinou zaměřeny na známé a diskutované postavy, jako byl Tomáš Řezáč, Jan Šejna, Karel Zbytek nebo Josef Frolík.

Studovat problematiku zahraničních aktivit čs. bezpečnostního aparátu je dnes nemožné bez spolupráce s Úřadem pro zahraniční styky a informace. Jeho pracovníkům tímto děkujeme za poskytnutí informací a recenzi textů.

Agent REPO – spisovatel ve službách komunistické propagandy

Jiří Bašta

Agenturní působení tajných spolupracovníků Státní bezpečnosti má dosud v řadách širší veřejnosti nádech jakéhosi tabu. Mezi zcela logické důvody této tristní situace patří především nedostatečná přístupnost archivních materiálů, které příslušníci StB nestačili skartovat bezprostředně po 17. listopadu 1989.

Následující text obsahuje chronologicky strukturovaný popis agenturní činnosti spisovatele Tomáše Řezáče (1935–1992), jednoho z prominentních tajných spolupracovníků Státní bezpečnosti, tematicky doplněný dobovými komentáři z exilového i komunistického tisku.¹⁾

Tomáš Řezáč, svého času elitní agent s rozporuplnými osudy, působil v síti StB s několikaletou pauzou od poloviny šedesátých let až do roku 1988, tedy téměř až do zhroutení komunistického totalitního režimu. Jeho původ z věhlasné a komunisty protěžované spisovatelské dynastie ho předurčoval mezi ten druh spolupracovníků, kteří se pro kooperaci se Státní bezpečností rozhodli z čistě ideologických důvodů.

Řezáčovo předsrpnové působení v ČSSR

Tomáš Řezáč se narodil dne 2. 3. 1935. Pocházel ze spisovatelské rodiny úzce spjaté s komunistickým režimem. Jeho otec Václav Řezáč (1901–1956) patřil svého času mezi přední tvůrce tzv. socialistické prózy a matka Emilie (1903–1997) rovněž vykazovala publicistickou činnost. Mladý Řezáč studoval tři roky na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy, kterou však po roční zdravotní pauze již nedokončil. Pod pseudonymem Karel TOMÁŠEK začal publikovat a pracovat na místě redaktora časopisu Kulturní tvorba.

Během základní vojenské služby přišel Řezáč do styku s operativní prací u pomocné složky vojenské kontrarozvědky, čímž se později nejednou vy-

¹⁾ Všechny v textu uvedené údaje a informace vztahující se k činnosti T. Řezáče do r. 1976 (kromě zvlášť uvedených v poznámkovém aparátu) jsou vytěženy ze sv. r. č. 45754, a. č. AS-15731, uloženého v archivu I. S-FMV. K Řezáčově působení po návratu do ČSSR jsem čerpal z osobního svazku deponovaného v archivu odboru archivní a spisové služby Ministerstva vnitra (dále jen AOASS MV) Praha pod a. č. 616576, r. č. 10687.

chloubal. Roku 1961 začal pracovat na knize reportáží z prostředí Veřejné bezpečnosti, a proto mu byl umožněn přístup na okresní oddělení VB Praha-západ. Zpracovávaná problematika ho údajně natolik zaujala, že hodlal vstoupit do služeb Ministerstva vnitra. Publikace z prostředí VB vyšla v roce 1962 pod názvem Okresní oddělení a údajně měla v řadách čtenářů pozitivní ohlas. Krajská správa MV Praha doporučila roku 1963 Řezáče na místo v úseku archivnictví. On se však mezitím rozhodl pokračovat v práci redaktora Kulturní tvorby.

Po předchozím důkladném vytypování byl Tomáš Řezáč získán na pozici informátora I. odborem KS MV Praha dne 21. 5. 1965 pod krycím jménem KAREL, a to bez jakéhokoliv vnějšího nátlaku.²⁾ Mladý spolupracovník Řezáč se měl orientovat na „problematiku vízových cizinců a novinářů“. Spolupráci s ním však příslušníci StB z důvodu ztráty možností ukončili již 2. 8. 1967. Podruhé byl Řezáč „zaverbován“ 22. 11. 1972, kdy na něj I. správa FMV (rozvědka) zavedla nový svazek pod krycím názvem REPO, týkající se „problematiky emigrace“.

V době první „verbovky“ vykazoval Řezáč styky mj. na vicekonzula USA J. G. Gwynna, italského kulturního přidělence Paciniho a na italskou manželku spisovatele Ladislava Fuchse Gullianu Limmiti.

Po úspěšném nasazení v několika relativně nevýznamných akcích byl Řezáč 21. 10. 1965 převeden do stavu agenta. Pod záminkami účasti na zasedání spisovatelské organizace PEN Club a získání materiálů k připravované reportáži vyjel na služební cestu do Paříže, kde měl za úkol kontaktovat Pavla Tigrida. Tigrid však v inkriminované době pobýval v USA. Přesto tehdejší Řezáčův řídicí orgán (ŘO) hodnotil výjezd svého agenta do Francie kladně, neboť po návratu do ČSSR předal agent KAREL údajně zajímavé zprávy o průběhu zasedání PEN Clubu.

V průběhu další spolupráce donášel Tomáš Řezáč svému řídicímu orgánu informace především z okruhu literátů a vysokoškoláků. Vypracovával zprávy o činnosti a aktivitách těchto intelektuálů a jejich snahách o sdružování.

Tento druh informací však pracovníci Státní bezpečnosti pokládali za zkreslený a zavádějící, proto dne 20. 4. 1967 navrhli spolupráci s Řezáčem přerušit. Mezi různé důvody, uvedené v návrhu na ukončení spolupráce, patřily Řezáčův původ z intelektuálské rodiny, vyvolání opileckého incidentu v restauraci Stará fara v Praze 6, po němž mohlo dojít k dekonspiraci agenta, a v neposlední řadě podání nepravdivé zprávy o údajném Řezáčově setkání s profesorem Černým za pobytu ve Francii.

²⁾ I. odb. KS MV Praha se specializoval na boj s „vnějším nepřítelem“.

Nutno dodat, že s odstupem času hodnotili příslušníci StB toto své rozhodnutí jako neuvážené. Dle pozdějšího vyjádření Řezáčova řídicího orgána nebyla výše jmenovaná pochybení tak závažná, neboť agentovy informace klasifikované jako dezinformace se v následujících „krizových“ letech 1968–1969 ukázaly jako opodstatněné.

Tomáš Řezáč se dle své výpovědi z roku 1975, určené příslušníkům StB, stavěl k problémům v roce 1968 „seriózně“ a nepodnikal proti Komunistické straně a státním orgánům žádné nepřátelské kroky. Jak dále uvedl: „*Sjezdu Svazu čs. spisovatelů v r. 1967 jsem se ani neúčastnil, přestože jako kandidát Svazu jsem na sjezd samozřejmě pozván byl. Nechci se dělat hezkým, ale celé sjezdové jednání mně bylo protivné, atmosféra pro mě neúnosná, a proto jsem upřímně řečeno radši chodil na pivo, než bych poslouchal řeči Kohouta a spol.*“³⁾

Po celou dobu první fáze spolupráce bylo s agentem KARLEM uskutečněno celkem 135 schůzek převážně v konspiračních bytech. Za 139 předaných písemných zpráv obdržel Řezáč na odměnách dohromady pouze 700 korun. Celkové náklady za občerstvení a jiné položky na schůzkách s KARLEM dosáhly výše 5754 korun.

Švýcarská emigrace

Zlom v Řezáčově životě nastal 29. 9. 1968, kdy spolu se svojí druhou ženou Ludmilou legálně odcestoval na turistický zájezd do Rakouska, Jugoslávie a Itálie. V zahraničí se však oba manželé rozhodli pro emigraci. Dne 14. 10. 1968 překročili hranice Švýcarska a posléze se usadili ve městě Horw v blízkosti Luzernu, kde Řezáč i jeho žena vystřídali několik zaměstnání. Avšak s nastupující normalizací v Československu a s ohledem na Řezáčovu minulost nemohl jejich čin zůstat bez odezvy.

První Řezáčův kontakt s agenturní minulostí zprostředkoval jeho vlivný pražský přítel Vladimír Diviš, který v letech 1969–1972 zastával funkci vedoucího oddělení stranické práce ve sdělovacích prostředcích ÚV KSČ. Diviš ve svém přátelsky laděném dopise Řezáče vyzval, aby mu svoji emigraci odůvodnil. V odpovědi ze dne 17. 12. 1970 Řezáč vylíčil své sympatie k tehdejšímu vedení KSČ, přičemž nekriticky opěvoval především normalizačního prezidenta ČSSR Gustáva Husáka: „*Prostě: já toho muže miluju: jeho čestnost, hrdinství, s jakým se obrátil v šedesátém devátém proti národu, který jako stádo zblblých ovcí se hnal do propasti občanské války a státní neexistence. S obrovskou mravní velikostí se pan doktor tehdy postavil sám – či jenom*

³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – přepis z magnetofonového záznamu“, 5. 4. 1975.

s nemnohými – a policejními obušky dal ty pitomce zahnat na cestu pořádku. [...] Ano, já se mu obdivuji: té jeho státnické virtuozitě, tomu jeho gouverner c'est prévoir [vládnout, to je předvídat (fr.)] – tomu, jak vzal těm kecálkům tady na Západě vítr z plachet tím, že nepřipustil monstrprocesy, a na druhé straně, jak dokázal mravní bahno dubčekovců. Prostě: mám ho rád a chtěl bych mu pomáhat.“⁴⁾

V tomto podlézavém a téměř až flagelantském dopise se Řezáč také zmínil o svém tehdejší zaměstnání ve Švýcarsku v oblasti marketingu. Z „třídního hlediska“ sebekriticky pohlížel na údajně vlastní objev a zdokonalení psychologických kritérií pro analýzu trhu spotřebního zboží: „Z mé práce dál nesmyslně a intenzivněji bohatnou hořčicoví miliardáři Thomy a Frank, akcionáři Knutwilerovy minerálky a šéfové Coca-Coly. [...] Syn Emy a Václava Řezáčových, komunistický žurnalista Tomáš Řezáč, pečuje o vyšší zisky kapitalistů, přepíšeš-li si moji činnost takhle otevřeně a poněkud neohrabaně ideologicky, pak je to k blití.“⁵⁾

Řezáč se dále zpovídal z „velkého omylu“, jehož se svojí emigrací dopustil. Dle vlastního vyjádření by se do Československa ihned vrátil, ale bránila mu v tom jednak velká zadluženost ve Švýcarsku a jednak obava z trestního stíhání za nedovolené opuštění republiky:

„Nebudu a nemohu riskovat kriminál; to, že mně nezavřou a nebudou vláčet po soudech, musím mít pro nás oba černé na bílém. Z těchto důvodů:

1) Na sezení v kriminále je škoda mého času i vědomostí.

2) Nevím, proč bych měl bručet a dejchat cezenej vzduch já, když Pavel Kohout, Václav Havel, Šaňo Dubček, profesor Černý a celá ta Saubande [chlastací banda (něm.)], která nás vyhnala ven, si běhá po svobodě.

3) Nemám prostě pocit viny. Choval jsem se tu slušně a nic jsem proti republice neudělal.“⁶⁾

Na základě tohoto Řezáčova sebekritického dopisu požádal Diviš Vasila Biřáka o radu, jak dále v tomto citlivém případě postupovat. Tehdejší tajemník ÚV KSČ Biřák, odpovědný za ideologii a zahraniční politiku, patřil mezi nejortodoxnější představitele komunistické státní moci. Diviš se Biřákovi ve své zprávě ze dne 23. 12. 1970 zmínil o Řezáčově reportérském talentu a dodal, že v případě jeho návratu z exilu by tak „drastickou pravdu“ o emigraci dokázal napsat jen Řezáč.

⁴⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Dopis Vladimíru Divišovi“, 17. 12. 1970.

⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁾ Tamtéž.

Tomáš Řezáč agentem rozvědky

V prvé řadě se však Řezáčovu touhu po návratu domů chystala využít rozvědky Státní bezpečnosti v rámci připravovaných „aktivních opatření“.

Pracovníci I. správy FMV nejdříve zmapovali Řezáčovu celkovou situaci ve Švýcarsku za účelem potenciální zpravodajské spolupráce. Aktivní činnosti pro I. správu FMV si měl agent REPO – což bylo Řezáčovo nové krycí jméno – svůj návrat do ČSSR vykoupit. Nutno však zdůraznit, že to nedělal proti svému přesvědčení.

Dle rozboru mjr. Jandáka z 31. odboru I. správy FMV se Řezáč jevil jako „vhodný typ pro obnovení spolupráce s cílem rozpracování prominentů čs. emigrace v zahraničí především z řad novinářů a kulturních pracovníků“.⁷⁾

Návrh z října 1972 předpokládal kontaktování REPA ve Švýcarsku pracovníkem rezidentury v Londýně Nedbalem, kterého manželé Řezáčovi znali ještě z Prahy. V podrobném plánu „verbovky“ se objevila zásadní pasáž, že v případě jeho ochoty spolupracovat za daných pravidel „mu bude ze strany MV zaručeno, že při jeho případném pozdějším návratu do ČSSR nebudou proti němu činěna opatření vyplývající z trestního postihu za opuštění republiky“.⁸⁾ Autor návrhu rovněž vyloučil situaci, podle které by Řezáč případně udal příslušníka StB Nedbala švýcarské policii. REPOVA manželka však pro svůj antisocialistický postoj nesměla o zájmu rozvědky nic tušit a předem byla z jakýchkoliv jednání vyloučena.

Celá verbovací akce proběhla podle očekávání dne 21. 10. 1972. Řezáč přistoupil na všechny Nedbalovy podmínky a poté došlo k seznámení s přiděleným řídicím orgánem Václavem Riegrem. Oběma pracovníkům StB REPO sdělil, že je již dlouho očekával, a pouze litoval, že se neozvali dříve. Nedbal situaci popsal slovy: „Řekl jsem mu, že já osobně od něho žádám slib, že bude spolupracovat konspirativně a ukázněně. Odpověděl bezprostředně: Jste zde a já říkám zdrastvujtě!“⁹⁾

⁷⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „A RETO [sic] – návrh na kontakt v zahraničí“, 4. 10. 1972.

⁸⁾ Tamtéž.

⁹⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Záznam o provedení kontaktu, obnovení agenturních vztahů, získání ke spolupráci s rozvědkou v zahraničí a předání spolupracovníka s. Riegrovi, řídicímu orgánu naší rezidentury v Bernu“, 1. 11. 1972.

REPOVY vazby na vrcholné autority českého exilu

V krátké době po navázání kontaktu s komunistickou rozvědkou pronikl Řezáč ke Zdeňku Záplatovi, šéfredaktorovi exilového časopisu Zpravodaj, a stal se jeho dopisovatelem.

Podle vyjádření řídicího orgánu splnil REPO v období od listopadu 1972 do června 1973 všechny stanovené úkoly. Navíc získal styky na československé exilové spisovatele ve Spolkové republice Německo, kteří se soustředili v okruhu nakladatelství Index.

V tomto období došlo k šesti schůzkám s řídicím orgánem Riegre, na kterých Řezáč předal celkem šestnáct zpráv. Vykazoval se vysoce iniciativně, přestože ho dosud Riegr za zpravodajskou činnost nijak neodměňoval. Z výsledků spolupráce s agentem REPEM za období od července 1973 až do června 1974 opět vyniklo Řezáčovo „kladné hodnocení“. Jeho nový řídicí orgán (od února 1974 příslušník I. správy FMV Košnar) mu však již za vynaložené náklady a poskytnuté informace vyplatil během sedmi schůzek částku v celkové výši 1500 švýcarských franků.

O Řezáčově postoji ke komunistické garnituře v tehdejším Československu se ve zprávě StB mj. píše: „*Jeho vztah k současné politice v ČSSR a ke spolupráci s MV je pozitivní. REPO sympatizuje s vedením a politikou KSČ a je přesvědčen, že spolupráci přispívá v upevňování politiky ve své vlasti. Určité nedostatky se u REPA projeví v nekázní při dodržování konspirativních zásad práce, která pramení z jeho charakterových vlastností a snaze o včasné a rychlé předávání získaných poznatků svému ŘO.*“¹⁰⁾

Roku 1973 vyšel Řezáčovi pod pseudonymem A. LIDIN v SRN román ze špionážního prostředí nazvaný Trpaslík na houpačce.¹¹⁾ Při příležitosti interview o knize na rozhlasové stanici Svobodná Evropa se seznámil s vedoucím české redakce Karlem Jezdinským.

Debata nad obsahem špionážního románu moderovaná Jezdinským v mnichovském studiu RFE byla Řezáčovi údajně velmi nepříjemná, jak se později omlouval před příslušníky rozvědky StB, ale z konspirativních důvodů ji nemohl vetovat: „*Karel Jezdinský mi řekl, když už jsi tady, tak něco natočíme. Bylo mi jasné, že jde o kompromitaci, odmítnout jsem samozřejmě nemohl. Kdybych byl býval odmítl, zavřel jsem si veškeré kontakty k těmto osobám, které nás tehdy svrchovaně zajímaly a myslím, že ani dodnes zajímat nepře-*

¹⁰⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Vyhodnocení spolupráce“, 5. 7. 1974.

¹¹⁾ LIDIN, A.: Trpaslík na houpačce. Index, Köln 1973.

staly. Proto jsem na interview přistoupil a snažil se je udržet v té nejmírnější míře. Sřihy bylo něco skutečně upraveno, např. jak je také uvedeno v tom připravovaném pořadu o Svobodné Evropě, nakonec byly vypuštěny některé invektivy proti lidem jako Pavel Kohout, Luděk Vaculík apod., o kterých jsem se tam zmiňoval, že třeba, že byli muži Pražského jara, nedosáhli zdaleka nic, nikdy těch literárních kvalit, jakých dosáhla tzv. schematická generace Olbracht, Majerová, Pujmanová a můj otec. Věděl jsem od začátku, že interview bude vysílán, ale jak říkám, pomoci tady nebylo, musel jsem se řídit taktickými ohledy své práce v zahraničí.¹²⁾

Po vzájemné domluvě strávil Jezdinský počátkem března 1974 ve Švýcarsku u Řezáče celý týden, přičemž mu prozradil pochybnosti některých exulantů z RFE ohledně Řezáčova charakteru. Začátkem května 1974 navštívil Jezdinský Řezáče ještě jednou a v jeho nepřítomnosti vyzvídal od jeho ženy „zda REPO není ‚fízl‘. Schulz ze Svobodné Evropy mu prý říkal, že REPO byl v ČSSR důstojníkem StB a že v této práci možná i pokračuje. Manželka toto tvrzení energicky popřela.“¹³⁾

Během svého pobytu ve Švýcarsku navázal Řezáč styky postupně s dalšími významnými představiteli československé emigrace. V roce 1974 se prostřednictvím Boženy Köhlerové, Češky s italským pasem, zkontaktoval dokonce s Jiřím Pelikánem.¹⁴⁾ Pelikán ho vybídl, aby se stal přispěvatelem jeho časopisu Listy a údajně ho též pozval na společný prázdninový pobyt v Itálii, kterého se však Pelikán nakonec neúčastnil.¹⁵⁾ Podle REPOVY agenturní zpráva navštívil Pelikán při průjezdu Švýcarskem v první polovině října 1974 manžele Řezáčovi v jejich novém bytě v Zürichu a opětovně REPOVI nabídl post dopisovatele časopisu Listy.¹⁶⁾ Řezáč však použil připravenou legendu ve smyslu, že se o život v ČSSR nezajímá a o emigraci psát nehodlá. Na to však dle zprávy ŘO Košnara reagoval Pelikán slovy, „že Listy jsou určeny především opozici v ČSSR. Nehodlá proto publikovat v nich problémy týkající se dění na Západě, kde – jak dodal – to jde stejně od deseti k pěti a západní Evropa se utápí v sociálních a krizových problémech. To by nebyla dobrá vizitka pro

¹²⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – přepis z magnetofonového záznamu“, 5. 4. 1975.

¹³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – rozbor dosavadní spolupráce, 12. 9. 1974.

¹⁴⁾ Jiří Pelikán (1923–1999), v letech 1953–1963 generální tajemník a předseda Mezinárodního svazu studentstva, 1963–1968 ředitel Československé televize, od r. 1970 v Itálii žijící vydavatel exilového časopisu Listy.

¹⁵⁾ Srovnej dále verzi B. Köhlerové v dopise z 21. 5. 1975, viz příloha č. 6.

¹⁶⁾ Srovnej Pelikánovo stanovisko, viz příloha č. 5.

Listy. Jde mu výhradně o vnitropolitickou a vnitrostranickou situaci u nás v ČSSR. Vyjádřil se, že nepřestal mít své kontakty a spojení do prostředí kolem našeho ÚV KSČ a že by některé takto získané materiály dával k novinářskému zpracování a ideologickému ‚obohacení‘ REPOVI, které by pak byly publikovány v Listech. Měl však podmínku, aby REPO psal pod vlastním jménem, které v intelektuálním prostředí Československa něco znamená. Pak by to byl trháč a zcela jinak by to působilo nežli nějaký pseudonym.“¹⁷⁾ Řezáč tehdy nabídku neodmítl, ale ani nic neslibil.

Setkání s Alexandrem Solženicynem

Prostřednictvím českých emigrantů manželů Holubových, se agent REPO v březnu 1974 na vernisáži v obci Pfäffikon u Zürichu seznámil s jedním z nejvýznamnějších představitelů ruské emigrace, se spisovatelem Alexandrem Solženicynem.

Tento nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1970 a autor proslulého díla *Souostroví Gulag* projevil zájem o další setkání s Řezáčem, protože REPO ho zaujal svým rozhledem a výbornou znalostí ruštiny. Údajně také proto později Řezáč přeložil Solženicynovu poemu *Pruské noci* z roku 1949, která líčí brutalitu rudoarmějců v Prusku. Solženicynovi se zdálo politicky výhodné vydat zmíněnou poemu v českém jazyce a propašovat ji do Československa. Cílem této akce mělo být prohloubení nenávisti v podvědomí českého národa vůči sovětským vojákům a podnícení roztržky se SSSR. Dle vlastních slov však REPO tento hotový překlad posléze zničil.

Z úvodního setkání se Solženicynem, který mj. hodnotil své vztahy s jiným ruským disidentem a pozdějším nositelem Nobelovy ceny míru z roku 1975, vědcem Andrejem Sacharovem (1921–1989), přinesl agent REPO následující poznatky: „*[Solženicyn] prohlásil, že v roce 1973 existovaly dvě tendence v řadách ‚odpůrců‘ sovětského režimu. Jedna část, jejichž taktiku zastával i Sacharov, tvrdila, že v zájmu zintenzivnění boje proti komunismu je nutno se především obracet na světovou veřejnost na Západě, mezinárodní organizace a Ligu pro lidská práva, aby se co nejvíce psalo o opozici v SSSR, a pod tímto tlakem měla sovětská vláda ustupovat. Solženicyn naopak tvrdil, že je nutno v první řadě působit na sovětské lidi, skupinky v řadách inteligence a mládež a touto cestou bojovat za změny v režimu. Z těchto důvodů prý vznikly mezi Solženicynem a Sacharovem hlubší osobní rozpory. Solženicyn dále velmi po-*

¹⁷⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Pelikán – styk s REPO“, 31. 10. 1974.

*mlouval ‚disidenty‘ v SSSR, kritizoval jejich nezávadnost, mnohdy hloupou taktiku a hlavně bojácnost.*¹⁸⁾

Alexander Solženicyn se ve svém švýcarském exilu obklopil úzkým kruhem přátel z řad Čechů, neboť ruská ani polská emigrace ho mezi sebe nepřijala. Z nacionalistických důvodů se mu nepodařilo proniknout ke špičkám české emigrace pravicového zaměření, mezi které tehdy patřili např. křesťanští demokraté ing. Husák a dr. Marhová. Pro ně to byl jednou a provždy „Rus“. Rovněž levicové posrpnové exilové autority, tzv. reformní socialisté, se před Solženicynem uzavřely. Jediným jeho významnějším kontaktem z řad českého exilu se stal Jiří Pelikán, přestože se spolu osobně nestýkali. Důvody, které vedly Solženicyna k vazbě na Pelikána, byly dle informací REPA zcela účelové. Pelikán měl totiž údajně nejdokonaleji vybudované kanály do Československa a toho chtěl Solženicyn využít k pašování svých tiskovin.

Co se týká postoje pracovníků RFE k Solženicynovi, zdála se jim všechna jeho tehdejší veřejná prohlášení zcela nereálná. I přes odmítavé reakce většiny českých exulantů k Solženicynově osobě daroval ruský spisovatel československé sekci RFE bezplatná práva na vysílání Souostroví Gulag v českém jazyce.

Zajímavé srovnání poskytly paměti bývalého člena KGB Vasilije Mitrochina, čerpající z tajných archivů sovětské tajné policie a vydané roku 1999 v Londýně.¹⁹⁾ V kapitole nazvané „Sledování Solženicyna čs. agenty“ se objevily osvětlující informace, dokládající spisovatelovu nezastupitelnou úlohu v soukolí dezinformačních a propagandistických kampaní komunistických států. V Mitrochinových záznamech vystupují Holubovi spolu s Řezáčem jako dva hlavní zdroje poznatků k Solženicynově osobě. Přestože manželé Holubovi i Řezáč patřili mezi agenty Státní bezpečnosti, vzájemně o svém „podvázání“ nevěděli. Všechny aktuální zprávy o Solženicynovi konzultovali na vrcholné úrovni za českou stranu šéf I. správy M. Hladík a za sovětskou dokonce velitel celé KGB Jurij Andropov.²⁰⁾

Andropov podepsal dne 19. 9. 1974 mnohotvárný plán zaměřený na diskreditaci a destabilizaci osoby Alexandra Solženicyna, jeho rodiny a jeho styků se sovětskými disidenty. Do Švýcarska byli vysláni důstojníci KGB, aby tam dlouhodobě proti Solženicynovi působili. Sovětská KGB rovněž financovala množství propagandistických publikací namířených proti němu, včetně memo-

¹⁸⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Solženicyn – informace“, 26. 4. 1974.

¹⁹⁾ Andrew, Christopher – Mitrokhin, Vasili: The Mitrokhin Archive. London 1999.

²⁰⁾ Jurij Andropov (1914–1984), od r. 1982 generální tajemník ÚV KSSS.

árů jeho první ženy Natalie Rešetovské, pravděpodobně z větší části napsaných v centrále KGB.²¹⁾

Ze zprávy vedoucího pracovníka StB, adresované REPOVU řídicímu orgánu, je patrná snaha o udržení Řezáčových styků jak se Solženicynem, tak i s Pelikánem. Státní bezpečnost logicky považovala tyto známé emigrantské autority ze všech REPOVÝCH kontaktů za největší hrozbu pro socialistický blok. Státobezpečnostní zájem o činnost obou významných exilových exponentů se odrazil rovněž v následujících instrukcích: „*Informuj [Řezáče], aby pro současnou dobu vyvinul maximální úsilí o udržení pravidelných styků se Solženicynem a s Pelikánem. V případě Solženicyna ať se pokusí i v průběhu práce na překladu konzultovat s ním slovní obraty nebo výrazy, ale jenom proto, aby se s ním co nejvíce sblížil. V případě Pelikána ať přijme nabídku psát pro Listy, ale po uskutečnění této akce ať sleduje situaci z hlediska možnosti využití originál materiálů, které mu Pelikán dá k dispozici. Stačí, když by materiály mohl zapůjčit k ofotografování nebo sám udělal fotokopii.*“²²⁾

Krátce před připravovaným stažením REPA zpět do Československa se zájem StB zúžil na vytěžení maximálního množství informací k osobám Solženicyna a Pelikána, jak o tom svědčí rovněž následující zpřesněná instruktážní zpráva: „*[Řezáče] instruuj k získání co nejvýhodnější situace styků s Pelikánem a Solženicynem a toto budou hlavní úkoly pro zbytek období. Měl by proto i sám projevit zájem o získání co největšího množství materiálů, který by se nechal potom využít, přičemž počítáme s tím, že povšechný materiál k emigraci nemusí zvlášť získávat. Měl by tedy nyní na sebe ‚nabalit‘ co nejvíce informací a materiálů, který by bylo možno využít s tím, že nejcennější je materiál dokumentační, tj. dopisy, písemný materiál apod. V případě setkání s lidmi z Radia Svobodná Evropa nemáme zvláštní zájem.*“²³⁾

Evidentní snaha Státní bezpečnosti o získání maxima údajů k oběma exulantům směřovala k pozdějšímu efektivnímu využití v dezinformačně-propagandistických kampaních. Tomuto cíli nahrávalo například Solženicynovo veřejně proklamované imperiální uvažování, charakteristické pánovitým přehlížením malých národů a projevující se hned od počátku jeho švýcarského exilu.²⁴⁾

²¹⁾ Andrew, Christopher – Mitrokhin, Vasili: The Mitrokhin Archive. London 1999, s. 416.

²²⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Agent REPO – předběžné pokyny“, 8. 11. 1974.

²³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – Další pokyny k řízení a instruování“, 7. 12. 1974.

²⁴⁾ Solženicynovy úvahy je možno posoudit např. v nedávno česky vydaném díle: Solženicyn, A.: Rusko v troskách, Praha 1999.

Dne 21. 10. 1974 se Tomáš Řezáč setkal se slovenským spisovatelem Emilem Kniežou, který ho informoval o postoji slovenské emigrace k Solženicynovi. REPŮV řídicí orgán k této věci ve své zprávě uvedl: „*Knieža sdělil prameni [Řezáčovi], že slovenská část emigrace ostře napadá Solženicyna za jeho pamflet ‚Nežít se lží‘, [kde se] mluví o ‚národě československém‘. Slovenská emigrace považuje tuto formulaci za drzost, Slováci zahazují výtisky S. spisku a slovenská emigrace je podle Knieži připravena proti Solženicynovi ilegálním způsobem vystupovat i na území Slovenska.*“²⁵⁾

Rovněž na dalším setkání REPA se Solženicynem dne 27. 12. 1974 se ruský spisovatel vyjadřoval v kategoriích, které děsily i jeho blízké přátele a hostitele, české exulanty a tajné spolupracovníky StB manžele Holubovi. Solženicyn údajně hovořil ve smyslu, „*že dnes na světě neexistuje demokracie jako taková, není pokroku a svět se někam řítí. Demokracie není ani v Americe, ani v západních státech Evropy, a již vůbec ne na Východě. Nejideálnější by bylo, kdyby se svět vrátil zpět nejméně o 70 let, každá země do svých původních hranic, existovalo zase původní carské Rusko, Rakousko-Uhersko, Afrika ve své dřívější podobě atd.*“²⁶⁾

K samotné charakteristice Solženicynovy osobnosti a jeho životnímu rytmu podal REPO poznatky, které jeho bývalý řídicí orgán Riegr vyhodnotil následovně: „*V dnešní době, kdy zájem o Solženicyna klesl absolutně na nulu nebo téměř absolutně na nulu, snaží se Solženicyn kolem sebe opět vzbudit alespoň do jisté míry rozruch. Především předstírá, že má chorobný strach z únosu své manželky nebo svých dětí nebo sebe orgány sovětské rozvědky. Dále se také vyjádřil, že se obává, že mu sovětská zpravodajská služba připravuje osud Trockého, že jej chtějí zavraždit.*“²⁷⁾ Tato citace je vyjmuta ze zprávy, kterou spolu s ostatními informacemi získanými o Solženicynovi předávala Státní bezpečnost sovětským „přátelům“.²⁸⁾

²⁵⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Výpis pro přátele“, 28. 12. 1974.

²⁶⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Solženicyn – poznatky“, 30. 1. 1975.

²⁷⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Alexander Izajevič Solženicyn – poznatky k nejbližším stykům“, 2. 4. 1975.

Lev Davidovič Trockij (1878–1937), Stalinův rival a oponent, zavražděn na jeho příkaz v mexickém exilu.

²⁸⁾ Výraz „přátelé“ užívala StB pro označení pracovníků KGB, v tomto případě konkrétně 5. správy, která měla sídlo v Kyjevě a byla zaměřena mj. na Československo.

REPOVY informace o Arthuru Londonovi

Další informace, které StB získala REPOVOU aktivitou, se vztahovaly k činnosti publicisty a bývalého komunistického aparátčíka z přelomu 40. a 50. let Arthura Londona.²⁹⁾ Tento bývalý odsouzenec z vykonstruovaného monstr-procesu „Slánský a spol.“ žil po amnestii z roku 1956 v Československu až do vyřízení rehabilitace v roce 1963, kdy s rodinou natrvalo odjel do Francie.

REPO vešel ve styk s Londonem pod záminkou jeho interbrigadistické minulosti, když potřeboval osvětlit některé souvislosti pro studium dějin španělské občanské války. Ve zprávě z roku 1974, odkazující na zdroje z okolí Arthura Londona a jeho syna Michela, se mj. píše, že i přes špatný zdravotní stav „ovládá [London] dokonale psychologii komunistického hnutí a vysokých stranických funkcionářů, a dovede proto nejlépe posoudit, jaký propagandistický prostředek nebo politickou taktiku v daném okamžiku použít. Je prý proto také pro současné poměry v ČSSR stále velmi nebezpečný.“³⁰⁾

Arthur London údajně radil svému synovi Michelovi, aby začal vydávat a dovážet do Československa trockistické spisy. Dle vyjádření A. Londona mohly mít takové publikace v tehdejší atmosféře doby ohlas především v kruzích odstavených intelektuálů. Dále Michelovi radil, aby spolupracoval pouze s některými představiteli československé emigrace, např. s Jiřím Pelikánem. Oprávněně se totiž domníval, „že běžné emigrantské organizace a spolky jsou infiltrovány agenty Státní bezpečnosti a řádná politická práce v nich není možná.“³¹⁾

Stažení REPA do ČSSR

Úkolování REPA směřovalo stále více k jeho stažení do Československa a následnému dezinformačně-propagandistickému využití v komunistických masmédiích. Tyto tendence vyplynuly z posouzení Řezáčovy dosavadní činnosti: „Vzhledem k os. vlastnostem REPA, angažovanosti jeho rodičů pro socialismus i vlastní minulosti nevidím větší perspektivu pro spolupráci (pro delší údobí). Budou neustále problémy s podezřením o styku s námi – narušení

²⁹⁾ Arthur London (1915–1986) se na straně interbrigadistů zúčastnil v letech 1937–1939 španělské občanské války, koncem r. 1948 se vrátil do ČSR a stal se náměstkem ministra zahraničních věcí. V roce 1951 došlo k jeho zatčení a v listopadu 1952 k odsouzení v procesu s „protistátním spikleneckým centrem v čele s Rudolfem Slánským“ na doživotí, o čemž pojednává jeho kniha Doznání.

³⁰⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Činnost Artura Londona“, 19. 8. 1975.

³¹⁾ Tamtéž.

apod. Přichází proto v úvahu jeho stažení do ČSSR a využití, pro což má mimořádné předpoklady. ³²⁾

Ve stejné zprávě pracovník I. správy FMV vytyčil základní podmínky, za kterých mělo po šesti a půl letech strávených ve švýcarské emigraci stažení REPA zpět do totalitního Československa proběhnout. Řezáč se měl v první řadě vrátit sám, bez vědomí manželky, která s ním nesdílela jeho politické přesvědčení. Předtím měl ale od pracovníků rozvědky za úkol shromáždit dostatečné množství materiálů k činnosti československého exilu, které chtěla Státní bezpečnost posléze vhodně propagandisticky využít.

Ze zprávy o vyhodnocení spolupráce vyplývá, že do poloviny prosince 1974 mu byla na odměnách a na pokrytí vlastních výloh řídicím orgánem vyplacena částka 1800 švýcarských franků (CHF). V průběhu celého pobytu ve Švýcarsku uvolnila I. správa FMV Řezáčovi na odměnách celkem 3000 CHF a její náklady spojené se schůzkami, zajištěním a REPOVÝM návratem do ČSSR činily 2258,80 CHF, 497 západoněmeckých marek a 30 rakouských šilinků.

Stažení agenta REPA bylo původně plánováno na konec roku 1975, poněvadž propagandistický ohlas Řezáčova návratu spolu se získanými informacemi chtěla Státní bezpečnost využít v období před připravovaným sjezdem KSČ. Počátkem roku 1975 se však Řezáčovy existenční a rodinné problémy vyhroutil natolik, že se pro něj nadále stala osobní situace již zcela neudržitelnou. Sám REPO měl eminentní zájem na svém návratu po celou dobu styků s pracovníky rozvědky a byl dle vyjádření ŘO ochoten „*veřejně pod svým jménem odhalit pravou tvář československého exilu a všech osob, se kterými se během svého pobytu v zahraničí stýkal. Vzhledem k tomu, že jde postavením i původem svým způsobem o prominentní osobnost emigrace, dále proto, že jde o prvního spisovatele, který v roce 1968 uprchl do zahraničí a nyní po ‚vystřízlivění‘ se vrací do vlasti, předpokládáme, že jeho vystoupení v československých sdělovacích prostředcích bude mít značný dopad jak na vnitřní bázi v ČSSR, tak i na situaci v emigraci.*“ ³³⁾

Kpt. Riegr navrhoval zacílit připravovanou propagandistickou kampaň na podporu jednání delegací „zemí socialistického tábora“ při závěrečném zasedání Helsinské konference. ³⁴⁾

³²⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Osobní názor na spolupráci s REPO“, 13. 9. 1974.

³³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – informace pro přátele“, 27. 2. 1975.

³⁴⁾ Setkání představitelů pětatřiceti států, známé pod označením Helsinská konference a svolané z iniciativy SSSR v letech 1973–1975, mělo potvrdit neměnnost pováleč-

Mezi další cíle, kterých chtěla StB v souvislosti s agentovým návratem dosáhnout, patřila „*paralyzace štvavé kampaně proti ČSSR a SSSR v souvislosti s 30. výročí osvobození a zpochybnění činnosti tzv. socialistické opozice v mezinárodním měřítku, zvláště s ohledem na to, že je využívána k rozkladné práci v rámci mezinárodního dělnického hnutí. Zároveň bude na konkrétních případech rozebrána činnost představitelů tzv. čs. kultury v exilu a jejich spojení s centry ideologické diverze a na příkladě spojení A. Solženicyna s čs. emigrací společný postup emigrace různých zemí ZST [zemí socialistického tábora] v tažení proti komunismu.*“³⁵⁾

Získané poznatky měly být dále využity v krátkém rozhovoru pro Československý rozhlas v den jeho návratu do republiky. Zmíněné tiskové konference se měli zúčastnit rovněž západní žurnalisté a nesměla chybět reportáž a interview zpracované Československou televizí. Několik patnácti- až dvacetiminutových rozhovorů natočených s Řezáčem se mělo později rovněž odvysílat jak v domácí, tak i v zahraničních sekcích Československého rozhlasu.

Ostré zahájení propagandistické akce naplánoval kpt. Riegr na 14. 3. 1975. V závěrečné části své zprávy uvedl: „*Během celé akce bude REPO vystupovat jako navrátilcec a nikde nebude rozkryto, že byl spolupracovníkem MV a že na kampani máme svůj podíl. Přátelé budou průběžně informováni o publikovaných materiálech vzhledem k tomu, že [s nimi] v lednu 1975 byl dohodnut další postup a opatření v rozpracovávání A. Solženicyna a jeho styků z řad čs. emigrace. Z těchto důvodů bude i REPO k dispozici přátelům pro případná jejich návazná opatření.*“³⁶⁾

Bezprostředně po Řezáčově stažení bylo však v první řadě nutno legalizovat jeho pobyt v ČSSR. To znamenalo zahrnout jej mezi individuální amnestanty prezidenta republiky, sehnat mu odpovídající zaměstnání a v neposlední řadě jej také v počátcích finančně podpořit. Pracovníci StB proto dopředu naplánovali REPOVO ubytování v konspiračním bytě, kde s ním měli projednat veškerá další opatření a pokyny, včetně přípravy využití operativních materiálů. Komplexní návrh Řezáčova „návratu“, vypracovaný kpt. Riegre dne 5. 2. 1975, postupně schválili náčelník 31. odboru I. správy FMV mjr. J. Pozorný, zástupce náčelníka I. správy FMV pplk. J. Frýbort a náčelník I. správy FMV

ných hranic v Evropě. Na přelomu července a srpna 1975 došlo v Helsinkách k podepsání Závěrečného aktu o evropské bezpečnosti a spolupráci, který obsahoval mj. závazek respektování lidských práv.

³⁵⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – informace pro přátele“, 27. 2. 1975.

³⁶⁾ Tamtéž.

genmjr. RSDr. M. Hladík. Definitivní souhlas s akcí vyjádřil Jaromír Obzina, v letech 1973–1983 federální ministr vnitra.

Jak již bylo naznačeno, stupňující se konflikty s manželkou a frustrující dlouhodobá nezaměstnanost Tomáše Řezáče vedla v únoru 1975 k urychlenému vyřízení žádosti jeho stažení do Československa. Akce měla proběhnout dne 5. 3. 1975. V tento den měl REPO přiletět do tehdejšího západního Berlína a odtud na falešný pas přejít hranice do východního sektoru města pod správou totalitní NDR.

Ve zprávě StB odeslané na rezidenturu Bern dne 28. 2. 1975 se však mluvilo o odložení Řezáčova návratu kvůli zhoršené agenturněoperativní situaci v Západním Berlíně. Plán stažení totiž nečekaně narušila mimořádná bezpečnostní opatření, která reagovala na předvolební únos berlínského vůdce Křesťansko-demokratické strany Petera Lorenze. V západní části metropole přepadli ve čtvrtek 27. 2. 1975 teroristé z anarchistického „Hnutí 2. června“ Lorenzův mercedes a jeho samého odvěkli na neznámé místo.³⁷⁾ Západoberlínská policie zahájila ihned rozsáhlé pátrání a vypsala odměnu 100 000 marek za informace vedoucí k únoscům. Na letišti a přejezdech do NDR byly zesíleny kontroly a některé přechody byly uzavřeny. Teroristé nakonec dosáhli splnění svých podmínek: bylo propuštěno šest jejich vězněných spolubojovníků, kteří svobodně odletěli letadlem do jemenského Adenu. Krátce po půlnoci dne 5. 3. byl Peter Lorenz svými únosci propuštěn.³⁸⁾

Z těchto důvodů proběhla radikálně pozměněná akce Řezáčova stažení až o deset dní později, ve dnech 14. až 15. 3. REPO nejdříve odcestoval z Žürichu na svůj vlastní cizinecký pas vlakem do německého Karlsruhe za utajené asistence pracovníků československé rozvědky. Odtud pokračoval nočním rychlíkem do Vídně, avšak již s pomocí falešného švýcarského dokladu, vystaveného na osobu fiktivního Thomase HETTENBACHA. Ve Vídni ho přísně konspirativním způsobem vyzvedli příslušníci I. správy FMV a skrz hraniční přechod Hatě ho na československý diplomatický pas pod krycím jménem Karel TOMÁŠEK dopravili do ČSSR.

Jak vyplývá ze zprávy vypracované kpt. Riegrem: „*V průběhu cesty a ještě potom v objektu ubytování byl REPO seznámen se situací i s plánem jeho využití. Bez připomínek souhlasil s našimi návrhy a svými zkušenostmi z prostředí se snažil, aby připravované akce měly co nejvěrohodnější charakter. Během rozhovorů, a to je hlavní, se nám jej podařilo uklidnit a vidět i svoji perspekti-*

³⁷⁾ Hnutí 2. června – radikální skupina pojmenovaná dle data z r. 1967, kdy západoberlínská policie při potlačování demonstrace zastřelila studenta B. Ohnesorga.

³⁸⁾ Frankfurter Allgemeine Zeitung für Deutschland, č. 55 D, 6. 3. 1975, s. 3.

*vu bez strachu a obav. Je ochoten veřejně vystoupit a zodpovědět naše dotazy, vystoupit pod pravým jménem a připravit i články pro zveřejnění v tisku. Souhlasí s tím, aby se nikde neobjevila žádná zmínka o spojení s rozvědkou a uvědomuje si i důvody.*³⁹⁾

Celkové náklady na úhradu REPOVÝCH cestovních výdajů v souvislosti s jeho stažením do ČSSR dosáhly výše 931 CHF. Po jeho příjezdu uvolnila I. správa FMV ze svého rozpočtu na jeho počáteční zaopatření 15 000 korun. Tato suma však byla Řezáčovi se souhlasem matky Emilie vyplacena až o několik měsíců později.

Řezáčova propagandistická vystoupení

Dne 17. 3. 1975 zveřejnila Československá televize a rozhlas propagandistické interview s „čerstvým navrátilcem“ Tomášem Řezáčem ve formě čtyřiačtyřicetiminutové relace. Během rozhovoru REPO nesmlouvavě denuncoval kompletně celou českou emigraci po roce 1948 a kritizoval poměry panující ve vzájemných vztazích exilových exponentů. Pořad byl vysílán a komentován jakoby s normálním reemigrantem bez náznaku napojení na Státní bezpečnost. Zvukový záznam Řezáčova patetického hlasu podtrženého básnickými příměry působí dnes s ohledem na obsah pořadu na rozdíl od tehdejší reality směšně. Nezkřácený prepis rozhovoru včetně otázek redaktora Veverky je uveden v příloze č. 1. Ihned po odvysílání tohoto dezinformačního pořadu zahájila StB práci na dalším využití Řezáčovy reemigrace v podobě přípravy propagandistických seriálových relací a tiskové konference.

O den později, 18. 3. 1975, vyšel v ústředním komunistickém deníku Rudé právo sloupek s titulkem Prohlášení navrátilce.⁴⁰⁾ Autor (značka -zr-) v něm stručně přibližuje obsah mediálního vystoupení REPA z předchozího dne: „Čs. rozhlas a čs. televize vysílaly v pondělí rozhovor s T. Řezáčem, spisovatelem a publicistou, který do roku 1968 vystupoval v našem tisku pod pseudonymem Karel TOMÁŠEK. Po šestileté emigraci, kam ho podle jeho slov dostala ‚jistá masová psychóza‘, ‚dobrodružnost a lehkomyšlnost‘, se nedávno vrátil ze Švýcarska do vlasti. Podal nyní řadu svědectví mj. o naší emigraci, která mu připadala jako ‚figurky z Haškova Panoptika‘ a v níž vládne ‚faleš, intrikánství, sobectví a duševní rozklad. Jedním z dalších činitelů Řezáčova rozchodu s ži-

³⁹⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – záznam o průběhu akce ve Vídni“, 18. 3. 1975.

⁴⁰⁾ Rudé právo, roč. 55, č. 65, 18. 3. 1975, s. 2.

votem emigranta byla rostoucí nezaměstnanost a všeobecný růst nejistot. Řekl doslova: „Těch šest let, to byl nepřetržitý řetěz omylů.“⁽⁴¹⁾

Se skrytým pozadím Řezáčova mediálního vystoupení korespondovala noticka z rubriky Světem kultury, otištěná v Rudém Právu 19. 3. 1975. Čtenář se z ní dozvěděl, že v Praze byla za účasti hostů ze SSSR, NDR a MLR zahájena celostátní konference o televizní propagandě a publicistice. První náměstek generálního ředitele Československé televize Vladimír Diviš, Řezáčův starý dobrý známý, v zahajovacím projevu zdůraznil, „že si konference klade za cíl najít ve smyslu usnesení XIV. sjezdu KSČ a listopadového zasedání ÚV KSČ na základě analýzy dosavadního stavu cesty ke zvýšení ideové úrovně televizní propagandy a dokumentaristiky, aby svou přitažlivostí nezůstávala za uměleckými pořady.“⁽⁴²⁾

V rámci rozběhnuté kampaně připravili příslušníci I. správy FMV návrh textu, který měl za cíl stručně a jasně objasnit v řadách členů KSČ důvody návratu Tomáše Řezáče do Československa a zpochybnit množství se spekulace. Další pohnutkou k vydání tohoto memoranda bylo ospravedlnění REPOVA nepovedeného vystoupení v československých masmédiích. V této vnitrostraničnické informační zprávě nebyla o spolupráci s StB přirozeně ani zmínka. V závěru textu se objevilo: „Vzhledem k tomu, že materiály, které Tomáš Řezáč předal, jsou závažného charakteru, bylo rozhodnuto umožnit mu seznámit s nimi postupně československou a zahraniční veřejnost prostřednictvím našich sdělovacích prostředků v souladu s usnesením předsednictva ÚV KSČ k otázkám emigrace z 10. ledna t. r. Jeho úvodní vystoupení v československé televizi a čs. rozhlasu dne 17. 3. 1975 bylo však poznamenáno jeho nesebekritičností, nehledě k určitým nedostatkům v projevu redaktora a technické kvalitě zpracování televizního záznamu. Tomášovi Řezáčovi bude umožněno vyjádřit se ve sdělovacích prostředcích k oprávněným kritickým hlasům stranické veřejnosti k jeho osobě, politickým a životním omylům i k provinění, kterého se dopustil svou emigrací.“⁽⁴³⁾

Vlivem nezpochybnitelného propagandistického fiaska a negativního ohlasu veřejnosti, který následoval po úvodním Řezáčově vystoupení v ústředních komunistických médiích, přemýšleli pracovníci StB o strategii dalšího postupu a o záchraně špatně nastartované kampaně. Vypracovali proto scénář skládající se z následujících bodů:

⁴¹⁾ Tamtéž.

⁴²⁾ Rudé právo, roč. 55, č. 66, 19. 3. 1975, s. 2.

⁴³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Návrh textu pro vnitrostraničnickou informaci k případu navrátilce bývalého publicisty Tomáše Řezáče“, nedatováno.

„1) Stranickou cestou zveřejnit vnitrostranickou informaci.

2) Po dohodě s vedením Čs. televize připravit během týdne relaci v rámci pořadu *Nad dopisy posluchačů*, ve kterém by bylo za účasti Tomáše Řezáce a jeho matky reagováno na kritiku, pochybnosti a dotazy s důrazem na sebekritické vystoupení samotného Tomáše Řezáce. Relace by byla vysílána dne 29. 3. t. r.

3) Přijmout námět ze strany Čs. rozhlasu, který předpokládá zpracovat kratší komentář k otázce návratu a vystoupení Tomáše Řezáce v Čs. rozhlase. V komentáři by bylo provedeno politické zhodnocení jeho vystoupení a v souladu s vnitrostranickou informací seznámení posluchačů Čs. rozhlasu s celým případem. Komentář by byl vysílán dne 27. 3. t. r. Otázku komentáře a dalších návazných akcí projednáme dne 24. 3. s gen. ředitelem Čs. rozhlasu soudruhem Janem Riško.

4) Po zhodnocení dopadu shora uvedených opatření bude zpracován návrh na zveřejnění poznatků, které získal Tomáš Řezáč během pobytu v zahraničí. Předpokládáme volit formu seriálu besed v Čs. rozhlase s následným komentováním jejich obsahu v denním tisku. Navrhujeme následující zaměření jednotlivých besed:

- *Radio Svobodná Evropa a ideodiverzní činnost emigrace sdružené kolem tohoto vysílače.*
- *Jiří Pelikán a skupina tzv. marxistické opozice.*
- *Postavení inteligence na Západě a v emigraci v kontrastu s tvrzením o tzv. Biafře ducha⁴⁴⁾ a nesvobodě kultury v ČSSR.*
- *Čs. emigrace jako nástroj ideodiverze, její snahy a možnosti (činnost různých spolků).*
- *Solženicyn a jeho záměry k využití čs. emigrace v rámci mezinárodního komplotu antikomunismu.*
- *K zajištění zdárného průběhu navrhovaných opatření bude prováděna pečlivá příprava jednotlivých vystoupení s Tomášem Řezáčem i jeho matkou.⁴⁵⁾*

V bodě 4) nepřišla iniciativa pracovníků Státní bezpečnosti vniveč. Řezáčovy pochybné zkušenosti z pobytu v exilu byly plně zužitkovány ve dvoudíl-

⁴⁴⁾ Biafra: africké území, zde symbol bídy.

⁴⁵⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Návrh na další postup v případě využití navrátilce Tomáše Řezáce“, nedatováno.

ném rozhlasovém pořadu nazvaném „Tomáš Řezáč – emigrant ze Svobodné Evropy“.

Stopáž prvního dílu relace byla 23 minut a dezinformačně-propagandistický obsah nebyl z dnešního pohledu o nic méně zajímavý než REPOVO úvodní mediální poemigrantské vystoupení. Po dokonale promyšlené a vedoucími pracovníky StB schválené přípravě „upřesňoval“ Řezáč svoje zkušenosti s pouňorovými i posrpnovými exulanty ve Svobodné Evropě. Dále se zmiňoval o setkání s údajným šéfem CIA pro stanici RFE J. G. Jacksonem, vedoucím české redakce stanice Karlem Jezdinským, pomlouvačně hovořil o dalších redaktorech RFE: Pavlu Pecháčkovi, Juliu Firtovi, Slávovi Volném, Milanu Schulzovi, o básníkovi Ivanu Divišovi a jiných. Oblíbeným REPOVÝM řečnickým tématem byly vzájemné antagonismy mezi „osmačtyřicátníky“ a „osmašedesátníky“ a rovněž interpersonální vztahy českých exulantů.

Druhý díl propagandistické relace trval 28 minut a Řezáč v něm v podstatě omílal již dříve vyslovená prohlášení. V této části pořadu útočil především na osobu Jiřího Pelikána a na jeho „protičeskoslovenskou činnost“. V obsahu svých denunciací neopomněl zmínit též Pavla Tigrida, Luďka Pachmana, Alexandra Solženicyna, české představitele exilového nakladatelství Index aj.

Agent REPO se ve výpovědi určené příslušníkům StB ze dne 5. 4. 1975 přiznal k obavám z případné manželčiny veřejné reakce na svůj útěk ze Švýcarska a následné vystoupení v československých médiích. Oprávněně se domníval, že jeho žena, která zůstala ve Švýcarsku a o jeho návratu do ČSSR nic netušila, bude exilovým tiskem a stanicí Svobodná Evropa požádána o komentář: „*Dále bych chtěl k tomu podotknout, že v důsledku toho, že se o mně mohlo jako o levičákovi mluvit a že někteří lidé jako např. Milan Šulc [správně Schulz] a Ivan Diviš ze Svobodné Evropy o mně mluvili nepokrytě jako o bolševickém agentovi, je možné, že i na tento návrh, přišel-li by ať ze strany emigrantského tisku, ať ze strany Svobodné Evropy, by manželka přistoupila. Mohlo by dojít k velice nechutné rodinné hádce v éteru a tisku.*“⁴⁶⁾ Tyto Řezáčovy obavy se skutečně naplnily, i když v poněkud jiné formě (viz dále).

Ohlasy zpoza železné opony

V české emigrantské komunitě v západní Evropě vyvolal Řezáčův návrat do Československa celkem oprávněné vzrušení. Negativní reakce z druhé strany železné opony se začaly objevovat především v exilovém tisku, ale vzhle-

⁴⁶⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Akce REPO – přepis z magnetofonového záznamu, Pohledávky ve Švýcarsku a situace manželky“, 5. 4. 1975.

dem k dlouhým výrobním lhůtám tohoto druhu periodik vyšel první článek o Řezáčovi v seriózním západoněmeckém listě.

V sobotu dne 5. 4. 1975 otiskl deník Die Welt komentář od známého novináře Rudolfa Ströbingera pod titulkem Der Preis für die Reise nach Prag.⁴⁷⁾ Zkrácený český překlad článku neopomněli pracovníci StB zařadit do REPOVA svazku:

„Cena za cestu do Prahy – Jak se spisovatel Tomáš Řezáč vrátil do ČSSR. Před dvěma roky vyšla v českém exilovém nakladatelství INDEX v Kolíně kniha s titulem Trpaslík na houpačce. Autor románu o honičce na bývalého československého agenta Státní bezpečnosti, který po sovětské okupaci země zmizel do Švýcarska, byl dosud neznámý spisovatel A. LIDIN. Jen zasvěcenci věděli, že se pod tímto pseudonymem skrývá Tomáš Řezáč. Řezáč-LIDIN psal již v Praze pod jménem Karel TOMÁŠEK kritické reportáže do časopisu Svazu československých spisovatelů. Když viděl, že v Praze již není pro novináře a spisovatele možnost svobodné práce, odjel – jako hrdina jeho knihy – se svou ženou do Švýcarska.

Po několika mezistanicích našel Řezáč místo u firmy pro průzkum trhu. Vedle toho pracoval pro české časopisy na Západě a napsal svou shora uvedenou první knihu. Nakladatelství v Kolíně shledalo rukopis zajímavým, ale poslalo jej počátkem roku 1972 autorovi zpět s prosbou, aby ‚zvýšil uměleckou náročnost‘. 11. února 1972 poděkoval Tomáš Řezáč nakladatelství za ‚serióznost‘, s níž posoudil jeho práci, kritické připomínky lektorů (mimo jiné bylo upozorněno, že Tomáš Řezáč líčil Sověty jako ‚idioty‘) uvítal a akceptoval.

Byla to běžná záležitost mezi autorem a nakladatelstvím jako tisíce jiných, kdyby se Tomáš Řezáč nebyl v polovině března 1975 vrátil do Prahy, kde v rozhlasu a televizi napadl ‚špinavé metody‘ exilových nakladatelství na Západě, jejichž praktiky ho přiměly k návratu domů. Těžkosti společného života s jeho ženou, které ho v poslední době dohnaly na okraj zoufalství, naproti tomu zamlčel.

Ströbinger závěrem připomíná, že Tomáš Řezáč je synem také v Německu známého českého spisovatele Václava Řezáče, který zemřel v roce 1956, a spisovatelky Emy Řezáčové, která je dnes členkou zglajchšaltovaného Českého svazu spisovatelů, také čs. rozhlasovým posluchačem a televizním divákům sdělil, co hodlá v Praze v budoucnu dělat. ‚Bude-li mi dána možnost‘, řekl Tomáš Řezáč v rozhovoru s reportérem Jaroslavem Veverkou, ‚chci naši veřejnost informovat o tom, co ve skutečnosti znamená emigrace.‘ Tím ovšem velmi přesně uvedl cenu, kterou musí komunistickému režimu zaplatit za beztrest-

⁴⁷⁾ Die Welt, č. 79, 5.–6. 4. 1975, s. 15.

*nost: pomlouvání dosavadních přátel, kterým ještě před několika měsíci poděkoval za zveřejnění své knihy, na co se, jak tehdy napsal, těšil „jako malý kluk“.*⁴⁸⁾

Mezi první veřejné reakce na Řezáčův návrat do ČSSR zaznamenané v krajském tisku patřil článek z dubnového čísla Českého slova od Václava Hory. Autor v něm podal nezaujatou zprávu o REPOVĚ prvních propagandistických vystoupeních v československých masmédiích a zmínil se rovněž o Řezáčově publikační činnosti (viz příloha č. 2).⁴⁹⁾

Květnové číslo exilového měsíčníku Zpravodaj rovněž zareagovalo na REPŮV návrat, a to dokonce dvěma zprávami. První z nich se z etického pohledu věnovala Řezáčově útěku a následné zkreslené mediální prezentaci tohoto činu v ČSSR. Druhý recenzent, Pavel Řehoř, zkritizoval úroveň Řezáčovy exilové literární tvorby a v závěru narážel na REPOVU provokatérskou minulost (viz příloha č. 3).⁵⁰⁾

Národní politika, další z řady českých exilových listů v zahraničí, neopomněla zmínit Řezáčovu březnovou reemigraci a s ní spojené události ve svém červnovém čísle. Sloupek z titulní strany, podepsaný R. Hambachem, srovnával obsah knihy Trpaslík na houpačce s motivy Řezáčova rozhodnutí. V závěru autor čtenářům doporučil zmíněnou knihu znovu vzít do ruky a pod dojmem nově vzniklých okolností si ji přečíst (viz příloha č. 4).⁵¹⁾

K Řezáčovým rozhlasovým a televizním vystoupením vyšel s větším časovým odstupem článek rovněž v srpnovém čísle Pelikánových Listů. Autor glosy použil k dokreslení REPOVA charakteru vybraných citací z knihy Trpaslík na houpačce. Některá Řezáčova falešná tvrzení v československých masmédiích byla v článku korigována a uvedena na pravou míru vyjádřením napadených osob, především samotným Jiřím Pelikánem a členy redakce nakladatelství Index (viz příloha č. 5).⁵²⁾

Ze služebního záznamu I. správy FMV, zpracovaného dne 27. 3. 1975 pplk. Čelanským, je patrná snaha pracovníků rozvedky o bezproblémové zlegalizování

⁴⁸⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Příloha zahraničních aktualit – Die Welt: Cena za cestu do Prahy“, 6. 4. 1975.

⁴⁹⁾ České slovo – noviny československého exilu, roč. 21 (LXVII), č. 4, duben 1975, s. 4.

⁵⁰⁾ Zpravodaj – časopis Čechov a Slováků vo Švajčiarsku, roč. 8, č. 5, 1975, s. 7.

⁵¹⁾ Národní politika – list československých krajanů v zahraničí, roč. VII, č. 6, červen 1975, s. 1.

⁵²⁾ Listy – časopis československé socialistické opozice, roč. V, č. 6, srpen 1975, s. 46–47.

vání Řezáčova pobytu v Československu. Z konzultace se zaměstnancem Hrůzou z právního odboru FMV, konané dne 18. 3. 1975, vyvstala ideální varianta prominutí trestu za tzv. nedovolené opuštění republiky v roce 1968. Na jejím základě si měl Řezáč podat žádost o milost k prezidentu republiky, který ji měl dále postoupit Ministerstvu spravedlnosti. O všem však musel být předem informován Hrůza, který byl schopen svými konexemi zajistit, aby byl trestný čin prominut a vyřízení se zbytečně neprotahovalo.

O měsíc později, dne 17. 4. 1975, si Tomáš Řezáč skutečně podal v Kanceláři prezidenta republiky oficiální žádost o milost, v níž mj. uvedl: „*Přivezl jsem s sebou dost závažného materiálu o naši emigraci a cítím povinnost informovat pravdivě československou veřejnost a tím také odčinit svou vinu. Dodávám, že v době před odchodem do emigrace, ani potom v emigraci jsem nevyvíjel žádnou činnost proti našemu státu a politice KSČ a stranil jsem se všech akcí v emigrantských a jiných spolcích, i když jsem se v některých případech nemohl vyhnout setkání s lidmi, kteří projevíli zájem o mne anebo o využití mých schopností. [...] Jsem proto kdykoliv k dispozici příslušným orgánům, abych zodpověděl jejich dotazy. [...] Doba, kterou jsem v emigraci prožil, znamenala pro mne velké poučení, z něhož jsem svým návratem vyvodil jednoznačné závěry. A jsem ochoten naši veřejnost informovat tak, aby poznala, co emigrace ve svých důsledcích lidem přináší.*“⁵³⁾

Na Řezáčovy dezinformace reagoval v soukromé korespondenci i politolog a publicista Adolf Müller, který spoluzakládal exilové nakladatelství Index.⁵⁴⁾ V dopise, adresovaném dne 27. 4. 1975 své matce a zachyceném Státní bezpečností, se Müller nesmlouvavě rozepsal o rozporuplné Řezáčově osobnosti. V závěru textu předeslal své očekávání, jakým způsobem ještě agent REPO dezinformuje československou veřejnost prostřednictvím komunistických médií: „*[Řezáč] bude se muset vykoupit, pomlouvat každého, nejprve asi míchat pravdu a lež, tak půl na půl, a pak čím dál tím víc lží, které mu budou diktovat. Co říkal o mně ještě nevím, těším se na Tvůj dopis. V prvním vysílání nás nejmenoval, ale říkal, že jsme mu jeho knihu zcenzurovali, což je samozřejmě legrační nesmysl, nikdo mu na ní nezměnil ani písmenko. Ale já myslím: lidé si pomyslí své.*“⁵⁵⁾

⁵³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Žádost o prominutí trestu cestou milosti“, 17. 4. 1975.

⁵⁴⁾ Adolf Müller (nar. 1929), před emigrací pracovník MZV, dne 28. 10. 1999 obdržel od prezidenta ČR Václava Havla medaili Za zásluhy.

⁵⁵⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Dopis A. Müllera matce ze dne 27. 4. 1975“.

V tomto bodě svého dopisu se Müller příliš nemýlil, neboť propagandistická prohlášení zveřejňovaná v letech normalizace přijímala široká veřejnost na rozdíl od situace na počátku padesátých let již s určitým kritickým nadhledem. Nutno dodat, že se občané mnohdy odhodlali své více či méně trefné pochybnosti veřejně, častěji však anonymně vyjádřit. O této skutečnosti svědčí též telefonický dotaz jednoho z diváků do redakce Československé televize po odvysílání relace o Tomáši Řezáčovi ze dne 23. 4. 1975. Anonymního občana pořad evidentně rozčílil a v rozhovoru s pracovníkem ČST se marně dožadoval uspokojivého vysvětlení na řadu svých otázek: „*A kdo ho honoruje? Svaz spisovatelů? [...] A třeba takovýho Havla, že, ten taky píše a těžko z toho žije, že, a tenhle jako píše a dobře si z toho žije. [...] Máme tady zákony, že když někdo uteče, tedy emigruje na Západ. Pak se vrátí zpátky, má být podle našich zákonů zavřený, že. Tak jaká je zde učiněná výjimka a kdo tu vzácnou výjimku učinil, že tedy on může psát a že si žije dobře, jak bylo vidět v televizi, že. Celkem jako jiným způsobem, než by lidi čekali. No nedivte se. Lidi to inspiruje, že by zase utekli, že, a pak zase jako tímtež způsobem by si tady dobře žili.*“⁵⁶⁾

Proti svému negativnímu vykreslení v Řezáčových propagandistických výstupech se rezolutně ohradila i jmenovitě uvedená Božena Köhlerová, údajná známá Jiřího Pelikána a majitelka vystěhovaleckého pasu. Dne 21. 5. 1975 napsala ze svého milánského bydliště ministru vnitra ČSSR Jaromíru Obzinovi dopis, ve kterém vyvracela Řezáčovy výroky o své osobě a požadovala veřejnou satisfakci (viz příloha č. 6).⁵⁷⁾ Obzinovi podřízení postoupili tento dopis 4. 6. 1975 náčelníkovi I. správy FMV genmjr. M. Hladíkovi.

Řezáčova nejasná pozice

Na Svátek práce, dne 1. 5. 1975, navštívil Řezáče z vlastní iniciativy Vladimír Diviš, zástupce ředitele ČST a zmiňovaný odborník na propagandistickou publicistiku. Hovořili spolu o rozličných tématech a rovněž o Řezáčově nepovedeném televizním vystoupení, jak také posléze REPO referoval příslušníkům StB:

„[TV relaci] Diviš kritizoval co do formy i obsahu. Co do obsahu z těchto důvodů:

1. Pramen [Řezáč] byl chybně prezentován (jako navrátilce).
2. Formulace byly nesrozumitelné.
3. Vystoupení se zdálo příliš frázovitě.

Co do formy:

⁵⁶⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „23. 4. 75 v 18:34 přes 2115, l. 316.“

⁵⁷⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Vazeny pane ministre“, 21. 5. 1975.

1. *Pramen vystupoval před kamerou příliš sebevědomě a to nemá podle Diviše divák rád.*

2. *Kamera byla špatná.*

3. *Reportér Veverka katastrofální.*

K tomu Diviš řekl: ‚Chtěl jsem si tě pak vypůjčit sám a narežítovat si tě, abys nebyl takovej frajer, ale ‚naši chlapci‘ tě nechtěli dát, i když o tobě mluvěj moc hezky.‘⁵⁸⁾

Řízená reemigrace a hlavně mediální vystoupení REPA pod taktovkou StB mezitím způsobila v rodině Řezáčových rozkol. Skladatel a hudebník Ivan Řezáč, bratr Tomáše Řezáče, se distancoval od politických postojů REPA i matky Emilie a omezil s nimi osobní styk na minimum.

Dne 11. 7. 1975 se v budově ústředního ředitelství Československé televize opět sešel na privátní schůzce REPO s Divišem. Oba dva spolu jednali o Řezáčově nejasné pozici a Diviš během rozhovoru přislíbil REPOVI pomoc. Jak vyplývá z Řezáčovy zprávy, dotkli se rovněž tématu odvysílaných rozhlasových vystoupení, které měly údajně nemalý politický dopad: *„K tomu Diviš řekl, že pramen [Řezáč] způsobil svými informacemi rozruch i ve vysokých politických kruzích, že mnoho lidí i vysoce postavených má obavy, co pramen ví nebo neví, že je všem zcela jasné, co pramen a pro koho v zahraničí dělal. ‚Tvoji situaci to jenom ztěžuje,‘ řekl Diviš. A dodal: ‚Musíš se spolehnout jedinečně na ty vaše kluky [příslušníky rozvědky].‘⁵⁹⁾*

Ještě v polovině července roku 1975 nebyl Řezáč permanentně zaměstnán a ze svých nemalých úspor ho živila matka. Agent REPO podával řídicímu orgánovi zprávy o svých kontaktech a na oplátku se pracovníků StB opakovaně dotazoval ohledně vlastních perspektiv. Řezáčovi se především jednalo o to, zda může uveřejňovat své vlastní články či reportáže se svolením politických orgánů a dále jak a s kým má a může jednat.

REPOVA dosud nevyjasněná osobní situace podnítila jeho matku k iniciování schůzky s agentovým řídicím orgánem Nedbalem dne 14. 7. 1975. Pragmatické jednání bylo uzavřeno návrhem na urychlení procesu udělení prezidentské milosti. A skutečně: dle výnosu Generální prokuratury ze dne 20. 8. 1975 nařídil prezident Gustáv Husák rozhodnutím ze dne 12. 8. 1975, aby trestní stíhání Tomáše Řezáče pro trestný čin opuštění republiky podle 109/2 tr. zák. nebylo zahajováno.

Státní bezpečnost rovněž REPOVI pomohla získat trvalé zaměstnání v zahraničním vysílání Československého rozhlasu. Řezáč se však musel o místo

⁵⁸⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 12. 5. 1975“, 12. 5. 1975.

⁵⁹⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 17. 7. 1975“.

redaktora ucházet sám za sebe, pracovníci StB pouze zajistili, aby nebyl odmítnut.

Nové perspektivy a spolupráce s KGB

O Řezáčovy poznatky z osobního styku se Solženicynem projevili zvýšený zájem sovětských „přátelů“ z 5. správy KGB. Dne 22. 7. 1975 se konala schůzka za účasti pracovníků I. správy FMV Netuky, Riegra a Piláta z X. správy FMV a dvou nejmenovaných příslušníků KGB.

Sovětské „přátelů“ vypracovali plán tzv. akce PAUK, který předpokládal využití agenta REPA ke zpracování publikace s cílem veřejné diskreditace Solženicyna. Tomáš Řezáč vyjádřil se svojí novou rolí nadšený souhlas a ihned mu bylo oznámeno, že v říjnu 1975 odjede se svým řídicím orgánem na třítydenní pracovní cestu do SSSR. V Leningradě, Moskvě a Rjazani se měl seznámit se Solženicynovým životem v Sovětském svazu. Pro tento účel měl pohovořit s lidmi, kteří Solženicyna blíže znali, např. s učitelem, spolužákem, sousedem, důstojníkem z armády, bývalou manželkou apod.

Kladný Řezáčův postoj k tomuto návrhu je patrný ze zprávy mjr. Riegra: *„REPO s těmito podmínkami souhlasil a ujistil soudruhy, že se vynasnaží odezdat práci podle jejich představ. Za dva dny předal písemně předběžný návrh na obsah knihy, kde vycházel pouze ze své úvahy a mimoto požádal písemně o stanovisko, zda by měl do knihy zpracovat další údaje, které by též odhalovaly negativně osobu PAUKA. Tyto další údaje v příloze uvedl. Přátelé byli s iniciativou REPA velmi spokojeni a s prací na knize počítají.“*⁶⁰⁾

Tomáš Řezáč ve své zprávě pro pracovníky rozvědky netajil radost z připravovaného tématu. Po prostudování zapůjčených materiálů však zároveň přiznal obtížnost zpracování publikace: *„Napsat knihu o Solženicynovi znamená napsat ne méně než historii, analýzu dnešní současné kontrarevoluce, antisovětismu a antisocialismu. Protože ať je Solženicyn jakkoliv chorobný a atypický, přístup západní propagandy a politiky k němu, jeho využití pro taktické a strategické cíle ze strany Západu je nesmírně typické. To podle soudu pramene [Řezáče] rozšiřuje cíl knihy o další aspekt: nejen ukázat Solženicyna jako nemorálního, chorobně ješitného člověka, který je schopen své ješitnosti obětovat cokoli, ale také západnímu čtenáři objasnit metody propagandy, jejíž je obětí, a dopomoci mu ke konstruktivnímu a perspektivnímu myšlení.“*⁶¹⁾

⁶⁰⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – záznam o jednání s přáteli“, 29. 7. 1975.

⁶¹⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 30. 7. 1975“, 30. 7. 1975.

V rámci pečlivé přípravy na setkání se sovětskými pamětníky Alexandra Solženicyna předložil iniciativní Řezáč pracovníkům StB k posouzení variantu jedné z mnoha dezinformačních pasáží pozdějšího spisku: „*Jakubovský hovoří ve svém interview o tom, že Solženicyn pracoval pro orgány KGB pod krycím jménem VĚTROV. Solženicyn tuto okolnost na Západě zveřejnil, aby se ubránil možnému výpadu ze strany orgánů KGB. Nebylo by možno přesto obrátit tuto skutečnost proti Solženicynovi? A to přibližně – podle současných představ pramene [Řezáče] – v tomto smyslu: Solženicyn, aby si ulehčil svůj pobyt v táboře, se vetřel do přízně orgánů KGB. Nepřinášel nic podstatného, pouze zlovolné denunce svých spoluvězňů. Ze strany orgánů KGB byla s ním spolupráce málo vítána. Ukázat i v tomto směru Solženicyna jako naprosto amorální individuum, které se stará pouze o svůj prospěch. Pramen podotýká, že interview – třeba fingoané – s ŘO Solženicyna by působilo podle vědomostí pramene na Západě jako čtenářská ‚bomba‘.*“⁶²⁾

Ke konci léta, ve dnech 29.–31. 8. 1975, se Tomáš Řezáč spolu se svojí matkou Emilií zúčastnil oficiálního jubilejního 5. ročníku Pochodu krajem Václava Řezáče. Pozvání přišlo od celozávodního výboru SSM dolu Nástup. REPO navštívil v rámci kampaně postupně Kadaň, Pernštejn a Chatu Václava Řezáče na Klínovci. Při debatách s čelnými podnikovými a stranickými funkcionáři kraje se dle Řezáčovy zprávy stočila řeč i na jeho mediální vystoupení po návratu ze Švýcarska: „*V rozhovorech bylo hodnoceno [...] i úvodní televizní a rozhlasové vystoupení pramene [Řezáče] po návratu do ČSSR. Ze strany jmenovaných soudruhů bylo hodnoceno kladně a jako vzor sebekritiky. Mimo jiné s. Plášil vyslovil toto mínění: ‚Divím se, že s Tebou nenatočili víc pořadů. Buď je to flákárna našeho rozhlasu, nebo někdo hodně nahoře je posranej z toho, co asi víš. Ale rozhodně by s Tebou měli udělat víc. Poslouchal jsem všechny Tvoje relace a bylo mi jasné, že víš, o čem mluvíš, a že toho víš víc, než všichni naši novináři dohromady.‘*“⁶³⁾

Svoji informovanost projevil O. Plášil na závěr setkání ještě jednou, když REPOVI sdělil: „*Nebudu Ti dávat indiskrétní otázky, ale je mi jasný, co jsi tam dělal, a jsem rád, že to pro tu republiku dělají kluci jako Ty.*“⁶⁴⁾ Není proto divu, že i přes počáteční obavy z přijetí a možných invektiv vůči své osobě byl Řezáč nakonec s průběhem celé akce spokojen.

V pozdních nočních hodinách dne 11. 9. 1975 došlo k relativně významnému telefonátu agenta REPA s jeho dosud legitimní manželkou Ludmilou, žijící stále ve Švýcarsku. Řezáčova žena se v rozhovoru, kromě otázek spoje-

⁶²⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 9. 8. 1975“, 9. 8. 1975.

⁶³⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 2. 9. 1975“, 2. 9. 1975.

⁶⁴⁾ Tamtéž.

ných s jejich rozvodem, zaměřila na vylíčení poměrů po REPOVĚ odjezdu do Československa. Dle jejích slov byli všichni Řezáčovi známí ve Švýcarsku existenčně postiženi, včetně manželů Holubových, kteří zprostředkovali kontakt se Solženicynem. Řezáčova manželka ovšem v té době stejně jako REPO netušila, že Holubovi také pracovali pro Státní bezpečnost. Dle vyjádření Řezáčovy ženy údajně švýcarská zpravodajská služba rovněž zjistila, že se Řezáč stýkal s mužem jménem Václav Richter. Tato osoba byla skutečně po určitou dobu REPOVÝM řídicím orgánem ve Švýcarsku. Jakoukoliv spojitost s ním však Řezáč striktně odmítl.

V průběhu dalšího líčení událostí manželka poukázala na skutečnost, že po REPOVĚ odjezdu prokázaly švýcarské bezpečnostní orgány vysokou aktivitu a rozrušily československé zpravodajské síť. Řezáč však v průběhu rozhovoru všechny své vazby na StB neustále popíral a ve slovní přestřelce oslovil ženu pseudonymem Josef Brejcha. Tímto jménem byl totiž podepsán čtenářský ohlas na REPOVU utajenou reemigraci, který uveřejnil exilový list České slovo ve dvojčísle 6 a 7 (viz příloha č. 7).⁶⁵⁾ REPOVA manželka se proti ztotožnění s Brejchou ohradila způsobem, na jehož základě Řezáč usoudil, že článek publikovala opravdu ona. Dle REPA se tímto potvrdily avizované obavy z veřejné reakce manželky v exilovém tisku, které vyslovil již ve své výpovědi pro příslušníky rozvědky dne 5. 4. 1975. Z celého hovoru vyvodil REPO závěry ve smyslu, že jeho žena spolupracovala se švýcarskou zpravodajskou službou a telefonát měl mít provokační charakter.

Během téhož dne, ve čtvrtek 11. 9. 1975, se uskutečnila další Řezáčova schůzka s náměstkem ředitele ČST Divišem. REPO si potřeboval vyjasnit některé otázky spojené se svou publikační činností a s autorskou spoluprací s televizí. Řezáč předložil námět hraného seriálu z prostředí baskických revolucionářů, který Diviš nadšeně uvítal, a navíc REPA vybídl slovy: „*Člověče, ale zeptej se Vašich mládenců [pracovníků I. S–FMV], jestli by Ti nepovolili zpracovat Tvůj vlastní životní příběh, samozřejmě v obměněné a transponované podobě. O tomhle nikdo ze spisovatelů neví tolik co Ty a nikdo to nesvede tak udělat. A my bychom z toho vyrobili senzaci, že kam se hrabe Sedmnáct zastavení jara.*“⁶⁶⁾

Přes deklarovanou ochotu s Řezáčem spolupracovat však kompetentní funkcionáři povolení k publikační činnosti dosud nevydali. REPO se s tímto pro-

⁶⁵⁾ České slovo – noviny československého exilu, roč. 21 (LXVII), č. 6–7, červen–červenec 1975, s. 9.

⁶⁶⁾ Sedmnáct zastavení jara: dobový sovětský seriál o ruském špionovi na postu důstojníka nacistické tajné služby.

Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 16. 9. 1975“, 16. 9. 1975.

blémem neustále obracel na svého řídicího orgána: „Zda je to možné ještě po půlročním pobytu, zda není protismyslné, když orgány KGB mají beze všeho zájem o publicistiku pramene [Řezáč], pomáhají mu materiálem atd. [...] Pramen znovu upozorňuje, že nemůže už déle žít ve společenské a lidské izolaci a nemůže ji ovšem prorazit, neví-li, na čem vlastně je. Pramen samozřejmě nehodlá ukvapeností ohrozit výjezd k přátelům, ale domnívá se, že pro jeho pracovní schopnosti a duševní klid by bylo konečně už nutno tyto věci – ať jakýmkoliv způsobem – vyjasnit.“⁶⁷⁾

Řezáčova nejistota skončila o necelý týden později. Pracovník I. správy FMV a zároveň REPŮV staronový řídicí orgán Riegr byl dne 17. 9. 1975 svým nadřízeným pověřen sdělit Řezáčovi potěšující skutečnosti. Především to, že po projednání na ÚV KSČ se soudruhy M. Müllerem a O. Švestkou byl vysloven souhlas s Řezáčovou publikační činností.⁶⁸⁾

Mezi další pro REPA příznivé zprávy patřilo povolení pracovat v některém z vydavatelství, avšak až po dokončení zadaného úkolu pro sovětskou 5. správu KGB v akci PAUK. Soudruzi z ÚV KSČ rovněž nic nenamítali proti Řezáčově externí autorské spolupráci pro československá masmédia. Pouze v případě realizace navrhovaného autobiografického špionážního seriálu pro ČST si důstojníci StB vyhradili právo konzultací za účelem eventuálního zásahu do scénáře.

V otázce REPOVA zaměstnání přijal Řezáče dne 29. 9. 1975 Jan Kristek, toho času oborový ředitel pro knižní kulturu na Ministerstvu kultury České socialistické republiky. Řezáč si původně představoval, že by psal hlavně pro české čtenáře, Kristek však navrhl, aby Řezáč pracoval jako redaktor-překladaatel v Orbisu. Toto nakladatelství vydávalo v rámci komunistické kontrapropagandy v západních státech časopisy v cizojazyčných mutacích. REPŮV nástup se měl uskutečnit ihned po jeho návratu z Moskvy.

REPOVA denunce Solženicyna – zakázka KGB

Z REPOVÝCH hlášení pro StB vyplynulo, že dne 29. 9. 1975 opakovaně debatoval se svým bývalým kolegou a redaktorem týdeníku Tvorba Miroslavem Smetanou. Ten Řezáče překvapil svou informovaností, když prozradil, že prostřednictvím přátel se mu podařilo stáhnout z vysílání dva již natočené REPOVY rozhlasové propagandistické pořady. Smetana to zdůvodnil obavou

⁶⁷⁾ Tamtéž.

⁶⁸⁾ Miroslav Müller (nar. 1926), od r. 1972 vedoucí oddělení kultury ÚV KSČ
Oldřich Švestka (1922–1983), do r. 1975 tajemník ÚV KSČ, poté šéfredaktor Rudého práva.

o budoucí Řezáčovo uplatnění, neboť údajně by se obsah relací příliš nelíbil „vysoko postaveným politikům“. Taktika rozhlasových pracovníků prý spočívala v oddalování termínu odvysílání pořadů do té doby, než se stanou naprosto neaktuálními.

V této záležitosti se rozčarováný Řezáč obrátil na svého řídicího orgána zprávou ze dne 6. 10. 1975. REPO se proti neodvysílání pořadů se solženicynovským tématem ohradil s tím, že byl dříve informován, „že pořady jsou schváleny, že byly dokonce schváleny a dobře hodnoceny soudruhem Švestkou. Byly však odkládány z dramaturgických důvodů (Spartakiáda, volba s. prezidenta atd.). Nyní pramen [Řezáč] podobné dramaturgické závaly a překážky už nevidí.“⁶⁹⁾

Dále se Řezáč ostentativně dotazoval, zda pozdržení nebylo úmyslné a proč tedy potom byla relace o Solženicynovi přeložena do pěti jazyků. Nakonec se dožadoval, že následkem amnestie prezidenta má jako plnoprávný občan republiky právo vědět, v čem byl Československý rozhlas s jeho prací nespokojen.

Před REPOVOU návštěvou Sovětského svazu se plně vyjevila jeho neutěšená finanční situace. Tehdy si musel pořídit alespoň nutné ošacení, a proto se opakovaně dotazoval řídicího orgána na své honoráře za odvysílané pořady. Ještě v říjnu 1975, více než půl roku od návratu do ČSSR, neobdržel schválený příspěvek StB ve výši 15 000 korun. Tuto částku na REPOVY nutné výdaje po návratu z emigrace potvrdil dokonce sám ministr vnitra Obzina. Dle záznamu příslušníka StB Olivy ze dne 27. 10. 1975 však byla tato suma zmrazena na výslovné přání Emilie Řezáčové, která měla obavy, aby tento náhlý finanční příjem jejího syna „nezkazil“.

Na základě Obzinou schváleného návrhu X. správy FMV absolvoval Řezáč ve dnech 16. 10. – 3. 11. 1975 pobyt v SSSR. Doprovod mu dělal náčelník oddělení 2. odboru X. správy FMV mjr. V. Šíma, který nahradil nemocného Riegra. Tomáš Řezáč ovšem zprvu nevěděl, že Šíma je ve skutečnosti důstojníkem kontrarozvědky.

V Sovětském svazu agent REPO spolupracoval se zaměstnanci zmíněné 5. správy KGB, kteří ho seznámili s podkladovými materiály a umožnili mu rozhovory s celou řadou bývalých Solženicynových přátel. Na několika schůzkách se dohodly další pracovní postupy, na jejichž základě měl Řezáč do šesti měsíců zpracovat rukopis a předložit jej k posouzení.⁷⁰⁾

⁶⁹⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „REPO – 6. října 1975“, 6. 10. 1975.

⁷⁰⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Zpráva o služební cestě do SSSR“, 7. 11. 1975.

Ze Šimovy zprávy ze 7. 11. 1975 vyplývá, že REPO v Moskvě jednal mj. s první Solženicynovou manželkou Natalií Rešetovskou. Pracovníci 5. správy KGB, kteří u všech rozhovorů osobně asistovali, představili Rešetovské oba Čechy jako překladatele její autorské knihy o Solženicynovi.

Pod stejnou legendou Řezáč jednal dále v Leningradě se zástupcem velitele lodi Aurora Burkovským a bývalým novinářem ve Vlasovově vojsku Samutinem. V Rostově na Donu získával Řezáč informace od Solženicynova spolužáka Kagana a v Brjansku od spoluodsouzeného Vitkeviče. Na závěr cesty vytěžil REPO v Moskvě ještě jistého profesora Simonjana. Kromě těchto setkání zařídili příslušníci KGB pro své české kolegy navíc třídní pobyt v Rjazani, dlouholetém Solženicynově působišti.⁷¹⁾

Podle svědectví mjr. Šímy organizoval kompletní pobyt v SSSR major 5. správy KGB V. S. Šironin, který objasnil všechny Řezáčovy dotazy a poskytl REPOVI nezbytné materiály. Řezáč přislíbil dopsat rozsahem přibližně dvěstěpadesátistránkovou knihu do konce února 1976. Sovětští „přátelé“ si však vymínili, že nosnou kostrou připravované publikace budou REPOVY zkušenosti z exilového setkání s Alexandrem Solženicynem. Šíma ve svém svědectví pokračoval: „*Pokud se týče technických otázek, o práci na knize bylo dohovořeno, že po napsání prvních ucelených kapitol zašleme tyto k posouzení na V. správu KGB, aby mohli soudruzi provést technickou korekturu a zabránilo se tím jakýmkoliv těm nejmenším nepřesnostem, které by mohly celou práci zpochybnit.*“⁷²⁾

Řezáč si navíc předběžně domluvil termín konzultací v Moskvě na březen 1976. Musel ještě totiž dojednat otázky spojené s překladem knihy do ruštiny a převést svá autorská publikační práva na sovětské vydavatelství.⁷³⁾

Agent REPO se však neangažoval pouze v Solženicynově kauze. Od počátku svého pobytu v Československu byl využíván 2. odborem X. správy stejně jako I. správou FMV. Jeho bývalí přátelé i jeho ostatní kontakty z předemigrační éry patřily mezi osoby s úzkými vazbami na novinářské a kulturní kruhy. S některými žurnalisty a umělci obnovil REPO styky a horlivě předával pracovníkům kontrarozvědky nově získané státobezpečnostní poznatky.

V hodnotící zprávě datované 14. 11. 1975 je potvrzeno, že ve znění schváleného návrhu série „aktivních opatření LIPKA“ bylo v Československém rozhlasu a televizi zpracováno pět třicetiminutových relací v návaznosti na návrat Tomáše Řezáče. Dosud byly odvysílány údajně tři z těchto pořadů. Rozhlaso-

⁷¹⁾ Tamtéž.

⁷²⁾ Tamtéž.

⁷³⁾ Tamtéž.

vý pořad vztahující se k činnosti Alexandera Solženicyna využilo pouze zahraniční vysílání.

K 26. 11. 1975 Řezáč dokončil předmluvu k publikaci o Solženicynovi a do 5. 12. sliboval předložit k posouzení celkem tři kompletní kapitoly v rozsahu asi devadesáti stran. Pro svou další práci však od pracovníků 5. správy KGB požadoval urychlené zaslání příslibených materiálů ze Sovětského svazu.

Z bilanční zprávy vypracované dne 1. 12. 1975 mjr. Riegrm vyplynulo, že spolupráci s agentem REPEM ve Švýcarsku i přes některé dílčí nedostatky hodnotil Riegr kladně. Tomáš Řezáč totiž předával kvalitní zprávy k osobám tzv. emigrantské levice a v neposlední řadě: „*Jeho poznatků mělo být maximálně využito po návratu do ČSSR sdělovacími prostředky jako protiakce k ideologické diverzi. Bylo s ním provedeno vystoupení v televizi, kde byl představen jako normální navrátilce a kde stručně vysvětlil svoje důvody jak k emigraci, tak i k návratu. Mimoto byly natočeny čtyři půlhodinové pořady v Čs. rozhlasu, z nichž tři byly po ‚schvalovacích potížích‘ odvysílány a jeden pořad nebyl vysílán dosud.*“⁷⁴⁾

Dne 9. 1. 1976 se v proslulé restauraci EXPO-58 konala slavnostní pracovní schůzka za účasti Řezáče a vysokých důstojníků rozvědky, náčelníka 31. odboru I. správy FMV pplk. J. Pozorného, jeho zástupce pplk. P. Olivy a mjr. V. Riegra. Cílem setkání bylo seznámit agenta REPA se skutečností, že jeho práce pro rozvědku skončila a další využívání bude vedeno pouze na kontrarozvědné bázi. Mjr. Riegra měl proto vystřídat jiný řídicí orgán. Rovněž REPOVU spolupráci s důstojníky KGB již kompletně přebrala X. správa FMV. Řezáčovi tedy nezbylo nic jiného, než se dát plně k dispozici pouze kontrarozvědné součásti StB zaměřené proti vnitřnímu nepříteli. Během oběda pplk. Pozorný poděkoval REPOVI za dobře odvedené služby v zahraničí i za pokračující spolupráci po návratu do Československa. Zopakoval také, že tato změna, „*ke které dochází, pokud jde o řízení, není žádným ‚odstavením na druhou kolej‘, ale jediné možné a správné řešení, aby jeho možnosti bylo nadále využíváno pro společnou věc k boji proti nepříteli socialismu a komunismu. REPO tyto věci uznal, děkoval za dosavadní naši péči a slibil, že nadále bude pomáhat dle svých možností a sil. [...] Zmínil se i o tom, že svojí prací se snaží dokázat, že udělal v roce 1968 chybu a rád by si později zasloužil možnost stát se opět členem KSČ.*“⁷⁵⁾

⁷⁴⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754 „Spolupracovník REPO – vyhodnocení svazku uloženého v archivu I. S-FMV“, 1. 12. 1975.

⁷⁵⁾ Archiv I. S-FMV, a. č. AS-15731, r. č. 45754, „Spolupracovník REPO – záznam o schůzce“, 13. 1. 1976.

Dále se Tomáš Řezáč vyjádřil ke svému říjnovému pobytu v Sovětském svazu a k postupu prací na knize o Solženicynovi: „*REPO s nadšením popisoval pobyt v SSSR, velmi kladně vyjadřoval pomoc soudruhů z KGB a přiznal, že tato ‚akce‘ mu opět dodala klidu k práci, protože po všech těch ‚neúspěšných‘ skutečnostech, se kterými se po návratu setkal, bylo jeho myšlení značně narušeno. Hovořil o tom, že již první část knihy, asi 180 stránek, odeslal do SSSR a na další části již pokročil tak, že je v odhadu asi za polovinou plánovaného rozsahu. Denně píše a vždy večer konzultuje napsané s matkou. Touto prací je plně zaujat a z vyjadřování bylo vidět, že materiály k Solženicynovi ovládá důkladně.*“⁷⁶⁾

Dne 19. 7. 1976 letěl na pozvání 5. správy KGB Řezáč se svojí matkou opět do Moskvy. Dvacetidenní pobyt agenta REPA v SSSR měl zhruba následující itinerář. V Moskvě vedl Řezáč pracovní jednání o konečné smlouvě s nakladatelstvím APN o textu své knihy *Spirála zrady*, která denuncovala Alexandra Solženicyna. Poté vykonal cestu do Leningradu, Brjanska, Volgogradu, Rostova na Donu a Irkutsku. Emilie Řezáčová vzhledem ke svému věku navštívila pouze Moskvu a Leningrad a poté se vrátila do Prahy.⁷⁷⁾

Dezinformace v rámci antichartistické propagandy

Bezprostředně po zveřejnění legendární Charty 77 a v následujících měsících nechyběl Tomáš Řezáč v přední linii tzv. antichartistů. Aktivně se zapojil do hysterické dezinformační kampaně, když svými invektivami veřejně napadal přední signatáře petice v čele s Václavem Havlem.

Nejdříve v lednové *Tvorbě* uveřejnil REPO svým typickým stylem sepsaný více než celostránkový článek nazvaný *Mrtvá investice aneb Obchody Pavla Kohouta* (viz příloha č. 8).⁷⁸⁾ Jak bylo pro Řezáčův styl v podobných případech příznačné, nepokrytě zde zesměšňoval především osobnost a charakter spisovatele Kohouta. Neopomněl však zkritizovat ani další „osmašedesátníky“ včetně Jiřího Pelikána. Řezáč rovněž s neskryvanou satisfakcí předložil českým čtenářům „jisté“ důkazy o údajném nezájmu západní čtenářské obce o díla českých disidentských literátů, od čehož se dále měly odvíjet marketingové potíže dotyčných nakladatelství.

⁷⁶⁾ Tamtéž.

⁷⁷⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Návrh na cestu TS REPO a jeho matky do SSSR“, 12. 7. 1976.

⁷⁸⁾ *Tvorba*, č. 3, 19. 1. 1977, s. 3, 20.

Na tyto propagandistické dezinformace psané na zakázku zareagovaly v dalších měsících dva články publikované v exilových periodikách (viz dále, přílohy č. 9 a 10).

Vzhledem k prudkému kvantitativnímu nárůstu Řezáčových pomlouvačných vystoupení v denním tisku a Československé televizi ztratil REPO dle vyjádření svého řídicího orgána Sloupa definitivně důvěru tzv. nepřátelského prostředí. Z tohoto důvodu již Řezáč neměl dále možnost získávat od pravicově zaměřených osob informace státobezpečnostního charakteru, a proto nstržm. Sloup navrhl dne 28. 4. 1977 převést REPA do kategorie důvěrník.⁷⁹⁾ Tento návrh však nebyl vedením X. správy FMV odsouhlasen s argumentem, že s REPEM by měl nadále být udržován občasný styk pro využití v problematice kultury.⁸⁰⁾

Řezáč versus Havel

Ve středu 9. 3. 1977 v podvečer vysílal Československý rozhlas publicistický pořad s názvem Kdo je Václav Havel? Propagandistické „dokumentární pásmo“ z autorské dílny Tomáše Řezáče vykreslilo Havlovu osobu přesně dle představ stranických ideologů jako protisocialistického zkrachovance a „synka milionářských zazobanců“. Jak bývalo v případě podobných relací zvykem, o den později přinesla většina československých deníků z odvysílaného programu obsáhlý výtah či alespoň úryvky.

V některých pasážích Řezáč přidával k dobru své negativní dojmy z osobního setkání s Havlem počátkem šedesátých let v Praze: „Bylo to někdy v roce 1962 nebo 1963 – říká T. Řezáč – kdy jsem se poprvé setkal s V. Havlem ve vinárně Viola, ve které se provozovala hudba, poezie. [...] V. Havel tam přinesl svou první nevydanou sbírku básní. Dával ji kolovat kolem stolu. [...] Nechci vykládat pozdní moudrosti, ale mně V. Havel připadal jako člověk nesmírně sebevědomý, nesmírně namyšlený. Patrně byl namyšlený na minulost své rodiny. V. Havel byl člověk, který zjevně pohrdal všemi, kdo byli kolem něho; měl jeden zvláštní rys: vždycky víc poslouchal než mluvil. Snažil se zapamatovat a potom, jak jsem na to přišel v poslední době, si také zaznamenával, co lidé kolem něho vyprávěli. U V. Havla bylo od začátku jedno zajímavé: vždycky se stýkal s umělci nebo pseudoumělci, kteří stáli na druhé straně barikády, kteří žili v té pohodlné poloilegalitě – s lidmi, kteří mu dávali rozumy. V některých verších, pokud si je dnes pamatují, byl Havel téměř doslovně poplatný váleč-

⁷⁹⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Návrh na převedení TS REPA sv. č. 10687 na důvěrníka“, 28. 4. 1977.

⁸⁰⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Návrh na ukončení spolupráce s TS REPO, sv. č. 10687“, 26. 9. 1988.

ným a poválečným sbírkám Jiřího Koláře. Toto jméno už dneska zaniklo, tato poezie se nevydává a vydávat nebude. [...] J. Kolář se hlásil k takovému tomu americkému civilismu, vyráběl ze života uměle peklo. [...] Na tento způsob přistoupil i V. Havel. Jeho sbírky, přestože v té době byl nesmírný zájem o mladé talenty, nikdo nevydával. Václav Havel si z toho odvodil pro sebe určité poučení. Jestliže neprorazí normálním způsobem, musí se do literatury vlomit, jak se říká, zadními dveřmi.⁸¹⁾

V dalších odstavcích, věnovaných kritice Havlovy dramatické tvorby, přispěchal Řezáč opět se svými „zkušenostmi“, když tvrdil: „Václav Havel se skutečně pokoušel proniknout na scény všech evropských západních států. Pokoušel se proniknout i ve Spojených státech. Úspěch byl více méně pochybný. Byl pochybný v tom, že V. Havel se o světovost snažil. Rozměňoval Ionesca, Becketta, A. Jarryho, kopíroval. A jestliže přece jenom na západní scény pronikl, pak tedy s úspěchem více než mizivým. Jeho dramata nebyla využívána jako dramatická tvorba, ale jako politikum v tom nejhorším slova smyslu; jako reklama na antikomunismus. Diváka zřejmě zaujmout nemohla. Podobný myšlenkový a duchovní svět viděl už stokrát – lépe a výrazněji, protože nezprostředkovaně. Západní divák se ve své většině od dramatické tvorby V. Havla odvracel. Zůstala tu pouze jistá politická účelovost. Účelovost naprosto promyšlená a zacílená.“⁸²⁾

V relaci detailně rozvedená a naivními argumenty podepřená obvinění z absence uměleckých hodnot u Havlových děl tvořila spolu s proklamovaným Havlovým antikomunismem nosnou kostru celého pořadu. Posluchačům rozhlasu vnucoval Řezáč rovněž své údajné zkušenosti s přijetím Havlovy tvorby na Západě v dobách svého exilu: „Havlovy divadelní hříčky, které jsou více méně autobiografiemi, se sice hrají, zejména na západoněmeckých scénách, vysílají v rozhlase a televizi – nikdo se však nepokouší hodnotit jejich uměleckou kvalitu. Proč? Na tuto otázku odpovídá opět T. Řezáč: Ve Švýcarsku vychází deník *Neue Zürcher Zeitung* – v roce 1971 byl anketou buržoazních novinářů vyhodnocen (nahlíženo buržoazními měřítky) jako nejlepší a nejobjektivnější na Západě. Víím, že tento deník odmítl recenzovat Havlovy hry. Jestliže se k svému ideovému soupeřovi, který vyznává totéž heslo jako oni – *Lieber tot, als rot, to znamená Raději mrtvý, než rudý* – obrátili zády, už to patrně hodně říká o dramatických kvalitách tvorby V. Havla.“⁸³⁾

Do sbírky pomluv přidal Řezáč tvrzení o finanční podpoře ze zahraničí: „Já celkem nerad cituji – prohlásil T. Řezáč – ale spolupracovník západoně-

⁸¹⁾ Lidová demokracie, roč. 33, č. 58, 10. 3. 1977, s. 3.

⁸²⁾ Tamtéž.

⁸³⁾ Tamtéž.

mecké rozvědky BND doktor Georges Domeyer mi řekl v roce 1971: ‚Budeme podporovat československou ilegální kulturu. Budeme ji podporovat prostřednictvím druhých a třetích osob nebo druhých a třetích institucí tak, aby na nás nebylo vidět.‘ A z těchto fondů – je-li už to fond americké nebo západoněmecké rozvědky, nebo jiné výzvědné služby – byl podporován V. Havel. ⁸⁴⁾

Tehdy vazebně stíhaný spisovatel a dramatik Václav Havel si však toto obvinění z finanční podpory západoněmeckou zpravodajskou službou nemohl dovolit nechat bez povšimnutí. Z ruzyňské věznice, kde trávil bez soudu čtyři a půl měsíce za spáchání „závažného trestného činu podvracení republiky“, napsal dne 13. 3. 1977 dopis redaktorům všech listů, které uveřejnily text *Kdo je Václav Havel?*, a požádal je o veřejné odvolání nepravdivých tvrzení.⁸⁵⁾ Podle všech předpokladů se však Václav Havel žádné odezvy nedočkal, a proto se deset dnů po návratu z vazby rozhodl k protiútok. Obrátil se na socialistické soudnictví v duchu zásady, že se lze dovolat práva. Prostřednictvím prokurátora Prahy 2 požadoval zahájení trestního stíhání Tomáše Řezáče, který byl dle něj odpovědný za pomlouvačné rozhlasové pásmo *Kdo je Václav Havel?*⁸⁶⁾

Ze záznamu o pohovoru kpt. V. Říhy s neidentifikovaným agentem X. správy FMV s krycím jménem OLGA vyplynulo, že dne 31. 5. 1977 konzultoval Havel se svým advokátem dr. Lukavcem znění připravovaného trestního oznámení na Tomáše Řezáče z důvodu trestného činu pomluvy. Ve zprávě je uveden doslovný přepis návrhu trestního oznámení.⁸⁷⁾ Ještě předtím však dne 2. 5. 1977 Havel prostřednictvím svého právníka požádal Řezáče, aby do 15. 5. 1977 všechny nepravdivé údaje veřejně odvolal. Agent REPO se samozřejmě neomluvil.

Kpt. Říha v závěrečném vyhodnocení zprávy vyjádřil obavu, že na svém rozhodnutí bude Václav Havel trvat. Dle jeho názoru proto bylo nezbytně nutné provést účinná protiopatření, která by Havlovi znemožnila Řezáče nadále napadat.⁸⁸⁾

Více než rok od otištění pomlouvačného článku, dne 17. 3. 1978, podal Václav Havel prostřednictvím svého právníka JUDr. D. Svachy na Obvodním

⁸⁴⁾ Tamtéž.

⁸⁵⁾ Keane, John: *Václav Havel. Politická tragédie v šesti dějstvích*. Praha 1999, s. 192.

⁸⁶⁾ Tamtéž, s. 192–193.

⁸⁷⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Václav Havel podává trestní oznámení proti Tomáši Řezáčovi“, 1. 6. 1977.

⁸⁸⁾ Tamtéž.

soudu pro Prahu 6 na Řezáče žalobu na ochranu osobnosti.⁸⁹⁾ V návrhu Havel nejdříve konkretizoval podstatu rozporné věci a dále obšírně rozvedl svoje důvody nesouhlasu se zmíněným Řezáčovým nařčením:

„Toto vyjádření žalovaného se hrubě dotýká mé občanské cti, neboť se musím kategoricky ohradit proti tomu, abych byl dáván do spojitosti s jakoukoliv zahraniční rozvědkou nebo výzvědnou službou.

I když není zcela jasné, zda žalovaný míní podporou z uvedených fondů přímou finanční pomoc mé osobě nebo zvláštní dotace při uvádění mých divadelních her jejich zahraničním provozovatelům, v každém případě jde o tvrzení nepravdivé.

Nejen, že já sám nejsem a nikdy jsem nebyl v žádném spojení se žádnou rozvědkou ani výzvědnou službou, tím méně pak že bych od nich dostával jakoukoliv podporu, ale ani neexistuje a ani nemůže existovat podpora těchto rozvědek anebo výzvědných služeb kterékoliv instituci vystupující v souvislosti s uváděním mých her v zahraničí. Pokud jde o provozování mých her v cizině, zastupuje mne již od r. 1963 výlučně západoněmecké nakladatelství Rohwolt, které uzavírá o provozu mých her příslušné smlouvy jak s divadly, tak i s rozhlasem a televizemi. Toto nakladatelství vystupuje výlučně na komerční bázi, nemá odnikud žádnou subvenci, a to ani v souvislosti s uváděním mých her, a je známé tím, že zastupuje celou řadu pokrokových autorů, jejichž díla jsou uváděna a uveřejňována i v ČSSR.

Tvrzení, že jsem byl podporován z fondů cizích rozvědek nebo výzvědných služeb, je nejen nepravdivé, ale navíc hrubě urážlivé a dotýká se mé občanské cti. Obrátil jsem se proto na žalovaného se žádostí o odvolání tohoto tvrzení, ovšem má žádost zůstala bez jakékoliv odezvy.⁹⁰⁾

Závěrem Havel na soudu požadoval vydání rozsudku tohoto znění:

„Výroky žalovaného Tomáše Řezáče citované v publicistickém pořadu československého rozhlasu dne 9. března 1977 pod titulkem ‚Kdo je Václav Havel?‘ a přetištěné dne 10. 3. 1977 v deníku Lidová demokracie i dalším tisku, kde tento uvádí, že žalobce Václav Havel byl podporován z fondu americké nebo západoněmecké rozvědky nebo jiné výzvědné služby, jsou nepravdivé a hrubě se dotýkají občanské cti žalobce.

⁸⁹⁾ Centrální spisovna Městského soudu v Praze, spis. zn. 11C 15/78, „Věc: Václav Havel ca Tomáš Řezáč“.

⁹⁰⁾ Tamtéž.

Těmito výroky zasáhl neoprávněně žalovaný do práva žalobce na ochranu jeho osobnosti, a je proto povinen se těchto a dalších obdobných výroků zdržet.

Žalovaný je povinen poskytnout žalobci zadostiučinění ve formě prohlášení, v němž výslovně odvolá svá tvrzení, že žalobce byl podporován z fondu americké nebo západoněmecké rozvědky nebo jiné výzvědné služby, jako naprosto nepodložené.

Toto prohlášení je žalovaný povinen vydat žalobci do tří dnů od právní moci rozsudku a v téže lhůtě mu nahradit i náklady soudního řízení k rukám Městského sdružení advokátů v Praze.⁹¹⁾

Řezáčovo osočení Václava Havla výrazně narušilo hladký průběh propagandistické dezinformační kampaně. Nikdo nepočítal s variantou, že by se Havel odvážil odvolat se k socialistickému občanskoprávnímu soudu. StB se proto snažila soudní projednávání nepřipustit a za tímto účelem několikrát jednala s prokurátorem Prahy 2 Antošem. Antoš konzultoval uvedenou záležitost s předsedou městského soudu Pokorným a předsedou senátu pro Prahu 6 JUDr. J. Bedrnou. Operativnímu pracovníkovi por. Vachovi se Antoš vyjádřil v smyslu, že zmínění soudci zastávají názor o nutnosti vzájemné dohody mezi Havlem a Řezáčem.

Československý rozhlas totiž ve zmíněné relaci odvysílal Řezáčovu jednoznačnou citaci, že Havla platily západní rozvědky. Toto tvrzení však Řezáč musel dokázat, v opačném případě by soud prohrál. Snahu vyvléci se z prekérní situace dokládal následující návrh: „*Jako možnou alternativu doporučuje s. Antoš prokázat, že formulace Řezáče byla jiná než ta, která byla zveřejněna (např. ‚Havel je zřejmě placen...‘). V tom případě by vina byla na redakci a Havel by novou žalobu nemohl podat pro prošlou lhůtu. Advokát Havla požaduje alespoň omluvný dopis. Vzhledem k prováděným opatřením proti V. Havlovi absolutně není vhodné, aby soudní projednávání celé záležitosti vůbec proběhlo a Havlovi byla dána jakákoliv satisfakce.*”⁹²⁾ V závěru této zprávy požadoval por. Vach po agentu REPOVI k Havlovi žalobě písemné vyjádření.

S písemnou žádostí o prodloužení lhůty podání vysvětlení se Tomáš Řezáč dne 27. 4. 1978 obrátil na předsedu senátu Obvodního soudu pro Prahu 6 JUDr. J. Bedrnu. REPO argumentoval svým časovým zaneprázdněním z přemíry pracovních úkolů a následně od toho se odvíjejícím onemocněním.

⁹¹⁾ Tamtéž. V záznamech StB je Havlova žaloba doložena zprávou por. Vacha z 1. odd. 2. odb. X. S-FMV: AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Záznam“, 24. 7. 1978.

⁹²⁾ Tamtéž.

Prostřednictvím dopisu ze dne 2. 6. 1978 Řezáč opětovně žádal po JUDr. J. Bedrnovi odklad s výmluvou, že si kromě neustálého pracovního přetížení sháněl právního zástupce. Po další soudní urgenci z 10. 7. 1978 odeslal Řezáč JUDr. J. Bedrnovi požadované vysvětlení až o měsíc později, dne 7. 8. 1978.

Z autentického textu „Vyjádření k žalobě Václava Havla“ vyznívá, že Řezáčův právník doporučil REPOVI celkem jednoduchou, ale účelnou obhajobu: „Žaloba p. Havla se opírá zřejmě v zásadě o větu z mého vystoupení: ‚A z těchto fondů – je-li už to fond americké nebo západoněmecké rozvědky nebo jiné výzvědné služby – byl podporován V. Havel.‘ V této podobě citoval má slova čs. tisk. V rozhlasovém vystoupení však inkriminovaná věta zní: ‚A z těchto fondů – je-li to už fond americké nebo západoněmecké rozvědky nebo jiné výzvědné služby či antikomunistického střediska – byl zřejmě, jak se zdá, podporován Václav Havel.‘ To, jak vidět, mění celý smysl mého výroku. Za redakci provedenou jednotlivými redakcemi denních listů nemohu odpovídat. Rovněž tak ani za redakci provedenou ústředně v ČTK. Žalobu Václava Havla však považuji za bezpředmětnou.“⁹³⁾

Na základě citovaného textu Řezáčovy obhajoby stáhl Václav Havel žalobu prostřednictvím svého právníka dne 20. 11. 1978. Předseda senátu JUDr. J. Bedrna řízení v této právní věci dne 27. 11. 1978 zastavil. Okolnosti celého případu byly definitivně vyřešeny 3. 2. 1981, když bylo usnesením téhož soudu Obvodní finanční správě v Praze 1 nařízeno, aby vrátila žalobci Havlovi soudní poplatek ve výši 60 Kčs.⁹⁴⁾

Propagandistické literární počiny

V reakci na Řezáčova antihavlovská a antichartistická vystoupení přinesly Pelikánovy Listy ve svém květnovém čísle z roku 1977 REPŮV medailon. Kritický článek nazvaný „Do hlubin podlosti“ svým nekompromisním postojem v osobní rovině tvrdě odrážel Řezáčem prezentované výmysly a polopravdy (viz příloha č. 9).⁹⁵⁾

V devátém čísle exilového časopisu Zpravodaj z roku 1977 vyšla glosa k Řezáčovu návratu a jeho publicistice otištěné v Tvorbě a namířené proti československé emigraci. Autor článku Nezadržitelný vzestup (šifra -ho-) se rov-

⁹³⁾ Centrální spisovna Městského soudu v Praze, spis. zn. 11C 15/78, „Věc – Václav Havel ca Tomáš Řezáč“.

⁹⁴⁾ Tamtéž.

⁹⁵⁾ Listy – časopis československé socialistické opozice, roč. VII, č. 2, květen 1977, s. 23.

něž zmínil o REPOVĚ účasti v kampani namířené proti Chartě 77 (viz příloha č. 10).⁹⁶⁾

Co se týče REPOVY literární tvorby, v srpnu roku 1977 došlo na X. správu FMV sdělení od 5. správy KGB.⁹⁷⁾ Sovětští „přátelé“ v něm informovali o svých vydavatelských počinech a záměrech v souvislosti s kompromitující Řezáčovou publikací o Solženicynovi. Propagandistický spisek vydalo ve zkrácené verzi nakladatelství v italském Miláně a současně KGB podnikala kroky, aby publikace vyšla i v jiných západních státech.

Sovětské nakladatelství Progress zároveň připravovalo zveřejnění kompletního textu REPOVA „díla“ v ruštině za účelem jeho omezené distribuce v SSSR. KGB požadovala po StB vyslání Řezáče do Moskvy z důvodu uzavření autorské smlouvy a vyplacení příslušného honoráře. Cestu mělo na své náklady hradit nakladatelství Progress. V neposlední řadě považovali sovětští „přátelé“ za účelné vydat zmíněnou publikaci rovněž v Československu.

Zpráva kpt. Říhy z 2. odboru 1. oddělení X. správy FMV ze dne 24. 11. 1977 vypovídá o tehdejší pracovní náplni agenta Řezáče.⁹⁸⁾

V restauraci Kyjev v Praze 6 na schůzce s řídicím orgánem ppor. J. Sloupem a kpt. Říhou REPO vypověděl, že kniha Hra na život, pojednávající o československých emigrantech, je ve stadiu dokončení. Údajně se v ní nemohl vyhnout zmínce o činnosti rozvědky StB, která se stala obecně známou především po návratu kpt. Minaříka do ČSSR. Řezáč proto žádal konzultace ohledně připravované publikace, která měla být určena výhradně západnímu čtenáři. Rozhodl se vycházet pouze z faktů zveřejněných v televizi, rozhlasu či tisku, a stanovil proto tři základní tendence, dle kterých se měla osa knihy odvíjet:

„1. Zdůraznit, že činnost rozvědky je namířena výhradně proti emigraci a kruhům, které ji podporují, nikoliv proti lidu zemí, ve kterých se emigranti zdržují (ve smyslu Minaříkova prohlášení po návratu).

2. Zdůraznit, že činnost rozvědky je obranná, je vyvolána protičeskoslovenskou působností emigrace.

3. Zdůraznit, že čs. rozvědka svou činnost nemůže přerušit do té doby, dokud emigrace bude se snažit o narušení zákonů a vnitřního pořádku v ČSSR.“⁹⁹⁾

⁹⁶⁾ Zpravodaj – časopis Čechov a Slováků vo Švajčiarsku, roč. 10, č. 9, 1977, s. 12.

⁹⁷⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Sovětsí přátelé sdělují“, 8. 8. 1977.

⁹⁸⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Záznam“, 24. 11. 1977.

⁹⁹⁾ Tamtéž.

Mezi další Řezáčovy podněty patřila snaha předložit text rukopisu *Hra o život* k lektoraci a posouzení svému bývalému a stále respektovanému řídicímu orgánovi z dob švýcarské emigrace V. Richterovi z I. správy FMV. Tuto žádost REPO zdůvodňoval Richterovou obeznámeností s tematickou faktografií a také údajnou profesionální znalostí publicistické práce, která měla zaručit kvalitu a objektivnost posudku. Řezáč přislíbil dokončit knihu k 20. 12. 1977.

Agent REPO rovněž zamýšlel napsat práci o disidentech v socialistických zemích a chtěl znát názor pracovníků StB na tento svůj úmysl. Sovětští „přátelé“ již prý s tímto Řezáčovým záměrem vyslovili souhlas, ovšem za předpokladu souhlasu Státní bezpečnosti.¹⁰⁰⁾

Na stejné schůzce projevil REPO zájem o zaměstnání v redakci týdeníku *Tvorba*, kde byl ve styku se šéfredaktorem Jaroslavem Kořínkem. Potřeboval však údajně schválení ÚV KSČ. Nakonec ještě Řezáč oba příslušníky StB požádal, aby doručili pracovníkovi 5. správy KGB Široninovi záznam jeho rozhovoru poskytnutého zahraničnímu vysílání Československého rozhlasu pod názvem *Sacharov a neutronová bomba*.¹⁰¹⁾

Kpt. Říha vyvodil ze schůzky s agentem REPEM následující závěry a opatření. Navrhoval podpořit Řezáčovu iniciativu ohledně knihy *Hra na život* ve všech třech bodech a doporučoval projednat na ÚV KSČ přijetí REPA do redakce *Tvorby*. V otázce navrhované publikace o disidentech v socialistických zemích požadoval osnovu, která by se konzultovala se sovětskými „přáteli“. Závěrem se vyslovil pro pokračování pravidelných schůzek s Řezáčem v místě jeho bydliště s cílem vytěžování k situaci v československé kultuře, ale také ovlivňování REPOVÝCH negativních charakterových vlastností.¹⁰²⁾

V souhrnném hodnocení činnosti agenta REPA ze dne 28. 11. 1977 pracovník StB stručně informoval mj. o Řezáčových propagačních vystoupeních v socialistických masmédiích po návratu do ČSSR v roce 1975.¹⁰³⁾ Zmínil se rovněž o výstupech ve veřejných sdělovacích prostředcích proti signatářům Charty 77 a o skutečnosti, že REPO byl pravicovými exponenty veřejně označen za spolupracovníka Ministerstva vnitra.

Dále příslušník StB referoval o Řezáčově převzetí řízení X. správou FMV dne 29. 1. 1976 s úkolováním do problematiky novinářů. Ze zprávy rovněž vyplývá Řezáčův značně změněný postoj k pracovníkům FMV, který byl charakterizován takto: „*Za pobytu v Moskvě se TS [tajný spolupracovník] REPO*

¹⁰⁰⁾ Tamtéž.

¹⁰¹⁾ Tamtéž.

¹⁰²⁾ Tamtéž.

¹⁰³⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „TS REPO – informace“, 28. 11. 1977.

seznámil s celou řadou pracovníků KGB, s nimiž se spřátelil natolik, že od nich získal i čísla telefonů do jejich bytů. [...] Po druhé cestě do SSSR, kterou vykonal ve dnech 29. 8. – 5. 10. [1977], se chování TS REPA značně změnilo. Víci řídicímu orgánu vystupuje povýšeně a jedná s ním tak, jako by řídicí orgán byl jeho pomocníkem při obstarávání těžko dostupných materiálů, které potřebuje k dokončení knihy o čs. emigraci. Přitom často zdůrazňuje své důvěrné styky s pracovníky KGB v Moskvě, s nimiž si často telefonuje. [...] Po sňatku s Iljou Vasiljevnu Skobarovou se u něj začaly projevovat tendence brát svoji manželku na schůzky s řídicím orgánem a zasvěcovat ji do spolupráce, což mu bylo řídicím orgánem vytknuto. Z tohoto pramenila jeho další stížnost na špatnou spolupráci.¹⁰⁴⁾

Zpráva od všemocné KGB, přeložená z ruštiny 4. 1. 1978, hodnotila Řezáčův pracovní pobyt v Sovětském svazu ve dnech 29. 8. až 5. 10. 1977.¹⁰⁵⁾ Vyplynulo z ní, že REPO provedl v knize o Solženicynovi nezbytné změny a její vydání se v SSSR připravovalo na počátek roku 1978. Nakladatelství Progress mu za tuto publikaci nazvanou Spirála rozporností A. Solženicyna (viz citovaná Spirála zrady) vyplatilo honorář ve výši 2300 rublů. V tiskové kanceláři Novosti (APN) Řezáč zároveň uzavřel smlouvu na vydání knihy o zásadách spolupráce zemí RVHP s předpokladem, že vyjde ve dvanácti cizojazyčných mutacích.¹⁰⁶⁾ Pracovníci KGB rovněž žádali Státní bezpečnost o vyjádření ke korekturám publikace o Solženicynovi před jejím vydáním v ČSSR.

V dalším bodu „přátelé“ referovali o REPOVĚ využití při kompromitaci Sacharova, když Řezáč navštívil akademika přímo v jeho bytě. Z materiálů získaných na základě interview poté REPO připravil článek. V tomto případě KGB opět vyžadovala po StB vyjádření názoru na možné uveřejnění propagandistických dezinformací o Sacharovovi v československém tisku.

Na základě pozitivních zkušeností s agentem REPEM ho KGB chtěla využít při kompromitaci tzv. osob s jinými názory jak v Sovětském svazu, tak i v dalších komunistických státech. Opět se tedy obrátila na X. správu FMV, aby v případě souhlasu s tímto návrhem uvolnila Řezáče na přípravu příslušného rukopisu. Potřebný materiál slíbili příslušníci KGB dodat z vlastních zdrojů.¹⁰⁷⁾

¹⁰⁴⁾ Tamtéž.

¹⁰⁵⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Překlad z ruštiny“, 4. 1. 1978.

¹⁰⁶⁾ V češtině vyšla pod pseudonymem: TOMÁŠEK, Karel: Svaz budovatelů nového světa. 30 let Rady vzájemné hospodářské pomoci. Moskva, Novosti 1979.

¹⁰⁷⁾ Tamtéž.

Konečně posledním bodem zprávy byl návrh sovětských soudruhů na agenturní využití v pořadí třetí Řezáčovy manželky při rozpracovávání osob ruského původu, zaměstnaných v redakci časopisu Otázky míru a socialismu. V této věci KGB obratem po Státní bezpečnosti vyžadovala vyjádření k připravované operaci. Takto pracovníci 5. správy KGB nepřímo naznačili své přání, aby X. správa FMV zajistila zaměstnání REPOVY ruské ženy v redakci zmíněného časopisu.¹⁰⁸⁾

Ve sdělení 2. odboru 1. oddělení X. správy FMV ze dne 11. 1. 1978 se kompetentní orgány vyjádřily k žádostem 5. správy KGB ve věci využití agenturní a publikační činnosti Tomáše Řezáče.¹⁰⁹⁾ Zpráva z 20. 1. 1978 tyto podněty ještě více upřesňuje.¹¹⁰⁾

V prvním bodě udělila X. správa souhlas s vydáním REPOVY knihy o Solženicynovi v ČSSR. Umožnila dále, aby článek ke kompromitaci Andreje Sacharova vyšel prostřednictvím tiskového odboru FMV v časopise Signál. Ve třetím bodě orgány StB souhlasily se zahrnutím Řezáče do plánu společných opatření směřujících ke kompromitaci pravicově orientovaných osob v SSSR i v dalších socialistických státech. Výslovně však upozorňovaly na to, že s ohledem na veřejná vystoupení Řezáče vůči signatářům Charty 77 nemá REPO mezi pravicovými exponenty důvěru. Z tohoto důvodu tedy nebylo možno očekávat v případě jeho využití politický efekt. Konečně z poslední části vyplynulo, že vedení FMV se rozhodlo projednat umístění Řezáčovy ženy v redakci časopisu Otázky míru a socialismu. REPOVA třetí manželka byla údajně až do svého vystěhování ze Sovětského svazu členkou KSSS a toto členství jí bylo na dobu pobytu v ČSSR pozastaveno.¹¹¹⁾ V závěru zprávy pracovník StB připomněl REPOVU činnost po jeho návratu ze Švýcarska, kdy byla spolupráce zaměřena především na využití jeho reportážního talentu. Finanční výpomoc Řezáčovi, poskytnutá X. správou StB v období od vánoc 1975 do ledna 1977 včetně svatebního daru a letenek do SSSR, činila celkem 7824 korun a výdaje na schůzkách dalších 559 Kčs.¹¹²⁾

Dne 27. 2. 1978 se v Praze uskutečnilo jednání agenta REPA, jeho řídicího orgána por. F. Vacha, náčelníka 1. oddělení X. správy FMV kpt. V. Říhy a kpt. A. P. Blagovidova z 5. správy KGB.¹¹³⁾

¹⁰⁸⁾ Tamtéž.

¹⁰⁹⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „TS REPO – sdělení“, 11. 1. 1978.

¹¹⁰⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „TS REPO – sdělení“, 20. 1. 1978.

¹¹¹⁾ Tamtéž.

¹¹²⁾ Tamtéž.

¹¹³⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „TS REPO – záznam o jednání“, 28. 2. 1978.

Blagovidov byl spolu s vedoucí redaktorkou nakladatelství Progress M. I. Chaschačichovou na pracovní návštěvě v ČSSR za účelem projednání konečné úpravy Řezáčova rukopisu knihy Spirála zrady. Cílem této schůzky však bylo ujasnit REPOVI jeho tehdejší situaci a poukázat na chyby, kterých se dopouštěl: „S. Blagovidov vysvětlil TS [tajnému spolupracovníkovi], že i když si sovětská strana velmi cení jeho spolupráce, je řízen námi [StB], a proto se musí se všemi problémy obracet na svého ŘO. Nemůže se obracet telefonicky přímo na soudruhy v Moskvě, protože tím hrubě porušuje zásady operativní práce. REPO tyto výtky přijal a přislíbil, že se tyto chyby již opakovat nebudou. REPO přijal též naše výtky týkající se jeho sklonu k alkoholu a k hospodaření s finančními prostředky.“¹¹⁴⁾

Solženicynova reakce na činnost Tomáše Řezáče

Náčelník 31. odboru I. správy FMV pplk. J. Pozorný zaslal dne 27. 4. 1978 X. správě FMV neuměle přeložený výťah z reportáže o Solženicynovi uveřejněné v západoněmeckém časopise Bild am Sonntag.¹¹⁵⁾ Rozhovor s Alexandrem Solženicynem a jeho ženou v jejich tehdejších exilovém působišti v USA byl uveřejněn 2. 4. 1978. Solženicyn otevřeně označil REPA spolu s manželi Holubovými za agenty československé rozvědky.¹¹⁶⁾

V jednom odstavci reportáže nazvané Přátelé byli agenti vylíčil Solženicyn své styky s manželi Holubovými ve Švýcarsku i své podezření o jejich spolupráci s československou bezpečností. Solženicyn dále ospravedlňoval své kontakty s Holubovými slovy: „Naštěstí jsme brzy dostali z Československa, z Ameriky a odjinud informace, že manželé Holubovi jsou agenti. Mimoto nás švýcarská policie upozornila, že tito lidé mohou být nebezpeční. Policie nás poté požádala, abychom oběma těmto lidem nedali znát, že o nich víme výsledek. Tak se dále Holubovi pokoušeli dostat od nás informace a my jsme úmyslně vše stavěli na hlavu, abychom je uvedli do omylu. Mimochodem byl tento Holub překladatelem ‚Gulagu‘ do češtiny. V prvních dnech našeho pobytu v Zürichu dostal od nás příslib, že bude dělat překlad do češtiny. A on překlad zkazil v tom smyslu, že ho úmyslně zdržoval tak, že se český překlad objevil jako poslední slovanský překlad, třebaže Holub s ním jako první začal. Tito dva Holubovi měli v Zürichu přitele Tomáše Řezáče. Dali mu překlad Solženicynovi básně ‚Pruské noci‘. My sami jsme ho neznali. A najednou se tento Tomáš Řezáč ztratil. Velká česká kolonie v Zürichu se kvůli tomu přirozeně

¹¹⁴⁾ Tamtéž.

¹¹⁵⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Bild am Sonntag – fotokopie reportáže – zaslání“, 27. 4. 1978.

¹¹⁶⁾ Tamtéž.

vzrušila. Řezáčova rodina, žena a děti [Řezáčovo druhé manželství bylo bezdětné] zůstaly v Zürichu. Začala se hledat mrtvola na dně curyšského jezera. Tři dny poté ohlásilo české radio, že Tomáš Řezáč se vrátil domů, protože nemohl vydržet těžký a pustý život Čechů v emigraci.¹¹⁷⁾

V článku *Knihy plná lží* hovořil reportér se Solženicynem o REPOVĚ po-emigrantské publikační činnosti: „A nyní jsme dostali absolutně spolehlivé informace, že Tomáš Řezáč napsal knihu o Solženicynovi. V této knize píše, že se Solženicynem byl osobně znám, protože ho s ním seznámili Holubovi. Průběžně byla tato kniha napsána pro sovětské vůdce a lidi z KGB a vydána v omezeném počtu několika set exemplářů – ke zvláštnímu použití. Aby napsal tuto knihu, Řezáč cestoval do Sovětského svazu a hovořil s některými lidmi, kteří Solženicyna znali, mezi nimi také s jeho první ženou. Navštívil také místa, kde Solženicyn studoval. Je to pochopitelně antisolženicynská kniha, s množstvím podrobností, které Řezáč o Solženicynovi obdržel od Holubových v Zürichu a které jsou naprosto falešné. Splnili jsme prosbu švýcarské policie naše informace o Holubových nevyužívat, ale nyní zdá se užitečné je dát na vědomí. Jako jeden příklad za všechny.“¹¹⁸⁾

Agenturní matador

REPŮV řídicí orgán por. F. Vach navrhl dne 28. 6. 1978 udělit svému agentovi finanční odměnu ve výši 500 korun.¹¹⁹⁾ Svůj návrh odůvodnil Řezáčovou aktivní spoluprací, kdy řada jeho zpráv byla „užitečně“ začleněna do toku informací. Dále REPO údajně zpracoval seriál pořadů o disidentech, který měl být využit v kontrapropagandě u příležitosti 10. výročí „internacionální pomoci“ vojsk Varšavské smlouvy. V neposlední řadě se odměna, schválená náčelníkem 2. odboru X. správy FMV pplk. M. Dohnalem, měla stát Řezáčovi pobídkou do další spolupráce.¹²⁰⁾

Tomáš Řezáč nepřestával usilovat o vydání své dezinformační a propagandistické knihy *Spirála zrad* Solženicyna rovněž v Československu.¹²¹⁾ V této věci jednal s vedoucím oddělení sdělovacích prostředků na ÚV KSČ O. Čmolíkem, který REPOVI sdělil, že ruské vydání bylo určeno výhradně funkcioná-

¹¹⁷⁾ Tamtéž.

¹¹⁸⁾ Tamtéž.

¹¹⁹⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Návrh na udělení finanční odměny TS REPO“, 28. 6. 1978.

¹²⁰⁾ Tamtéž.

¹²¹⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Tomáš Řezáč: *Spirála zrad* Solženicyna“, nedatováno.

řům Komunistické strany Sovětského svazu, pracovníkům kultury a KGB. Z tohoto důvodu záviselo české vydání dle Čmolíka na tom, zda by v SSSR došlo k masovému vydání zmíněné publikace. Na základě této informace zaujal Řezáč pasivní postoj a svou knihu žádnému nakladatelství v ČSSR nenabízel.

Z jednání mezi zástupci Státní bezpečnosti a kapitánem KGB A. P. Blagovidovem vzešlo konstatování, že vydání knihy oficiálně schválily orgány ÚV KSSS. S tímto posvěcením pak StB doporučila knihu k vydání prostřednictvím IX. správy FMV.¹²²⁾

K obsahu další REPOVY propagandistické brožury, vydané v němčině a určené pro změnu západnímu čtenáři, se přirozeně odmítavě vyjádřil autor recenze zveřejněné v prvním čísle švýcarského Zpravodaje z roku 1979. Pisatel článku nazvaného „Tomáš Řezáč se dívá na Švýcarsko“ zkritizoval Řezáčovu dezinformační knihu *Wege in Leere* (Cesty do prázdna) vytištěnou v Československu a distribuovanou do kapitalistických států (viz příloha č. 11).¹²³⁾

Dne 14. 11. 1980 navrhl pplk. Miroslav Dohnal, náčelník 2. odboru X. správy SNB (dříve X. správa FMV), udělit REPOVI finanční odměnu ve výši 500 korun.¹²⁴⁾ Svůj návrh odůvodnil tím, že Řezáč patří mezi nejzkušenější spolupracovníky a v agenturní síti se pohybuje od roku 1965. Dohnal dále vyzdvihl REPOVU publikační činnost i jeho aktivitu: „*Mimo vlastní agenturní práci je využíván ke zpracovávání materiálů, které jsou používány k propagandistickým účelům. Požadované úkoly plní přesně a projevuje vlastní iniciativu při zjišťování negativních jevů v oblasti kultury. Za r. 1980 předal zatím 12 AZ [agenturních zpráv], z toho 8 do toku informací (66,6 %). Udělení odměny bude oceněním jeho dosavadní spolupráce.*“¹²⁵⁾

Hrubý výčet REPOVY agenturní činnosti lze doplnit například souhrnným hodnocením jeho spolupráce se Státní bezpečností za rok 1986. Ze zprávy, vypracované 6. 1. 1987 zástupcem náčelníka 2. odboru X. správy SNB mjr. F. Vachem, je patrná Řezáčova vysoká aktivita i po více než deseti letech od nuceného návratu z emigrace.¹²⁶⁾ REPOVO využití směřovalo v roce 1986

¹²²⁾ Tamtéž.

¹²³⁾ Zpravodaj – časopis Čechov a Slovákův vo Švajčiarsku, roč. 12, č. 1, 1979, s. 33–34.

¹²⁴⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „TS REPO – návrh na odměnu.“, 14. 11. 1980.

¹²⁵⁾ Tamtéž.

¹²⁶⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Vyhodnocení spolupráce s TS REPO, sv. č. 10687 za r. 1986“, 6. 1. 1987.

jednak do sféry kultury, jednak do oblasti publicistiky, která tvořila v daném období hlavní podíl jeho spolupráce. V souladu s požadavky I. správy SNB zpracoval řadu materiálů určených pro kontrapropagandistické využití v zahraničí. Pracovníci rozvědky pozitivně hodnotili Řezáčovu aktivitu a rovněž jej z fondu I. správy odměnili. Pro rok 1987 se předpokládalo pokračovat ve spolupráci dle konkrétních požadavků rozvědky.

V součinnosti se sovětskými „přáteli“ z 5. správy KGB a 4. odborem X. správy SNB se agent REPO připravoval napsat knihu o ukrajinských nacionalistech. Samozřejmostí bylo Řezáčovo průběžné poskytování informací o zjištěných „negativních jevech“ v oblasti čs. kultury. Mjr. F. Vach závěrem vyčíslil, že tajný spolupracovník REPO předal v průběhu roku 1986 sedm vlastnoručních zpráv, z nichž byly zpracovány čtyři agenturní zprávy.¹²⁷⁾

Výše popsaná oboustranně výhodná a pozitivně hodnocená spolupráce REPA se Státní bezpečností spolu s jeho úzkými kontakty na důstojníky KGB přivedly Tomáše Řezáče mezi elitní vrstvu komunistických agentů. Tento status mu však na „věčné časy“ nezůstal. Se souhlasem pplk. JUDr. J. Zeleného vypracoval mjr. Vach dne 26. 9. 1988 „Návrh na ukončení spolupráce s TS REPO, sv. č. 10687“, který schválil náčelník II. správy SNB pplk. PhDr. K. Vykypěl.¹²⁸⁾ Mjr. Vach v návrhu konstatoval, že tehdejší spolupráce s REPEM a hlavně jeho možnosti již neodpovídaly směrnicím pro práci s tajnými spolupracovníky kontrarozvědky. Dle záznamů StB obdržel Řezáč za plnění uložených úkolů pro kontrarozvědku v letech 1965–1967 a 1975–1988 odměny a náhrady výloh v celkové výši 24 923 korun československých plus 250 francouzských franků. Převážná většina schůzek se konala v Řezáčově bytě, kde byla údajně zaručena dostatečná konspirace. Na základě tehdejších směrnic navrhl mjr. Vach uložit REPŮV svazek do archivu MV na 10 let (kromě vlastnoručních zpráv a korespondence, která byla skartována).

Na nemalou literární produktivitu z období normalizace navázal bývalý tajný spolupracovník zrušené Státní bezpečnosti Tomáš Řezáč i v letech bezprostředně následujících. Například v roce 1991 vyšla v pražském nakladatelství Svoboda jeho kniha pod názvem *Z analů tajných služeb II. – Ve službách Jeho Veličenstva*. Při její tvorbě se REPO nechal inspirovat svými letitými zkušenostmi prominentního agenta StB.

Tomáš Řezáč nepřežil svoji matku Emilii a zemřel v roce 1992, ve věku 57 let.

¹²⁷⁾ Tamtéž.

¹²⁸⁾ AOASS MV, a. č. 616576, r. č. 10687, „Návrh na ukončení spolupráce s TS REPO, sv. č. 10687“, 26. 9. 1988.

Příloha č. 1**Interview redaktora Veverky s Tomášem Řezáčem¹²⁹⁾ (nekráceno)**

Veverka: Představuji vám, vážení posluchači a televizní diváci, pana Tomáše Řezáče, spisovatele a publicistu, který se v sobotu vrátil po šesti letech pobytu ve Švýcarsku. Požádal jste nás, abychom Vám dali možnost říci posluchačům a divákům, jaké jste si přivezl zkušenosti.

Řezáč: Tak především bych chtěl říct jednu věc: že mnohokrát děkuju za to, že tato příležitost mi byla dána. Za druhé bych chtěl říct, že jsem nesmírně šťasten, že tahle eskapáda, šestiletá, už skončila. Zkušeností je tolik, že by na jeden večer nestačily [sic], proto se budem muset dneska patrně trochu omezit. Ale přesto se domnívám, že to podstatné lze i v poměrně omezeném čase povědět. Jestliže jsem hovořil o tom, že jsem rád, že jsem zase doma, každej je rád doma, já bych chtěl zdůraznit, že jsem si už od začátku uvědomoval, že se jednou vrátím. Na tento okamžik jsem se těšil v podstatě od chvíle, kdy se v Ruzyni odlepilo ze země letadlo rakouských aerolinií, které mě odváželo do emigrace. Já věděl, proč jedu pryč, ale celá další léta jsem se trápil touto otázkou, totiž v tom smyslu, zda jsem si na ni zodpověděl [sic] skutečně poctivě a jestli neklam samu sebe. A ať jsem tu otázku obracel, jak jsem ji obracel, tak mně vyšel vždycky stejný výsledek. Především mě do emigrace dostala jistá masová psychóza. A vy víte, co masová psychóza dokáže způsobit. Za druhé se projevila určitá dobrodružnost a lehkomyšlnost, která je a zůstane, bohužel, neodmyslitelnou součástí mé povahy.

Veverka: A po pravdě, vyplatilo se to všechno?

Řezáč: Ano i ne. Já to vezmu napřed z té negativní stránky. Především, emigrace mě stála manželství. Poznal jsem, že já a moje žena stojíme na opačných politických březích, lépe řečeno, že ona plave a neví u kterého břehu přistát. Za druhé, ztratil jsem mnoho času, který jsem mohl využít lépe, produktivně. Neberte to jako frázi. Člověk, který se vrací domů, si začíná dvojnásob vážit pojmů, které Vám v denním užívání zevšedněly až málem na samu hranici banality. Já Vám to doložím konkrétním příkladem. Minulého roku jsem byl na prázdninách na ostrovech Ponza v Tyrhénském moři u Anzia. A moje nejlepší zábava byla ne bavit se se snoby v barech, ale chodil jsem – ať to zní jakkoliv banálně – k dělníkům do místní elektrárničky pít s nimi víno, a důvod k tomu byl, oni mi říkali soudruhu. Ztratil jsem pojmy, myšlenkové oblasti, práci, která mi byla dřív samozřejmá a drahá. A já vím po těch prvních dnech, že dá hodně roboty, než se dostanu zpátky, ale vůle a touha z mé strany tu je. A já věřím, že to půjde. Ono to musí jít.

¹²⁹⁾ Přepis relace vysílané dne 17. 3. 1975 v Československé televizi a rozhlasu.

Veverka: A jak jste tam začínal?

Řezáč: Těžko. Napřed jsem pracoval v cihelně, potom jsem na Vierwaldstätterském jezeře v Luzernu krmil labutě, štípal jsem lístky na trolejbusu a pak jsem se naučil věc, kterou při své nešikovnosti jsem se divil, že se vůbec naučit dokážu, a sice stal jsem se klempířem. No, pak jsem úředníčkoval v jednom malém nakladatelství a potom jsem ještě myl auta a pak začala ta, abych tak řekl, intelektuální část té emigrace. Zaškolil jsem se v marketingu a ve věci, která se jmenuje německy Marktforschung, česky přeloženo průzkum trhu. A přestože jsem na gymnáziu míval strašlivé potíže s matematikou, zjistil jsem, že se docela dobře dokážu naučit statistiku. Vyhodnocoval jsem dotazníky sociologických a marketingových průzkumů a nakonec jsem pracoval na projektech výzkumů trhu, které stály takové desítky tisíc švýcarských franků, že byste tomu nevěřil. Nakonec jsem se stal nezaměstnaným. Bez naděje, že práci najdu. Tři měsíce, poslední tři měsíce emigrace jsem žil v tom hrůzném čase nicoty, která obklopuje nezaměstnaného. Vy už to nemůžete znát a já to teď prožil. Je strašlivá ta beznaděj, to vědomí, že práci nemám, že ji nikdy nedostanu. A to nebylo nic pro mne.

Veverka: A proč si myslíte, že jste vůbec neměl naději na práci?

Řezáč: Podívejte se, já poslední léta pracoval, jak jsem řekl, v marketingu. A aniž bych si chtěl pochvalně klepat na rameno, získal jsem si už slušné jméno. A ať to zní jakkoliv paradoxně, právě to vylučovalo, že mě někdo někdy vůbec zaměstná.

Veverka: Ale tomu nerozumím.

Řezáč: Tomu nemůžete rozumět. Víte, dneska se v Basileji vypráví vtíp. Kdo má nejmenší naději, že získá v chemickém průmyslu v Basileji místo?

Veverka: No, kdo?

Řezáč: Laureát Nobelovy ceny za chemii. Protože je drahý. Situace vypadá tak. Ať to zní jakkoliv paradoxně, raději se zaměstnávají nekvalifikované síly, které občas tu a tam něco zkopou, ale kterým se zaplatí pár franků. A nezaměstná se doktorandus, kterému by se muselo platit pěkných pár tisíc franků. A ono se šetří. Ono se musí čím dál tím víc šetřit. Takže úvaha jde tam, raději nikoho, než někoho drahého.

Veverka: Dokázal jste tedy, že dovedete vzít za lopatu. Ale nezlobte se, proč jste to neudělal?

Řezáč: Prostě z jednoho jednoduchého důvodu. Ani k té lopatě by mě nikdo nepustil. Není možné, aby kvalifikovaný člověk pracoval ve Švýcarsku manuálně. Ten zaměstnavatel uvažuje tak. V jeho oboru se dřív nebo později

situace zlepši. Sezónní pracovníci odcházejí, bude méně pracovních sil a já potom za něj nikoho neseženu. A potom jim tady hraje ještě jedna věc velkou roli. A to především ta, že jsem byl emigrant. Jsem Čech a dneska mají absolutní přednost Švýcaři. Hlaste se na jakékoliv místo. Nezáleží na Vaší kvalifikaci, nezáleží na Vaší pověsti, jakmile se tam objeví jakýkoliv Švýcar, nemáte naději. Český emigrant ve Švýcarsku nebo kdekoliv v západní Evropě, který dnes ztratí práci, je naprosto a absolutně bez naděje. Víte, já jsem si pak řekl, vysedávat po zprostředkovatelnách práce, žít na podporu v tom strašlivém, jak to Goya řekl krásně, nada, nic, ne, to není nic pro mě. Zvlášť když můžu to, co umím, využít jinde, pro zemi, kterou mám rád a po níž se mi, a to se přiznávám, až chorobně stýskávalo.

Veverka: Nezaměstnanost byl ten důvod, proč jste se vrátil do republiky?

Řezáč: Nezaměstnanost byla jedním ze součinitelů. Nebo lépe řečeno, možná že byla tou pověstnou kapkou, kterou ten řečený pohár přetekl.

Veverka: Takže to byly ještě jiné záležitosti?

Řezáč: Podívejte se, já uvažuji, jak jsem řekl, o návratu od té chvíle, kdy jsem odešel. Ale konkrétně jsem se k němu připravoval už v roce 1970.

Veverka: Je to pět let, ale – zase se nezlobte – že jste nevyužil té možnosti dříve?

Řezáč: To není jednoduchá otázka a nečekejte na ni jednoduchou odpověď. Moc jsem toužil po domově, ale říkal jsem si, když už tady jednou jsi, tak se porozhlédneš, chlapče. To není ovšem jediný faktor, k tomu přistupuje ještě to, že jsem potřeboval urovnat své osobní poměry, své vztahy k partnerce. Zdálo se, že to půjde. Ale zdání, jak se říká, obyčejně klame. A konečně třetí. Ukazovaly se mi i určité možnosti pracovat literárně. V emigrantských časopisech, v emigrantských nakladatelstvích.

Veverka: A využil jste jich?

Řezáč: Bohužel, ano. Pokusil jsem se velmi vážně. Psal jsem fejeton, fejeton je totiž forma, kterou mám rád, a kterou, zdá se, jsem už trošku ovládl, pro některé malé emigrantské časopisy, většinou cyklostylované. Ty časopisy nemají větší dopad ani mezi švýcarskou emigrací, vydává se tak 1500 až 2000 kusů, ne víc. Ale pro mne to byla aspoň možnost, jak se říká, zapsat si. Uspokojit ten hlad po psaném slově. Kdysi Lion Feuchtwanger napsal, že literatura je jediná neřest, která není a nikdy nebude léčitelná. No, a já měl trochu možnost té neřesti holdovat.

Veverka: A uveřejnil jste v časopisech něco jiného než fejetony?

Řezáč: V časopisech ne, ale vydal jsem v jednom emigrantském českém nakladatelství knihu. Byla to dobrodružná novela. A chtěl bych o ní trochu pohovořit, protože o ní hovořit musím. Ta kniha byla výrazem mé tehdejší vnitřní situace. Už když jsem ji začal koncipovat a psát, a koncipoval jsem ji, když jsem vyklepával blatníky na městských autobusech města Luzernu – že šlapu někam, kam jsem šlápnout nikdy neměl. Že látku, kterou jsem si zvolil se svými tehdejšími silami jsem prostě zvládnout nemohl. Chtěl jsem napsat historii zrady, historii emigrace. Chtěl jsem vylíčit její beznaděj, její bezvýchodnost, její tragédii. A nakonec mi málem vyšla její oslava. Ovšem stalo se to, což omyl nezmenšuje, i s pomocí nakladatelské redakce.

Veverka: A jak tomu mám rozumět?

Řezáč: Takhle a docela prostě. Redakce v emigrantském tisku i v nakladatelství mění bez vědomí autora smysl a významy jeho textu, úplně podle toho, jak se jim to v momentě hodí. To je pro autora šok. A možná víc než šok, možná i pohana. A tak jsem si řekl, no, hochu, budeš psát, ale do šuplíku. A nikomu už nedáš ani řádku na téhle straně Labe.

Veverka: Tak tomu už rozumím úplně. A jak se Vám dařilo v časopisech?

Řezáč: V časopisech se mi dařilo poněkud líp. A to z jednoho jednoduchého důvodu. Psal jsem o naprosto nezávažných a nepolitických tématech. O francouzské kuchyni, o tom, jak pít červené víno, jaké víno kupovat, o cestování, o kytíčkách. A jakmile jsem napsal na téma ne příliš závažné a jenom poněkud satirické, hm, článek v kterém jsem si trošku ustřeloval z určitých specifických charakterových vlastností Švýcarů, z kterých si i švýcarská inteligence sama ustřeluje, pak byl ten článek prostě zcenzurován. Lépe řečeno, hozen do koše. Ale v podstatě to byla cenzura. Já bych to slovo cenzura chtěl trochu vysvětlit ve vztahu k emigrantskému tisku. Dneska totiž snad jenom ve Francově Španělsku je tak ostrá a nekompromisní cenzura jako v emigrantských časopisech. Oni říkají, že zvolili svobodu. Ta svoboda, jak oni ji pojmají, vypadá velmi pofidérně. Vypadá to tak, že se svévolně připisuje a odpisuje bez vědomí autora do článku, že se bez vědomí autora, a opět mluvím o svém článku, přidá pohanění čestného člověka, který tady dobře a produktivně v republice pracuje. Že se vymyčuje všechno, co podle zdání vydavatelů je levičáctví, a levičák je každý, kdo nestojí přesně na linii, dejme tomu, Streicherova Stürmera.¹³⁰⁾ To nepřeháním. Víím to. A doložím to jedním případem. Kdysi mně řekl bývalý šéfredaktor časopisu Zpravodaj, který vydává Svaz československých spolků ve Švýcarsku, Zdeněk Záplata, že už má dost, a užívám teď jeho slov, těch troubů ze Svazu českých spolků ve Švýcarsku, že je

¹³⁰⁾ Julius Streicher (1885–1946), nacistický vůdce a propagandista, založil antisemitický týdeník Der Stürmer.

z nich utahaný, protože nesmí ani čtvrtinu toho, co by chtěl. Řekl doslovně: „Každý redaktor v Československu má víc svobody než já.“ A Zdeněk Zápata rozhodně není člověk, který by republice fandil. Shrnuto, naše emigrace místo svobody, kterou deklaruje, nastolila tu nejhrůznější diktaturu v duchovním slova smyslu. Diktaturu omezenou, a nebojme se toho slova, diktaturu stupidní, podřízenou jedinému cíli. Já to poznal. Uškodit naší zemi, pomluvit všechno, co se tady dělá. Rozložit spojenectví, které je pro nás nejcennější. Ve všech ohledech. Já nebudu mluvit ve frázích a schématech, ale zcela konkrétně a ze své, zase ze své osobní zkušenosti. Existuje bývalý český publicista a politik, je to jeden z čelných mužů roku šedesát osm, který mně nabídl, abych pracoval pro jeho časopis. A teď si představte ty podmínky. On, řekl, mně bude dodávat materiály z Československa, které já přepracuji podle jeho pokynů. To znamená, moje vůle, moje vědění, moje snahy padají stranou, jeho pokyny tady existují. Tyto materiály budou ve mnou přepracovaném vydání znovu propašovány do republiky, aby tady sloužily k čemu? No, k dezinformacím. Podotýkám, že ten pán se hodně v roce osmašedesátém nahovořil o novinářské etice a tento fakt bych chtěl ponechat naprosto bez komentáře. Ale ono tohle jde ještě mnohem dál. Bývalý národní socialista v exilu klidně spolupracuje s takzvaným reformním socialistou a oba se pak účelově spojí s tak zvaným sovětským disidentem, jehož názory se rovnají názorům neblahých černosotněnců. A tento sovětský disident pak požádá českého levičáka o překlad svých děl, a zase jen proto, aby se to pašovalo k nám do Československa s účelem, aby se znovu podlamovalo spojenectví, s nímž stojíme a padáme. To jsou moje zkušenosti. A chtěl bych říct, že jsem žil v podivné internacionále. V internacionále špíny, a to pro mně znamenalo maximální zklamání. Ve své nejvlastnější a jediné činnosti jsem se cítil zrazen, cítil jsem se podveden, cítil jsem se oklamán. A naprosto lidsky i pracovně bez perspektivy. Viděl jsem, že nemohu nikdy říkat, co chci, co si myslím, protože jsem nikdy nepřestal myslet, řekněme, socialisticky.

Veverka: A to byl tedy důvod, proč jste se vrátil do Československa?

Řezáč: Ano. Jeden z vážných důvodů, ale zdaleka ne ten nejvážnější.

Veverka: No, a který tedy byl, anebo je ten nejzávažnější?

Řezáč: Jsou dva. První, mé názory byly pro emigraci příliš levicové, a to se v oněch končinách nemá rádo. Se špičkami české emigrace, se všemi těmi křesťanskými demokraty, sokoly, zakladateli Spolku Svatopluk Čech a T. G. Masaryk, jsem se stýkat nemohl. Za předně mi připadaly jako figurky z Haškova panoptika, malicherní, směšní a hlavně neuvěřitelně podlí a nenávistní vůči zemi, kterou mám rád. Na druhé straně, ti takzvaní reformní socialisté, ti jsou trošku duševně pružnější, protože jsou mladší. Jsou poněkud vzdělanější, protože jsou to většinou univerzitáni, ale mají v sobě totéž, co ti úplně pravi-

coví. Faleš, sklony k intrikám. Ne sklony, ale vyslovené intrikánství, sobectví. Když jsem se s kýmkoliv z těchhle pánů setkal, tak jsem měl pocit, že musím co nejdřív pod sprchu. Nemůžete žít s pocitem, že se válíte v blátě.

Veverka: Takže to byl ten nejdůležitější důvod k návratu?

Řezáč: Ano, ten. A pak ještě jeden. Víte, před časem mně vyprávěl nebožtík Josef Kainar, že dostal od velmi talentovaného českého básníka Ivana Blatného, který emigroval v roce 1948 do Anglie, dopis. V tom dopise mimo jiné Blatný psal: „Sedím bezmocně na dvoře londýnského blázince a snažím si opakovat česká slova.“ A pak je jeden příklad můj osobní. Nedávno jsem si rozepsal nějakou povídku, to bylo ještě v Curychu. A náhle si nemůžu vzpomenout na český ekvivalent německého slova der Geisel. Musel jsem do [sic], se podívat do německo-českého slovníku a zjistil jsem, že je to prostě rukojmí. A to už mě přešel mráz po zádech, to Vám musím říct. Co tím chci říct. Básník, spisovatel, publicista, nikdo z nás, kdo jsme se chytli slova psaného, nemůže žít mimo historický, společenský, kulturní a jazykový rámec svého národa. To mně neznámá, že by tito lidé měli být peciválové. Jenže, nesmí se ten, s Václavem Vojtěchem Štechem řečeno, plot domova, přelézt jako uličník. To jsem bohužel, to si na sebe беру, udělat já. Tím plotem domova je třeba projít vrátky. Tak, aby se ta vrátka mohla kdykoliv otevřít. A to neplatí jenom pro spisovatele. Věřte, že to platí pro všechny. A teď to podtrhneme a sečteme. Co mně čeká, neboli, co mně čeká. Na jedné straně duševní rozpad, nezaměstnanost, bída, vykořenění. Čekalo by mně být do smrti cizincem mezi cizinci, nikdy nenalézt domov. Anebo se připravit a přeskočit příkop. Přeskočit přes svůj vlastní stín a vrátit se tam, kam patřím. Já vím, těch šest let, to byl nepřetržitý řetěz omylů a chyb. Ale chtěl bych ten řetěz už jednou přestříhnout, abych aspoň částečně vynahradil to, co jsem svým odchodem a svými omyly způsobil. Tak si představuju svou budoucnost tak, že bych chtěl naši veřejnost, bude-li mi k tomu dána ta možnost, informovat o tom, co to emigrace ve své podstatě je. Se svou beznadějí, ve své duchovní bídě, ale, a to nelze zapomínat, i v nebezpečích, která s sebou nese. V momentě, kdy jsem překročil československé hranice, jsem si ještě více a ještě bolestněji uvědomil, že naše životy nejsou jenom souhrnem našich činů, ale také sumou odpovědností, kterou za ně nesem. A to snad je východisko, protože této odpovědnosti jsem si plně vědom.

Veverka: Děkuji Vám za tento rozhovor, pane Řezáč, no – a co Vám přát? – abyste se v Československu zase cítil jako doma.

Příloha č. 2**Komunistický navrátilce¹³¹⁾ (kráceno)**

„Syn spisovatele Václava Řezáče, proslulého po válce zejména budovatel-skou a nedokončenou trilogií *Nástup – Bitva – Vítězství*, a komunistické au-torky Emy Řezáčové Tomáš Řezáč alias Tomáš VOŇAVKA se vrátil po šes-tileté emigraci do Československa. V polovině března se již ozval z čs. televi-ze a rozhlasu útoky proti emigraci, exilovým nakladatelstvím a časopisům. [...] V poslední době žil ve švýcarském Horw u Luzernu. V Československu byl činný jako redaktor kulturní tvorby a přispěvatel různých literárních časopisů (Plamen aj.).“

-vah-

Příloha č. 3**O dvou rytířích smutných postav...¹³²⁾ (úryvek)**

„Nyní byla klidná hladina našeho života opět zčeřena činy dvou dalších výtečníků, tzv. politických uprchlíků. Prvním z nich je Tomáš Řezáč, dle své-ho pojetí spisovatel a žurnalista píšící pod pseudonymem A. LIDIN, který se za použití konspirativních triků vrátil do ČSSR a vyřadil se z řad slušných lidí, pokud mezi ně kdy patřil. Nevyřadil se tím, že se vrátil do své původní vlasti, ale tím, jak to udělal a co následovalo potom. Utekl jako kluk, jako člověk, který utíká před placením dluhů, či jako slaboch, postrádající smysl pro odpo-vědnost ke svému okolí i sobě samému. Kdyby tomu tak nebylo, vrátil by se normálně, s vědomím švýcarských úřadů i svých přátel či rodiny, tak jak to učinili jiní navrátilci, kteří se nemohli vnitřně s životem v exilu vypořádat. Ni-kdo nemusí utíkat ze země, která mu v dobré víře poskytne politický azyl a která je nanejvýš tolerantní v posuzování pohnutek a respektuje přání každého jednotlivce. Řezáč dokumentoval však svůj morální profil i po svém návratu do ČSSR, a to v rozhovoru, který poskytl čs. rozhlasu a televizi. Teprve nyní si prý uvědomil – nevíme, zda spontánně či za pomoci ‚domluv‘ příslušných míst – že patří mezi soudruhy, že jeho emigrování bylo vlastně pomýlením, že pro-padl tehdy masové psychóze, že již nemůže žít dále v prázdnotě a zrazovat ideály svého lidu, podle našich zkušeností ideály nakomandované ÚV KSČ. Věru, divný to spisovatel, který ještě před rokem pronášel ve vysílači Svobod-ná Evropa ostrá slova proti čs. politickému režimu a nyní se cítí ohrožen zá-padní demokracií. Jak vidět, pražským masovým médiím je dobré všechno, co

¹³¹⁾ In: České slovo – noviny československého exilu, roč. 21 (LXVII), č. 4, duben 1975, s. 4.

¹³²⁾ In: Zpravodaj – časopis Čechov a Slováků vo Švajčiarsku, roč. 8, č. 5, 1975, s. 7.

ostouzí čs. emigraci, podle zásady účel světí prostředky se pro propagandu hodí i pisálek-chameleon, který se zpronevěří i jménu svého otce.

Na závěr lze snad říci jen toto: Řezáč se svým jednáním odepsal na obou frontách, jak u svých nynějších chleboďárců, kteří jej po využití hodí rybám, tak i u emigrace, která to myslí poctivě, která ví, proč emigrovala, a je si vědoma významu slov politický uprchlík.“

Svaz čs. spolků ve Švýcarsku

Dodatek našeho recenzenta Pavla Řehoře

„Vyskytly se hlasy, že Řezáčův román Trpaslík na houpačce byla vynikající detektivka, plná napětí a atmosféry. Dovoluji si oponovat. Trpaslík na houpačce byla plytkost sama, psaná ambiciózním neumětelem, asi desátý odvar Jamese Bonda. [...] Řezáčovu postavu dokresluje zpráva z Kodaně, že (prý) básník LIDIN měl na svědomí v letech 1964–1966 dvojí rozehnutí studentů u pomníku K. H. Máchy. [...]“

Příloha č. 4

Nejen lidé, i LIDÍN se mění¹³³⁾ (kráceno)

„Kniha sice vyšla pod pseudonymem LIDÍN, autor však v kruhu krajanů ve Švýcarsku podepisoval výtisky knihy svým vlastním jménem Řezáč. Četli jsme kdysi Trpaslíka s radostí, je napsán dobře a napínavý děj zaujme čtenáře. Kniha bude patřit i po Řezáčově návratu domů mezi dobrou exilovou literaturu, neboť v exilu byla napsána. Nyní p. Řezáč hovoří na vlnách pražského rozhlasu, a snad právě proto je půvabné přečíst si jeho knihu znovu a konfrontovat jeho tehdejší smýšlení s názory dnešními. [...] Do určité míry se samozřejmě ztotožňuje autor s hrdinou své knihy, přeběhlým pracovníkem čsl. rozvědky, který by se chtěl nějak vymotat ze svých vztahů k různým tajným službám, ale nakonec je jak ten trpaslík na houpačce, který se ocitá jednou na té, podruhé na oné straně. A tak je Řezáč odsouzen opět žít v bahně, z něhož chtěl utéci podle vlastních slov v pražském rozhlasu při svém návratu domů. Mám za to, že mu není dobře, vykládá-li v rozhlasové besedě exilové drby, drby poněkud inteligentněji (a profesionálněji) podané, než byly ‚zprávy‘ p. Maráka blahé paměti, ale přece jen pouhé drby.

Při opětném přečtení jeho knihy nás napadá myšlenka, že některé úvahy hrdiny románu mohou být projevem podvědomého alibismu autora, např.

¹³³⁾ In: Národní politika – List československých krajanů v zahraničí, roč. VII, č. 6 (75), červen 1975, s. 1.

chvalozpěvy na nejlepší (čsl.) tajnou službu světa či hrdinovo hodnocení osobnosti A. Dubčeka, které se určitě líbilo s. dr. Husákovi, jehož výpady proti ‚mužům Jara‘ shodou okolností byly uveřejněny krátce po Řezáčově návratu. [...]“

MUDr. R. Hambach

Příloha č. 5

Trpaslík – bez houpačky¹³⁴⁾ (nekráceno)

„Počátkem letošního roku se po šestiletém pobytu ve Švýcarsku vrátil domů pan Tomáš Řezáč, syn spisovatele Václava Řezáče. Po svém návratu poskytl interview jak rozhlasu, tak televizi a obsáhle líčil své smutné zkušenosti v západní cizině. Jeho odpovědi byly velmi zdařilé, i když o nich jeho televizní zpovědník řekl, že prý ‚u naší veřejnosti vyvolaly rozporný ohlas‘. Nemůže však škodit, pokusíme-li se obohatit výroky páně Řezáčovy několika citacemi z jediné knihy, kterou dosud napsal, a to z novely Trpaslík na houpačce, která vyšla v r. 1973 v čs. exilovém nakladatelství Index v NSR. Zbývá dodat, že v pražském rozhlasu a televizi byl pan Řezáč představen čs. veřejnosti jako ‚publicista‘.

* * *

Str. 6: ‚Jsem špion. Jako je někdo metař nebo zámečník. Bylo to – a je – moje povolání. A také trochu hobby.‘

Str. 28: ‚Provalený agent je pohodička: může se zatknout, zdublovat nebo úplně přetáhnout, zaplést do zpravodajské hry nebo prostě oddělat na tisíc způsobů.‘

Str. 50: ‚Během čtyřadvaceti hodin jsem se stal dvojitým agentem... Pro kádrového rozvědčíka, jakým jsem býval, není nic opovrženějšího.‘

Str. 96: ‚Zradí jednou, zradí vždycky, říkal jsem si staré úsloví a cítil se pod psa. Jenže zákonitostí řemesla se nedalo pohnout.‘

Str. 167: ‚Jsem vyřízená osobička... Špion na penzi. Dezertér. Zrádce. Dvojitý agent... Jsem samotná, nešťastná svině bez kamarádů...‘

Str. 179: ‚Svět se točí a my špioni zůstáváme na svých místech. Legio patria nostra.‘

* * *

¹³⁴⁾ In: Listy – časopis československé socialistické opozice, roč. V, č. 6, srpen 1975, s. 46–47.

Jelikož tyto citace zůstávají toliko v poloze profesionální, připojujeme ještě dvě politické.

Str. 23: ‚Já jsem už dosoudruhoval. V srpnu osmašedesát.‘

Str. 146: ‚Neznáte psychologii mladých českých kluků... Všichni nenávidí Rusy. Nenávidí je víc než mor a štěnice. Doma jim naši páni od malička cpali do krku řeči o bratrství. Nutili je učit se rusky dřív, než uměli napsat českou větu. Otrávil je. A nakonec tihle kluci viděli ruské tanky. Ne v televizi, ale v ulicích, kde žili a které právem pokládali za své... Řekněte komukoliv z nich, aby šel s Američany proti Rusům. Půjde. Nebude se na nic ptát. Stačí mu, že je to s Američany – a proti Rusům.‘

* * *

Zdá se, že to celkově stačí, aspoň pokud jde o pana Tomáše Řezáče.

Z prohlášení nakladatelství Index: na rukopisu pana Řezáče Trpaslík na houpačce nezměnila redakce Index ani jediné slovo. Vrátili jsme sice autorovi prvou verzi jeho rukopisu s tím, že ‚bude třeba zvýšit uměleckou ambicióznost této práce‘ a přiložili jsme názory lektorů. Řezáč reagoval ve svém dopise (z 11. 2. 72) slovy: ‚Váš dopis mne příjemně překvapil. Děkuji Vám. Podmínky pro vydání mého rukopisu považuji za korektní. Chtěl bych ještě podotknout: za veškeré rozumné lektorské připomínky jsem nesmírně vděčen. Rukopis přepracuji.‘ A v dalším dopise (z 23. 3. 72) dodává: ‚Ohromně mi ten list (výtahy z lektorských posudků; Index) pomohl a s lektory naprosto souhlasím.‘ Ostatně: lektorské posudky se zabývaly pouze literární stránkou rukopisu. Jedinou politickou připomínkou, která byla panu Řezáčovi tlumočena, bylo toto: ‚Rusové vycházejí v této verzi rukopisu trochu jako blbci. To je snad zbytečné.‘

Tomáš Řezáč alias LIDIN pokračuje v psaní detektivních fantazií i v civilu, pro změnu v Praze. Ve svém rozhlasovém a televizním povídání např. líčil, jak se scházel s Jiřím Pelikánem, co všechno mu tento svěřoval. K tomu komentář J. Pelikána: ‚Bylo to pro mne objevené – protože jsem s panem Řezáčem vůbec nemluvil, ani v jeho curyšském, ani v jakémkoliv jiném bytě. Znáám ho pouze z dopisu, kterým nabízel svou spolupráci pro Listy. Je pravda, že mne v něm zval, abychom se sešli. Ale nesešli jsme se. A doufám, že se nesejdeme ani v budoucnu.‘

Podobným zasvěceným způsobem vykládal pan Řezáč vyšetřovatelům StB o svých stycích s Jiřím Hochmanem.¹³⁵ Bezpečnost si pak dokonce volala řadu

¹³⁵⁾ Jiří Hochman, nar. 1926, publicista, prozaik a satirik, r. 1974 se vystěhoval do USA.

lidí v Praze a sdělovala jim, co všechno o nich Hochman ‚prozradil‘ Řezáčovi, když se sešli ve Švýcarsku a v Mnichově. Ale Jiří Hochman se s Řezáčem vůbec nezná, a proto se s ním nemohl sejít.

Vzniká tedy otázka: vykládá Řezáč tyto ‚lidiniany‘, protože mu to StB naktivovala, aby ho využila ke kalení vody, nebo si je sám vymýšlí, aby se v očích svých protektorů ukázal důležitý a zasvěcený?“

Příloha č. 6

Dopis Boženy Köhlerové ministroví¹³⁶⁾ (nekráceno)

21. 5. 75 Milano

„Vážený pane ministře,

po mém návratu z obchodní cesty po jižní Americe jsem byla informována mojí matkou, že Čs. rozhlas vysílal rozhovor s p. Řezáčem, který se nedávno vrátil ze Švýcar do ČSR.

V tomto rozhovoru měl pan Řezáč prohlásit, že se zná se mnou a že jsem mu jakoby zprostředkovala styk s p. Pelikánem v Římě a jemuž prý pomáhám.

Chtěla bych k tomu prohlásit zcela kategoricky, že toto tvrzení p. Řezáče je zcela vymyšlené. Je pravda, že v r. 1974 se pan Řezáč s paní dostavil do mého bytu v Miláně a žádal mě, abych jej spojila s p. Pelikánem. Odpověděla jsem mu, že znám manželku p. Pelikána z dřívějšího působení v Praze, že však ani s ním, ani s jeho ženou v současné době neudržuji žádné styky.

P. Řezáč se zajímal, kam pojedu na dovolenou, a když jsem mu odpověděla, že na ostrov Ponzu, požádal mě, abych mu tam rovněž zařídila ubytování pro jeho dovolenou. V létě 1974 pak skutečně p. Řezáč se ženou přijeli. Opět se dožadoval, zda by mohl na zpáteční cestě navštívit Pelikána. Odpověděla jsem mu, ať si to sám domluví. Pokud vím, p. Řezáč volal do Říma, ale zjistil, že p. Pelikán odcestoval. P. Řezáč velmi litoval, že neuvidí p. Pelikána.

Také mě stále obtěžoval, abych se o něj starala, nemohu se dát k dispozici všem uprchlíkům, z ČSR podle mě nemuseli utíkat. Jsem přesvědčena, že od p. Řezáče je to osobní msta, asi že se mu nepodařilo mě finančně využívat.

Od té doby jsem p. Řezáče neviděla, a také z toho důvodu, že mně připadal jako člověk velmi neseriózní, snad duševně vyšinutý a určitě alkoholik.

Nikdy jsem s ním nerozmlouvala o věcech, o kterých pan Řezáč nyní vykládá v rozhlasu a v televizi. Nevím, jestli si je sám vymyslíl anebo zda mu to

¹³⁶⁾ OASS MV Praha, a. č. 616576, „Vážený pane ministře“, 21. 5. 1975.

někdo z uprchlíků poradil, aby se mohl lépe znovu vetřít do naší země ČSR. Bylo by dobré, aby prokázal, co celých 5 let udělal dobrého pro ČSR, a když chce přinést zprávy, tak aspoň o něčem pravdivém a ne vymýšlet si lži.

Doporučuji proto, abyste nebrali tohoto člověka vážně. Z těchto důvodů žádám ve smyslu ustanovení čs. zákonů, aby Čs. rozhlas uveřejnil mou tiskovou opravu, v níž by bylo jasné, že tvrzení p. Řezáče je holým výmyslem.

Jak je čs. úřadům jistě známo, jsem nyní italskou státní příslušnicí, rozvedená a pracuji v Itálii, zabývám se obchodní činností v módním oboru a vůbec se nestarám o politiku, proto také neudržuji žádné politické styky s čs. uprchlíky, i když se někdy nevyhnu náhodným setkáním s nimi, ovšem čistě společenského charakteru. Všechna tvrzení p. Řezáče v tomto smyslu jsou výplocem jeho fantazie, kterými se chce zřejmě proslavit nebo zakrýt svůj omyl, kterým byl jeho útěk z ČSR v roce 1968 a jeho autorství knihy Trpaslík na houpačce, kterou uveřejnil pod pseudonymem LIDIN a kterou věnoval p. Pelikánovi, a mně zadal, abych mu ji předala, což jsem neučinila, protože nemám žádný důvod p. Pelikána vyhledávat.

Vzhledem k nehoráznostem p. Řezáče a neodpovědnosti Čs. rozhlasu, který jeho výmysly bez ověření vysílal, jsem nucena odložit mou letošní cestu do Prahy až do doby, kdy budu informována, že Čs. rozhlas a ostatní sdělovací prostředky uvedly v pravou míru lživá tvrzení p. Řezáče, anebo jakékoliv jiné řešení, které považujete za vhodnější, ale které by mě očistilo od urážlivého nařčení p. Řezáče.“

Příloha č. 7

Trpaslík na houpačce¹³⁷⁾

„Psali nám z domova a ptali se, kdo to vlastně je ten ‚dobře živený nezaměstnaný‘ Tomáš Řezáč, jehož viděli na televizní obrazovce a slyšeli mluvit v radiu a který do jednoho pytle semlel pomluvy o poměrech na Západě, ubohý život exulantů, Pachmana i Pelikána, Tigrida i Jezdinského, Svobodnou Evropu, krajanské spolky i zemi, která mu šest let poskytovala azyl.

Nyní už je zřejmé, že Trpaslík na houpačce, dílko svižného stylu, ale krajně pochybného obsahu, byla vlastně Řezáčova autobiografie. Přinejmenším svým názvem. Autorův život byl takovou houpačkou: TOMÁŠEK – LIDIN – Řezáč; Praha – Moskva – Praha – Lucern – Curych – Praha; střídavá přitažlivost Novotného – Dubčeka – exilu – Husáka... Houpy hou, houpy hou. A pokud jde

¹³⁷⁾ In: České slovo – noviny československého exilu, roč. 21 (LXVII), č. 6–7, červen – červenec 1975, s. 9. Rubrika Slovo čtenářů.

o trpaslíka – co si můžeme, eticky chápáno, myslet o člověku, který se jednoho březnového dne vykrade z bytu, opustí ženu, spálí mosty za dluhy kolem 20 000 franků (kdo je bude platit?), stane se na několik dní nezvěstným... a pak se objeví před pražskými mikrofony a kamerami, kde pečlivě a bez zádrh odříká špinavosti na kamarády, kteří se mu snažili pomoci? Lze těžko posoudit, do jaké míry Řezáč promluvit chtěl (zde se iniciativě žádné meze nekladou) a nakolik musel. Jisté je, že to hlavní neřekl posluchačům, ale agentům Ministerstva vnitra, jehož archiv obohatil o čerstvé údaje. Podařilo se mu také prohloubit nedůvěru mezi krajany v exilu. Avšak hlavní zamýšlený efekt selhal: zapůsobit na veřejnost a ‚vytmavit‘ jí poměry na Západě. Dovedeme si přece představit, jaký dopad měla Řezáčova vystoupení v normalizovaných sdělovacích prostředcích země, jejíž obyvatelé jsou na výpovědi podobného typu lidí zvláště alergičtí.

Znal jsem ho. Působil dojmem jemného, kultivovaného, básnicky laděného a poněkud nad zemským povrchem se vznášejícího člověka. Tvrdil o sobě, že je marxista a dubčekovec. Vyznal se v dějinách, ve filosofii, v politice. Uměl diskutovat. Avšak jeho bystrá hlava nespočívala na těle s páteří. Možná, že měl v exilu už od počátku přesně vyhraněné úkoly – dívat se, poslouchat, vtírat se do společnosti osob, které leží pražskému režimu v žaludku. Osobně mám spíš za to, že jeho odchod do exilu byl východiskem okamžitého a nepromyšleného rozhodnutí, které vyplynulo ze zklamání nad smutným koncem Pražského jara, k němuž se hlásil. Návrat do ČSSR byl tak trapným, ale logickým vyústěním rozkolísaného, nepevného a – jak se ukázalo – také nečestného a bezzásadového charakteru. Většina exulantů neměla v zahraničí vždy růžové začátky, ale prokousala se a uchytila. Tomáš Řezáč, zvyklý vyhřívat se ve výsluní svého otce (spisovatele Řezáče) na dobříšském zámku, ve Švýcarsku neobstál. Ani morálně, ani pracovně, a je-li můj názor na vliv rozporuplného charakteru pravdivý, tedy ani politicky. Skončilo to též rozháraným soukromým a rodinným životem. A u nespočetných lahví alkoholu.

Ted' je zase, tak říkajíc, ve flóru. Kamery, mikrofony, přednášky, interview. Opět bude Dobříš. Tomáš Řezáč totiž hodlá napsat ‚dílo‘ o životě politických emigrantů. Ať píše! V exilu bude o tuto knihu jistě velký zájem. A budeme z ní hojně citovat. Je jedno, vyjde-li pod autorovým pravým jménem nebo třeba pod pseudonymem MAMIN (Řezáč už zase patří mamince a ne manželce Lídě); nejpřiléhavější by však bylo krycí jméno Tomáš PRÁSKAČ. Ano, zpočátku poteče tuzexový koňak... než z Řezáče vysají všechno, co chtějí vědět, a než vyschne jeho inspirace. Pak ho zcela zákonitě nakopnou jako už tolik jiných a významnějších. Zbyde hořčák za deset korun. Alkohol, jemuž notoricky propadá, dovrší jeho společenský a morální krach.

Houpy hou... Mnozí lidé trpí na houpačce závratěmi. Pocítí ji také Tomáš Řezáč a bude zvracet nad svou vlastní duševní bídou – jestli se za třicet stříbrných nezaprodal beze zbytku a zbyla-li v něm špetka svědomí. Tak či onak, na konci takového prudkého pádu ke dnu zbývá obvykle už jen řešení Jidášovo.“

Josef Brejcha, Švýcarsko

Příloha č. 8

Mrtvá investice aneb obchody Pavla Kohouta¹³⁸⁾ (kráceno)

„Byl to rok [1969], o kterém mi o dvě léta později řekl odborník západoněmecké špiónážní služby pro masové sdělovací prostředky doktor sociologie (univerzita v Bonnu) a psychologie (univerzita v Lausanne) Georges Domeyer: ‚V devětašedesátém už nám bylo jasno, že s nějakým zásadním zvratem v Československu nemůžeme počítat. Ne proto, že v zemi byly silné vojenské jednotky Rusů. Prostě podcenili jsme sílu ‚moskevského křídla‘ a přecenili vliv ‚dubčekovců‘ ve straně. Jediné, na co jsme mohli hrát a hráli, bylo co nejdéle udržovat pocit nejistoty v zemi. Tady mohl prospět Kohout (vyslovil: Kochut) a další spisovatelé a novináři. Proto jsme se do nich rozhodli investovat. Nenápadně, prostřednictvím nastrčených osob, aby Bundesnachrichtendienst nebylo přímo vidět. Ukázalo se však, že je to mrtvá investice. Chtěli jsme, aby působili dvěma směry: u nás aby vytvářeli svůj obraz socialismu a doma udržovali napětí. Jestliže neuspěli, nelze to svalovat na nějaká policejně administrativní opatření. Ta by v okamžiku, kdy by přitáhli zájem, byla málo účinná. Problém byl v tom, že neměli co zajímavého povědět. Možná že urážím vaše národní cítění, ale my musíme pracovat s fakty, a nikoliv se zbožnými přáními. A fakta jednoznačně říkají, že jako politická síla českoslovenští reformátoři selhali na celé čáře.‘ [...]

Jen jeden pár očí se díval ze sedlácké, pitím jako vždy zrudlé tváře chladně. Byly to oči Jürgena Braunschweigera,¹³⁹⁾ ředitele nakladatelství C. J. Bucher. Ten věděl, že má-li Kohout, Vaculík, Klíma a Kliment vůbec nějakou cenu, pak jenom tehdy, zůstanou-li tam, kde jsou. Zkušenosti hovořily jednoznačně: i nejprominentnější emigrant se během několika měsíců opotřebuje a zbude z něho pouze obtížný cizinec. [...]

Jen málokdo koupil Kohoutovu knihu¹⁴⁰⁾ a produkce jeho literárních souputníků dopadla ještě hůře. Neprodávala se totiž vůbec. Několik výtisků do-

¹³⁸⁾ In: Tvorba, č. 3, 19. 1. 1977, s. 3, 20.

¹³⁹⁾ Jürgen Braunschweiger, nar. 1936, dne 28. 10. 1999 obdržel od prezidenta ČR Václava Havla medaili Za zásluhy

¹⁴⁰⁾ Kohout, Pavel: Z deníku kontrarevolucionáře.

stali zdarma recenzenti, kteří se o darovaném koni vyjádřili s blahovolností až urážlivou, a ostatní zůstalo na skladě. Do Prahy ovšem Jürgen Braunschweiger ohlásil nakladatelský úspěch. [...]

Začalo utrpení pana Braunschweigera. Honoráře byly vysoké a musely se vyplatit. Nezbylo nic jiného než dotace. Právě ty, o kterých hovořil spolupracovník západoněmecké špionážní služby dr. Georges Domeyer. Nakladatelství C. J. Bucher nejprve dostalo zakázku od správy švýcarských spolkových pošt – vytisklo telefonní seznam kantonu Luzern. Ale to nestačilo, a tak nakladatelství bylo podpořeno ještě z druhé strany: spolkové ministerstvo války dalo si vytisknout příručku civilní obrany. Pod tímto nevinným názvem se skrývala natolik válečná literatura, že jí měl dost i švýcarský tisk. Ale nakonec dotace alespoň na čas pokryly výdaje na knihy československých „disidentů“. Pan Braunschweiger ovšem nemohl ještě klidně spát. Z prostého důvodu: švýcarští knihkupci odmítli vzít knihu Pavla Kohouta a práce jeho přátel do komise. [...]

Pan Braunschweiger, třebaže je Němec, dobře znal své švýcarské příbuzné. Věděl, že jsou to šetrní lidé. Když viděl, že potřebuje vyprázdnit sklady, snížil cenu Kohoutovy knihy o čtvrtinu. Potom o polovinu. A udělal psychologickou knihu. V zemi pod Alpami nežijí jenom šetrní, ale také opatrní lidé. Vědí, že snižuje-li se cena příliš často, nabízí se místo pořádného zboží prostě řečeno: šmejd. [...]

Roku 1971 mi řekl šéfredaktor emigrantského časopisu Zpravodaj dr. Zdeněk Záplata: „Nebudeme propagovat ani Kohouta, ani Vaculíka ze dvou důvodů: za první, co píše, je literární nesmysl, jako školený dramaturg to poznám. A za druhé – kdo ví, co Kohout udělá. Kdo může zcela odpovědně říct, že zítra nebo za měsíc nepůjde na ústřední výbor strany a nebude tam prosit, aby ho poslali na stavbu mládeže nebo na co – prostě, jestli neotočí o sto osmdesát stupňů?“ A jeho přítelkyně, představitelka jedné z emigrantských organizací dr. Marhová k tomu dodala: „Ne, s lidmi, jako je Pavel Kohout, nemůže nikdo nic mít společného – ani komunisti, ani my. Prostě: nelze jim věřit.““

Příloha č. 9

Do hlubin podlosti¹⁴¹⁾ (kráceno)

„Do kampaně proti autorům Charty 77 se v třetím čísle letošního ročníku Tvorby zapojil i Tomáš Řezáč alias Karel TOMÁŠEK alias A. LIDIN. Literární a životní dráha T. Řezáče je pozoruhodná především svou trapností. [...]

¹⁴¹⁾ In: Listy – časopis československé socialistické opozice, roč. VII., č. 2, květen 1977, s. 23.

Povídky a trocha známostí mu otevřely cestu do redakce Kulturní tvorby. Brzy se však zjistilo, že Tomáš Řezáč nectí fakta, což je v reportážích prohřešek věru nepřipustný. Redakční kolegové by mu byli rádi odpustili, že až příliš otrocky napodobuje styl Karla Čapka, jen kdyby se byl aspoň trochu přiučil i poctivosti čapkovského řemesla a pustě si nevymýšlel.

V črtách o povodních na Slovensku napadl T. Řezáč jednoho z organizátorů pomocných akcí, soudruha Pastyřika z Gottwaldova, otce tehdejšího vedoucího odborářského funkcionáře. Neprávem, jak se po ověření ukázalo, a redakce odvolávala. Vylíčil v nich, jak sám vyčerpán nespavostí a intenzivní novinářskou prací při shromažďování materiálů pro reportáže utrpěl vážný úraz. A skutečnost? Opil se, jel na motorce, spadl do příkopu a odřel se.

Sklon k vymýšlení neopouštěl Tomáše Řezáče ani na chvíli. Lhal i v maličkostech, prostě mu to nedalo. Tak třeba v úvodu k interview s nově jmenovaným národním umělcem Jaroslavem Seifertem vylíčil, jak mu v básnickově domě pod nohama vrzaly dřevěné schody. Sotva byl interview zveřejněn, volal rozmrzelý básník a stěžoval si, co všechno Řezáč z jeho slov překroutil. A ty schody byly samozřejmě kamenné.

Tomáš Řezáč se také vždy rád stylizoval, jednou do protřelého odborníka na kontrašpionáž, podruhé do ‚chlapce z periferie‘, jindy do odvážného kritika sovětského systému... V jednom ze svých vznešených převtělení nastoupil koncem prosince 1967 do redakce Zelenkových Lit-Erárních novin, které tehdy každý jen trochu čestný kulturní pracovník bojkotoval.

V srpnu 1968 nový obrat. V souladu se svým klikatým charakterem odjel T. Řezáč do Švýcarska a dal se na emigrantství. Protloukal se, jak se dalo.

T. Řezáč nabízel svou ‚literární spolupráci‘ i Listům, ale ty neprojevily zájem. Ve Zpravodaji Svazu československých spolků ve Švýcarsku mu otiskli několik fejetonů. Pochvaloval si v nich možnosti svobodného světa, uděloval gurmánské rady a doporučoval, které víno k čemu pít.

A pak přijal pseudonym A. LIDIN a exilové nakladatelství Index mu vydalo svěže napsaný špionážní příběh Trpaslík na houpačce. Knížka je stále k dostání, byť se LIDIN, pardon... TOMÁŠEK, pardon... Řezáč vrátil do rodné vily na Babě v Praze-Dejvicích.

Vystoupil v Čs. televizi, lidé si odplivli a po Tomáši Řezáčovi se na nějaký čas slehla zem. Až teď mu bylo dáno, aby se vynořil, tentokrát jako odborník na emigraci, pomlouvač Pavla Kohouta a lidí, kteří mu kdysi nějak pomohli. Vyhověl ochotně objednavce a pustil si fantazii na špacír. Řezáč, úředník luzernského institutu pro obchodní průzkum trhu, jakých jsou v západní Evropě desítky a stovky, ‚odhaluje‘ ve svých někdejších zaměstnavatelích agenty

západoněmecké špionáže, po letech dopodrobna rekonstruuje ‚své dialogy‘ s nimi. Ta paměť! Paměť? Ale kdež, Tomáš Řezáč si opět jednou vesele vymýšlí, aby si dodal důležitosti a aby vyhověl objednavatelům. A objednavatel se ruče přihlásí, cituje ho ‚v předpremiéře‘ v Rudém právu, ne ovšem – jak by se slušelo – jako autora fantastických historek, ale jako věrohodného ‚svědka‘.

Literární vývoj Tomáše Řezáče alias Karla TOMÁŠKA alias A. LIDINA se uzavírá. Ze spisovatelského talentu se vyvinul práškač. Až snad příště zase něco napíše, měl by si zvolit nový, přiléhavější pseudonym. Třeba Bretšnajdr.“

Příloha č. 10

Nezadržitelný vzestup¹⁴²⁾ (kráceno)

„Tomáš Řezáč či muž se spisovatelskými pseudonymy (Karel TOMÁŠEK jako autor bezpečnostního Okresního oddělení, Praha 1962, nebo Cvičné jízdy a A. LIDIN autor thrilleru Trpaslík na houpačce a básní Psychogenes) se stal zřejmě pravidelným dopisovatelem, ne-li reportérem nehájkovské Tvorby. Nebylo mu odňato občanství, i když na Západě vystupoval proti režimu a publikoval. Snad zásluhou maminky – spisovatelky Emy Řezáčové – se mohl opět ‚zařadit‘. V prvním velkém a čelném článku v Tvorbě si vyřídil účet s Pavlem Kohoutem a přišel včas v době Charty 77. Samozřejmě, že nitky západních pomahačů a inspirátorů vedly od Kohouta do Švýcarska, k nakladatelství Bucher a lektorům, kteří již u Buchera nejsou.“

-ho-

Příloha č. 11

Tomáš Řezáč se dívá na Švýcarsko¹⁴³⁾ (kráceno)

„Tak někdy před třemi čtyřmi lety se vrátil ze švýcarského exilu domů Tomáš Řezáč, synek soudruhů rodičů Václava a Emy Řezáčové. Hned po návratu se velmi čile rozhovořil o tom, co prožil v cizině. Nanášel – jako už bývá u zpráv vyrobených v úřadovnách Státní bezpečnosti – barvy velmi temné a nešetřil jich: exil je prý jediná sebranka, odpad slušné společnosti, která zůstala po 68. doma. I Řezáčovy další osudy jsou zajímavé, např. obvinění paní Solženicynové v týdeníku Bild am Sonntag, ale těmi se dnes nebudeme zabývat. Soustředíme se na brožurku v německé řeči, kterou nám v těchto dnech

¹⁴²⁾ In: Zpravodaj – časopis Čechov a Slováků vo Švajčiarsku, roč. 10, č. 9, 1977, s. 12.

¹⁴³⁾ In: Zpravodaj – časopis Čechov a Slováků vo Švajčiarsku, roč. 12, č. 1, 1979, s. 33–34.

poslali z Německa a která se jmenuje Cesty do prázdna (Wege in Leere). Vydal ji (bez vrocení) Orbis, Presseagentur, a jejím autorem není nikdo jiný než náš navrátilce Tomáš Řezáčů.

Radím Vám, opatřte si ji. Je to četba pro smutné hodiny, rozhodně lepší než Dikobraz, který Vám možná posílají Vaši drazí z domova. Řezáč – pokud ji vůbec napsal (známe jeho potíže s Trpaslíkem na houpačce, kterýžto špionážní ‚thriller‘ musel přepsat K. Michal, protože Tomášovy hámotiny nešly vytisknout) – svou písemnou ‚zповěd‘ ovšem nemyslel z legrace, nýbrž smrtelně vážně. Proto ani tu nelitoval hnusu a pilně jím obalil exil. Zejména ovšem Švýcarsko a české politické uprchlíky, žijící v helvetské konfederaci. [...]

Policie prý – podle zaručené zprávy T. Ř. – ‚soustředila emigranty do vybraných bloků nebo jednotlivých domů, aby si dohled ulehčila.‘ Obklopila je konfidenty, které hned zpočátku verbovala mezi uprchlíky. Ale i moc švýcarské policie má své meze. Určuje jim je prý CIA (kdo jiný také, že?). A protože jedním z vrchních agentů CIA je Pavel Tigris, lze podle údajů Tomáše Řezáče dovodit, že šéfem dohledu nad politickými uprchlíky ve Švýcarsku je vydavatel Svědectví. Hezké pořádky v tomhle státě, to musíte uznat...

Já nevím, jak kdo, ale já jsem se tu za celých 28 let, co žiju vděčně mezi Švýcary, setkal zoufale málo s policajty a s konfidenty už vůbec ne. Nemám ani štěstí pociťovat ‚tísňový dojem‘, který Tomáše neopouštěl ani na okamžik. Proto jsem asi také nepil jako on, proto jsem se – jako on – nevyhýbal práci. Ale T. Ř. praví, že jsme obklopeni švýcarskými konfidenty a T. Ř. je jistě poctivý muž. Ohřívá s vzácnou neoriginalitou klepy o jednotlivých exulantech, reprodukuje detailně, co kdo o kom před deseti lety řekl, ale nějak tomu chybí původnost. Tohle přece už vyráběl Marák, tímhle se na chvíli proslavil Juraj Gabajů, podobným tvrzením exceloval kapitán Minarschig, jak se tomuhle ‚skromnému hlasateli‘ říkalo v Mnichově. Nu což, opakováním to nebude lepší, přísady, byť sebešťavnatější, nečiní vyčichlou kejdu ‚zaručených zpráv‘ chutnější. Něco nového, soudruzi, smím-li prosit!‘

J. S.

Agent JÁNSKÝ – Australan ve službách StB a KGB

Petr Hrubý

Dvousměrná dálnice

Po komunistickém puči v únoru 1948 mnoho českých a slovenských demokratů opustilo vlast, často za velmi nebezpečných okolností. V cizině hledali záchranu a po čase i lepší život. V první vlně na dvanáct tisíc z nich emigrovalo do Austrálie, kde se na dva roky zavázali dělat práci, do které se domácím nechtělo.

Současně do Prahy přišla skupina mladých australských komunistů a socialistických nadšenců, kterým imponovala „mladá revoluce“, jak to v rozhovoru s profesorem University of Western Australia Patrickem O'Brienem vyjádřil Stephen Murray-Smith, jeden z nich. Vytvořili „australskou kolonii v Praze,“ jak řekl.¹⁾ Doufali oblažit své krajany podobným štěstím, jakého se prý dostalo Československu. V tom jim byli ochotni horlivě pomáhat jak čeští, tak sovětské specialisté na takovou práci.

Toto je alespoň částečný seznam nebezpečných snů z Austrálie, koncem čtyřicátých a začátkem padesátých let pobytem v Praze: Dave Berlin, Robert Noel Ebbels, Helen Ginty, Ken a Beth Gott, Jack Hutson, Stephen a Nita Murray-Smith, Arthur a Kath Pike, Jack Redrop, Ken a Moira Tolhurst, Ian Turner a Bert Williams. Byli zaměstnáni hlavně v Mezinárodním svazu studentstva (International Union of Students – IUS), v jeho sekretariátu nebo v tiskové a informační službě, World Students a Telepress. Většinou přišli z univerzit v Melbourne a Sydney a byli členy Australské unie studentů (AUS). Praha byla sídlem mnoha sovětských světových organizací a hrála významnou roli ve Stalinových plánech rozšířit sovětskou říši. Prahou také projížděly četné australské delegace na kongresy nebo na školení v Moskvě, Varšavě, Budapešti, Bukurešti a Pekingu. Často se zdržely týdny a měsíce.

V roce 1950 se k nim přidal Ian Milner. Narodil se 6. 6. 1911 na Novém Zélandě. Tam získal titul Master of Arts a významné stipendium na univerzitu v Oxfordu, kde úspěšně studoval do roku 1937. V těch letech byli britští stu-

¹⁾ Přepis natočeného rozhovoru, 1975.

denti v opozici k vládním kruhům, v nichž nechyběly sympatie k fašismu a nacismu. Sovětští agenti získali skupinu mladých univerzitánů, kteří se záhy dostali na důležitá místa britských i amerických tajných služeb.

Milner se zajel podívat s přáteli do Sovětského svazu. Imponoval mu hlavně kulturou. V Oxfordu si s chutí vyslechl přednášky různých komunistů a obdivoval blízkého přítele, který šel bojovat do Španělska proti Francovi a v boji padl. Po návratu na Nový Zéland se zúčastnil levicového hnutí studentů. V letech 1938 až 1939 byl na stipendia ve Spojených státech, v San Francisku a v New Yorku. Mnohé se mu v Americe líbilo. Když se vrátil domů, byl velmi aktivní ve Wellingtonském hnutí za mír a proti vojenské službě. V roce 1940 dostal místo profesora politologie na australské univerzitě v Melbourne, kde byl znám pro své radikální názory. Se svou první ženou Margot se stal členem komunistické strany a pracoval ve výboru Ligy australsko-sovětského přátelství. Seznámil se s James Frederick Hillem, sekretářem Parlamentu mládeže. Tato organizace byla zástěrka tehdy zakázané komunistické strany, protože oponovala válce proti fašismu, dokud do ní nuceně nevstoupil Sovětský svaz. V roce 1944 se Milner stal místopředsedou Australsko-sovětského sdružení a spolu se svou ženou získával na univerzitě nové členy pro komunistickou stranu. I když v té době – stejně jako u nás i jinde – byl Sovětský svaz populární pro svou vítěznou účast ve druhé světové válce, hlavně důstojníci neviděli rádi, když se důležitá místa na Ministerstvu zahraničních věcí ocitla v rukou komunistů. Přesto – nebo právě proto? – se stal Milner jeho zaměstnancem. Rok nato, v roce 1945, povýšil na sekretáře. Stýkal se také s členy sovětského velvyslanectví, což ovšem mohlo být součástí jeho práce nebo prostě společenskou nezbytností.²⁾

Sovětský špion a pražský agent

Někdy v letech 1944 až 1947 předal Milner australskému komunistovi jménem Walter Seddon Clayton, organizátoru sovětské špionážní sítě, důležité dokumenty z Ministerstva zahraničí. Šlo o britské poválečné strategické plány ve Středomoří, v Atlantickém a Indickém oceánu. To vyšlo najevo, když se anglickým a americkým odborníkům podařilo v akci VENONA dešifrovat tajné depeše z australského hlavního města Canberra do Moskvy. Milnerova šifra údajně byla BUR a Claytonova KLOD.

Mezitím však Milner rezignoval na funkce jak na Ministerstvu, tak na univerzitě a začátkem roku 1947 se stal členem sekretariátu Spojených národů v New Yorku. Jménem Spojených národů jednal postupně v Palestině, v Kore-

²⁾ Australian National Archives, Canberra, ACT, CRS A6119, item 343, folio 74–79.

ji a v Tichomoří.³⁾ Jak bude potvrzeno později, celou tu dobu posílal tajné zprávy sovětské špionáži.

Australská tajná služba (ASIO), zřízená s britskou pomocí až po zmíněném odhalení šifrovaných depeší do Moskvy, se domnívala, že Milner odešel v roce 1951 do Prahy učit na Karlovu univerzitu. Zato na českém Ministerstvu vnitra, v jeho pražském archivu, jsem měl možnost – za svých dvou návštěv v letech 1996 a 1997 – nahlédnout do svazku věnovaného Milnerovi a jeho zrádné činnosti. I když z původních 164 stran jich bylo v roce 1985 zničeno 149, i tak ty zachované mluvily jasnou řečí. Pracovní svazek, sestávající pravděpodobně z jeho hlášení, se mi do ruky nedostal. Prý už byl zničen. Je třeba poznamenat, že v archivu Ministerstva vnitra jsem našel mnohem méně pochopení pro historický význam výzkumu než v archivech Ministerstva zahraničí, mezinárodních odborů a ve Státním ústředním archivu, kde mi po zádech běhal pověstný mráz, když jsem si mohl pročitat Slánského a Geminderův písemný styk.

Milnerův svazek byl zaveden 29. 11. 1960. Dostal archivní číslo 621743. V pražském telefonním seznamu bylo jeho křestní jméno „Jan“ pozměněno na „Jan“. To by správně byl překlad jména „John“. A tak „Jan Frank Milner, narozený 1914 [sic]“, dostal krycí jméno JÁNSKÝ, a stal se agentem č. 9006. Byl označen za nelegálního člena Komunistické strany Austrálie. Takto byla vyličeána historie jeho spolupráce se sovětskou a československou rozvědkou:

„Během své činnosti na MZV v Austrálii v roce 1944–1947 předával nám J. Milner prostřednictvím třetích osob cenné materiály o politických otázkách. Od roku 1947 do roku 1950 pracoval v politickém oddělení departmentu ve věcech Rady bezpečnosti, v sekretariátu OSN v New Yorku jako starší spolupracovník v sekci pro Dálný Východ a Jižní Asii. 6. 3. 1949 byl Milner získán pro spolupráci. Základem k tomu bylo Milnerovo pokrokové ujišťování, které nejednou projevil v rozhovoru s naším zástupcem. Po získání ke spolupráci strávil Milner delší dobu na služebních cestách po linii OSN v Koreji, Palestině a jiných zemích. Podával nám zprávy, týkající se činnosti jednotlivých menších organizačních článků OSN nebo některých vedoucích pracovníků OSN. V roce 1950 v souvislosti s tím, že jsme obdrželi zprávu o možné represí proti Milnerovi jakožto našemu agentovi ze strany americké kontrarozvědky, bylo přijmuto rozhodnutí o převedení Milnera do jedné ze zemí lidové demokracie.“

Je zajímavé, že v tomto policejním hlášení bylo uvedeno doslova „bylo přijmuto rozhodnutí“. Tedy ne, jak by čtenář mohl očekávat, „přijali jsem rozhodnutí“ nebo „rozhodli jsme se“. Proč? Protože zřejmě rozhodla Moskva a Praha měla úkol jenom provést. V první citované větě je nápadná formulace

³⁾ Australian National Archives, Canberra, ACT, CRS A6119, item 342, folio 120.

„předával nám“. To může znamenat, že Milner podával zprávy nejen přímo sovětské tajné službě, ale i československé zpravodajské síti, vedené v exilu generálem Františkem Moravcem. Spíš bych věřil, že pražský policista se natolik solidarizoval se sovětskou centrálou, že mohl klidně napsat „nám“, když šlo o Moskvu. Tuto domněnku potvrdí pozdější dokument. Zajímavé je též, že Milnerův rok narození byl posunut o tři roky. Vydával se za mladšího, nebo to je prostě omyl? Původcem varování ve věci Milner byl nejspíš Kim Philby nebo William Weisband.

V Austrálii obránci Milnera až do devadesátých let tvrdili, že odjel do Prahy, protože jeho žena trpěla revmatismem a on slyšel, že v Čechách jsou lázně, kde by se mohla léčit. Proto ho mohli vychvalovat jako hrdinnou oběť studené války a dokládat jeho nevinu. Policejní hlášení z pražského archivu z roku 1960 uvádí však pravé důvody, proč byl Milner, vyslaný Austrálií do Spojených národů, odvolán Sovětským svazem s pomocí satelitu – Československa.

„Pod záminkou léčení manželky a strávení dovolené odjel Milner do Čech, kde pracuje v současné době na pražské univerzitě jako lektor. V roce 1951 na naše doporučení požádal Milner o propuštění ze sekretariátu OSN, o čemž obdržel oficiální vyrozumění OSN. Na základě zásluh, které Milner vůči nám [prokázal], a také proto, že odjel do Československa na náš příkaz, podporujeme jej materiálně od doby příjezdu do ČSR měsíčně sumou 25 000 Kčs a jestliže bude mít na univerzitě měsíčně 7000 Kčs, bude třeba, aby náš příspěvek byl o tuto částku snížen.“

Léta 1950 a 1951 nebyla pro nadšené budovatele socialismu a pro revoluční nadšení z „mladé revoluce“ moc příznivá. Vedoucí komunisté byli zavírání, mučení a brzy věšení. Jak je dnes jasné i ze sovětských tajných dokumentů, sovětské služby pro Stalina plánovaly soustavnou likvidaci vedoucích kádrů v lidových demokraciích:

„Oddělení zahraniční politiky ÚV VKS(b), kde se v té době pracovalo na zdůvodnění nutnosti změn ve vedeních komunistických stran východní Evropy a na tom, aby na politickou scénu byli uvedeni funkcionáři, kteří jsou ochotni bezvýhradně přijmout sovětský model vývoje společnosti.“⁴⁾

Milner se zřejmě polekal a chtěl se dostat pryč, jak vyplývá z další části reportu z roku 1960:

„Milner podceňuje možnost možných represí proti němu a pokoušel se o návrat do New Yorku, aby opět pracoval v sekretariátu OSN, nebo odjel zpět do své vlasti. [...] Je třeba jej všemi způsoby přemluvit, aby nejezdil do zemi

⁴⁾ Murašková, Galina P.: Únorová politická krize roku 1948 v Československu a „sovětský faktor“: Z materiálů ruských archivů. Soudobé dějiny, IV, 3–4/97, s. 475.

*angloamerického bloku. V ČSR může být Milner řízen k práci mezi angloamerickými zástupci i také mezi jinými cizinci, kteří se buď trvale nebo přechodně nacházejí v zemi.*⁵⁾

Dodatkem k tomuto hlášení pražské tajné policie s označením „Přísně tajné!“ je možno uvést, že Milner měl poznat své policejní kontakty tak, že použije slova „Dvořák“ a „pozdrav od soudruha Kořínka“. Jeho kontrakt byl uveden takto: „Datum vázání: 6. 3. 1949.“ Milner se stal československým špiónem už v New Yorku. Milner musí být zadržen v zemi „všemi způsoby“. To v té vražedné době snadno mohlo znamenat, že když si nedá říci po dobrém, bude navždy umlčen.

Aféra s Petrovem

V roce 1954 se diplomat Sovětského svazu v Austrálii a špión Vladimír Petrov rozhodl zůstat v Austrálii, když byl povolán do Moskvy v době, kdy se tam likvidovali Berijovi lidé. Požádal o azyl. Když se „sovětské gorily“ – jak tisk nazval mohutné muže – snažili odvléci k letadlu jeho zdráhající se ženu, byli na letišti mezi ostatními demonstranty českoslovenští uprchlíci. Australské úřady jí za přistání na letišti v Daršinu daly možnost rozhodnout se. Odmítla letět do Moskvy a vzrušená Austrálie měla příležitost poznat sovětské metody. Byla z toho velká senzace. Vláda ustavila Královskou komisi k vyšetření sovětské špiónáže v zemi. Týden před volbami do parlamentu to vše pomohlo k vítězství konzervativní liberální strany a porážce Labor Party, jejíž vedoucí dr. Herbert Evatt považoval celou akci za spiknutí proti své osobě a reakční provokaci. Zesměšnil se, když dopisem požádal sovětského ministra zahraničí Molotova, aby mu potvrdil, že Sovětský svaz nemá v Austrálii žádné špióny. V parlamentě to vyvolalo bouři smíchu a dr. Evatt se politicky zneemožnil, když nadále trval na svém názoru, že šlo jenom o politický cirkus, vyprovokovaný reakčními kruhy, aby vyhrály volby.

Petrov měl mezi dokumenty, které vynesl ze sovětského velvyslanectví, depeše z Moskvy, jež nasvědčovaly tomu, že Milner pracoval pro Sovětský svaz jako vyzvědač od roku 1944. Následujícího roku se na to Královská komise odvolala ve svém nálezu s dodatkem, že to je „*podporováno jiným důkazem, který komise viděla*“.⁶⁾ To byl odkaz na dešifrované dokumenty z akce VENO-

⁵⁾ AMV, a. č. 621743.

⁶⁾ Hall, Richard: *The Rhodes Scholar Spy*. Random House Australia, Sydney 1991, s. 101.

Manne, Robert: kapitola *The Petrov affair and the Elections of May 1954 in: The Shadow of 1917: Cold War Conflict in Australia*. The Teet Publishing Company, Melbourne 1994.

NA, které v tu dobu byly tajné, protože americká rozvědka nechtěla varovat Kreml, že může číst jeho šifry. Stejně to za ni udělal Kim Philby, který měl v kontrarozvědce Spojených států ke všemu důvěrný přístup. Sověti svůj šifrovací systém okamžitě změnili.

Milnerova obrana

Pro tento ne dost přímý důkaz nebyl Milner postaven před soud a jeho levicáčtí obhájci mohli dokazovat jeho nevinu a poukazovat na něj jako na hrdinu a oběť fašizující reakce v Austrálii. Milner se snažil obhájit dlouhým přípisem, který poslal z Prahy. Jeho „Osobní stanovisko“ bylo velmi obratně sestylizováno. Právnicky formulovaný text byl pravděpodobně napsán s pomocí jeho kolegy z Austrálie a agenta Sovětů E. F. Hilla, který zastupoval komunisty obviněné ze špionáže před Královskou komisí. V kritické době létal Hill mezi Prahou a Moskvou.

Série dokumentů z českých i australských archivů objasní, že Komunistická strana Austrálie považovala Milnerův případ za velmi důležitý. Zdá se, že v Praze se tehdy konaly závažné porady, jak celou nepříjemnou záležitost řešit. Neznáme dosud jejich obsah, ale přítomnost několika významných činitelů jak komunistické, tak levicové části socialistické strany Austrálie (Labor Party) v Praze zřejmě nebyla náhodná.

Dne 12. 10. 1955 požádal dr. Evatt, opoziční vůdce k vládní straně liberálů, Ministerstvo zahraničních věcí, aby se mohl seznámit se svazkem spisů týkajících se Iana Milnera a E. F. Hilla. Hned druhý den nato byla jeho žádost zamítnuta. 26. 1. 1956 generální sekretář Komunistické strany Austrálie L. L. Sharkey poslal ústřednímu výboru KSC doporučení pro E. F. Hilla, člena ústředního výboru, se žádostí o podporu jeho přání. Dne 5. 6. 1956 ministr zahraničí ČSR Václav David poslal prvnímu tajemníku KSC Antonínu Novotnému tento přísně tajný dopis:

„Vážený soudruhu,

v příloze Vám zasilám záznam o návštěvě člena ústředního výboru Komunistické strany Austrálie s. Hilla u rady čs. velvyslanectví v Moskvě s. dr. L. Vacaty dne 28. května 1956. Byl bych Vám vděčen za sdělení, jak má být žádost politického emigranta Iana Milnera vyřízena, abych mohl prostřednictvím našeho velvyslanectví v Moskvě dát s. Hillovi odpověď. Pokud se týče žádosti s. Hilla o pomoc při přepravě tajného materiálu z XX. sjezdu KSSS do Austrá-

lie, jsem toho názoru, že by dopravu mohlo zprostředkovat zdejší Ministerstvo zahraničních věcí.

Se soudružským pozdravem V. David. “⁷⁾

Z přílohy k tomuto dopisu se dovídáme, že soudruha Hilla doprovodil pracovník ÚV KSSS s. Michajlov. Soudruh Hill žádal o takovouto pomoc:

„V Československu žije jako politický emigrant z Austrálie Ian Milner, který působí jako lektor na Karlově universitě. V souvislosti s případem bývalého sovětského diplomata Petrova byl Milner nucen uchýlit se do emigrace. S. Hill se začátkem t. r., když jel přes Československo do SSSR na XX. sjezd KSSS, setkal v Praze s Milnerovou ženou [Milner nebyl t. č. v Praze], která mu sdělila, že její manžel by se s ním velmi rád setkal. S. Hill neví, v jaké záležitosti se Milner chce s ním setkat a sám nemá na této schůzce zájem. Nemá námitek proti tomu, aby Milner za ním do SSSR přijel, a v případě, že by to nebylo možné, by za Milnerem sám, i když ne rád, do Prahy zajel. Hill prosil, aby otázka jeho schůzky s Milnerem byla v Praze vyjasněna a poznamenal, že o Milnerově případu je informována vláda ČSR. [...] S. Hill mi sdělil, že se v SSSR zdrží ještě dva měsíce a potom že odjíždí do Číny. [...]

Zapsal L. Vacata v. r.

V Moskvě dne 29. května 1956.“

Dne 24. 7. s. Moravec urgoval vyřízení záležitosti Iana Milnera: „S. Hill již za 14 dní odjíždí domů přes Čínu. Ian Milner by tedy musel zajet za ním do Moskvy. Dnes právě přišla šifra z Moskvy a urgují tuto záležitost. Z Ministerstva zahraničních věcí žádají o vyjádření s. Součka. Milner je politický emigrant z Austrálie, který zde zůstal v souvislosti s dipl. Pedrem [?].“

Mezitím Colonel C. C. F. Spry z ASIO informoval ministerského předsedu Roberta Gordona Menziese o svém podezření. Jeho tajný dopis z 18. 5. 1956, z fasciklu 5105BB/4478, obsahoval tyto věty:

„Bezpochyby jste byl informován o tom, že Ian Frank George Milner, bývalý zaměstnanec Ministerstva zahraničních věcí, žijící teď v Praze, Československo, poslal prohlášení [...] popírající závěry protokolu Královské komise. [...] Soudím, že příprava tohoto prohlášení a jeho předložení jsou částí určitého plánu ve spojení s dalšími lidmi. [...] Soudím, že Milner měl pomoc v jeho sepsání.

V souvislosti s tím je zajímavé, že Edward Fowler Hill, který v zasedání Královské komise hájil zájmy Komunistické strany Austrálie, odletěl z Austrálie do Sovětského svazu 26. 1. 1956 a dosud se nevrátil. Je zcela možné, že už

⁷⁾ Archiv MZV, Ministr zahraničních věcí, č. 001638/56, sekretariát čj. 23-26/140, 6. 6. 1956.

navštívil Prahu, neboť Československo bylo uvedeno jako cíl v jeho oficiálním oznámení cesty.

Je také významné, že Rex Chiplin, komunistický žurnalista, který byl podle Královské komise požádán Sověty, aby vyšetřil, může-li se Milner vrátit do Austrálie, zažádal o vízum do Československa na tři týdny s odletem ze Sydney 24. 5. 1956. Zdá se, že to je jediný cíl jeho cesty.

Dověděl jsem se, že dr. H. V. Evatt a jeho žena byli pozváni československým ministrem zahraničních věcí k návštěvě Československa na dva týdny. Myslím si, že tato návštěva by také mohla souviset s činností Milnera, není-li to její hlavní důvod.“

Vincent O'Sullivan v knize Milnerových pamětí, kterou vydal po jeho smrti, citoval z tohoto dokumentu pasáže o Hillovi, Chiplinovi a Evattových a přidal k tomu tento komentář, který je pro slovní hříčku na jméno plukovníka Sprye nutno citovat v originále: „*I spry with my little eye, indeed. There is not a flicker of evidence to support the Colonel's scenario of intrigue.*“⁸⁾ Autor se nepodíval do pražských archivů. Tam by našel evidence dost. Už jsem uveřejnil doklady o Milnerově snaze dostat se do styku s Hillem a spoluúčasti sovětských úřadů. Z 30. 5. 1956 je navíc tento záznam:

„Dne 29. 5. 1956 ve 12:50 hod. přiletěl do Prahy hlavní redaktor ústředního orgánu s. Rex Chiplin. Přivítal jej redaktor Rudého práva s. Hochman a s. Králová z Mezinárodní organizace novinářů. Soudruh je ubytován v hotelu Praha a zdrží se v Praze asi do 8.–9. června 1956. S. Chiplin žádal, aby byl přijat na ÚV KSČ. Projednáno se s. Slavikem. Dále žádal, zda by ÚV KSČ mohl projednat se sovětskými soudruhy návštěvu SSSR. Tuto žádost prý mu tlumočili soudruzi z ÚV KS Austrálie (dohodl s. Melničák). Jelikož Rudé právo nemá v současné době redaktora, který by s. Chiplina mohl po dobu pobytu doprovázet, zařídil s. Hoffmann z tiskového odboru III. odd. ÚV KSČ, aby jej po dobu pobytu v Praze provázet s. Rotter, redaktor ČTK.“

Z jiného dokladu víme, že návštěva dr. Evatta a jeho ženy stála 30 000 Kčs. Zdá se tedy, že návštěvy tolika činitelů zasvěcených do zrádování Iana Milnera měly co dělat s jeho problémy a stanoviskem poslaným do Austrálie, aby obhájil sebe a tím i krajní levici země. Milnerovo „Osobní prohlášení“ je dlouhé 11 strojopisných stran. V překladu tu uvádím několik hlavních bodů:

„Byl jsem obviněn z toho, že jsem ‚pravděpodobně‘ prozradil oficiální tajné informace [...] agentovi sovětské zpravodajské organizace zvané MVD. Toto obvinění [...] je naprosto nepravdivé, pomlouvačné a pro mě velmi otřesné.“

⁸⁾ Milner, Ian: *Intersecting Lines: The Memoirs of Ian Milner*. Edited and introduced by Vincent O'Sullivan. Victoria University Press, Wellington 1993, s. 30.

Milner se dále pohoršoval, že v Praze nebyl vyrozuměn prostřednictvím britského velvyslance, „*Sir Dervent Kermode, kterého jsem poznal za své návštěvy Jižní Koreje v roce 1948 jako zastupující hlavní sekretář dočasné komise Spojených národů.*“

V té době Milner posílal důvěrné zprávy sovětské špionáži. Jak bude jasné z dalšího dokumentu z pražského archivu tajné policie, jedním z hlavních úkolů agenta 9006 bylo donášet na členy britského velvyslanectví v Praze. Proto další věta Milnerova prohlášení má opravdu pikantní příchut': „*Od úředníků britského velvyslanectví zde jsem vždy dostal radu, pohostinnost a nejuctivější chování.*“

Na třetí straně svého prohlášení Milner uvedl: „*Tímto vyhlašuji, že jako úředník Ministerstva zahraničních věcí jsem nedal žádnou důvěrnou oficiální informaci jakéhokoliv druhu, jak se tvrdí, osobě jménem Walter Seddon Clayton, kterého neznám a podle paměti jsem ho nikdy nepotkal.*“

Milner několikrát tvrdil, že Petrov se mýlí, když uváděl doklady o moskevských depeších týkajících se Milnera (pod šifrou). Jeho pražský pobyt měl prý co dělat jenom s Karlovou univerzitou:

„*Někdy v říjnu 1953 jsem zažádal prostřednictvím přednosta anglistiky o dlouholetou smlouvu s Karlovou univerzitou (kde jsem obdržel dočasné místo v roce 1951) a ještě jsem čekal na nezbytné povolení od českého Ministerstva vnitra, které každý cizinec potřebuje k trvalému zaměstnání. Je-li o to zájem, tyto skutečnosti mohou být potvrzeny v záznamech děkanské kanceláře Filosofické fakulty Karlovy univerzity.*“

To je možné, ale zajímavější jsou dokumenty Ministerstva vnitra. Na páté straně přísně tajného spisu s archivním číslem 621743 pro agenta 9006, krycím jménem JÁNSKÝ, zavedeného 29. 11. 1960, je úplný seznam 149 stran zničených 16. 1. 1985. Škoda jich. Ale i tak je zřejmé, že Ministerstvo vnitra mělo s „emigrantem“ Ianem Milnerem brzy co do činění. Určitě dřív než Karlova univerzita. Tady je částečný seznam zničených stran policejního protokolu:

S. 4–9: Situace spolupracovníka v Austrálii; s. 9–13: Osobní situace pracovníka; s. 14–17: Prověrka styků; s. 18–33: Osobní prověrky spolupracovníka; s. 34: Vyúčtování počátečního pobytu v ČSSR; s. 35–38: Intervence za spolupracovníka; s. 39–41: Operativní plán ke spolupráci; s. 42–44: Zaměstnání – intervence.

Od počátku byl Milner označován za „spolupracovníka“. Spolupracovník = kolaborant = agent. V archivu Karlovy univerzity je uvedeno: „*Zaměstnán jako odborný asistent od 1. října 1951.*“ Protože však do Prahy přijel na příkaz tajné policie, jeho „spolupráce“ s Ministerstvem vnitra měla přednost a za-

městnání na Karlově univerzitě bylo zařízeno policií, která ovšem v policejním státě měla značně větší vliv než vysoká škola. Po únoru 1948 byly z univerzit vyházeny tisíce studentů a profesorů. Kdo chtěl přetrvat nebo dokonce přežít, naučil se ochotně spolupracovat s policií.

Je třeba poopravit opakující se sdělení, že Milner se stal emigrantem až v letech 1954–1955 kvůli aféře s Petrovem. Podezření z jeho vyzvědačství pro Sovětský svaz se datuje do druhé poloviny čtyřicátých let. Tehdy ho začaly pečlivě sledovat jak australské, tak v New Yorku americké zpravodajské služby. Jako podezřelý aktivista a komunista byl středem pozornosti novozélandské rozvědky už od začátku čtyřicátých let. Tak v červnu 1940 „*okresní cenzor zachytil Milnerův dopis na newyorskou adresu, v němž Milner popsál Mírové hnutí proti válce a branné povinnosti.*“ Dalších deset záznamů líčí jeho podezřelé aktivity na Novém Zélandě v letech 1940–1941.⁹⁾ Jiný „vrcholně tajný“ dokument z ASIO o několika stranách má 45 položek. První záznam popisuje jeho první ženu:

„Margaret Leigh (rozená Trafford). Vzali se v Adelaide 12. září 1940. Byla označena jako ‚fanatická‘ a ‚rozhodně nebezpečná‘ členka páté kolony. Máme hlášení, že byla členkou Komunistické strany Austrálie za pobytu v Melbourne.“¹⁰⁾

Milnerovy přednáškové zájezdy do australských měst byly sledovány v letech 1940–1944. Policie referovala, ale nemohla Milnerovi zabránit v profesování na universitě v Melbourne, a dokonce ani v důležité pozici na Ministerstvu zahraničních věcí. Její pozornosti ušly i jeho tajné schůzky s Claytonem. Teprve odšifrování depeší do Moskvy v akci VENONA ho učinilo podezřelým ze špionáže pro Sovětský svaz. Když se o tom Kreml od svého agenta v americké protišpionáži dozvěděl, přesídlil Milner do Prahy. Byl tedy „emigrantem“ od roku 1950, a ne až od Petrovovy aféry 1954–1955.

Vraťme se k Milnerovu Prohlášení. Na šesté straně se Milner znovu bránil proti „těžké pomluvě o mém charakteru“:

„Jak si vzpomínám a jak věřím, protokoly prokáží, [že] The Defence Post-Hostilities Planning Committee [Komise plánující poválečnou obranu] v době, kdy jsem byl jejím členem, se nezabývala do nijaké míry otázkami výjimečně ‚vysoce tajnými‘, které by nebyly přístupné druhým vyšším úředníkům Ministerstva zahraničních věcí jako část jejich práce. Je mi nepředstavitelné, stejně tak mým kolegům v této komisi, že bych vědomě prozradil jakýkoliv takový materiál, týkající se obrany, nezplnomocněné osobě.“

⁹⁾ Australian National Archives, Canberra, ACT, CRS A6119, item 342, folio 75–79.

¹⁰⁾ Tamtéž.

Formulace je velmi obezřetná: Milner se hlavně provinil tím, že předal sovětským agentům materiály od britské strany, které si výslovně vyžádal ke studiu, tedy ne dokumenty přístupné členům jeho komise jako část jejich práce. Ostatně toto tvrzení můžeme konfrontovat s dopisem Ministerstva obrany dr. J. W. Burtonovi, sekretáři Ministerstva zahraničních věcí, ze 7. 4. 1948:

„Vrcholně tajné. Canberra, ACT.

Drahý dr. Burtone: Kontrola dokumentů obdržených od vlády Spojeného království. Sir Percy Sillitoe, šéf MI-5 z válečného úřadu, nedávno přišel do Austrálie informovat předsedu vlády, že [...] kopie [...] závěrečného dokumentu PHP (45)6(0) – Bezpečnost Západního Středomoří a Východního Atlantiku – se dostala do rukou SSSR. [...] Tyto dokumenty [...] byly předány také dr. Milnerovi, který si je vyžádal jako člen poválečné plánovací komise. Dr. Milner měl dokumenty od 15. listopadu 1945 do 19. února 1946, také konečná kopie [...] dokumentu PHP (45)15(0) – Bezpečnost Indie a v Indickém oceánu – by byla předána v tuto dobu. Dr. Milner později obdržel dokument PHP (45)6(0) opět a měl ho od 6. března do 28. [března] 1946.“

Vladimír Petrov ve své výpovědi před Královskou komisí o špionáži vypověděl – a stvrdil dopisem, psaným vlastní rukou 21. 5. 1954 – že v listopadu 1953 mu MVD z Moskvy oznámilo, že Milner měl špionážní přezdívku BUR a že když v roce 1950 byl v New Yorku, „dodával nám cenné informace.“ Depeši se ho MVD ptalo, jak by byl Milner přijat, kdyby se vrátil buď na Nový Zéland, nebo do Austrálie. Přes Jean Fergusona se dostal do styku s Rex Chiplinem. V kavárně si dal kávu a zmrzlinu a ptal se Chiplina, co ví o Milnerovi. Neznal ho a zjistil, že už nebyl na listině australských diplomatů. Zprávu Petrov poslal do Moskvy. Chiplin tuto informaci potvrdil Královské komisí 23.–24. 2. 1955.

Členové Královské komise měli dojem, že Petrov jim neřekl vše, co věděl. Přesto pomohl odhalit na sto sovětských agentů v západním světě. V Austrálii však měl hlavně dohlížet na své kolegy na sovětském velvyslanectví. Z incidentu se zdá, že Moskvě bylo líto, že tak úspěšný vyzvědač, jako byl Milner, uvízl v Praze a hrál jen roli místního agenta. Byli by ho rádi poslali zpět do Austrálie nebo na Nový Zéland, kde se jim dařilo rozbíjet jižní obrannou frontu v Pacifiku, když vláda Nového Zélandu odmítla americkým lodím s atomovými zbraněmi přístup do místních přístavů. Jak uvidíme později, Milner se několikrát pokoušel dostat se zpět do této krásné a strategicky velmi důležité země. Nemohl se o to však pokoušet bez souhlasu nebo přímo příkazu sovětské rozvědky.

Na s. 8 svého Prohlášení Milner uvedl:

„Nerezignoval jsem ze sekretariátu Spojených národů v roce 1950 a neopustil jsem Spojené státy, abych ‚šel do Československa‘. V červenci 1950 jsem si zažádal o normální prázdniny na cestu se svou ženou do Švýcarska. Tam má žena měla vážný záchvat revmatismu, kterým trpěla mnoho let. Hodně jsem toho slyšel o úspěšném léčení revmatismu v českých lázních, a tak jsem si zažádal o povolení vstupu do Československa, abych mohl svou ženu svěřit do péče dobře známého českého specialisty, profesora Františka Lenocha, šéfa Ústavu fyzioterapie a lázeňství. Když jsem zjistil, že léčení revmatismu mé ženy v lázních v Piešťanech a v Praze si vyžádá času, koncem srpna jsem si zažádal o neplacenou dovolenou, která mi byla povolena v září 1950 na šest měsíců, po předložení lékařského nálezu byla prodloužena na dalších šest měsíců. V té době jsem mohl zastávat dočasně a ne na plný hodinový úvazek místo speciálního lektora angličtiny.“

Lež jako věž. Špion ovšem musí lhát, chce-li si udržet svou pozici a obhájit svou dobrou pověst, bez níž by nebyl užitečný svému zaměstnavateli. Víc na pováženu je, že důslední zastánci krajní levice v Austrálii věřili Milnerovi a jeho první ženě Margot. Myšlenku na sovětskou konspiraci zásadně odmítali, ale americko-australská se jim zdála očividnou. V roce 1991, v roce Milnerova úmrtí v Praze, dr. Greg Pemberton „zblízka studoval záležitost“ a usoudil, že proti Milnerovi nebyly žádné důkazy a že byl nevinen.¹¹⁾

Téhož roku Richard Hall věnoval Milnerovi knihu *The Rhodes Scholar Spy*. Uveřejnil podrobnosti úspěšné dešifrovací akce VENONA a usoudil, že Milner se dopustil špionáže v druhé polovině čtyřicátých let. Setkal se však s Milnerem v Praze a obhajoval jeho pobyt na Karlově univerzitě. Potvrdil, že Milner učil angličtinu studenty, z nichž „každý rok někteří už byli vybráni pro službu v tajné policii“, podobně jako „hrst australských komunistů [...] učících na *Revolutionary Institute of Linguistics* [Revoluční jazykovědný ústav]“. Hall napsal: „Studenti si všimli toho, že ostatní členové fakulty byli opatrní a zdrženliví vůči Milnerovi. Přesto žádný z lidí, s nimiž jsem mluvil, nevěřil, že by byl udavač, jak se někdy tvrdí na Západě.“ Hall však zjistil žárlivost, protože prý dostával dobře placené překlady: „Někdo se o něho staral.“¹²⁾ Milner byl zřejmě velmi schopný agent.

¹¹⁾ Článek *Spy Mystery That Will Not Die*. In: *Canberra Times*, 19. 6. 1991, s. 21.

Dr. Pemberton věřil Milnerovi: „Když jsem s ním večeřel před několika týdny v Praze, vášnivě trval na své naprosté nevině jako ve všech našich předcházejících rozhovorech.“

¹²⁾ Hall, Richard: *The Rhodes Scholar Spy*. Random House Australia, Sydney 1991, s. 174–178.

O tři roky později dr. Frank Cain, profesor dějin, uveřejnil delší studii nazvanou Výroba oběti studené války. Ke konci svého vyprávění, zcela založeného na Milnerově Prohlášení a svědectví dr. Pembertonu, napsal:

„Ian byl významný vědec. [...] Byl to člověk neobyčejně talentovaný a schopný. Průmysl ‚Ian Milner – jako – špion‘ je teď třeba vidět jako to, co to skutečně bylo: velmi neaustralský pokus ospravedlnit politický hon na čarodějnice.“¹³⁾ Doporučení melbournského profesora Boyce Gibsons bylo často citováno: podle něho Milner byl „nekompromisně čestný muž“.¹⁴⁾

Spolupracovník 9006

Poté co jsme dali slovo Milnerovi a jeho obhájcům, nahlédněme opět do archivu Ministerstva vnitra, abychom se dozvěděli, jak to opravdu bylo. V přísně tajném Vyhodnocení spolupracovníka ze dne 9. 9. 1966 (7. odd. KS SNB Praha) na s. 3 čteme:

„Zhodnocení dosavadní spolupráce a popis života v ČSSR: Během své činnosti v MZV v letech 1944–1947 předával prostřednictvím třetích osob cenné materiály o politických otázkách sovětské rozvědky a později naší rozvědky. [...] Ke spolupráci byl získán přímo 6. března 1949.“

Rodinný život

V Praze se manželka spolupracovníka necítila dobře. Mezitím spolupracovník již delší dobu udržoval milostný styk s Jarmilou Frühaufovou, rozenou Mařanovou, se kterou se seznámil v sekretariátu OSN. Později se se svou manželkou rozvedl a ona odjela do USA. Nyní žije v Anglii, kde se stýká se spolupracovníkovým bratrem. Závažné je, že manželka věděla něco o jeho činnosti pro naši rozvědku a věděla, že v ČSSR je ve styku s orgány MV. V roce 1958 se oženil s Jarmilou Frühaufovou, a vzal k sobě i její dceru Lindu. V době pobytu v ČSSR byl spolupracovník využíván ke sledování pracovníků vysokých škol, kteří udržují styky do USA a Velké Británie; do roku 1960 byla jeho spolupráce hodnocena kladně, předal množství zpráv k jednotlivým osobám. Spolupracovník uložené úkoly plní dobře. Podává zprávy z okruhu vysokoškolských pracovníků a ke svým stykům v zahraničí.“

Milner nesměl dlouhá léta cestovat do ciziny. Nedůvěra k němu však pomínila, a tak byl využíván i na cestách do cizích zemí:

¹³⁾ Článek The Making of a Cold War Victim. In: Overland, c. 134, podzim 1994, s. 66.

¹⁴⁾ Hall, Richard: The Rhodes Scholar Spy. Random House Australia, Sydney 1991, s. 209.

„Do roku 1959 spolupracovník nevycestoval do žádné KS vzhledem k tomu, že byly obavy z možných represí vůči němu. V roce 1959 odejel na krátký studijní pobyt do Anglie a v roce 1960 znovu, tentokrát se svou druhou manželkou. Podle zprávy, kterou předal, nezajímala se o něj žádná rozvědka, ani neměl nijaké nepřijemnosti.“

Podle seznamu stránek zničených v roce 1958 se s. 101 týkala návrhu na cestu do Anglie. Strany 105–120 obsahovaly „Prověrky druhé manželky“ a strany 121 a 122 nesly název „Prověrka styků druhé manželky“. Prošla sítím, a tak mohla cestovat s ním. Jejich zahraniční valuty neušly pozornosti:

„V roce 1962 bylo zjištěno, že jeho druhá manželka má uloženo ve Švýcarsku 20 000 švýcarských franků. Vytěžením spolupracovníka bylo zjištěno, že to je konto z doby, kdy byla zaměstnána v OSN. Z konta čerpají v případě, že si něco kupují přes Tuzex, nebo z něj platí zahraniční cesty. Při pozdějším rozhovoru spolupracovník sdělil, že manželčino konto převedl na svůj účet v zahraničí, a to do londýnské banky. Sám kromě toho má uloženu menší částku v bance v New Yorku. Jsou to peníze z doby jeho působení v OSN. Kromě toho v Londýně si ukládá honoráře za různé literární překlady do angličtiny a články, které publikuje v britských časopisech.“

Je zajímavé, že pražská rozvědka nepodezřívala Milnera z toho, že těch 20 000 švýcarských franků mohly být jeho peníze za práci pro sovětské kolegy: jeho milenka a budoucí žena sotva mohla ušetřit tolik peněz. Pražský tajný dokument o agentu na Karlově univerzitě pokračuje:

„V posledních letech o spolupracovníka projevíly zájem různé osoby, které byly na návštěvě v ČSSR i přímo v Anglii, když tam byl spolupracovník. Jedná se o Novozélandčana O'Connora, který byl v Praze na půlročním stipendijním pobytu a novináře pana Thomase. Oba se podrobně zajímali o život spolupracovníka, o to, jak zde žije, jaké má možnosti výjezdu apod. V roce 1964 při návštěvě Anglie se v Leeds setkal s pracovnící British Council paní Morrisovou, která rovněž se velmi podrobně zajímala o jeho život a názory. Spolupracovník v roce 1964 nervově onemocněl a od té doby je jeho zdraví dost labilní. Proto jsou s ním konány schůzky méně často.“

Tady můžeme přerušit policejní záznam z roku 1966, protože jiný, dřívější udává více podrobností. Byl pořízen krajskou správou Ministerstva vnitra (Praha MKO, 6. odd.) dne 3. 3. 1964:

„Návrh na přerušeni spolupráce se spol. A JÁNSKÝ, č. sv. 9006.

9. 1. 1964 si spolupracovník stěžoval na svůj zdravotní stav. Na velvyslanectví v prosinci 1963 omdlel, byl převezen do nemocnice pod Petřínem. [...] Jde o nervové poruchy. Jelikož byl úkolován k pracovníku britského velvysla-

nectví Bohacekovi, s kterým se měl sejít koncem ledna 1964, dohodli jsme se, že tento úkol splní, ještě jednou se sejdeme a pak bychom přerušili spolupráci na dobu tří měsíců, do června 1964. [...] Na fakultě učí jen nejnnutnější hodiny. V případě, že by byly nějaké naléhavé věci, je možno se na něho obrátit.“

Vraťme se teď k přísně tajné dokumentaci z 9. 9. 1966:

„Spolupracovník v roce 1964 nervově onemocněl a od té doby je jeho zdraví dosti labilní. Proto jsou s ním konány schůzky méně často. Spolupracovník byl několikrát prověřen, a to tím, že byly zjištěny jeho styky s cizinci, kteří navštívili Prahu – aby k nim podal zprávy. Hlubkově však prověřován nebyl. Pokud se týká dekonspirace, jeho styky s pracovníky MV znala jeho první manželka a je možné, že to sdělila někomu v Londýně. To, že byl ve styku s MV, ví i jeho druhá manželka. V tomto směru byl řízen tak, aby se choval v tom smyslu, že vzhledem ke své nemoci styky s MV přerušil a že s ním již ve styku dlouhou dobu nikdo není.“

V seznamu zachovaných stran můžeme zjistit, že „Návrh na přerušení spolupráce“ byl na straně 137. Na stránkách 131–132 a 134–135 byly „Návrh na cestu do Jugoslávie“ a „Návrh na cestu do Rakouska“. Po „přerušení spolupráce“ byl však specialista Karlovy univerzity na zrušených stranách 141–142 „úkolován k cestě do Anglie“ a na stránkách 143–146 byl „úkolován k cestě do Řecka“. To znamená, že i po „přerušení spolupráce“ cestoval Milner s úkoly danými tajnou policií.

Pokračujme na šesté straně protokolu z 9. 9. 1966:

„Možnosti, schopnosti spolupracovníka k plnění úkolů ve vyhledávací činnosti. Spolupracovník má možnost pronikat k vysokoškolským učitelům, kteří se zabývají výukou cizích jazyků, převážně angličtiny. Z hlediska vnějšího nepřitele má možnost pronikat k nepřátelským osobám, provádět jejich otypování a rozpracování. Vzhledem však k jeho nervové chorobě je tato možnost omezena. Sám také projevuje obavy, aby nebyl podruhé označen jako špion. Vzhledem k tomu, že o něj jeví zájem rozvědka a není možno také vyloučit, že byl již rozvědkou kontaktován, před dalším využitím v operativním rozpracování bude provedena jeho hloubková prověrka.“

Text je zajímavý nejen pro „zdeředení styl“ hlášení, ale i pro metody boje proti „nepřátelským osobám“. Rozvědka začala Milnerovi nedůvěřovat, protože se zdál vyhýbat další práci pod záminkou své nemoci, a tak byly jeho osobní vztahy pod lupou:

„Styky a jejich charakter:

Milnerová Jarmila, dříve Frühaufová, roz. Mařanová, nar. 18. 8. 1913, české národnosti, čl. státní příslušnosti. Druhá manželka spolupracovníka,

studovala Filosofickou fakultu v Praze do r. 1937. Pak studovala v USA, kde zůstala i během války. Tam se provdala za Frühaufa, USA státní příslušnost. Od r. 1948 pracuje v knihovně OSN, r. 1949 se rozvedla a na vlastní žádost byla přeložena do informačního střediska OSN v Praze. Zde byla získána ke spolupráci s MV, avšak výsledek spolupráce byl chabý, neměla zájem. O svém styku s MV se svěřila svému nynějšímu manželovi. Svazek její byl uložen v archivu MV. Ve švýcarské bance měla konto, údajně z doby svého působení v OSN 20 000 švýcarských franků, které si Milner převedl na své konto do Londýna.

Frühauf Bedřich, bytem Washington, USA, USA státní příslušník, pracuje jako inženýr, stavby silnic a letišť pro vojenské účely. V poslední době pracoval na Tajvanu. Navštívil několikrát Prahu, kde se setkal s Milnerovou a se svou dcerou Lindou. Je rozpracován pro podezření ze špionáže 2. spr. MV. Spolupracovník proti němu chová antipatie, setkal se s ním jen jednou, a to čistě konvenčně.

Milner John Keith, nar. 5. 2. 1917, Nový Zéland, britský státní příslušník, bratr spolupracovníka. Pracuje jako generální obchodní zástupce novozélandské firmy bavlnářské v Londýně. Často navštěvuje socialistické země, i ČSSR. Spolupracovník s ním měl celou řadu nedorozumění, hlavně pokud se týká jeho pobytu v ČSSR, zvláště pak některých politických názorů. Několik let spolu nemluvili. V poslední době se spolu znovu setkali v Praze a sblížili se natolik, že udržují přátelštější styky. John zná bývalou spolupracovnickovu manželku a setkal se s ní v poslední době v Londýně. Je možné, že mu řekla o stycích svého bývalého manžela s Bezpečností v ČSSR.

Bertram James Monro, nar. 11. 8. 1910, Auckland, britský státní příslušník, blízký a dlouholetý přítel spolupracovníka. V roce 1953 po něm posílal spolupracovník dopis panu R. Tomesovi na Nový Zéland.

Milner Margaret, nar. 15. 12. 1911, britská státní příslušnice, bývalá manželka spolupracovníka. Rozvedla se s ním a odjela do USA, později do Anglie, kde nyní žije v blízkosti Londýna.

Ebbels Noel, člen KS Austrálie, zemřel v únoru 1952, spolupracovník s ním udržoval blízký styk za pobytu v Austrálii. [Ebbels byl za světové války australským zpravodajským důstojníkem, ale pro své členství v Komunistické straně Austrálie nebyl umístěn na důležitá místa, po válce pracoval v Praze na Mezinárodním svazu studentstva, 1949–1951. Policie o tom nevěděla? Setkal se s ním Milner v Praze? – pozn. autora]

Gibbson Rolf, pracovník KS Austrálie, spolupracovník s ním udržoval úzké styky. Tyto styky jsou nyní přerušeny.

Brass Douglas, britský státní příslušník, australský žurnalista. Jedná se o blízké přátelské styky. Zajímal se o pozici spolupracovníka v ČSSR.

Dr. Fried Vilém, nar. 15. 4. 1915, národnost česká, čl. státní příslušnost, bytem Praha, Betlémská 7. Jedná se o přátelský styk. Fried byl celou válku v Anglii, udržuje časté styky s britskými státními příslušníky a vyjíždí často do NSR.“

Na s. 8 téhož dokumentu konečně docházíme k titulu Závěry:

„Vzhledem k tomu, že v materiálech spolupracovníka je několik nevyjasněných bodů a několik nejasných styků, budou provedena tato prověřková opatření:

a) Se spolupracovníkem postupně na schůzkách proberu jeho život a způsob spolupráce s orgány rozvědky v letech 1944–1949. Získané poznatky srovnám s materiálem ve svazku. Pokud to bude možné, ztotožním některé jeho styky z těchto let a provedu lustraci na 1. spr. MV. [Tady šlo o Milnerovu špiónáž pro Sovětský svaz. Svazek o tom by měl být také v Rusku. – pozn. autora]

b) Vytěžím spolupracovníka postupně k jeho stykům od doby pobytu v ČSSR, provedu jejich lustraci. Přitom se zaměřím hlavně na tyto osoby:

Dr. O'Connor – britský profesor,

Dr. Thomas – britský novinář, se kterým se stýkal v Praze,

Gibián Jiří, USA státní příslušník si s ním sjednával schůzku v Praze v r. 1960.

c) Vytěžím spolupracovníka ke stykům s jeho bratrem a bývalou manželkou a v době příjezdu bratra do Prahy bude rozhodnuto o prověrce společným úkonem.

d) Zavedu na spolupracovníka prověrku korespondence a obsazení telefonu (z PK sledovat pohyb konta v Londýně).

e) Zjistím styky v současné době za účelem zjištění, zda se mezi nimi vyskytuje spolupracovník, kterého by bylo možno využít k prověrce našeho spolupracovníka.

Do doby než, bude provedena prověrka spolupracovníka, bude úkolován povšechně k celkové situaci na Filosofické fakultě a bude vytěžován k jednotlivým cizincům, se kterými přišel do styku tím způsobem jako dopsud.

Vypracoval npor. Kořínek Náčelník 7. odd. Dodal [?, nečitelný podpis]“

V Dubčecově roce 1968 vydalo 7. odd. KS SNB (Praha, II/A odbor) dne 18. 3. pod titulem „Zhodnoceno“ přísně tajný „Prvopis“. Leccos už známe, jsou tu však nové zajímavé podrobnosti:

„Schvaluji Návrh na uložení osobního svazku č. 9006, A JÁNSKÉHO Milner John Frank, nar. 6. 6. 1911, Nový Zéland [...], zaměstnán jako docent katedry angličtiny na Filosofické fakultě UK v Praze. [...] Byl získán ke spolupráci dne 6. března 1949 orgány I. správy MV. Již předtím, během své činnosti v Austrálii v letech 1944–1945, předával prostřednictvím třetích osob závažné materiály sovětské rozvědky a později čs. rozvědným orgánům. V letech 1947–1950 pracoval v politickém oddělení Rady bezpečnosti, sekretariátu OSN pro Dálný Východ a většinu času trávil na služebních cestách v Koreji, Palestině a jinde. V té době podával zprávy týkající se činnosti jednotlivých zemí. V r. 1950 v souvislosti s tím, že byla zjištěna možnost represe proti němu ze strany americké rozvědky, byl převeden do ČSSR, a to pod záminkou léčení manželky. Později v ČSSR zůstal a stal se lektorem na Filosofické fakultě UK v Praze. [Naprostě jasný je časový sled: napřed špion, později lektor. – pozn. autora] Společně s ním zůstala i jeho manželka. V r. 1951 požádal na doporučení orgánů StB o propuštění ze sekretariátu OSN. V té době byl zaměřován mezi cizince, hlavně Angličany, kteří do ČSSR přijížděli, a také plnil úkoly v oblasti britského velvyslanectví. Dne 11. 5. 1954 byl převzat k dalšímu řízení na III. správu MV, kde byl zaměřován mezi vysokoškolské profesory a vědecké pracovníky, zejména k jejich styku s cizinci. [...]

Spolupracovník JÁNSKÝ byl po dobu spolupráce hodnocen jako ochotný, iniciativní a přesný v plnění uložených úkolů. Během spolupráce s nepřátelskými objekty vysokých škol podal celkem 110 zpráv. Byl zaměřován především ke kontrole pracovníků vysokých škol, kteří navštěvují Anglii a USA a kteří byli v těchto zemích v období války. [...]

Vzhledem k tomu, že ani v současné době spolupracovník JÁNSKÝ nemá vzhledem ke svému zdravotnímu stavu a nedostatku volného času možnost navazovat další zajímavé styky, navrhuji uložit jeho osobní svazek na dobu 5 let do archivu MV. S přihlédnutím k dříve předaným zprávám navrhuji, aby i pracovní svazek spolupracovníka byl uložen do archivu MV na 5 let.

Těchto sedm orgánů MV bylo s ním ve styku: 31. 1. 1953 – 11. 3. 1954 kpt. Bartoš, 11. 5. 1954 – 2. 6. 1955 s. Drápalík, 2. 6. 1955 – 4. 4. 1957 kpt. Arázim, 4. 4. 1957 – 20. 5. 1960 npor. Spěvák, 20. 5. 1960 – 25. 11. 1960 npor. Zikmundovský, 25. 11. 1960 – 29. 6. 1967 por. Kořínek, 29. 6. 1967 – dosud ppor. Beneš Josef. Během spolupráce byl obsluhován v PB Krásová a PB Průmyslovka. V poslední době byly schůzky prováděny v kavárnách.

Vypracoval ppor. Beneš Josef, KS SNB, Praha, II. odb. 7. odd. Doporučuji: [podpis nečitelný], náčelník 7. oddělení II/A

Podle rozkazu 4/1978 S FMV-SEO – Přísně tajné – Rozhodnutí: U svazku archivní číslo 621743 MV dobu úlože prodloužit do roku 2000.“

Policista Hošek vypracoval poslední hlášení, jež jsem měl možnost spatřit při své druhé návštěvě následujícího roku. Dne 24. 1. 1985 psal:

„TS byl získán v březnu 1949 bývalými čs. rozvědnými orgány, neboť TS již v letech 1944–1950 předával prostřednictvím třetích osob závažné materiály sovětským a později i čs. zpravodajským orgánům. V roce 1950 byl pro možnost represe převeden do ČSSR, od května 1954 řízen býv. III. správou MV a od roku 1960 KS MV Praha.

TS byl hodnocen velmi kladně, ochotný k plnění úkolů, iniciativní, zprávy byly psány ručně i strojem. [...] Po převedení do ČSSR dostával 25 000,- Kčs, není uvedeno jak dlouho. Spolupráce ukončena v březnu 1968 z důvodů zdravotních. Svazek byl uložen do archivu MV na dobu 5 let. S přihlédnutím k výše uvedeným skutečnostem, že TS je cizí státní příslušník, rozhodla komise, jak shora uvedeno. Dále rozhodla vyjmout ze svazku nepodstatné materiály a tyto zrušit. Strany 4–136, 138–148, 154–158, pracovní svazek TS, u kterého prošla doba stanovená k uložení, zničit.

Dne 22. února bylo provedeno opatření.“

Protože – jak jsem uvedl – všechny zrušené listy byly pro svůj obsah pečlivě označeny a žádnou takovou listinu o pracovním svazku jsem neviděl, nejsem si jist, že se tak opravdu stalo. Tajné policie ovšem nerady odhalují všechna svá tajemství.

Australská reakce

Nostalgicí snílkové o sovětské pokrokovosti a sveřepí zastánci Iana Milnera jako oběti studené války i fašizující reakce v Austrálii se vzrušili, když si přečetli mou zprávu, založenou na pražském archivním svazku 621743. Redaktor Peter Charlton ji 30. 11. 1996 uvedl na první straně deníku The Courier-Mail v Brisbane, Queensland, pod tučným titulkem přes celou velkou stranu: Nové doklady prokazují, že Milner špehoval pro Sověty a Čechy. Uvnitř tohoto sobotního vydání novin pro víkendové čtení byly celé dvě strany věnovány mé studii, nazvané redakcí Tajný život agenta 9006.

Profesor Frank Cain, přednášející jak na University of NSW, tak na Australian Defence Force Academy – obě velmi vlivné pozice, učinil několik pokusů dostat se do Prahy k Milnerovu archivu. Nakonec se mu to podařilo. Ještě v roce 1994 uveřejnil dr. Cain knihu věnovanou zpravodajské službě ASIO, jež se chtivě snažila přisoudit Milnerovi úlohu sovětského špiona. Petrovův prý napůl románový důkaz mohl udržet výmysl ASIO před Královskou komisí

o špionáži. Dr. Cain tam také souhlasil, jak výslovně uvedl, s výrokiem švédského velvyslance, který řekl: „*Petrov, ovšem, byl lhář.*“¹⁵⁾

Dlouholetý maoista Humphrey McQueen mi proto ve své knize *Podezřelé dějiny* věnoval několik stran. Všemi možnými způsoby se snažil znehodnotit pražský důkaz Milnerova špionování: podle něho tajné služby běžně vyrábějí podvržené dokumenty, agenti často hlásí nadřizným nevinného člověka jako spolupracovníka – jako třeba prezidenta Havla, mé komentáře byly prý „fanaticky zaujaté“ a „přehnané“. Prý jsem se dal unést tak, že jsem si dokonce popletl dějiny Československa, které za války přece neexistovalo. Ovšemže tento populární historik netušil, že František Moravec vedl v exilu velmi úspěšnou československou zpravodajskou službu.¹⁶⁾

Milner: literární historik, pamětník a překladatel veršů

Milner ovšem nebyl jenom agent. Jako velmi nadaný člověk zastával své místo na Karlově univerzitě poctivě a úspěšně. V jeho svazku v univerzitním archivu, k němuž jsem díky dr. Zdeňku Poustovi rychle získal přístup, jsou o tom zajímavé důkazy.

Milner chodil na povinné „dobrovolné“ brigády: v roce 1952 na zemědělskou ve Volarech, v roce 1953 pracoval na stavbě v Mostu a v šedesátých letech se pravidelně účastnil Akce Z. Od 1. 10. 1951 byl zaměstnán jako odborný asistent. Výnosem ze 5. 7. 1954, čj. 529116154-C-I/3, Ministerstvo vnitra přes Ministerstvo školství sdělilo, že „*nemá námitek proti tomu, aby Ian F. G. Milner byl ponechán na Karlově univerzitě v Praze jako lektor specialista.*“ Ze záznamu 28. 1. 1956 je vidět, že vlastnil auto s číslem RUU 231. Je nápadné – avšak pro jeho služby Sovětskému svazu, když pracoval na australském Ministerstvu zahraničních věcí, pochopitelné – že ve svém curriculum vitae třeba z 19. 7. 1955 vynechával léta, která tam strávil činností pro nejednoho pána. Dne 7. 3. 1958 mu prof. Zdeněk Vančura, vedoucí katedry anglistiky a germanistiky, vydal pochvalnou referenci:

„Za 13 semestrů své dosavadní práce na této fakultě osvědčil pili, svědomitost a iniciativu. [...] Vedl posluchače k správnému ideovému a uměleckému rozboru literárních děl a k pochopení jejich reálií. Pomáhal poznávat pokrokovou linii anglické literatury. [...] Politicky lze zvláště hodnotit jeho spolupráci s anglickými marxisty na novém výkladu pokrokové tradice anglické

¹⁵⁾ The Australian Security Intelligence Organizations: An Unofficial History. Frank Cass & Co., Ilford, Essex, s. 133, 138.

¹⁶⁾ Suspect History. Wakefield Press, Kent Town 1997, s. 63–64 a 134.

literatury publikací článků v londýnském marxistickém časopise „Marxist Quarterly“.

Rukou bylo připsáno: „*Za svůj pobyt zde se naučil slušně česky.*“

Dne 10. 7. 1963 vypsal Filozofická fakulta konkurs na místo docenta pro obor nové anglické literatury. Přihlásil se jedině Ian Milner, pro něhož to místo, zdá se, bylo připraveno. Měl jenom M. A. z historie a B. A. z Oxfordu, ale dostal plat docenta 1. stupně: 2300 Kčs. Jeho habilitační práce nesla název *The Heroic Pattern in George Elliot* (Hrdina v díle G. E.). Zdůraznil, že tato autorka líčí své hrdiny z dělnického prostředí jako nositele kladných morálních a sociálních hodnot. George Eliottová prý byla podceňována marxistickou literární kritikou, přestože značně přispěla k anglickému kritickému realismu. Takové ždanovské teze byly v té době ovšem populární.

Milner byl uznán práce neschopen od 26. 3. do 3. 4. 1964, víme už o jeho tehdejších zdravotních potížích.

Dne 28. 11. 1973 složil Milner slib vysokoškolského učitele. A tak Australan novozélandského původu s britským pasem přísahal věrnost jiné zemi a jínému politickému režimu:

„Slibuji, že budu věrný Československé socialistické republice a budu vždy zachovávat její ústavu a právní řád a aktivně pracovat a působit k upevňování a rozvoji jejího socialistického zřízení. Slibuji, že [...] výuku a výchovu studentů povedu v duchu marxisticko-leninského vědeckého světového názoru. Zavazuji se prohlubovat u mládeže socialistické vlastenectví a v duchu proletářského internacionalismu ji vést k přátelství a spolupráci s lidem Sovětského svazu a socialistických zemí i s pokrokovými příslušníky všech ostatních národů. Svou politickovýchovnou a vědeckopedagogickou činností budu působit k přípravě politicky a odborně vyspělých pracovníků, schopných plnit náročné úkoly při výstavbě socialismu v naší vlasti. K plnění těchto úkolů budu přispívat i svou vlastní vědeckou činností.“

Toho roku mu byl plat zvýšen na 4600 Kčs. Měl půjčku 70 000 Kčs, měsíčně splácel 300 Kčs. Nedivil bych se, kdyby ta půjčka byla zřízena jen naoko, aby jeho životní styl, bohatě podporovaný policejním příplatkem za donášení, nebyl nápadný. Své první ženě přispíval na výživné od té doby, co ho k tomu výnosem čj. HE 938L/62 donutil soud. Na své cesty na Nový Zéland dostával podporu Ministerstva školství.

V Praze se 11. 2. 1971 stal doktorem věd a umění, a to po úspěšné obhajobě disertační práce na téma *Form and the Expression of Values in the 19th Century English Novel*.

Dne 2. 6. 1976 zažádal Milner o rozvázání pracovního poměru, protože dovršil 65 let věku a 25 učitelování. Karlova univerzita ho propustila k 30. 9. 1976 a plný starobní důchod mu byl vyplácen od 1. 10. 1976 ve výši 2334 Kčs měsíčně. Do penze mu Úřad důchodového zabezpečení započítal, asi podle jeho návrhu, dva roky odborné práce ve Wellingtonu, pět roků na melbournské univerzitě (1940–1945), jenom jeden rok na australském MZV (1945–1946) a pět let ve Spojených národech. Hlavně to zkrácení doby špionování pro Sovětský svaz v Austrálii je nápadné.

Ještě než v Praze roku 1991 umřel, psal Milner své paměti. Dva roky nato je vydala Victoria University Press v jeho rodném Novém Zélandu. Upravil je a svou předmluvou uvedl Vincent O'Sullivan. Dvacet stran bibliografie svědčí o tom, že Milner bral vážně i svou akademickou dráhu. Vedle mnoha krátkých článků politických pozorování z Nového Zélandu, z Anglie i Ameriky před začátkem světové války jsou tu uvedeny také solidní knižní i literárně kritické práce.

Paměti Milner nedokončil. Jenom prvních 23 let jeho života nemusel vydavatel dávat dohromady z útržků a náčrtů, jak si je autor poznamenal. Milner psal pěkně a živě. Svou první lásku vylíčil lyricky vřele, ve třetí osobě. Zdá se téměř neuvěřitelné, že jsme v přítomnosti mnohaletého špiona a agenta. Občas se objeví známky jeho celoživotní prolhanosti: do své smrti tvrdil, že špiónem nikdy nebyl. Vydavatel uzavřel knihu jeho Osobním prohlášením, které jsme citovali.

Ačkoliv si Milner ve svých pamětech na své rodiče nestěžuje, jeho dětství bylo dost kruté. Otec byl přísný autoritář jako vychovatel ve škole i doma. Bití bylo na denním pořádku. Jeho matka trpěla blíže neurčenou duševní chorobou, omdlávala (jako Milner v r. 1963) a dlouhý čas trávila v nemocnicích. Netrpěl Milner schizofrenií nebo rozdělením osobnosti – jako možná jeho matka – jež by mu mohlo umožnit snadněji hrát dvě nesouřadné role současně a přesvědčivě? Místo matky ho vychovávala chůva, Milner poznamenal, že se mu nedostalo „mléka lidské laskavosti“.¹⁷⁾ Povinnost a poslušnost k autoritě byly nejdůležitějšími ctnostmi. Křesťanské obrazy byly plny pekla a věčného trestu, kdy podle Svatého Augustina dobrotivý Bůh bude viníkům kůži denně obnovovat, aby mohli navěky a denně trpět pálením. Syn se záhy začal bouřit proti provinciální omezenosti a dostal přezdívku bolševika. Hodně vřelých vzpomínek je věnováno přátelům, jak je známe ze seznamu pražské policie. Když přišel do Austrálie, brzy se dostal do společnosti australských komunistů. Jistou roli hrál např. Rupert Lockwood, „velmi známý žurnalista ze Sydney Mor-

¹⁷⁾ Milner, Ian: *Intersecting Lines: The Memoirs of Ian Milner*. Edited and introduced by Vincent O'Sullivan. Victoria University Press, Wellington 1993, s. 42.

ning Herald“, který proslul hlavně tím, že pro sovětské agenty připravil dlouhý seznam svých kolegů, v němž zdůraznil vše, o co sovětské rozvědce především šlo: jejich hříchy a zlozvyky. (Podle pražské StB je „rozpracoval“ pro ně.) Ten ho představil Ernie Thorntonovi, který často měl co dělat v Praze, Moskvě a Pekingu:

„Je to rozhodný a schopný komunistický vůdce mocné unie dělníků železáren, která teď spolu s přistavními dělníky kdykoliv může usnadnit nebo zničit válečné záminky jakékoliv vlády. [...] Ernie je robustní chlap,“ řekl Lockwood, *„když tě uhodí, kůže se utrhne.“*¹⁸⁾

Milnerův popis dojmů z Německa i Anglie, hospodářských i politických problémů předválečné Evropy a španělské občanské války přesvědčivě dokazuje, proč uvěřil, že jen socialismus může spasit lidstvo. Jako tolik jiných idealistů té doby, kteří si nedali práci, aby poznali skutečnost sovětské tyranie a imperialismu, naletěl obratné komunistické propagandě. O své práci pro Sovětský svaz a o svém udavačství v Praze ovšem nenapsal ani slova. V roce 1968 sympatizoval s Dubčekem, a dokonce se přidal k odsouzení sovětské invaze. Několikrát se snažil přesídlit na Nový Zéland: v roce 1967 dostal pozvání na univerzity v Cantebury a Aucklandu. Sešlo z nich, když týdeník Truth připomněl čtenářům jeho práci špiona pro Sovětský svaz. Rok 1971 strávil jako profesor anglické literatury v Otagu. Roku 1980 odjel do Wellingtonu, aby připravil knihu o svém otci. Vrátil se však do Prahy, kde v roce 1991 zemřel.

Vydavatel Milnerových pamětí O'Sullivan jako jeho životní heslo ocitoval agentovu chválu spisovatelky Katherine Mansfield z roku 1932. *„Byl k ní přitahován její mravní hodnotou“* a *„vedl její přesvědčení, že je možno být pravdivý v umění jenom životem v Pravdě a být pravdivý v životě znamená být dobrý, prostý a čestný.“*¹⁹⁾ Mladistvé ideály se později dostaly do konfliktu s úmyslem sloužit sovětskému podvodu se socialismem.

V Praze se Milner mimo jiné věnoval čtení českých veršů a s pomocí své ženy je i výborně překládal. Vycházely po časopisech a v několika knihách jeho překladů. Penguin Books v roce 1971 vydal Vybrané básně Vladimíra Holana. V úvodu Milner uvedl, že je často obtížné plně pochopit smysl Holanových básní, ale směle doložil horší básníkovy potíže:

„Po roce 1948, v jednom z absurdních, ale tragických ironií, na něž je nedávná československá historie bohatá, Holan, autor poválečných holdů Sovětskému svazu a protifašistických básní z let 1938–1940, které nadchly národ,

¹⁸⁾ Tamtéž, s. 167.

¹⁹⁾ Tamtéž, s. 13.

byl nařčen stranickými dogmatiky z dekadentního formalismu a byl tupen nebo ignorován v tisku. Až do roku 1963, kdy další sbírka jeho poezie byla přijata k vydání. [...] Z této dlouhé doby bdění pochází jeho nejlepší poezie, která slučuje s příkladnou silou osobní pocity hořkosti, opovržení, úzkosti, zoufalství, záhady se společenskými náladami útisku a strachu.⁽²⁰⁾

Zvláště delší báseň Noc s Hamletem zaujala v anglickém přebásnění čtenáře, takže například australské státní radio ABC ji v roce 1976 vysílalo celou, v přepisu to bylo 42 stran. Milner poznamenal, že „báseň byla napsána v letech 1949–1956, v kruté době izolace, a dokončena roku 1962“. Ocitoval Holanův komentář z rozhovoru v literárním časopise:

„Roky sepsání Noci s Hamletem byly nejkruťější v mém životě. Za své zoufalé osamělosti jsem byl dobře ‚uzemněn‘ přijmout a přežít všechny hrůzy té doby.⁽²¹⁾“

Milner tak souhlasně citoval verše z doby, kdy agent 9006 iniciativně pracoval pro tajnou policii, která byla za ty hrůzy zodpovědná, a svým donášením na kolegy, studenty a návštěvníky k nim přispíval:

„Žít je hrozné neboť musíte zůstat
přítomen děsivé skutečnosti těch let [...]
Srdce poezie ve mně krvácí.⁽²²⁾“

Milnerovo přebásnění vystihuje lidovědemokratickou idylu:

„Podvod je tu jediná jistota [...]
Násilník je vždy s námi.⁽²³⁾“

Je možné představit si Milnerovy pocity, když překládal z Holana také tyto verše?

„Člověk byl vyhnán z Ráje a je odsouzen trpět v exilu.
Utrpení je ve vzpomínání:
Usiluje získat zpět svou ztracenou nevinost.⁽²⁴⁾“

²⁰⁾ Holan, Vladimír: Selected Poems. Translated by Jarmila and Ian Milner, s. 10. Z angličtiny pro tuto studii přeložil Petr Hrubý.

²¹⁾ Tamtéž, s. 11.

²²⁾ Tamtéž, s. 12.

²³⁾ Tamtéž, s. 64.

²⁴⁾ Tamtéž, s. 12.

Milnerův překlad básní Miroslava Holuba (Selected Poems) nám též připomíná druhou, poetičtější a lidštější tvář agenta 9006. Copak si asi myslel, když překládal tyto verše Miroslava Holuba ze sbírky Poznámky hliněného holuba?

*„A hledající ztrácíme, nalézající skrýváme.
Neboť v podstatě hledáme dětství.“²⁵⁾*

A tak úspěšný sovětský agent a později záslužný spolupracovník StB prožíval v Praze svou vlastní tragédii „zkrveného snu“, jak řekl jiný český básník. Aspoň výbornými překlady podobně oklamaných a zklamaných českých snilků se zasloužil o zemi svého politického exilu. Jeho přátelé v Praze, na Novém Zélandě, v Austrálii i Kanadě, jak jsem slyšel, na něho přese všechno vřele vzpomínají.

²⁵⁾ Notes of a Clay Pigeon. Translated by Jarmila and Ian Milner. Secker & Warburg, London 1977, s. 8.

Generál Jan Šejna – předmět zájmu vojenské kontrarozvědky¹⁾

Jan Kalous

I. Úvod

Československá armáda se po roce 1945 budovala na zcela jiných základech než její předmnichovská předchůdkyně. Zatímco armáda první republiky se představovala jako síla důsledně apolitická, po skončení druhé světové války se stala místem střetávání politických stran. Hlavně KSC se snažila získat v ozbrojených silách pevné pozice, které by jí umožnily opřít se o ně, kdyby si to situace žádala.

Ministrem obrany byl jmenován sice nestraník generál Ludvík Svoboda,²⁾ ale o jeho orientaci na komunistické představitele se nepochybovalo. Do armády proudily síly pochybného rázu. Pod patronací KSC sem pronikly kádry, jejichž úkol spočíval v důsledném sledování linie strany.

Po roce 1948 došlo k posílení těchto tendencí, s důrazem na očištění armády od třídně nespolehlivých důstojníků.³⁾ Vedle pátého oddělení hlavního štá-

¹⁾ Dokumenty použité pro vznik tohoto textu se nacházejí ve spisu ÚDV-34/VvK-96 (Američtí váleční zajatci), k osobě gen. Jana Šejny se vážou zejména materiály z archivu HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200). Všechny zde uváděné materiály byly odtajněny.

²⁾ Ludvík Svoboda (1895–1979), v letech 1968–1975 prezident ČSSR; od srpna 1968 člen ÚV KSC, od srpna 1968 do dubna 1976 člen předsednictva ÚV KSC (v letech 1945–1950 ministr národní obrany ČSR).

³⁾ V dubnu 1945 byla při předsednictvu vlády zřízena Vojenská rada, která byla pověřena řešením komplexu otázek souvisejících s budováním nové čs. armády. Na základě Zásad pro převzetí důstojníků a rotmistrů z povolání do čs. branné moci z května 1945 (později převzatých do zákona č. 72/1946 Sb.) bylo zakázáno přijmout do činné služby Němce, členy fašistických organizací, bývalé úředníky, ty, kteří se nezapojili do odboje (ačkoliv měli možnost), vedoucí představitele Vládního vojska, podnikatele spolupracující s Němci, kolaboranty apod. Údaje, které uváděli zájemci o službu v „nové“ armádě, se ale nedařilo prověřovat. K 1. 1. 1946, kdy končila svoji činnost Vojenská rada i návazné přijímací a odvolací komise, bylo z 370 žádostí generálů zamítnuto 189 přihlášek (tj. 51 %).

bu, tzv. obranného zpravodajství (OBZ), po válce zřízeného a kontrolovaného komunisty, se na „tvoreni“ nové armády podílely složky StB a vojenské kontrarozvědky. Prací v těchto institucích se pochopitelně účastnili i sovětští poradci⁴⁾ (generál NKVD pro oblast střední Evropy měl svoji centrálu ve Vídni). Jmenované instituce se podílely na likvidaci z nejrůznějších důvodů nepohodlných důstojníků (předčasné penzionování, různé provokace, tvrdé výslechy, znemožnění studia rodinných příslušníků apod.). Nejbadatelnějším projevem se staly inscenované vojenské procesy. Moc pátého oddělení generálního štábu vzrostla. Jeho vedoucí, generál Bedřich Reicin,⁵⁾ zosobňoval typického straně oddaného a všeho schopného člověka. Zelenou dostávali lidé podobní Reicinovi: průměrní, nevzdělaní, ale angažovaní a věrní komunisté. Jedním z nich byl i pozdější generálmajor Jan Šejna,⁶⁾ jehož osobě se věnuje následující text.

Během prvních dvou měsíců po únoru 1948 bylo z armády propuštěno 27 generálů a 813 důstojníků (z toho 56 z hlavního štábu). Zároveň však probíhaly čistky nejen na hlavním štábu, ale i na MNO, vojenských školách, ústavech apod. Během let 1948 a 1949 muselo z armády odejít kolem 4600 osob. Řada hrdinů prvního i druhého odboje pak končila ve vězení s mnohaletými tresty odnětí svobody. 27 důstojníků bylo v letech 1948–1954 popraveno!

Více k čistkám v armádě např. studie publikované počátkem 90. let v Historii a vojenství: František Hanzlík: K problematice budování důstojnického sboru čs. armády v roce 1945 (in HaV 6/1992, s. 76–101); Věra Břachová: Destrukce důstojnického sboru čs. armády po únoru 1948 (in HaV 3/1992, s. 109–127).

- ⁴⁾ Přesný počet sovětských poradců v čs. armádě v 50. letech nelze přesně stanovit. Můžeme pouze vycházet z čísel, které uváděla oficiální místa. Např. v roce 1955 se v hlášení pro prezidenta Novotného uvádělo číslo 264 poradců (nejen na MNO, ale i na úrovni jednotlivých vojenských okruhů a vojenských škol), ale např. i historik Karel Kaplan ho hodnotí jako poddimenzované (předpokládá minimálně dvojnásobek poradců). Po vzniku Varšavské smlouvy v květnu 1955 počet poradců v armádě klesal (uvádí se 38), což se ovšem nedá konstatovat o vlivu SSSR na jednotlivé státy socialistického bloku.
- ⁵⁾ Bedřich Reicin (1911–1952), náčelník HS OBZ, v letech 1948–1951 náměstek MNO pro kádrovou práci, přední organizátor masových represí přelomu 40. a 50. let v ČSR; 8. 2. 1951 zatčen, v listopadu 1952 v procesu s Rudolfem Slánským a spol. odsouzen k trestu smrti a 3. 12. 1952 popraven.
- ⁶⁾ Jan Šejna (1927–1997), komunistický funkcionář a hlavní politický generál ČSLA. Od r. 1954 kandidát ÚV KSČ, od listopadu 1954 poslanec NS, od r. 1956 náčelník sekretariátu MNO, od r. 1963 vedoucí tajemník hlavního výboru KSČ na MNO, v říjnu 1967 povýšen na generála. Přítel syna prezidenta Antonína Novotného, v únoru 1968 emigroval do USA; přezdívka „semínkový generál“ souvisí se zapojením Šejny do podvodů s jetelovým semenem; spekulovalo se rovněž o jeho osobní účasti v chystaném vystoupení armády na podporu prezidenta Novotného. V ČSSR byl v roce 1970 v nepřítomnosti odsouzen k 10 letům vězení, k propadnutí majetku a

Vše výše řečené Šejna beze zbytku splňoval. Zájem o něj posílil jeho pro komunisty nečekaný útek na Západ a jeho vystupování a následně činnost v USA. Jádrem této studie tvoří materiály vedené na Šejnu po únoru 1968 vojenskou kontrarozvědkou (VKR).

II. Šejna – voják ČSLA

Jan Šejna se narodil 12. 5. 1927 v Radhonicích. Jeho rodiče (otec Jan, matka Růžena) pracovali v zemědělství. V době svého studia na gymnáziu v Libotyni (v roce 1941) se dostal do konfliktu se zákonem.

Dne 18. 10. 1941 se spolu se svým spolužákem pokusil obohatit o 100 korun v obchodě Karla Kukly. Po jeho manželce požadoval zmíněnou částku jako pokutu poté, když jim prodala rohlíky bez potravinových lístků. Vykazoval se přitom falešným průkazem, který si vyrobil z listu vytrženého ze sešitu. Kuklová si chtěla tento doklad podrobněji prohlédnout, Šejna a jeho společník začali utíkat, ale byli chyceni. Šejna při prvním výslechu uváděl jiné jméno (Lešků z Radhonic), ale později se k činu doznal.⁷⁾ Soud v Českých Budějovicích ho 29. 4. 1942 odsoudil k trestu odnětí svobody na čtyři týdny.⁸⁾

Po jeho útěku se o tuto temnou část života Jana Šejny (tuto epizodu neuvedl v oficiálním životopisu)⁹⁾ začala zajímat vojenská kontrarozvědka. Ve vyhodnocení Šejnova archivního svazku starší referent 3. oddělení 1. odboru správy VKR major Emil Veselý v červnu 1968 napsal: „*Německé úřady, které se případem zabývaly, ohodnotily činnost Šejny jako závažnou, kterou nelze nechat nepovšimnutou a bez trestu.*“ Veselý dále uvedl: „*Nic nesvědčí o tom, že by se spis dostal služební cestou na gestapo. Mezi presenčními razítky se razítko gestapa nebo jiné zpravodajské složky nacistů nenachází.*“¹⁰⁾

V listopadu 1950 začala Šejnova vojenská kariéra. Narukoval k 63. ženijnímu pluku do Terezína. O dva roky později se u téhož pluku stal zástupcem velitele pro věci politické. Později se objevily zprávy, že se do této funkce

ztrátě všech titulů a vyznamenání. Na Západě vystoupil s řadou zajímavých svědectví, jejichž hodnota ale byla sporná. V USA pracoval jako analytik pro CIA.

⁷⁾ Četnická stanice Vlachovo Březí, okres Vodňany. Věc: Šejna Jan z Libotyně a Pauch Karel z Radhonic – provinění podvodu. Udání. Vlachovo Březí, 22. 10. 1941, spis. zn. Ml II 31/41; podepsán velitel stanice, podpis nečitelný.

⁸⁾ Rozsudek z 29. 4. 1942 proti obviněnému Janu Šejnovi (psáno německy); podepsán: Landgerichtsrat – gez. Dr. Woratschek.

⁹⁾ Mám zde na mysli Šejnův Životopis datovaný v Terezíně dne 9. 6. 1952.

¹⁰⁾ Správa VKR. Vyhodnocení arch. sv. 134-306-9 SÚ MV. 14. 6. 1968. Podepsán: SR I.-3. S-VKR mjr. Emil Veselý.

dostal nevybíravým způsobem poté, co donášel na další vojáky. Šejna postupně stoupal po žebříčku politické správy: v roce 1954 se stal zástupcem velitele pro věci politické ženijního vojska na Ministerstvu národní obrany (v této funkci vydržel do roku 1956), v roce 1956 povýšil na náčelníka sekretariátu ministra obrany Bohumíra Lomského¹¹⁾ (zde do roku 1964) a v roce 1964 se stal vedoucím tajemníkem hlavního výboru KSČ na MNO (zde až do svého útěku v únoru 1968). Na Ministerstvu si Šejna vybudoval silnou pozici. Měl vlivné známé: mimo jiné přes Antonína Novotného ml. kontakt na prezidenta.¹²⁾ Byl pravou šedou eminencí a obávanou figurou.

V souvislosti se jménem postupně až generálmajora Jana Šejny se taktéž hovořilo o jeho pochybných známých a o transakcích, jejichž zákonnost byla zpochybňována. Šejna našel zálibu v dívkách (hmotně je podporoval, případně se snažil využít svého vlivu a zajistit jim určité výhody). Vedle podvodů se semeny se podílel na podivných obchodech s chatami (zde mimo jiné i pro mladého Novotného a ministra Lomského), auty a tuzexovými korunami. V době svého útěku měl četné dluhy. Nebyl ovšem chráněn jenom svými známými, stal se poslancem Národního shromáždění (od listopadu 1954 zastupoval v NS volební obvod Litoměřice) a vztahovala se tak na něj poslanecká imunita.

Z titulu svých funkcí Šejna věděl o strategii nejen Československé lidové armády, ale znal i údaje o plánech Varšavské smlouvy. Nepochybně byl dobře informován i o činnosti a struktuře Státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky a o jejich rezidentech v zahraničí. Mnoho věděl i na nejvyšší představiteli strany a státu, a to nejen v ČSSR, ale i v dalších socialistických zemích (hlavně SSSR). Pochopitelně měl přístup k přísně tajným materiálům. Podle výpisu zabývajícího se znalostmi Jana Šejny v oblasti skutečností utajovaných v zájmu zabezpečení státu¹³⁾ disponoval uprchlý generál následujícími údaji:

¹¹⁾ Bohumír Lomský (1914–1982), čs. generál. Ministr národní obrany ČS(S)R v letech 1956–1968, člen ÚV KSČ v letech 1958–1968, poslanec NS (1960–1969) a SLFS (1969–1971).

¹²⁾ Antonín Novotný (1904–1975), v letech 1953–1968 první tajemník ÚV KSČ, v letech 1957–1968 prezident ČSR (ČSSR); původně vyučený strojní zámečnick, člen KSČ od r. 1921; 29. 5. 1968 jeho členství v KSČ pozastaveno, 18. 5. 1971 obnoveno.

Antonín Novotný ml. (1930), syn prezidenta a 1. tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného. Vyučený nástrojař, absolvent Vysoké školy politické, člen KSČ od r. 1947; v letech 1949–1956 důstojník ČSLA, později vedoucí odb. na Ministerstvu zahraničního obchodu, v r. 1968 generální ředitel podniku zahraničního obchodu Artia, přítel gen. Jana Šejny.

¹³⁾ Výpis z čj. 0022539/5-82/68. Nedatováno, bez podpisu.

z funkce náčelníka sekretariátu MNO (1956–1964) znal dokumenty předkládané vojenské komisi obrany ÚV KSČ, mohl znát počty ČSLA v době míru i za války, údaje o raketové výzbroji a dislokaci raketových jednotek a o chráněných pracovištích. Dále měl z této funkce přístup ke všem materiálům projednávaným v kolegiu MNO a v předsednictvu ÚV KSČ. Viděl ukázky zbraní a účastnil se cvičení VÍTR, ŠÍP a VLTAVA. Ve funkci vedoucího tajemníka HV KSČ znal materiály kolegia MNO. Byl přítomen operativním poradám ministra, předsednictva HV KSČ, byra hlavní politické správy. Měl možnost se seznámit se všemi materiály ÚV KSČ ve stejném rozsahu jako vedoucí tajemníci krajských výborů. Výpis dále uváděl, že podle dosavadního šetření chybělo celkem 15 přísně tajných a tajných spisů. Zajímavé bylo konstatování, že Šejnovi jeho nadřízení plně důvěřovali, protože se u něj nikdy nepočítalo s provedením kontroly.

V letech 1956–1961 se Šejna účastnil zasedání branné komise¹⁴⁾ (ta se scházela jednou až dvakrát do roka). Mimo něj měli na taková jednání přístup prezident Antonín Novotný, ministr národní obrany Bohumír Lomský, ministr vnitra Rudolf Barák,¹⁵⁾ předseda vlády Viliam Široký¹⁶⁾ a generál Vitanovský.¹⁷⁾

III. Šejnův rok 1968

Pozice prezidenta a do ledna 1968 prvního tajemníka KSČ Antonína Novotného (mocného Šejnova ochránce) byla počátkem roku 1968 oslabena. Do čela strany nastoupili komunisté, kteří volali po změně strnulé politiky KSČ. V této souvislosti (tedy se změnou na postu 1. tajemníka strany) se později objevily spekulace o skupině generálů, kteří připravovali akci na podporu Novotného. Padlo zde i jméno nejvyššího politického generála ČSSR Jana Šejny.

Podle informací později citovaných v západním tisku¹⁸⁾ se pučisté sešli začátkem ledna 1968 na Ministerstvu národní obrany ve složení: ministr národní

¹⁴⁾ HS VKR. Záznam. Praha, 23. 3. 1968, bez čj., přísně tajné, podepsán mjr. Karel Jareš.

¹⁵⁾ Rudolf Barák (1915–1995), v letech 1953–1961 ministr vnitra ČS(S)R; v letech 1954–1962 člen ÚV KSČ, člen politbyra ÚV KSČ a poslanec NS, v lednu 1962 za osobní účasti prezidenta Novotného zatčen, je osobně odpovědný za teror 50. let.

¹⁶⁾ Viliam Široký (1902–1971), čs. komunistický politik, v letech 1953–1963 předseda čs. vlády. Původním povoláním železničář, člen KSČ od r. 1921; v září 1963 odvolán ze stranických a vládních funkcí.

¹⁷⁾ Václav Vitanovský (1916), čs. generál; člen branné komise, v roce 1968 zástupce náčelníka GŠ ČSLA pro rozvoj velení.

¹⁸⁾ Zde např. Aurore, BBC nebo Le Monde. Viz výpisy z monitorů ČTK z března 1968.

obraný gen. Bohumír Lomský, ministr vnitra Josef Kudrna,¹⁹⁾ náčelník generálního štábu gen. Otakar Rytíř,²⁰⁾ dále Miroslav Mamula²¹⁾ a gen. Jan Šejna. Šejnovi byla svěřena okupace Prahy věrnými jednotkami a zatčení odpůrců. Politickou záštitu se měl pokusit získat Novotný. Obrátil se na generálního tajemníka spřátelené KSSS Leonida Iljiče Brežněva.²²⁾ Ten mu ovšem nezapomněl velmi laxní přístup v době, kdy došlo k výměně Chruščova,²³⁾ a postavil se za Dubčeka.²⁴⁾ Toho již mezitím informoval o přípravě akce generál Prchlík.²⁵⁾ Stoupenci nového vedení KSČ z řad generálů se sešli na Vojenské akademii. Dubček vyzval armádu, aby zůstala neutrální. Spiklencům se nepodařilo získat pro svoji akci podporu. Dubček tak získal přehled, odkud hrozí uvnitř armády potenciální nebezpečí. Rozhodl se pučisty jednoho po druhém postupně zbavovat funkcí. Prvním na řadě byl Mamula, jehož nahradil gen. Prchlík. Dalším nahrazeným se měl stát Šejna. Ze strachu před následky svého jednání volil (podle západního tisku²⁶⁾) raději útěk. Sám Šejna spekulace o ja-

¹⁹⁾ Josef Kudrna (1920), v letech 1965–1968 ministr vnitra ČSSR.

²⁰⁾ Otakar Rytíř (1913–1979), čs. generál. V letech 1958–1968 náčelník GŠ ČSLA, v letech 1959–1966 první náměstek MNO, v letech 1962–1976 kandidát ÚV KSČ.

²¹⁾ Miroslav Mamula (1930–1986), vedoucí státněadministrativního odd. (8. odd.) ÚV KSČ.

²²⁾ Leonid Iljič Brežněv (1906–1982), v letech 1964–1982 generální tajemník KSSS. Od r. 1938 pracovník aparátu KSSS; 1960–1964 předseda prezidia Nejvyššího sovětu SSSR (znovu v letech 1977–1982).

²³⁾ Nikita Sergejevič Chruščov (1894–1971), v letech 1953–1964 1. tajemník ÚV KSSS. Člen bolševické strany od r. 1918, pracoval ve stranickém aparátu (Moskva, Ukrajina), po smrti Stalina (březen 1953) pověřen vedením stranických orgánů, v září 1953 1. tajemník ÚV KSSS, únor 1956 – XX. sjezd KSSS – tajný referát (odhalení stalinismu), březen 1958 předseda rady ministrů SSSR, 1964 sesazen ze svých funkcí; po r. 1964 žil v ústraní.

²⁴⁾ Alexander Dubček (1921–1992), v letech 1968–1969 1. tajemník ÚV KSČ. V letech 1939–1970 člen KSČ, 1949–1951 vedoucí tajemník OV KSS Trenčín, 1953–1955 vedoucí tajemník KV KSS Banská Bystrica, 1955–1958 studium Vysoké stranické školy v Moskvě, 1958–1960 vedoucí tajemník KV KSS Bratislava, 1963–1968 1. tajemník ÚV KSS, 1963–1969 člen předsednictva ÚV KSČ, duben–říjen 1969 předseda FS, 1969–1970 čs. velvyslanec v Turecku, 1970 vyloučen z KSČ, 1989–1992 předseda FS ČSFR.

²⁵⁾ Václav Prchlík (1922–1983), čs. generál. V letech 1955–1968 náčelník HPS ČSLA, od února 1968 vedoucí 8. odd. ÚV KSČ (v červenci 1968 odvolán), na podzim 1969 propuštěn z armády a degradován.

²⁶⁾ Výpis z monitorů ČTK ze dne 7. 3. 1968. Přísně tajné. O útěku Šejny v souvislosti s obavami o svůj post např. Daily Mail, International Herald Tribune, Aurore, Le Monde ad.

kémsi převratu v lednu 1968 popřel. Podobné úvahy ovšem jistě nemohly podpořit postavení prezidenta Novotného. Sílily tlaky na jeho odstoupení z úřadu.

Šejna se v době lednového pléna projevoval jako věrný stoupenec Novotného. Na jeho podporu svolal mimořádné schůze předsednictva hlavního výboru KSČ na MNO (3. a 5. 1. 1968). Podle zápisů z těchto jednání²⁷⁾ vyhlásoval jednoznačnou podporu Novotnému a odsuzoval jeho kritiky. Doporučoval zaslat vyjádření podporující dosavadní styl politiky, kterou symbolizoval právě Novotný (výsledkem byl dopis zasedání ÚV KSČ z 5. 1. 1968²⁸⁾ – jistě ho nepodepsal jenom Šejna, nicméně po jeho útěku se ostatní signatáři ke svému podpisu neznali a vše svedli na Šejnu). Právě 5. 1. 1968 zde Šejna řekl: „*Je třeba otevřeně říci, že řada názorů ve své podstatě směřuje k vyvolání nedůvěry ve vedení strany. [...] Domníváme se, že takováto situace nejen znesnadňuje, ale i ohrožuje důsledné plnění direktiv XIII. sjezdu strany a říjnových tezí strany. [...] Domníváme se, že je třeba odmítnout osobní či skupinové zájmy a stanoviska a stranicky zásadově a principiálně ochraňovat a prosazovat základní leninské principy života naší socialistické společnosti. [...] Myslím si, jestliže se setkáme s názory, které nás komunisty musí urážet, a to jak směrem k ÚV, vedoucím funkcionářům, tak i s. Novotnému, je naší povinností nejen se ohradit, ale takovéto názory ostře odmítnout a současně informovat ÚV. [...] Myslíme si, že je naší povinností a právem reagovat ve prospěch ÚV, vedoucích funkcionářů a soudruha Novotného.*“²⁹⁾

V únoru 1968 už začalo být okolo generálmajora Šejny rušno. Ještě v prosinci 1967 získal u Národní banky úvěr 100 000 korun. V lednu 1968 byl

²⁷⁾ Zápis z jednání mimořádné schůze předsednictva hlavního výboru KSČ na MNO k reakcím základních organizací KSČ Ministerstva obrany na informaci ÚV KSČ o jeho prosincovém zasedání (3. 1. 1968, Praha). Viz *Prameny k dějinám čs. krize v letech 1967–1970. 6. díl, Vojenské otázky čs. reformy 1967–1970*. Praha, Brno 1996, s. 51–54. (VHA, MNO – HV KSČ MNO, 1968)

Zápis z jednání mimořádné schůze hlavního výboru KSČ na MNO, která schválila dopis plenárnímu zasedání ÚV KSČ (5. 1. 1968, Praha). Tamtéž, s. 57–61. (VHA, MNO – HV KSČ MNO, 1968, čj. 041/1)

²⁸⁾ Dopis hlavního výboru KSČ na MNO plenárnímu zasedání ÚV KSČ se stanoviskem komunistů Ministerstva k rozdělení funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a prezidenta republiky (5. 1. 1968, Praha). Tamtéž, s. 63–64. (VHA, MNO – HV KSČ MNO 1968, čj. 041/1)

²⁹⁾ *Prameny k dějinám čs. krize v letech 1967–1970. 6. díl, Vojenské otázky čs. reformy 1967–1970*. Praha, Brno 1996, s. 57–60.

zatčen pplk. Moravec.³⁰⁾ Při jeho vyšetřování vyšlo najevo, že na poškození zemědělských družstev o více než 300 000 korun se podílel i Šejna. Dne 12. 2. 1968 byl Šejna obviněn a následně na něj byl vydán příkaz k zadržení. Jako poslanec Národního shromáždění však měl imunitu a mohl tak být zadržen až po jejím zrušení. Národní shromáždění bylo požádáno o zbavení imunity v cause Jana Šejny 21. 2. Téhož dne ovšem Šejnu na hrozící nebezpečí někdo upozornil (zastupující předsedkyně NS Leflerová³¹⁾ nebo snad zástupce nejvyššího vojenského prokurátora Kiesewetter?³²⁾). Dne 22. 2. se Šejna účastnil recepce na sovětském velvyslanectví. Další host večírku generál Ondruj později (v dubnu 1968) prohlásil,³³⁾ že Šejna tam byl sám jako kůl v plotě a že se mu celý večer věnoval. Dne 23. 2. nešel Šejna do práce a manželce oznámil, že se chystá na cestu do Českého lesa. O den později spolu se svým synem Janem a milenkou Evženií Musilovou přešel státní hranici (vykázali se diplomatickými pasy) do Maďarska. Dne 27. 2. 1968 byl Šejna zbaven imunity, ale to se již nacházel v Itálii, kam přes Jugoslávii o den dříve přijel. Na americkém velvyslanectví v Římě požádal o vízum do USA. Do Spojených států odletěl 29. 2. 1968. Šejna se nyní cítil v bezpečí před stíháním, které mu na území ČSSR fakticky hrozilo. V Praze však zanechal svoji manželku a další s ním spojené osoby, které měly v budoucnu nést dopady jeho činnosti.

Šejna jako poslanec nemohl být vystaven soudnímu stíhání bez zbavení imunity Národním shromážděním.³⁴⁾ Ještě 21. 2. 1968 se objevil v budově parlamentu. V té době převzala Leflerová žádost o jeho vydání od náměstka generálního prokurátora a hlavního vojenského prokurátora plk. JUDr. Samka.³⁵⁾ Až 26. 2. se spustila procedura jednání o zbavení imunity, která skončila kladným doporučením plénu NS. To vystavilo poslance Šejnu trestnímu stíhání a generálního prokurátora zavázalo informovat o dalším šetření případu. Zpráva, že Šejna uprchl, byla v ČSSR publikována 5. 3. 1968. Kritice byl vystaven i parlament a jeho vedoucí představitelé. Ministr Bohumír Lomský

³⁰⁾ Jaroslav Moravec (1928), podplukovník, spolupracovník J. Šejny, sekretář hlavního výboru KSČ na MNO; v listopadu 1968 odsouzen Vyším vojenským soudem v Příbrami.

³¹⁾ Helena Leflerová, zastupující předsedkyně NS, členka předsednictva NS.

³²⁾ Plk. JUDr. Zbyněk Kiesewetter (1930), v r. 1968 zástupce nejvyššího vojenského prokurátora, v letech 1968–1978 nejvyšší vojenský prokurátor.

³³⁾ Správa vojenské kontrarozvědky (S-VKR-I.-1.). Agenturní zpráva (ústní). 8. 4. 1968. Přísně tajné! Podpisy nečitelné.

³⁴⁾ Viz studie Františka Cigánka: Šejnova aféra a Národní shromáždění. In: Historické studie. K sedmdesátinám Milana Otáhalo. Praha 1998, s. 35–47.

³⁵⁾ JUDr. Jan Samek (1918), plukovník, náměstek generálního prokurátora a hlavní vojenský prokurátor.

oznámil vytvoření speciální komise na MNO. V březnu 1968 byl Šejna zbaven mandátu poslance NS. Ani tyto kroky nemohli uchránit zodpovědné politiky ve funkcích. V březnu 1968 byl odvolán ministr vnitra Kudrna a generální prokurátor Bartuška.³⁶⁾ V dubnu 1968 se obměny dočkala celá vláda a vedení Národního shromáždění (do té doby předseda Bohuslav Laštovička,³⁷⁾ místopředsedové Helena Lefflerová, Václav Škoda³⁸⁾ a Michal Chudík³⁹⁾).

V souvislosti se Šejnovým útekem vznikla otázka, zda existovala osoba, která generála varovala před zbavením imunity a jeho vydáním trestnímu stíhání. Kdo to byl konkrétně? Jan Horský⁴⁰⁾ pomáhal Šejnovi a Moravcovi (alespoň podle názoru FMV)⁴¹⁾ zakrývat jejich trestnou činnost, ale informace na odpovídající úrovni nemohl poskytnout. Podezřelým se stal také JUDr. Doleček (po útěku Šejny byl vazebně stíhán, o jeho úmyslu emigrovat ale nevěděl). Další takovou osobou mohl být plk. JUDr. Zbyněk Kiesewetter (později rozpracován v OS r. č. 5879, pozdější nejvyšší vojenský prokurátor, v tomto období přítel Šejny, byl přítomen řadě setkání s ním i s dalšími podezřelými). Tuto možnost potvrdili major Kovář a Šejnův řidič. Důvěrník BÍLÝ uvedl, že na jednom ze setkání Šejny, Kiesewettera, Novotného ml. a Horského se právě Kiesewetter vyjádřil, že Laštovička se bude snažit, aby k Šejnově trestnímu postihu nedošlo.⁴²⁾ Agent TENOR informoval zase o tom, že Šejnův zubař Zelenka mu řekl o varování z nejvyššího místa – od prezidenta Novotného.⁴³⁾

³⁶⁾ JUDr. Jan Bartuška, generální prokurátor ČSSR, 15. 3. 1968 byl v souvislosti s případem Šejna odvolán.

³⁷⁾ Bohuslav Laštovička (1905–1981), čs. komunistický politik; původně důstojník čs. armády, v květnu 1945 ředitel Československého rozhlasu, 1948–1950 čs. velvyslanec v SSSR, 1950–1952 náměstek MNO (odvolán z funkce), 1964–1968 předseda NS, od r. 1969 poslanec SL FS ČSSR.

³⁸⁾ Václav Škoda, člen předsednictva NS, v letech 1964–1968 místopředseda NS.

³⁹⁾ Michal Chudík (1914), člen předsednictva NS, v letech 1964–1968 místopředseda NS.

⁴⁰⁾ Jan Horský (1919), technický úředník národního podniku Potrubí Praha.

⁴¹⁾ III. S-FMV. Věc: Akce HONZA – následná informace. Adresováno náměstkovi ministra vnitra ČSSR genmjr. Karlu Kropáčkovi. 19. 9. 1975, čj. 00535/01-75. Přísně tajné. Podepsáni: náčelník genmjr. ing. Cyril Ohrablo; zpracovali plk. Hladný, pplk. Jar. Růžička; napsal pplk. Jar. Růžička.

⁴²⁾ HS VKR. Zpráva. Přísně tajné. 26. 2. 1971, čj. 00187/11-71, podepsán zástupce náčelníka 1. odb. HS VKR podplukovník Josef Kalina.

⁴³⁾ Poznatky z rozhovoru s dr. Zelenkou o pobytu Šejny ve Washingtonu. Přísně tajné. Bez data, bez čj., bez podpisů. (Rukou nadepsáno: Ag. zpráva spol. TENOR – ZS GŠ.)

Ačkoliv se StB a vojenská kontrarozvědka snažily zjistit, kdo Šejnu varoval, konkrétního výsledku se nedobraly.

Československé zpravodajské orgány se snažily následně zjistit, jak útěk Šejny proběhl. Podle jednoho nejmenovaného spolupracovníka ve Vídni odeslala rezidentura CIA již 26. 2. 1968 do Washingtonu telegram ve znění: „*Generál Šejna OK.*“ Dne 4. 3. následoval další telegram: Šejnův dokonalý životopis.⁴⁴⁾

V lednu 1970 se k útěku Šejny vyjádřil i pplk. Ladislav Hájek ve svém hlášení vojenské kontrarozvědce.⁴⁵⁾ Dne 7. 3. 1968 pozval pisatel vojenského přidělnice Itálie v USA plk. Agostino Sorceho. Při otázce na útěk Šejny Sorce uvedl, že se jmenovaný spojil z Terstu s americkým velvyslanectvím v Římě. Italská policie s uprchlíky vůbec nejednala. Italská vláda požádala druhý den USA o odvoz Šejny ze svého území (nechtěla zhoršovat své styky s ČSSR). Podle Sorceho byly činem Šejny překvapeny i USA. Nic nebylo předem domluveno. Hájek dále uvedl informace o Šejnovi, které se mu podařilo získat při recepci 12. 3. a při setkání s náčelníkem Army plk. Tchacherem 15. 3. 1968. Tchacher mu řekl, že Šejna byl po svém příjezdu do USA ubytován na velitelství CIA v Langley (šest mil od Washingtonu). Pracovník styčného oddělení Army pplk. Merrick mu řekl, že Šejna byl podroben výslechu DIA a CIA (k politickým otázkám). Šejna vypovídal ochotně. USA s uprchlým generálmajorem ČSLA počítají do budoucna jako s expertem na Československo. Merrick dodal, že Šejna dostane asi 100 000 dolarů, aby si mohl koupit dům. Navrátilce do ČSSR František Špaček v prosinci 1969 pro vojenskou kontrarozvědku uvedl, že v New York Times vyšla v polovině roku 1969 informace o motelu, který Šejna vlastní v rekreační oblasti Lake Georga. Špaček k této zprávě doplnil, že zmíněnou oblast několikrát navštívil a Šejnu zde neregistroval.⁴⁶⁾

Po útěku generála Šejny se ještě dále zvýšil tlak na odstoupení diskreditovaného prezidenta Antonína Novotného. Novotný vzdoroval těmto výzvám dva týdny. Poté abdikoval a odjel si doléčit staré žlučnickové potíže do Karlových Varů.

⁴⁴⁾ I. S-MV. Poznatky k případu Šejna. Adresováno: Zpravodajská služba GŠ MNO, k rukám s. gen. Burdy. 22. 3. 1968, čj. A-001068/65-68. Přísně tajné. Podepsán náčelník I. S-MV plk. Josef Houska (vypracoval Bradáč).

⁴⁵⁾ HS VKR. Věc: Zpráva o Šejna a Tišler [sic]. 22. 1. 1970, bez čj. Přísně tajné. Podepsán: zpracoval a napsal pplk. Ladislav Horák.

⁴⁶⁾ HS VKR. Záznam. Vytěžení navrátilce Františka Špačka. Nedatováno, čj. Sb006/11-69/55. Přísně tajné. Podepsán: pplk. [podpis nečitelný].

V téže době (přesněji dne 14. 3. 1968) spáchal sebevraždu generál Vladimír Janko,⁴⁷⁾ náměstek ministra národní obrany. Odešel tak další člověk významně svázaný se Šejnou a s Novotným. Hovořilo se o spojení Janka se Šejnou, s pokusem o převrat z ledna 1968 a s čistkami v armádě, které z ní mají odstranit důstojníky nepřátelské novému vedení strany a státu. V posledních poznámkách, které si zapsal ve svém deníku, stálo: „*Byl jsem již tolik pošpiněn některými soudruhy ve spojitosti se Šejnou. Otevřeně říkám, že žádný rozkaz jsem nikomu nevydal ani bych nevydal ke zneužití armády, ač je jasné i podle zákona, na to měl právo s. Novotný. Jsem dodnes přesvědčen, že informace, které dostal, byly míněny jen a jen pro případ bouří.*“⁴⁸⁾ Šejna později prohlašoval, že gen. Janko se dozvěděl o chystané intervenci sil Varšavské smlouvy a jeho náklonnost k SSSR by nepřežila z této akce vyplývající zhoršení československo-sovětských vztahů.⁴⁹⁾ K případu gen. Janka se vyslovil bývalý pracovník vojenské kontrarozvědky František Častulík. Prohlásil, že během své práce pro zmíněnou instituci získal poznatky o tom, že Janko byl v roce 1939 vězněn jeden až dva dny na gestapu v Ostravě. Nyní se mohl stát obětí vydírání.⁵⁰⁾

Dne 25. 4. 1968 spáchal sebevraždu pplk. Jiří Počepický,⁵¹⁾ náčelník odboru vyšetřování městské správy Veřejné bezpečnosti v Praze, který byl dobře obeznámen s podrobnostmi případu Šejna – Moravec. Spekulovalo se, že právě přes Počepického dostával Šejna informace o průběhu šetření. V dopise na rozloučenou napsal manželce: „*S věcí, do níž jsem se dostal, bude mnoho senzací, mám za to, že volím správnou cestu.*“⁵²⁾

Československé úřady požádaly začátkem března 1968 americkou vládu o vydání uprchlého generála Šejny, podezřelého z majetkové trestné činnos-

⁴⁷⁾ Vladimír Janko (1917–1968), čs. generál, náměstek ministra národní obrany, náčelník HS pozemního vojska; 14. 3. 1968 spáchal sebevraždu.

⁴⁸⁾ Prameny k dějinám čs. krize 1967–1970. 6. díl, Vojenské otázky čs. reformy 1967–1970. Praha, Brno 1996, s. 147.

⁴⁹⁾ Šifra Nr. 964/350 – Zamini – 4. t. o. + to z Berlína 24. 8. 1972. Informace o Šejnově rozhovoru pro ZDF.

⁵⁰⁾ Výpis z informace s. Františka Častulíka. Nedatováno, bez čj., přísně tajné.

⁵¹⁾ Pplk. JUDr. Jiří Počepický (1924–1968), v letech 1964–1968 náčelník odb. vyšetřování MS VB Praha; k MV nastoupil v dubnu 1947, člen KSČ od 1. 3. 1946, v lednu 1953 ustanoven do funkce náčelníka sekretariátu Správy nápravných zařízení (do dubna 1953 přemístěn na KS MV Praha), v dubnu 1954 ustanoven do funkce náčelníka odb. VŠO MS VB Praha; 26. 4. 1968 spáchal sebevraždu.

⁵²⁾ Prameny k dějinám čs. krize 1967–1970. 6. díl, Vojenské otázky čs. reformy 1967–1970. Praha, Brno 1996, s. 148.

ti.⁵³⁾ Odvolávaly se přitom na vzájemnou smlouvu o vydání osob obviněných ze zločinné činnosti z roku 1926, která stále platila. Zahraniční média ale již v této době spekovala o tom, že Šejna vydán do ČSSR nebude (přivezl cenné informace, nedůvěra ke kriminalizaci Šejny). Mluvčí ministerstva obrany USA na dotaz k Šejnově osobě uvedl: „*Nezdá se, že vůbec sloužil v armádě. Spíše vypadá jako politický generál.*“⁵⁴⁾

V ČSSR byl nepřítomný Šejna 17. 4. 1970 odsouzen za trestné činy (rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a zběhnutí do ciziny) k deseti letům odnětí svobody, k propadnutí veškerého majetku, ztrátě čestných titulů a vyznamenání a k náhradě škody ve výši zhruba 230 000 korun.⁵⁵⁾

V listopadu 1968 emigrovali přes Vídeň do USA matka (Elfrída Musilová), bratr (Jan Musil) a přítelkyně milenky (Eva Lörincová) Jana Šejny. V lednu 1970 je následoval i československou rozvědkou a tajnou policií rozpracovaný Jan Horský (přes USA do Austrálie), podezříváný z agenturní spolupráce s americkou rozvědkou. Ministerstvu vnitra se podařilo zjistit tři adresy na uprchlého Šejnu (New York, Washington, Lake George). Dále byly sledovány Šejnovy písemné styky s ČSSR. Do kategorie lidí udržujících kontakt s uprchlým generálem byly zařazeny následující osoby: manželka Viktorie Šejnová, nevlastní dcera Marie Kopřivová, zeť Miroslav Kopřiva, nevlastní syn Vladimír Šejna, manžel Šejnovy sestry Josef Jindřiček, otec Jan Šejna, matka Růžena Šejnová, Elfrída Musilová (matka jeho milenky), Vladek Musil (její bývalý manžel), Hana Musilová (jejich dcera), Eva Lörincová (přítelkyně Musilové), Marie Lörincová (její matka), Štefan Lörinc (její otec), Štěpán Lörinc (jejich syn), Anna Popsteinová (její teta), Milan Procházka, Petr Hubený. K nejdůvěrnějším stykům podle sledování bezpečnostních orgánů patřili: Jaroslav Moravec, Jan Horský, Josef Kovář, František Čvanda. Všem jmenovaným a podezřelým osobám věnovala vojenská kontrarozvědka a StB pozornost.⁵⁶⁾

IV. Šejnova činnost v zahraničí

Šejna, jeho milenka Musilová a syn Jan odcestovali koncem února 1968 z Itálie do USA, kde požádali o politický azyl. Taková figura, jakou Šejna

⁵³⁾ Záznam o rozhovoru s. Dudy s náměstkem asistenta státního tajemníka Walterem Stoesselem dne 13. 3. 1968. Nedatováno, bez čj. Přísně tajné. Zapsal Duda.

⁵⁴⁾ Výpis z monitorů ČTK ze dne 7. 3. 1968. Přísně tajné.

⁵⁵⁾ Informace pro soudruha ministra vnitra ČSSR. Praha, 28. 7. 1970, čj. SV-0905/P-70. Podepsán dr. Ján Feješ, generální prokurátor ČSSR.

⁵⁶⁾ MV. Svodka. 29. 5. 1970, čj. Sb-008/11-1970/18. Podepsán SR III.-1.-1. pplk. Karel Haase.

nepochybně představoval (nejvyšší politický generál ČSLA a významný hodnostář Varšavské smlouvy), neunikla zájmu tajných služeb Spojených států. CIA mu zajistila ubytování a ochranu. Existovaly zde důvodné předpoklady, že se komunistická tajná bezpečnost a rozvědka pokusí Šejnu buď unést zpět do ČSSR, nebo ho dokonce zlikviduje. Šejna byl podroben výslechu americké vojenské rozvědky. USA mu rovněž poskytly tajné ubytování, finanční prostředky a jeho synovi a Musilové rovněž hmotné zajištění. Šejna mohl americké vládě nabídnout své znalosti z prostředí, které měl za svoji kariéru v ČSLA možnost poznat, a snad i tajné dokumenty, vyvezené z ČSSR. Šejna tento fakt popřel. Podobně reagovaly i oficiální československé instituce s tím, že Šejna samozřejmě zná problematiku věcí, s nimiž přišel z titulu svých funkcí do styku, ale škody způsobené ČSSR útekem tak předního hodnostáře MNO se budou postupně snižovat v souvislosti se změnami přijatými jako reakce na nastalou situaci.

Generál Ernest Vasiliak ve výpovědi⁵⁷⁾ datované v květnu 1972 (výpověď byla 23. 10. 1972 zaslána náměstkem MV ČSSR genmjr. ing. Jánem Hanuliakem náčelníku odboru vyšetřování StB ve VKR plk. JUDr. Rudolfovi Šubrtovi s pokynem, aby Vasiliaka co nejdříve vyslechl) uvedl, že na vyžádání gen. Šejny zhotovil od roku 1962 během následujících čtyř let 3059 kusů fotografií tajných materiálů z činnosti MNO. Sám vypracoval seznam čítající 706 položek. Vasiliak se rovněž domníval, že Šejna si tyto dokumenty připravoval dlouhodobě jako špion USA v ČSLA. Operační oddělení generálního štábu při prověřování Vasiliakova seznamu položek konstatovalo, že se většinou nepodařilo prokázat existenci materiálů nebo že takové dokumenty nikdy neexistovaly.⁵⁸⁾

Šejna sám navázal kontakt pouze se svojí rodinou (blahopřání otci k 80. narozeninám a dopisy manželce). Na Moravcovu korespondenci neodpovídal. Československé bezpečnostní orgány nezjistily jeho přesnou adresu (uváděly i tři možná místa). Pohybovaly se v kategoriích „asi, možná, snad“.

⁵⁷⁾ Výpověď gen. Ernesta Vasiliaka. Praha, květen 1972, podepsán Ernest Vasiliak. Tuto výpověď zaslal jako přísně tajnou dne 23. 10. 1972 (pod čj. N/Z-0898/1972) náměstek ministra vnitra ČSSR genmjr. ing. Ján Hanuliak náčelníku odb. vyšetřování StB ve VKR plk. JUDr. Rudolfovi Šubrtovi.

⁵⁸⁾ Správa vyšetřování StB. Vyhodnocení materiálů získaných k osobě E. Vasiliaka. Přísně tajné. Nedatováno (podle čj. 1976), příloha k čj. VS-00145/05-76, nepodepsáno.

GŠ ČSLA, operační správa. Stanovisko k jednotlivým dokumentům podle „Výpisu a podání bývalého kapitána ČSLA E. Vasiliaka“. Přísně tajné. Nedatováno (podle čj. 1973), čj. 005387/2-OS/1973, podepsán náčelník operačního odd. OS GŠ plk. GŠ ing. Miroslav Rybák.

Mohlo by se zdát, že se Šejna spokojil s garancemi poskytnutými mu ze strany USA. Šejna si byl jistě vědom své hodnoty (byl považován za znalce problematiky východního bloku). Ve snaze strhnout na sebe pozornost nejen médií vystupoval veřejně s nejrůznějšími senzačními informacemi. Jaká ovšem byla skutečná hodnota zpráv, které vypouštěl? Mnohé z jeho vystoupení se nepodařilo jednoznačně prokázat (např. zprávy o pokusech na amerických zajatcích během korejské války).⁵⁹⁾ Hovořil dále k aféře Pueblo (leden 1968 – zajetí americké výzvědné lodi Pueblo severokorejskými úřady),⁶⁰⁾ o sovětsko-čínské roztržce v souvislosti s vietnamskou válkou z pohledu KSČ,⁶¹⁾ o inter-

⁵⁹⁾ Více informací o amerických zajatcích během korejské a vietnamské války v příspěvku „Aktivity československých institucí v jihovýchodní Asii v době korejské a vietnamské války“, který vyjde v připravovaném sborníku *Securitas imperii* č. 9.

⁶⁰⁾ ČTK. Pro informaci. 5. 8. 1969 (T-10). Šejna předem věděl o chystaném zajetí americké špionážní lodi (s odvoláním na jeho článek „Kremelské spiknutí odhaleno“ v časopisu *Readers Digest* ze srpna 1969).

Šejna zde uvádí: „*Že Rusové plánují zajetí nějaké americké špionážní lodi, jsem se dozvěděl prvně v květnu 1967, to jest osm měsíců předtím, než byla americká loď Pueblo zajata u Koreje. Několik desítek československých a ruských generálů se shromáždilo ve státní vile pro hosty v Praze k obědu na počest sovětského ministra obrany maršála Grečka. [...] Maršál Grečko neuvedl přesně, kdy, kde a jak se chtějí Rusové americké lodi zmocnit. Naznačil však, že loď má být zajata někde v Tichém oceánu ve spolupráce se Severokorejci.*“ Šejna dále popisuje, jak se o zajetí lodi Pueblo dozvěděl ráno 24. 1. 1968 od sovětského generála Kuščeva.

⁶¹⁾ Panoráma. 2. 3. 1972, čj. N/VŠ-4/72-46. Jedná se o Šejnův článek v *The Washington Evening Star* o tom, jak Praha vnímala sovětsko-čínskou roztržku. Šejna zde napsal: „*Těm z nás, kteří jsme byli v Praze v důležitých funkcích, bylo tvrdošíjně souperství Sovětského svazu a Číny jasné dávno před tím, než na začátku šedesátých let propuklo veřejně.*“ Šejna dále uvedl, že došlo ke sporům mezi Čínou a SSSR (ČSSR) o vyslání vojenských instruktorů do Vietnamu (Vietnam totiž odmítal sovětské, respektive čs. instruktory a sázel na pomoc Číny). Podle Šejny od r. 1965 „*začali Rusové posílat do Číny jako vojenské atašé osoby vycvičené ve zpravodajské činnosti.*“

Překlad. *The Sunday Star*. Washington, D. C., 27. 2. 1972. Jan Šejna: Vietnam a čínsko-sovětská roztržka. Přísně tajné. Šejna zde opakuje své teze z předcházejícího textu (viz výše: článek v *The Washington Evening Star*). V září 1966, po návratu gen. Prchlíka z Vietnamu, se na zasedání, na němž informoval přítomné o výsledcích své cesty, rozpoutala diskuze o sovětsko-čínských vztazích v souvislosti s válkou ve Vietnamu. Lomský mluvil o Číňany odmítnutém sovětském plánu vybudovat u čínsko-vietnamských hranic základnu (Čína nesouhlasila ani s plánem radarových stanic na svém území apod., považovala to za zasahování do územní celistvosti země). „*Brežněv tvrdil, že vietnamská válka odhalila čínskou zradu na světovém komunistickém hnutí a pomáhá v posilování sovětského postavení v Indočíně a ve tře-*

venci států Varšavské smlouvy do ČSSR,⁶²⁾ o novém vedení ČSSR (Dzúr⁶³⁾ – bývalý fašista, Husák⁶⁴⁾ – udavač vězňů ve vězení), o dodávkách zbraní IRA apod. Mluvil i o Chruščovovi, o sovětských maršálech (Koněv,⁶⁵⁾ Žukov,⁶⁶⁾

tím světě“, poznamenal mj. Šejna s tím, že podle Brežněva je Čína chtěla zatahnout do konfliktu s USA, z kterého by na mezinárodní scéně sama profitovala.

⁶²⁾ 3. odd. Věc: Vývoj názorů zahraničního tisku k případu Šejna. Přísně tajné. 26. 11. 1968, čj. 077208/68, podepsán náčelník 3. odd. plk. Miroslav Svatoš. Zpráva informuje o rozhovoru se Šejnou, uveřejněném v The New York Times 25. 8. 1968 (novinář Richard Eder), v němž Šejna popřel svoje řazení k příznivcům prezidenta Novotného a ke konzervativcům ve vedení KSČ a armády. Naopak hovořil o intrikách lidí kolem Koldera proti Dubčekovi (přímo zde použil termín „spiknutí proti Dubčekovi“) se sovětským souhlasem.

Šifra Nr. 964/350 – Zamíni – 4. t. o. + to z Berlína 24. 8. 1972. Přísně tajné. Odvolání na pořad „Generál Šejna uvádí do protokolu“, vysílaný na ZDF 23. 8. 1972 ve 20:15 hodin. Šejna zde uvedl, že nejen on, ale i další vojenští a političtí činitelé počítali se sovětskou intervencí do ČSSR ještě před srpnem 1968. Podle něj tyto úvahy existovaly již v roce 1967 a zabýval se jimi zejména gen. Janko (měl být informován sovětským velvyslancem v Praze). Gen. Janko s takovým řešením situace nesouhlasil, v momentě, kdy se dozvěděl o chystaném zásahu, spáchal sebevraždu. Důležitou roli v srpnu 1968 sehráli (podle Šejny) sovětské agenty na MNO. Podle Šejny měl pplk. Počepický k dispozici materiály o Husákových zprávách pro StB během jeho věznění, v nichž udával svoje spoluvězně.

⁶³⁾ Martin Dzúr (1919–1985), čs. generál; 1958–1968 náčelník hlavního týlu ČSLA a náměstek MNO, v letech 1968–1985 ministr obrany ČSSR. Šejna k Dzúrovi na Západě uvedl, že v roce 1939 dobrovolně vstoupil do Hlinkovy gardy.

⁶⁴⁾ Gustáv Husák (1913–1991), 1969–1987 generální tajemník (1969–1971 1. tajemník) ÚV KSČ, v letech 1975–1989 prezident ČSSR. V letech 1933–1990 člen KSČ, původním povoláním právník, 1946–1950 předseda Sboru pověřenců, v únoru 1951 zatčen, 1954 odsouzen na doživotí v procesu s tzv. slovenskými buržoazními nacionalisty, 1960 na amnestii propuštěn, 1963 rehabilitován, duben–prosinec 1968 místopředseda vlády, 1968–1969 1. tajemník ÚV KSS, 1968–1989 člen předsednictva ÚV KSČ, únor 1990 vyloučen z KSČ.

⁶⁵⁾ Ivan Stěpanovič Koněv (1897–1973), sovětský maršál. V červnu 1945 ustanoven velitelem Střední skupiny vojsk v sovětském okupačním pásmu v Rakousku, v letech 1946–1950 a 1955–1956 hlavní velitel pozemních vojsk, 1955–1960 hlavní velitel Spojených ozbrojených sil členských států Varšavské smlouvy, v letech 1961–1962 velitel Skupiny sovětských vojsk v Německu.

⁶⁶⁾ Georgij Konstantinovič Žukov (1896–1974), sovětský maršál. V červenci 1945 hlavní velitel sovětských okupačních vojsk v Německu (zároveň hlavní představitel sovětské okupační správy v Německu), od března 1946 velitel Oděského vojenského okruhu, od února 1948 velitel Uralského vojenského okruhu, od března 1953 první náměstek ministra obrany SSSR, 1956–1957 ministr obrany SSSR, od června do října 1957 člen prezidia ÚV KSSS.

Malinovskij⁶⁷⁾), o jednání s Kubánci a s Egyptem,⁶⁸⁾ o politice komunistů ve vztahu ke Střednímu východu,⁶⁹⁾ o plánech na invazi do západní Evropy,⁷⁰⁾

⁶⁷⁾ Rodion Jakovlevič Malinovskij (1898–1967), sovětský maršál. V letech 1944–1945 velitel 2. ukrajinského frontu, od července 1945 velitel Zabajkalského frontu, od května 1947 hlavní velitel vojsk Dálného východu v Chabarovsku (v červnu 1953 přejmenován na Dálnovýchodní vojenský okruh), v březnu 1956 první náměstek ministra obrany SSSR a hlavní velitel pozemního vojska, v letech 1957–1967 ministr obrany SSSR.

⁶⁸⁾ Šejnovy vzpomínky I. (Sunday Telegraph 24. 1. 1971) a Šejnovy vzpomínky II. (Sunday Telegraph 31. 1. 1971). Přísně tajné. Šejna zde mj. popisuje návštěvu kubánského ministra obrany Raula Castra v Praze v létě 1957 a jednání o vojenské spolupráci (Raul Castro v rozhovoru s Lomským mluvil o dodávce 2000 tanků).

Šejnovy vzpomínky III. (Sunday Telegraph, datum neuvedeno). Přísně tajné. Šejna píše o návštěvě genmjr. Hassana Ragaba, zástupce egyptského ministra války, v roce 1955 (dodávky zbraní do Egypta, vyslání čs. vojenských poradců); o jednání s egyptským ministrem války maršálem Amerem v Praze koncem r. 1956 (zvláštní výcvikové zařízení, vyslání čs. odborníků do Egypta).

⁶⁹⁾ Šejnovy vzpomínky III. (Sunday Telegraph, datum neuvedeno). Přísně tajné. Šejna např. hodnotí šestidenní válku v roce 1967, která skončila nečekaně zdrcujícím a snadným vítězstvím Izraele (SSSR ji podle Šejny vnímal jako svoji porážku). Dále Šejna uvádí, že SSSR po této porážce donutil Násira k čiste uvnitř egyptské armády a k závazku, že jeho cílem není zničení Izraele (SSSR rozhodně odmítl možnost, že by se Egypt měl stát členem Varšavské smlouvy, protože to by mohlo vést k rozpoutání válečné konfrontace). Důraz byl kladen na pronikání marxismu-leninismu do arabských zemí s tím, že toto učení oslabuje pozici imperialismu.

⁷⁰⁾ Překlad z článku Paris-Match z 14. 8. 1971. Přísně tajné. Český generál odhaluje ruský plán k obsazení Evropy a Francie. Šejna zde mj. uvedl: „*Na podzim 1963 jsem byl přítomen v Praze na konferenci generálního štábu, již předsedal maršál Malinovskij, ministr obrany SSSR. Toho dne nám sdělil důležité oznámení: ‚Naše strategie se změnila‘, řekl nám, ‚vytvořil jsem zvláštní velení pro strategické jednotky. V případě války budeme ve skutečnosti čelit třem situacím: Prvá: západ útočí s překvapením se všemi silami s vyloučením možného smíru, abychom tomu čelili, musíme zesílit naše úsilí výzvědné služby. Druhá: my útočíme jako první – řešení pro nás mimořádně výhodné. Třetí: začneme oba současně, což bude oboustranná katastrofa. ‚Síly Varšavského paktu jsou lépe vycvičeny díky totalitnímu systému, jsou prakticky v neustálé pohotovosti. Na rozdíl od NATO Moskva může rozpoutat válku během dvou minut.‘* Během tří dnů mělo být dosaženo Rýna a ve stejném časovém období by byly na Západ vyslány řízené střely. Následovalo by obsazení Francie (provedla by sovětská armáda, lhůta dva dny!) a dalších zemí s tím, že by v týlu určené jednotky tzv. čistily prostor. Podle Šejny v tomto stále zdokonalovaném plánu byla uvedena i jména jednotlivých velitelů takto na Západě dobytých území.

ČTK – Mezinárodní redakce. Příloha Zahraničních aktualit. Zvláštní zpravodajství. Pro informaci. Přísně tajné. 27. 6. 1982. Odvolání na The Sunday Telegraph, který

o podpoře portugalské komunistické strany⁷¹⁾ atd. Napsal také knihu s dramatickým názvem *Pohřbíme vás.*⁷²⁾ Z uvedeného výčtu témat, ke kterým se Šejna vyjadřoval, vyplývá, že šlo o záležitosti politicky aktuální. V době studené války Západ jeho svědectvím věřil. Je třeba dát mu za pravdu minimálně v jedné věci – totiž v tom, že v Moskvě skutečně existovala skupina vojenských činitelů, kteří více či méně usměrňovali politická rozhodnutí. Lze věřit tomu, co o nich v jednom ze svých rozhovorů (v srpnovém čísle *Readers Digest* 1969) uvedl: „*Na základě osobních zkušeností s těmito lidmi vím, že kdykoliv se jim jedna z jejich vojenských akcí vyplatí, ženou věc na ostří nože. Svou bezohledností a nesprávnou kalkulací by mohli svrhnout svět do války, které chtějí prostí lidé na celém světě všemožně zabránit.*“⁷³⁾

Šejnovy výstupy byly pozorně monitorovány a vyhodnocovány. Většinou se dospělo k závěru, že uvedená fakta neodpovídají skutečnosti, respektive že

otiskl ukázkou ze Šejnovy knihy. Šejna zde mj. psal o sovětských představách zřízení po ovládnutí Velké Británie (před popravou pořádání vzorových soudů s Edwardem Heathem, Alekem Douglasem-Homem a Haroldem Wilsonem), o podpoře Irské republikánské armády (dodávky zbraní + nabídka výcviku teroristů) a o aktivitách čs. rozvědky ve Velké Británii.

⁷¹⁾ Příloha Zahraničních aktualit. Zvláštní zpravodajství. 13. 5. 1975. S odvoláním na článek *The Times*: Šejna potvrzuje spojení portugalské komunistické strany s Moskvou (text prohlášení Jana Šejny publikované v *The Times* 12. 5. 1975). Šejna zde mj. uvedl: „*Jako stranický tajemník v československém ministerstvu obrany jsem také věděl o dlouhodobém sovětském plánu pro Portugalsko, který předvidá ustavení ‚pokrokové demokratické vlády‘ pod komunistickou kontrolou tak v letech 1976–1977. Česká komunistická strana, které Sověti svěřili dozor a finanční odpovědnost za portugalskou KS, zjistila, že Cunhalovo plánování je založeno na předpokladu, že revoluce se uskuteční po Salazarově smrti. [...] Rusové byli toho názoru, že v období bezprostředně po Salazarově smrti budou fašisté stále ještě příliš silní a že by mařili jakýkoliv pokus PKS chopit se moci. Posalazarovský režim však nevyhnutelně učiní nějaké liberalizační kroky, čímž se otevře kohoutek pro tlak na další změny. [...] Plán však předvidal, že Portugalsko nemá vystoupit z NATO hned, jakmile se starý režim zhroutí, a to proto, že setrvá-li jako člen, může Varšavské smlouvě dodávat z NATO zpravodajské materiály, narušovat fungování organizace NATO a přispět k rozpuštění NATO de facto. [...] V době Cunhalova exilu v Praze řídili Sověti PKS přímo přes Cunhala prostřednictvím sovětského velvyslance Červoněnka a velvyslance neckého rady Udalcova (naoko Červoněnkův náměstek, ale ve skutečnosti vysoký důstojník KGB), jakož i prostřednictvím českého vedení.*“

⁷²⁾ O knize Jana Šejny s názvem *Pohřbíme Vás* informoval monitor ČTK 27. 6. 1982 s tím, že by měla vyjít 8. 7. 1982 v nakladatelství Sidgwick a Jackson (s odvoláním na *The Sunday Telegraph*).

⁷³⁾ Článek se jmenoval *Kremelské spiknutí odhaleno*. Monitor ČTK.

se jedná o Šejnovu příliš bujnou fantazii (jeho vzpomínky byly označeny za pamflet).⁷⁴⁾

V roce 1971 dostalo Federální ministerstvo vnitra zprávy o chystaných Šejnových memoárech,⁷⁵⁾ které měly vycházet v západních médiích (Washington Post, International Herald Tribune, Sunday Telegraph, Svobodná Evropa, Deutsche Welle). Podepsaný Stavinoha doporučoval provést protiofenzívu, která spočívala v následujícím:

1. Představit Šejnu jako amoralistu, zloděje, slabocha, zrádce. Zpochybnit jeho tvrzení, vyvolat rozpory s novodobou československou emigrací.

2. Tiskový odbor Ministerstva vnitra měl připravit seriál o Šejnovi a zajistit jeho uvedení v čs. sdělovacích prostředcích.

3. Druhá správa MV měla dokumentovat útoky proti Šejnovi ze strany současné emigrace po jeho zběhnutí.

Ministerstvo vnitra dále (např. v únoru 1972) kladlo důraz na sledování Šejnovy produkce a doporučovalo prověřovat jím uváděné údaje.⁷⁶⁾

Dne 6. 4. 1968 se v budově Státního departmentu ve Washingtonu uskutečnilo setkání Musilové a Šejny ml. s pracovníky československého velvyslanectví v USA. Oba prohlásili, že ČSSR opustili dobrovolně. Dále uvedli, že by byli ochotni se do Československa vrátit, pokud by bylo zastaveno soudní stíhání generála Šejny (obviněním vzneseným vůči jeho osobě ostatně nevěřili). Neuvedli svá zaměstnání, pouze podotkli, že jsou dostatečně finančně zajištěni.⁷⁷⁾

V. Vojská kontrarozvědka a akce HONZA

Útěk generálmajora Jana Šejny, člověka s mimořádnými kontakty a těžko odhadnutelnými znalostmi o struktuře ČSLA, vzbudil pozornost vojenské kontrarozvědky a Státní bezpečnosti. Dne 26. 4. 1968 založila hlavní správa

⁷⁴⁾ Vyjádření ke vzpomínkám Šejny. Přísně tajné. 17. 4. 1971, bez čj., podepsán pplk. [podpis nečitelný].

⁷⁵⁾ III. S-FMV. Návrh opatření v akci HONZA – předložení. Přísně tajné. 12. 5. 1971, čj. SKR-00520/11-71. Podepsán náčelník III. S-FMV genmjr. ing. Josef Stavinoha.

⁷⁶⁾ MV ČSSR, odb. vyšetřování StB ve VKR. Posouzení materiálů – akce HONZA – zpráva. Přísně tajné. 11. 2. 1972, čj. Skr/V-00132/14-1972, podepsán náčelník vyšetřovacího odb. StB ve VKR plk. JUDr. Rudolf Šubrt.

⁷⁷⁾ Informace z rozmluvy se Šejnou ml. a Musilovou, USA. Přísně tajné. 10. 4. 1968, čj. N/1-04/kom-68, podepsán pplk. Josef Večerník.

vojenské kontrarozvědky spis pro akci HONZA (osobní svazek č. 4634).⁷⁸⁾ V dalším období byla monitorována Šejnova činnost bezprostředně před útekem, jeho kontakty v armádě i mimo ni (včetně šetření Novotného ml.), jeho pokusy o navázání styků s domovem, byla rozpracována řada podezřelých osob (např. rodiče, manželka, matka Musilové apod.). Objevily se zde i úvahy o potenciálním vylákání Šejny z USA a jeho unesení do Československa⁷⁹⁾ (podobně jako v případě Bohumila Laušmana⁸⁰⁾).

Uvedené československé bezpečnostní orgány se také snažily zjistit odpovědnost konkrétních osob při zakrývání Šejnovy trestné činnosti a při jeho útěku. K důležitým bodům patřil úkol zpřesnit Šejnovy znalosti přísně tajných dokumentů z MNO, respektive zodpovědět otázku, zda je Šejna vyvezl do USA (v jaké podobě?). Z titulu své funkce znal Šejna mnoho podrobností z politických a vojenských otázek ČSLA a celé Varšavské smlouvy. Nyní šlo o to eliminovat škody vzniklé Šejnovým útekem a jeho výsledky zpravodajskými službami USA (nikdo nevěděl o šíři Šejnových znalostí a o tom, co vypověděl Američanům). Existovala zde také obava, že západní rozvědka využije lidí, s nimiž se Šejna stýkal. Tyto jedinci byli pochopitelně sledováni a zahrnuti do akce HONZA.

Ve výpisu z šetření na MNO z 9. 4. 1971⁸¹⁾ se podepsaný pplk. Haase zabýval otázkou, jaké znalosti mohl Šejna mít v době svého útěku do USA. Dospěl k tomuto závěru: Šejna se měl možnost seznámit s operační dokumentací, mobilizační a organizační přípravou ČSLA, operační přípravou státního území, výstavbou ozbrojených sil, kádrovými materiály, velením a spojením. Podplukovník Trojan (bývalý příslušník sekretariátu MNO) se domníval, že Šejna při svém nástupu na místo náčelníka sekretariátu MNO převzal od svého

⁷⁸⁾ HS VKR. Závěrečná zpráva o ukončení rozpracování OS HONZA, r. č. sv. 4634. Přísně tajné! 9. 11. 1984, podepsáni: SR spec. I/1 HS VKR plk. Lubomír Prejda, doporučuji – náčelník I. odb. HS VKR plk. JUDr. Jan Nagy, schvaluji – náčelník HS VKR genmjr. ing. Pavol Vrlík.

⁷⁹⁾ Správa VKR. Plán agenturně operativních opatření v akci HONZA. Přísně tajné. Nedatováno, bez čj., plán vypracoval mjr. Miroslav Dlouhý.

⁸⁰⁾ Bohumil Laušman (1903–1963), sociálnědemokratický politik; v letech 1945–1947 ministr průmyslu, od listopadu 1947 do března 1948 předseda ČSSD, od února do června 1948 náměstek předsedy vlády; 31. 12. 1949 emigroval do Jugoslávie, později žil v Rakousku, 23. 12. 1953 unesen StB do ČSR, do srpna 1957 ve vazbě, 2. 9. 1957 v tajném procesu odsouzen k 17 letům vězení, 9. 5. 1963 umírá za záhadných okolností ve vězení v Praze-Ruzyni.

⁸¹⁾ HS VKR. Výpis z šetření Inspekce ministra nár. obrany. Přísně tajné. 9. 4. 1971, čj. Sb008/11-71-52, podepsán SR 3-I-1 pplk. Karel Haase.

předchůdce (gen. Strašila⁸²⁾) trezor s kádrovými materiály a následně si je prostudoval.⁸³⁾

V září a říjnu 1970 došlo k jednání příslušníků StB s dr. Řípou, advokátem Šejny a jeho manželky Viktorie. Řípa měl odjet do Holandska. StB předpokládala, že by s ním Šejna mohl navázat styk. V této souvislosti jim Řípa odmítl dát kopii dopisu, který psal Šejnovi. Akceptoval pouze možnost nahlédnutí. O Šejnovi si myslel, že není tak špatným člověkem (mnohé naslibuje, se splněním je to již horší). Na dotaz, zda ví o údajném Šejnově dopisu manželce, poslaném ještě před útekem z území ČSSR, odpověděl, že existuje-li taková písemnost a získá-li ji, předá ji bezpečnostním orgánům.⁸⁴⁾ Před Říповým odjezdem se uskutečnila ještě jedna schůzka ve stejném složení.⁸⁵⁾ Řípa uvedl, že se seznámil se soudním spisem vedeným na Šejnu. Pokud jde o Viktorii Šejnovou, Řípa prohlásil, že o manželových plánech neměla tušení. Šejna sám mu napsal dva dopisy. K lidem majícím ze Šejnovy činnosti užitek podle něj patřili: pplk. Počepický, Horský, předseda JZD z Litoměřic, předseda MNV Ústěk, lidé z ÚVN, hlavně MUDr. Bednář, Moravec (po útěku Šejny se z hlavního obviněného stal pouze svedený) a dr. Kiesewetter (nynější hlavní vojenský prokurátor). StB k Řípovi v závěru poznamenala, že se jedná o osobu, která jim může jisté věci zamlčet. Ovšem v záznamu z poloviny září 1970 je jeho dosavadní činnost v návaznosti na bezpečnostní orgány hodnocena jako dobrá a doporučuje se jeho využití v akci HONZA (Řípa je hodnocen jako impulzivní, seriózní člověk s dobrým poměrem k orgánům MV).⁸⁶⁾

Po útěku Šejny (25. 2. 1968) byla ustavena komise PÚV KSČ ve složení: Černík⁸⁷⁾ (předseda), Piller,⁸⁸⁾ Šalgovič,⁸⁹⁾ Hlína, gen. Prchlík, gen. Pepich.⁹⁰⁾

⁸²⁾ Josef Strašil (1909), čs. generál; v letech 1950–1956 náčelník sekretariátu MNO.

⁸³⁾ HS VKR. Věc: plk. Paluš Milan – výsledek šetření. Přísně tajné. Praha, 31. 1. 1974, čj. 001383/11-74, podepsán náčelník I. odb. plk. RSDr. František Kokoška.

⁸⁴⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. Nedatováno (pravděpodobně konec září 1970), bez čj., podepsán náčelník 1. odd. I. odb. HS VKR plk. Jiří Melnyčok.

⁸⁵⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné! Nedatováno (pravděpodobně říjen 1970), bez čj., podepsán náčelník 1. odd. I. odb. HS VKR plk. Jiří Melnyčok.

⁸⁶⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. 18. 9. 1970, čj. Sb008/11-70/28, podepsán SR 3-I-1 pplk. Karel Haase.

⁸⁷⁾ Oldřich Černík (1921–1994), v letech 1968–1970 předseda vlády ČSSR; původním povoláním strojný zámečnický, 1958–1970 člen ÚV KSČ, 1963–1968 místopředseda vlády a předseda Státní plánovací komise, v r. 1971 vyloučen z KSČ.

⁸⁸⁾ Jan Piller (1922–1995), v r. 1968 produbčkovský člen předsednictva ÚV KSČ.

⁸⁹⁾ Viliam Šalgovič (1919–1990), v roce 1968 náměstek ministra vnitra Josefa Pavla; původním povoláním typograf, 1945–1951 zpravodajský důstojník v čs. armádě,

Sekretariát komise tvořili: bývalý plukovník Bizík (ÚV KSČ), býv. plk. Padrůněk (MV), pplk. Dupkala (HPS ČSLA), plk. Kaucký (sekretář Prehlika), mjr. Jankrle (MV). V subkomisi zasedali zástupci z vojenské prokuratury, z Ministerstva vnitra, Ministerstva obrany, generálního štábu, vojenské kontra-rozvědky.⁹¹⁾ V průběhu vyšetřování zařadil plk. Dupkala mezi důvěrné Šejnovy styky gen. Babku (náčelník KVS Ostrava), plk. Paluše (zástupce náčelníka KS MNO), gen. Širůčka⁹²⁾ (náčelník OZ GŠ), gen. Janka (sebevražda), plk. Jaška (náčelník štábu VVO), pplk. Kauška (ÚV KSČ), Květu Foralovou (pracovnice Dukly), plk. Čunáta (vojenská katedra ČVÚT), plk. Kiesewettera (hlavní vojenský prokurátor), pplk. Čecha (MVS Praha), jakéhosi plukovníka z krajské vojenské správy Košice, dále pak Horského, pplk. Počepického (zemřel), Josefa Kováře, bývalého prezidenta Novotného a jeho syna a plk. Solfronka (OZS GŠ).⁹³⁾ Po lednu 1968 generál Pepich pověřil právě plk. Dupkalu, aby prověřil trestnou činnost gen. Šejny. Nešlo pouze o machinace se semeny (Moravec byl zatčen 25. 1. v Ústřední vojenské nemocnici), ale Dupkala měl zjistit, zda Šejna nebyl napojen i na podezřelé obchody s auty.⁹⁴⁾

Ve zprávě HS VKR zabývající se znalostmi Šejny v problematice činnosti VKR⁹⁵⁾ se uvádělo, že Šejna znal Statut VKR (schválený v roce 1962) i její strukturu. Dále byly vyjmenovány osoby přicházející s ním do styku. Šejna tak znal plk. Kokošku (náčelník 1. odb. S-VKR) a pracovníky S-VKR gen. Stavinohu, plk. Pitru a plk. Šorala. V občasném styku se s ním nacházeli pplk.

1950–1962 a 1975–1989 člen ÚV KSS, agent KGB, v roce 1968 se aktivně podílel na okupaci ČSR, 1975–1989 předseda SNR, 6. 2. 1990 spáchal sebevraždu.

⁹⁰⁾ Egyd Pepich (1923), čs. generál; v roce 1968 náčelník HPS ČSLA, v letech 1969–1973 ministr vnitra SSR.

⁹¹⁾ HS VKR. Záznam z pohovoru provedeného dne 14. 10. 1970 k případu HONZA s pplk. Dominikem Dupkalou, bývalým členem sekretariátu komise PÚV KSČ, vedené ing. Černíkem. Přísně tajné. 18. 10. 1970, čj. 006-11-70/22, podepsáni plk. RSDr. Kokoška, pplk. Kalina.

⁹²⁾ Jozef Širůčka (1923), čs. generál. V letech 1966–1968 náčelník kádrového úseku HPS ČSLA, 1968–1969 zástupce náčelníka správy pro zahraniční styky, od září 1969 náčelník odd. pro zahraniční styky zpravodajské správy generálního štábu ČSLA.

⁹³⁾ HS VKR. Záznam z pohovoru provedeného dne 14. 10. 1970 k případu HONZA s pplk. Dominikem Dupkalou, bývalým členem sekretariátu komise PÚV KSČ, vedené ing. Černíkem. Přísně tajné. 18. 10. 1970, čj. 006-11-70/22, podepsáni plk. RSDr. Kokoška, pplk. Kalina.

⁹⁴⁾ Tamtéž.

⁹⁵⁾ HS VKR. Zpráva o znalostech Jana Šejny z problematiky VKR. Přísně tajné. Bez data, bez čj., podepsán náčelník S-VKR genmjr. ing. Josef Stavinoha.

Kalina (zástupce náčelníka 1. odb. S-VKR), pplk. Melnyčok (náčelník 1. odd. 1. odb. S-VKR), pplk. Burian (náčelník 2. odd. 1. odb. S-VKR) a pplk. Selement (náčelník organizačního oddělení kádrového odb. S-VKR). Šejna dále osobně znal tyto pracovníky S-VKR: pplk. Míla, pplk. Zahálku, mjr. Lacinu, mjr. Boučka, mjr. Kučeru, mjr. Dlouhého a mjr. Jareše. Do září 1963 přicházel do služebních a soukromých kontaktů se Šejnou i bývalý náčelník 1. odboru S-VKR plk. Solfronk. Osobní styky s uprchlým generálmajorem udržovali pplk. Čech a mjr. Kovář. V rámci VKR⁹⁶⁾ byli její příslušníci rozděleni do tří kategorií:

1. Ten, kdo osobně znal Šejnu (18 jmen).
2. Ten, kdo věděl, že Šejna páchá trestnou činnost a bude za ni stíhán (15 jmen).
3. Další osoby v ČSLA se styky na Šejnu a zastávající nyní funkce (13 jmen).

Všem těmto lidem byla věnována pozornost StB v úzké součinnosti s VKR.

Ve vyhodnocení styků bývalého generálmajora Šejny v akci HONZA (datováno v lednu 1982)⁹⁷⁾ byly v rámci ČSLA rozděleny osoby do tří kategorií:

1. U nichž bylo prováděno agenturně operativní rozpracování (uveden seznam 13 jmen, např. genmjr. Babka, MUDr. Bednář, Čvanda, Kiese Wetter ad.) – u nich nebyl zjištěn kontakt se Šejnou.
2. Jimž se věnovala periodická agenturní pozornost a byly provedeny preventivní pohovory (seznam 15 jmen) – také zde bez konkrétních poznatků.
3. U nichž existuje možnost buď vytěžit, nebo využít k rozpracování (seznam 8 jmen).

Po útěku Šejny byli ze svých funkcí odvoláni ministr národní obrany Lomský, náčelník GŠ gen. Rytíř a genmjr. Širůčka (Šejna mu z USA napsal dopis, v němž ho požádal o schůzku). Dále byl sledován písemný kontakt Šejna – ČSSR (Šejna – Širůčka) a ČSSR – Šejna (Moravec – Šejna). Moravec se snažil kontaktovat Šejnu dvakrát dopisem, v němž mu připomínal závazky, které musel převzít po jeho emigraci na Západ. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky prověřovala (alespoň podle Doplnku k plánu agenturně operativních opatření v akci HONZA z června 1970)⁹⁸⁾ 47 osob. Mimo jiné u nich doporučovala zablokovat jejich případné cesty do zahraničí. Tato opatření se netýkala pouze příbuzných a známých Šejny, ale také Musilové a Lörincové. Ve zprávě

⁹⁶⁾ HS VKR. Věc: OS HONZA, r. č. sv. 4634 – vyhodnocení. Přísně tajné. 1. 9. 1982, bez čj., podepsán SR spec. III-I-1 pplk. Lubomír Prejda.

⁹⁷⁾ HS VKR. Vyhodnocení styků býv. genmjr. Šejny v akci HONZA. Přísně tajné. 20. 1. 1982, bez čj., podepsán ved. SR spec. I/1. HS VKR pplk. Karel Haase.

⁹⁸⁾ HS VKR. Doplněk k plánu agenturně operativních opatření v akci HONZA. Přísně tajné. 25. 6. 1970, čj. 00545/11-70, schválil ministr vnitra ČSSR R. Kaska.

sekretariátu 1. náměstka ministra vnitra o případu Šejna – Moravec⁹⁹⁾ byly jmenovány osoby, na které by se měla zaměřit činnost bezpečnostních orgánů v souvislosti se šetřením Šejnova případu. Jednalo se o následující seznam:

Jan Horský (zástupce britské společnosti Consolidated Telegraph, externí poradce Pan American a BAC) – důvodně podezřelý ze špionáže ve prospěch Západu (zprávy mu měl předávat Moravec, Šejna a Kovář), představen jako temná figura, později emigroval do Austrálie;

gen. Otakar Rytíř (náčelník GŠ), angažoval se ve snaze zastavit trestní stíhání Moravce a zdůvodňoval tento krok údajným zpravodajským zájmem;

Antonín Novotný ml. (syn prezidenta Novotného), snažil se získat omilostnění Moravce u svého otce, měl také Šejnovi vyřizovat úmysl prezidenta udělat ho vedoucím kanceláře prezidenta republiky;

dále se zde vyskytují jména gen. Vosáhla¹⁰⁰⁾ a gen. Mamuly (měli se politicky angažovat v cause Šejna).

Úkolem VKR bylo rozpracovat styky jmenovaných osob se Šejnou a zjistit jejich podíl při útěku bývalého generála ČSLA. Z dalších vojenských osob zasahovaly do případu Šejna – Moravec (a jako takové zasluhují zpravodajskou pozornost): gen. Babka (náčelník SZS GŠ), pplk. Ticháček (HV KSČ MNO), MUDr. Bednář (ÚVN), plk. Žiebek (generální ředitelství vojenských staveb), pplk. Drobník (velitelství 7. spoj. pluku), pplk. Čunát (HV KSČ MNO), pplk. Kauška (HV KSČ MNO), Chmel (náčelník org. úseku GŘ VLS), plk. Růžička (GŘ VLS), pplk. Duchek (SZS GŠ).¹⁰¹⁾

Jaroslav Moravec, obviněný v případě spekulací se semeny, zdůvodňoval svoji trestnou činnost snahou získat prostředky (celkově se jednalo o 215 000 Kčs).¹⁰²⁾ Tyto peníze údajně předal z funkce tajemníka ONV pplk. Žákovi ze zpravodajské služby generálního štábu na nákup služebních bytů. Pplk. Žák ale zemřel. Moravec proto žádal zastavení trestního stíhání. Učinil vše v zájmu armády a mohlo by dojít k ohrožení práce vojenské zpravodajské služby. Generál Rytíř se za této situace domníval, že Šejna se bude na stranické konfe-

⁹⁹⁾ Sekretariát I. náměstka ministra vnitra. Zpráva z případu Moravec – Šejna k voj. problematice. Přísně tajné. Praha, 26. 4. 1968, bez čj., podepsán plk. S. Fiala.

¹⁰⁰⁾ Josef Vosáhlo (1916–1983), čs. generál; v r. 1968 náměstek MNO, náčelník HS letectva a vojsk PVOS.

¹⁰¹⁾ Sekretariát I. náměstka ministra vnitra. Zpráva z případu Moravec – Šejna k voj. problematice. Přísně tajné. Praha, 26. 4. 1968, bez čj., podepsán plk. S. Fiala.

¹⁰²⁾ Viz Výpis ze zprávy gen. Burdy, náčelníka ZS GŠ, k případu Jana Šejny (čj. 0040751-GŠ/ZS-1968). Přísně tajné.

renci HV KSČ MNO od Moravce veřejně distancovat, ale že přesto sklídí kritiku za výběr svých nejbližších spolupracovníků. Následně se pokusí zabránit dalšímu šetření případu. Po zatčení Moravce (zajímavé je, že se vyskytly dva časové údaje v souvislosti s jeho zatčením v ÚVN – v prvním případě uvádí 19 hodin,¹⁰³⁾ ve druhém 17 hodin¹⁰⁴⁾) začalo být záhy kolem Šejny nebezpečno. Pozice jeho opor (hlavně prezidenta Novotného) se po lednovém zasedání ÚV KSČ nedaly již označit za stabilní. Šejna se ocitl v přímém ohrožení vyšetřováním a dalo se předpokládat, že by ho v tomto případě neochránila ani poslanecká imunita. Již výše jsem uvedl, že Šejna svým způsobem života (mimo-manželské vztahy, machinace s chatami pro nejvyšší státní a vojenské představitele – Novotný, Lomský atd., podezřelé půjčky) mohl v případě trestního stíhání tyto osoby kompromitovat.

K okolnostem případu Šejna – Moravec se vyjádřil plukovník Josef Drong¹⁰⁵⁾ (Šejnu znal pouze vizuálně a funkčně, osobně ho nikdy neviděl).¹⁰⁶⁾ Dne 26. 1. 1968 mu náčelník GŠ gen. Rytíř dal Moravcův osobní spis. Drong se tak seznámil s podrobnostmi i kolem právě probíhajícího vyšetřování. Moravec napsal dopis prezidentu republiky, v němž objasňoval svoji činnost, za kterou byl nyní stíhán. Pomáhal při obstarávání služebních bytů pro potřeby ZS GŠ (uváděl jména pplk. Žáka a pplk. Částky). Celkem půjčil pro tento účel Žákovi sumu 215 000 korun. Žák ale mezitím zemřel a Moravec musel vyrovnat tuto záležitost obchody s jetelovým semínkem. Po prezidentu Novotném žádal zastavení vyšetřování a zdůvodňoval to svojí pomocí zpravodajské správy. Novotný věc předal náčelníku generálního štábu s dotazem, zda skutečně nejsou ohroženy zpravodajské zájmy. Generální štáb Moravcovo odůvodnění zamítl a doporučil celou záležitost dovést do konce.

Ve své výpovědi pro StB (datované 4. 9. 1970) plukovník Alfons Solfronk (bývalý čs. vojenský přidělenec v Rumunsku) uvedl, že se v době, kdy působil v Bukurešti, zúčastnil setkání s vojenským přidělencem USA v RSR plk. Jamesem Roosou. Když spolu debatovali o případu gen. Šejny, Roosa uvedl, že Šejna opustil ČSSR z důvodů pronásledování a nesouhlasu s politikou KSČ. Do USA odletěl normální civilní linkou. Roosa taktéž zmínil, že je mu známa žádost o vydání Šejny zpět do Československa. Podle americké strany zde

¹⁰³⁾ HS VKR. Věc: OS HONZA, r. č. sv. 4634 – vyhodnocení. Přísně tajné. 1. 9. 1982, bez čj., podepsán SR spec. III-I-1 pplk. Lubomír Prejda.

¹⁰⁴⁾ HS VKR. Věc: OS HONZA, r. č. sv. 4634 – vyhodnocení. Přísně tajné. 2. 2. 1983, bez čj., podepsán SR spec. III-I-1 pplk. Lubomír Prejda.

¹⁰⁵⁾ Josef Drong, plukovník čs. armády; v r. 1968 zástupce náčelníka ZS GŠ ČSLA.

¹⁰⁶⁾ Opis sdělení plukovníka Josefa Dronga, zástupce náčelníka ZS GŠ. Přísně tajné. 12. 3. 1968, čj. 0123/komise ÚV KSČ.

však scházejí důkazy o trestné činnosti jmenovaného. Šejnu považují za věrohodného znalce.¹⁰⁷⁾

Náčelník sekretariátu a zástupce ministra národní obrany plukovník František Čvanda¹⁰⁸⁾ v pohovoru o případu Šejny provedeném 25. 9. 1972 charakterizoval jednotlivé osoby ve vztahu k uprchlému generálovi.¹⁰⁹⁾ Z jeho slov vyplývá, že Šejna mohl mít přes mjr. Laštovku přístup k tajným spisům MNO, stejně tak mohl získat přes sekretářku vojenského přidělence v Moskvě prap. Novotnou přístup k informacím o armádě SSSR. Čvanda upozornil také na bývalého Šejnova politruka plk. Škultetyho (později se z něj stal důstojník pro zvláštní úkoly ministra) a na Šejnovo „dvojče“ pplk. Trojana (vše mu zařizoval, Šejnovi bezmezně věřil). Jako příslušníky udržující se Šejnou do poslední chvíle styky jmenoval plk. Paluše, plk. Bobka, gen. Šurku, plk. Michalce. Čvanda zde také mimo jiné uvedl, že Šejna se pokoušel psát scénáře, ale v této aktivitě neuspěl. K jeho vztahu s ministrem obrany uvedl, že Lomský věděl o Šejnových milostných dobrodružstvích (např. vztahu k Votrubové). Čvanda se vyslovil k možnosti zneužití některých osob nepřátelskou rozvědkou. Podezřívá tato jména: Zach, Tluka, Pšenica, Vlastimil Sýkora, Březina (zdůvodňoval to jejich negativními charakterovými vlastnostmi).

V listopadu 1970 byl proveden obdobný pohovor i s Josefem Kovářem, bývalým příslušníkem HS VKR.¹¹⁰⁾ Kovář uvedl, že Šejna byl o průběhu vyšetřování Moravce informován od Počepického. Po Moravcově zatčení se pak obrátil na něj, aby zjistil stav pátrání. Kovář podle svých slov nepodnikl vůbec nic a telefonem to Šejnovi oznámil. Ten však již měl zprávy od Kiesewettera. Útěk vnímal jako snahu po vyřešení svých osobních a rodinných nesnází. Vyhnul se tak manželce, Votrubové i postihu za svoji trestnou činnost. Kovář si také myslel, že na Šejnu padala odpovědnost za sebevraždy gen. Janka a Počepického.

Bezpečnostní orgány věnovaly svoji pozornost také významnému známému generála Šejny Antonínu Novotnému ml. Šejna z tohoto kontaktu nepochybně těžil. Podle záznamu pořázeného po rozhovoru s důvěrníkem v srpnu

¹⁰⁷⁾ MV ČSSR, sbor vyšetřování StB ve VKR. Zápis o výpovědi plk. ČSLA Alfonse Solfronka. Přísně tajné. Praha, 4. 9. 1970, bez čj., podepsáni: vypověděl plukovník Alfons Solfronk, vyšetřovatel StB ve VKR mjr. Jaroslav Hakr.

¹⁰⁸⁾ František Čvanda (1927), plukovník čs. armády, v r. 1968 zástupce náčelníka sekretariátu MNO.

¹⁰⁹⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. Nedatováno, bez čj., podepsán náčelník 1. odd. I. odb. HS VKR plk. Jiří Melnyčok.

¹¹⁰⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. 23. 11. 1970, čj. Sb008/11-70-34, podepsán SR I./1. HS VKR pplk. Karel Haase.

1971¹¹¹⁾ se Novotný nedíval na Šejnu jako na zločince. Utekl proto, že se obával možného uvěznění (podle Novotného se Šejna dříve před ním vyjádřil, že by ho do takového zařízení nikdo nedostal). K osobě Moravce Novotný uvedl, že on byl hlavní figurou v trestné činnosti, z které je nyní obviňován uprchlý Šejna. Novotný se i v dalším období stal objektem zájmu VKR a StB. Byl na něj veden osobní svazek¹¹²⁾ (stejně jako na Šejnu). Podle jiného záznamu o rozhovoru s Novotným (D – NOVINÁŘ)¹¹³⁾ vnímal syn bývalého prezidenta Šejnu jako sovětského agenta v USA. Jeho otec ovšem neměl s útekem generálmajora ČSLA nic společného.

Jiný pramen¹¹⁴⁾ informoval o Šejnových aktivitách z pohledu generála Kužela.¹¹⁵⁾ Kužel se domníval, že Šejna byl lepší agent než proslulý sovětský doktor Sorge.¹¹⁶⁾ Jeho útek tak souvisel s tím, že by mohl být odhalen. Pro své služby Západu, odkud Šejna dostával auta, nepotřeboval tedy machinace s jetelovými semínky. Podle zprávy HS VKR¹¹⁷⁾ se agent RAK domníval, že by (na základě informací gen. Kužela) mohl být Šejna zapojen i do transitu drog přes československé území.

Obdobné názory se objevují i u jiných osob vyslychaných v souvislosti s Šejnou. Například MUDr. Heřman vyslovil názor, že v útěku Šejny hrála svoji roli i jugoslávská rozvědka.¹¹⁸⁾ Podobně se k otázce agentství čs. generála pro Západ vyjádřil již zmíněný E. Vasiliak, když Šejnu obvinil z kontaktů a předávání informací americké zpravodajské službě.¹¹⁹⁾

¹¹¹⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. Bez data (vznik pravděpodobně srpen – září 1971), bez čj., podepsán náčelník 1. odd. I. odb. HS VKR plk. Jiří Melnyčok.

¹¹²⁾ AMV, fond A 9, inv. j. 796.

¹¹³⁾ HS VKR. Záznam. Přísně tajné. 1. 2. 1971, čj. Sb008/11-70/45, podepsán náčelník 1. odd. I. odb. HS VKR plk. Jiří Melnyčok.

¹¹⁴⁾ I. odb. HS VKR. Agenturní zpráva (opis). Přísně tajné. 11. 7. 1972, bez čj., podepsán SR 3-1-1 pplk. Zdeněk Lacina.

¹¹⁵⁾ Václav Kužel (1918), čs. generál; v r. 1968 náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky.

¹¹⁶⁾ Richard Sorge (1895–1944), sovětský rozvědkář. Člen KSSS od r. 1925 (od r. 1919 člen KS Německa), ve 30. a 40. letech působil jako novinář v Německu, Číně a Japonsku, varoval Stalina před německým útokem, v r. 1941 zatčen japonskou policií, 1944 popraven.

¹¹⁷⁾ HS VKR. Věc: Postoupení poznatku k akci HONZA. Přísně tajné. Praha, 20. 7. 1972, čj. Sb0025/15-205, podepsán náčelník 5. odb. pplk. Josef Vokněr.

¹¹⁸⁾ MV. Zápis o výpovědi. Přísně tajné. 5. 6. 1968, bez čj., podepsáni: vypověděl dr. Heřman, zapsal – podpis nečitelný, svědek – podpis nečitelný.

¹¹⁹⁾ Výpověď gen. Ernesta Vasiliaka, v Praze květen 1972, podepsán Ernest Vasiliak. Tuto výpověď zaslal jako přísně tajnou dne 23. 10. 1972 (pod čj. N/Z-0898/1972)

Plk. Rudolf Votruba ve své výpovědi¹²⁰⁾ označil Šejnu za hochštaplera, zloděje a nečestného chlapa. Jestliže Lomský prohlašoval, že o Šejnově trestné činnosti nevěděl, dopustil se určitě nepravdy. Šejna byl zapojen do soukromých staveb chat a vil u Slapské přehrady. Nebyly mu cizí ani majetkové machinace, a to již v letech 1956–1958 (šlo o machinace s nábytkem z bytů po sovětských poradcích). Votruba se také zmínil o Šejnově specifickém vztahu k ženám. Svě bývalé sekretářce (milence) Míle Votrubové (Šejna za tento vztah sklidil stranickou kritiku a opustila ho jeho manželka Viktorie) zařídil místo v ČSAV. Z výpisu z informace náčelníka ZS GŠ genmjr. Burdy¹²¹⁾ vyplývá, že se Šejna a Moravec pokoušeli zabránit dalšímu šetření případu přes gen. Babku. K činnosti Šejny na Litoměřicku Burda uvedl, že si zde před svým útekem vypůjčil zhruba 30 000 korun. Mimo jiné se v této lokalitě postaral o domek i pro ministra Lomského.

Vyslechnut byl i MUDr. Milan Bednář z Ústřední vojenské nemocnice ve Střešovicích, ke kterému Šejna jako k lékaři docházel.¹²²⁾ Bednář vypověděl, že se Šejnou se seznámil přes politického pracovníka ÚVN mjr. Kyselku (což byl velmi dobrý přítel gen. Šejny). Bednář viděl jmenovaného celkem šestkrát, naposledy asi měsíc před emigrací.

Vojenská kontrarozvědka získala také informace o rozhovoru se zubařem Šejny v USA Josephem F. Zelenkou.¹²³⁾ Docházel k němu i Šejnův syn s Evženií Musilovou (oba se později vzali a v roce 1981 se jim narodila dcera). Šejna podle Zelenky neměl stabilní zaměstnání, napsal několik knih a článků, poskytnul mnoho interview. V úvahách o svém útěku přiznal, že byl zapojen do machinací (semínka, armádní auta, tuzexové koruny) a byl kompromitován svými kontakty s prezidentem Novotným. Šejna přemýšlel o tom, že by si otevřel restauraci (v české a slovenské kolonii v USA byl velmi populární).

Vojenská kontrarozvědka proto řešila několik zásadních otázek:

1) Jak široké znalosti měl Šejna o jejich lidech a činnosti?

náměstek ministra vnitra ČSSR genmjr. ing. Ján Hanuliak náčelníku odb. vyšetřování StB ve VKR plk. JUDr. Rudolfo Šubrtovi.

¹²⁰⁾ Výpis z informace plukovníka Rudolfa Votruby [adresa vypuštěna]. Přísně tajné. 22. 3. 1968, čj. 0133/komise ÚV KSČ, bez podpisů.

¹²¹⁾ Výpis z informace náčelníka ZS GŠ genmjr. Burdy. Přísně tajné. 22. 3. 1968, čj. 0124/komise ÚV KSČ, bez podpisů.

¹²²⁾ Opis. Pplk. MUDr. Bednář Milan. Přísně tajné. 20. 3. 1968, bez čj., podepsán RVKR-ÚVN-Praha mjr. Ant. Dremsa.

¹²³⁾ Poznatky z rozhovoru s dr. Zelenkou o pobytu Šejny ve Washingtonu. Přísně tajné. Bez data, bez čj., bez podpisů.

2) Může na základě svých informací ohrozit pozice československých agentů působících v zahraničí?

3) Jak široce je znal?

4) Které tajné objekty MNO Šejna zhlédl a mohl by o nich vydat svědectví?

Z existujících dokumentů vyplývá, že se v čs. vojenské i civilní rozvědce vyskytovaly obavy z ohrožení agentů v zahraničí i obavy z vyzrazení různých přísně tajných informací.

Další otázka se nabízí v souvislosti s jeho komplikovaným útěkem: kdyby Šejna patřil do agenturní sítě Západu, proč by volil při svém útěku tak riskantní cestu (přes Maďarsko, Jugoslávii), když mohl jet daleko bezpečněji přes Rakousko nebo SRN rovnou do Itálie? Odpověď hledali i vyšetřovatelé. Došli k závěru, že Šejna nebyl agentem Západu, což ostatně vyvrací i komplikovaná trasa při odjezdu z ČSSR.

V březnu 1968 se velení československé armády rozhodlo, že na prošetření Šejnovy činnosti a okolností jeho útěku vytvoří komisi. Ta měla následující složení: předseda gen. Rusov¹²⁴⁾ (tehdy generální inspektor ČSLA, pozdější náčelník GŠ), členové: gen. Šmoldas¹²⁵⁾ (po jmenování Rusova náčelníkem GŠ nový generální inspektor ČSLA a předseda této komise), gen. Vítek,¹²⁶⁾ plk. Karas, plk. Cerha, plk. Pšenčík, plk. Pšenica, plk. Stejskal, plk. Nigrin, pplk. Stejskal. Tato komise předložila 11. 6. 1968 zprávu čtvrtému zasedání vojenské rady Ministerstva národní obrany o výsledcích šetření.¹²⁷⁾

Konstatovala absenci kritiky a kontroly Šejnovy činnosti, i když se k tomu naskytla řada příležitostí (amorální způsob jeho života, milostné aféry, projevy nedůslednosti v práci, roztržitost zájmů apod.). Šejna se systematicky připravoval na svůj útěk (prodloužil si platnost svého pasu, promazal si vůz, zajistil si mezinárodní pojišťovací kartu a některé náhradní součástky k automobilu). Jeho dluhy postupně rostly, v druhé polovině roku 1966 dosáhly částky 250 000 korun. Komise vykázala Šejnovu majetkovou trestnou činnost v následující tabulce:

¹²⁴⁾ Karel Rusov (1924), čs. generál. V letech 1964–1967 velitel 4. armády, od října 1967 do dubna 1968 generální inspektor ČSLA, 1968–1979 náčelník GŠ.

¹²⁵⁾ Miroslav Šmoldas (1917), čs. generál; v letech 1968–1969 generální inspektor ČSLA.

¹²⁶⁾ Jaroslav Vítek (1925), čs. generál; od r. 1966 zástupce náčelníka protivzdušné obrany státu.

¹²⁷⁾ Prameny k dějinám čs. krize 1967–1970. 6. svazek, Vojenské otázky čs. reformy 1967–1970. Praha, Brno 1996, s. 144–162.

1. zisk za semene	zhruba 300 000 Kčs
2. zisk za obstarávání aut	15 000 Kčs
3. vylákání peněz za obstarání bagru	5 000 Kčs
4. zisk za slib opatřit auta (nevrátil, auta neobstaral):	
Novák	16 000 Kčs
Kopřiva	35 000 Kčs
Koudelka	15 000 Kčs
5. současné dluhy občanům:	
Křivánek	4 000 Kčs
Černuška	7 000 Kčs
Pelech	10 000 Kčs
6. současný dluh u Státní spořitelny v Praze	26 816 Kčs
7. odcizené peníze vylákané na odměny	20 000 Kčs
CELKEM	513 816 Kčs

K částce 513 816 Kčs bylo podle vyšetřovatelů nutno připočíst i výhody z užívání armádních vozidel pro soukromé účely, tj. 112 121 Kčs; dále pak hodnotu práce vojáků pracujících na jeho chatě, tj. 27 108 Kč, a peníze za dřevo, tj. 5000 Kčs.¹²⁸⁾ Ke znalostem Šejny Šmoldas uvedl: „*Při celkovém hodnocení rozsahu a hloubky znalostí Šejny o utajovaných skutečnostech je třeba brát v úvahu, že i když neměl odborné vojenské vzdělání, nesnažil se zvýšit svou odbornou kvalifikaci a neprojevil úsilí o proniknutí do odborně vojenských otázek ČSLA, přesto vzhledem k jeho přirozené inteligenci lze předpokládat, že častým projednáváním nejdůležitějších celoarmádních problémů na nejvyšší úrovni mu utkvěla v paměti celá řada důležitých konkrétních údajů, které může zneužít.*“¹²⁹⁾ K motivům Šejnova útěku se ve zprávě píše: „*Šejniv útěk byl motivován jeho politickou angažovaností na výsledcích prosincového a lednového pléna ÚV KSČ a bezprostřední příčinou ovlivňující jeho útěk odhalení trestné činnosti. [...] Morální zodpovědnost za cesty vedoucí až k jeho zradě má především s. Novotný.*“¹³⁰⁾

V květnu 1968 předložil premiér Černík vládě Zprávu o šetření okolností souvisících s útekem Šejny.¹³¹⁾ Rozebral zde:

¹²⁸⁾ Všechny předcházející údaje jsou čerpány z Pramenů k dějinám čs. krize 1967–1970, 6. sv., Praha, Brno 1996, s. 152, 153.

¹²⁹⁾ Tamtéž, s. 153.

¹³⁰⁾ Tamtéž, s. 154.

¹³¹⁾ Předsednictvo vlády. Pro schůzi vlády. Věc: Zpráva o šetření okolností souvisících s útekem Šejny. Přísně tajné. Praha, 29. 5. 1968, čj. 29/68/PT/kab.Č., předkládá předseda vlády ing. O. Černík.

1. Šejnův politický profil: hodnocen jako bezcharakterní člověk, demagog a intrikán, vděčící za své postavení svým stykům, hlavně s prezidentem Novotným.

2. Pokusy o zneužití ČSLA a SNB v průběhu prosincového a lednového pléna ÚV KSČ, toto nepotvrzeno, existují různé verze (Moravec: jednalo se o využití ozbrojených sil, proti tomu např. gen. Rytíř).

3. Šejnova trestná činnost: celková částka vyčíslena na 513 816 Kčs (zahrnuto: machinace se semeny, auta, obstarání bagru, sliby aut, sliby občanům, dluh u Státní spořitelny, peníze vylákané jako odměny).

4. Následky jeho útěku: nebyl svázán se zahraniční rozvědkou.

V závěru Černík prohlásil: „Zběhnutím Šejny vznikly pro čs. stát značné škody, neboť Šejna byl seznámen s řadou přísně utajovaných skutečností týkajících se obranyschopnosti naší země. S určitostí možno předpokládat, že vyradí vše, co ví. Hrozí tu i další nebezpečí, že rozvědku USA seznámí s řadou osob, které se s ním kompromitovaly a tyto osoby mohou být vystaveny velkým tlakům. Bude potřeba, pokud jsou nám tyto osoby známy, aby bylo toto nebezpečí s nimi projednáno, popřípadě byly z preventivních důvodů přemístěny na méně významné úseky práce. To se týká zejména osob z úseku MNO a MV.“¹³²⁾

V dubnu 1970 předložil ministr národní obrany genplk. Martin Dzúr zprávu o stavu splnění a účinnosti opatření přijatých v ČSLA v souvislosti s emigrací Šejny.¹³³⁾ Odvolával se na zprávu speciální komise zřízené přímo na MNO (viz výše). Nebyla zjištěna konkrétní opatření ve věci zneužití armády v době prosincového a lednového pléna. Potvrdil zneužívání prostředků vojenské správy k machinacím a pro Šejnův osobní prospěch. Nedostatky s diplomatickými pasy (za ně byl učiněn zodpovědným gen. Babka) se potvrdily a byly již odstraněny. Ze Šejny se stala nedotknutelná osoba (napomohl tomu přístup jeho nadřízených). Zmíněné skutečnosti potvrdila i zpráva Inspekce ministra národní obrany.¹³⁴⁾ Navíc vyčíslila Šejnův dluh vůči vojenské správě (z důvodu pobytu jmenovaného mimo ČSSR hodnocen jako nedobytný) – jednalo se o částku 102 706 Kčs.

¹³²⁾ Tamtéž.

¹³³⁾ Pro schůzi Rady obrany státu. K bodu: Zpráva ministra národní obrany o stavu splnění a účinnosti opatření přijatých v ČSLA v souvislosti s emigrací Šejny. Přísně tajné. Duben 1970, čj. 005004/14-ZD-82/70, předkládá ministr národní obrany genplk. ing. Martin Dzúr.

¹³⁴⁾ Inspekce ministra národní obrany. Zpráva o výsledku následné kontroly plnění opatření přijatých v ČSLA k usnesení vlády ČSSR č. 186/68. Přísně tajné. 26. 10. 1972, čj. 006282/25-82, podepsáni: následnou kontrolu provedl náčelník 2. odd. Inspekce ministra národní obrany plk. ing. Zdeněk Cerha, schvalují – náčelník Inspekce ministra národní obrany plk. ing. Zdeněk Kodeš.

Dne 9. 11. 1983 doporučil plk. Lubomír Prejda (SR spec. HS VKR) ve své závěrečné zprávě ukončit rozpracování OS HONZA.¹³⁵⁾ K Šejnově trestné činnosti poznamenal, že byla motivována nákladným způsobem jeho života. O jeho spolupráci se západními rozvědkami se vyslovil pochybovačně – vzhledem k trase, jakou Šejna zvolil při svém útěku. Po svém příletu do USA se ovšem jmenovaný dal zcela k dispozici americkým zpravodajským službám CIA a DIA, které z jeho informací v následujícím období vydatně těžily. Tím vznikly ČSSR (hlavně pak MNO a GŠ) nenahraditelné škody (rozsah prozrazení sice nebyl zjištěn, přesto Šejna z titulů svých funkcí disponoval pro Západ cennými informacemi). V souvislosti s jeho útekem byly vytvořeny komise u předsednictva ÚV KSČ, předsednictva vlády ČSSR a zvláštní komise na MNO. Celkem bylo během prověřování při OS HONZA vyhodnoceno 51 Šejnových styků (z toho 12 důvěrných, 4 blízcí příbuzní a dalších 35 osob). Dále bylo odvoláno nebo přerazeno na méně důležitá pracoviště 15 osob a s 28 byly provedeny pohovory. Šejna se pokusil pouze jednou kontaktovat genmjr. Širůčku (v roce 1969). „S přihlédnutím k současnému stavu a možností pro další rozpracování Šejny v USA a k odstupu času od jeho zběhnutí [...] navrhuji rozpracování Šejny v osobním svazku HONZA, r. č. 4634, ukončit, protože není předpoklad návratu objektu do ČSSR. Podmínky pro ukončení rozpracování jsou splněny i tím, že v období posledních několika let nebyly zjištěny případy, že by Šejna v zahraničí pokračoval v nepřátelské činnosti proti ČSSR.“¹³⁶⁾

VI. Závěr

Útěk gen. Jana Šejny otevřel řadu dílčích otázek, které musely čs. úřady co nejdříve vyřešit. Do té doby nezpochybnitelná osoba nejvyššího politického generála ČSLA s mocnými známostmi (až po prezidenta Novotného) byla podrobena rozsáhlému vyšetřování a kritice. Často ho kritizovali lidé, kteří mu v předcházejícím období věrně sloužili nebo pomáhali budovat jeho pozici (Šejna byl léta bez jakékoliv kontroly). Distancovali se od něj i ti, kteří podobně jako on sledovali Novotného politickou linií. Nyní se jim naskytla příležitost vše hodit na Šejnu a spolupodílet se tak na vytváření obrazu zrádce a intrikána.

¹³⁵⁾ HS VKR. Závěrečná zpráva o ukončení rozpracování OS HONZA, r. č. sv. 4634. Přísně tajné. 9. 11. 1984, bez čj., podepsáni SR spec. I/1 HSVKR plk. Lubomír Prejda, doporučuji – náčelník I. odb. HS VKR plk. JUDr. Jan Nagy, schvaluji – náčelník HS VKR genmjr ing. Pavol Vrlík.

¹³⁶⁾ Tamtéž.

Šejnova osobnost vypovídá o poměrech, které panovaly v armádě, umožnily mu vybudovat si pozici a skrývat svoje intriky a machinace. Ještě mocnější uplácel různými pozornostmi (např. chaty pro ministra národní obrany Lomského nebo pro prezidenta Novotného). Od nich pak očekával ochranu. V okamžiku, kdy byla pozice jeho záštit zpochybněna a rozhodně se nezdála tak pevnou, sondoval možnost užití ozbrojených sil na jejich podporu (otázka kolem prosincového a lednového pléna ÚV KSČ). Po vypuknutí aféry s jetelovým semínkem volil před hrozbou trestního stíhání útěk do USA. V probíhající studené válce tak Západ získal velmi výraznou osobnost, o jejíž znalostech organizace čs. armády, Varšavské smlouvy, zákulisí řady událostí a vlivných osob nemohlo být pochyb. Dokazuje to i rozsáhlé šetření kolem Šejnova útěku (agenturně bylo zpracováno přes 50 osob) a vyvozování osobní zodpovědnosti u činitelů bezprostředně s ním svázaných (odvolání Lomského, Kudrny, Rytíře ad.).

V USA se Šejna snažil využít svých znalostí. Nepochybně měl americkým rozvědkám co nabídnout. Očekával maximální utajení místa svého pobytu a ujistění, že vláda USA nebude reagovat na oficiální čs. žádost o jeho vydání. Snažil se poutat na sebe i nadále mediální pozornost.

Československé bezpečnostní orgány (tj. příslušná správa StB v součinnosti s HS VKR) se snažily o prošetření Šejnovy trestné činnosti. Šejna byl v roce 1970 odsouzen za rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a zběhnutí do ciziny k deseti letům odnětí svobody. V souvislosti s jeho případem se sledovala odpovědnost dalších osob (Moravec, Horský, Kiesewetter ad.), jeho případné úsilí o navázání kontaktů, rozsah jeho znalostí z problematiky MNO, GŠ, ÚV KSČ. Byl na něj veden osobní svazek (č. 4634). Uvažovalo se o jeho vyvezení zpět do ČSSR.

Politický generál Jan Šejna, černé svědomí MNO, typický obrázek všeho schopného aparátčíka, uměl po útěku do USA využít svých kontaktů v ČSSR a svých znalostí (kterými mohl své bývalé ochránce kompromitovat). Zemřel 23. 8. 1997 ve věku 70 let (pracoval pro CIA jako analytik). Je třeba ovšem hodnotit celý jeho život, tedy i kariéru na Ministerstvu národní obrany. Šejna se stal prototypem prospěcháře a intrikána vychovaného komunistickou stranou.

Příloha č. 1**Životopis Jana Šejny (9. 6. 1952)¹³⁷⁾**

„Životopis napište vlastní rukou, perem a inkoustem, jasně, srozumitelně, čitelně a úhledně, vojensky stručně, ale [...] volnou formou a v chronologickém pořádku. Podle podrobných pokynů, které Vám byly vydány, rozvedte [...] v uvedeném pořádku tyto údaje:

O vlastní osobě – všechna data osobní a vojenská; sociální původ, kdy, kde a proč jste vstoupil do KSČ, čís. legitimace, stranické funkce, školení a tresty, ztráta členství, kdy a proč; totéž o příslušnosti k jiným politickým stranám a [...] organizacím; důvod bezpartijnosti od r. 1945; data vzdělání občanského i vojenského; chronologicky všechna zaměstnání a funkce v nich od mládí dodnes; činnost za okupace – občanská i ilegální; všechny údaje o vojenské službě v armádě naší i cizích; kdy, kde, funkce, hodnosti, vyznamenání, zranění, zajetí; zvláštní schopnosti; majetkové poměry a vedlejší příjmy; soudní vyšetřování, odsouzení, věznění, kdy, kde a proč; o Vašich příbuzných a dětech [...]; o pobytu v zahraničí Vašem i příbuzných – kdy, kde, proč a činnost; o manželce – data osobní, o zaměstnání, vzdělání a politické příslušnosti, majetkové poměry a sociální původ, data o jejich příbuzných, o pobytu v zahraničí jejím i jejich příbuzných.

Narodil jsem se 12. května 1927 v obci Radhostice, okres Strakonice, kraj České Budějovice, země česká. Pocházím z rodiny malorolníka, otec vlastnil 3,5 ha půdy, v zimě pracoval jako lesní dělník.

Do dnešního dne dosáhl jsem hodnosti poručíka žen. skup. pol. prac. vel. II. Od 22. 4. 1951 až do dnešní doby zastávám funkci zástupce velitele pro věci politické 63. žen. pluku Povážského v Terezíně.

Jsem národnosti české, otec Čech, matka též Češka. Členem strany jsem od 23. 4. 1946, číslo legitimace D 165147, přijat v místní organizaci Vítání, okr. Horš. Týn. Po celou dobu svého dětství jsem viděl těžký život svých rodičů, když otec musel pracovat v lese velkostatkáře za 400 Kčs za celou zimu a matka skoro zadarmo u velkých zemědělců. Na začátku okupace mě otcův bratr, který byl členem strany již za prvé republiky, vysvětloval program strany, v tomto mě ještě více utvrdil matky bratr Václav Růžička, který byl v zahraničním odboji v Sovětském svazu a po návratu mě seznámil s životem pracujících v Sovětském svazu a prací VKS(b). Otcových a matčiných příbuzných bylo v době okupace vězněno sedm v koncentračních táborech a jeden padl u rozhlasu.

Do strany jsem se hlásil v červnu 1945, přihlášku jsem předal učiteli Josefu Nemejcovi, který ji odevzdával organizaci. Za dva měsíce potom jsem se odstěho-

¹³⁷⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), bez čj.

val s otcem do pohraničí a legitimaci jsem neměl ještě vydanou, proto jsem se na podzim hlásil znovu s otcem do strany v místní organizaci Vítání a legitimace mi byla vystavena v dubnu 1946. V této době jsem byl také zvolen jednatelem místní organizace KSČ Vítání. V roce 1947 jako okrskový důvěrník KSČ a referent okresního výboru KSČ. V únorových událostech jsem se zúčastnil schůzí jako referent v místních organizacích a sjezdu rolnických komisí v Praze. V roce 1948 v listopadu jsem byl pověřen funkcí zemědělského tajemníka okresního výboru KSČ, přičemž jsem dostal také stranické školení měsíční v Liblíně, kraj Plzeň. Funkci zemědělského tajemníka jsem zastával až do června 1950, kdy jsem onemocněl se žlučníkem a byl jsem dva měsíce v léčení. Po této době jsem zůstal pracovat v JZD, protože jsem měl jít 1. 10. 1950 na vojnu. Do armády jsem nenastoupil, vzhledem k budování JZD mi byl dán rok odklad a v té době jsem byl znovu referentem OV KSČ a členem OV KSČ. Mimo tyto funkce jsem byl učitel RSŠ v MO Vítání, navštěvoval jsem večerní školu KSČ. Od ledna 1950 do nástupu vojenské služby jsem zastával funkci předsedy MNV ve Vítání.

V jiných politických stranách jsem nikdy organizován nebyl. V masových organizacích jsem byl organizován v SČSP od roku 1949, kde jsem měl funkci důvěrníka v JSČZ, kde jsem byl od roku 1946 a zastával jsem tyto funkce: člen výboru místní organizace, místopředseda okresního výboru JSČZ a předseda okresní komise pro živočišnou výrobu. Obě funkce mně byly dány po únoru 1948. Dále jsem byl od roku 1949 členem ČSM, zakládal jsem místní skupiny v obci Vítání, jejíž jsem se stal předsedou. Mimoto jsem byl místopředsedou okresního výboru ČSM a členem krajského výboru ČSM v Plzni. Tyto funkce jsem zastával od roku 1949 až do nástupu vojenské služby.

Vychodil jsem pět tříd obecné školy v Loštění a čtyři třídy střední školy ve Strakonících. Z této školy, když se tehdejší úřady dověděly, že matčin bratr utekl za hranice, jsem byl vyloučen a nasazen k velkému zemědělci na práci. Odtud jsem byl nasazen v r. 1943 jako pomocný dělník do kovářské dílny u fy Petrášek ve Vlachově Březí, kde jsem pracoval až do ledna 1945. V lednu 1945 jsem byl nasazen na zákopové práce na Moravu do Hóžové u Rožnova pod Radhoštěm, odtamtud za pět týdnů jsem byl přeřazen na zákopové práce k Hošťálkovicím ve Slezsku (Sudety). Tam jsem pracoval až do začátku dubna, kdy jsme byli před frontou odsunuti a všichni posláni domů.

V době revoluce jsem se zúčastnil hlídek v obci Libotyni, kde jsem s rodiči bydlel od r. 1928 až do r. 1945. V roce 1945 jsem šel s rodiči osídlit do pohraničí obec Vítání, okr. Horš. Týn, kde si otec zabral hospodářství o 13 ha a já jsem pracoval s ním společně. V roce 1947 při zcelování a odchodu některých zemědělců z pohraničí jsem se chtěl oženit a zabral jsem si svoje hospodářství 7 ha a otec ze svého hospodářství si nechal také jenom 7 ha. V roce 1948 v říjnu jsem spolu s pěti zemědělci zakládal zemědělské výrobní družstvo, které jím nebylo schvále-

no a museli jsme čekat až do února 1949, kdy vyšel zákon o JZD. V naší obci jsme najeli hned na III. typ. Po založení JZD jsem byl rodiči mého děvčete vyhnán, proto jsem se neoženil, budovy, které jsem měl od národ. pozemkového fondu, JZD zbouralo a materiál použilo na stavbu družstevní stáje. Pozemky jsem předal JZD, jehož jsem se stal členem. V tomto JZD mimo dobu, kterou jsem byl na okresním sekretariátě, jsem pracoval až do nástupu vojenské prezenční služby. Majetek nemám žádný.

Otec Jan Šejna, narozen 27. 10. 1902 v Libotyni, okr. Prachatice, národnost česká, syn rolníka 3,5 ha. Oba rodiče Češi. Za první republiky byl zaměstnán do 18 roků jako čeledín u sedláků, po 18 letech se šel učit tesařem a v této práci byl až do nástupu voj. služby, kterou vykonával v Písku jako kulometčík. Po příchodu z voj. služby pracoval většinou v lese a u velkých zemědělců, až do roku 1927, kdy se oženil a dostal předáno hospodářství za 10 000 Kčs. Na tomto hospodářství pracoval až do r. 1945, kdy osídlil pohraničí v obci Vítání, kde je nyní předsedou JZD IV. typu. Mimo hospodářství pracoval jako lesní dělník zvláště v okupaci, kdy tam byl přímo nasazen pracovním úřadem, také v obci Libotín [sic] u velkostatkáře Holoubka. Otec je členem KSČ od dubna 1946. Od této doby je také členem výboru místní organizace. Za první republiky, ani za okupace, ani po okupaci nebyl členem žádné jiné pol. strany. Je členem SČSP od r. 1949, kde nemá žádnou funkci, členem výboru JSČZ je od r. 1946. Zároveň byl v okresním výboru jako ovocnář. Je členem JZD od založení (únor 1949) a od této doby až do nynějška je předsedou tohoto JZD v obci Vítání, okr. Horš. Týn.

Matka je dcerou rolníka 3 ha z obce Radhostic, od devíti roků sloužila u velkých zemědělců až do r. 1925, kdy byla jako služka u nějakého úředníka v Praze. Po provdání odešla s otcem na hospodářství, kde pracovala stále až do odchodu do pohraničí. Mimo své hospodářství pracovala většinou u velkých zemědělců za to, že oni pomáhali otcovi s koňmi, protože pole měl otec na velkém kopci, a někdy za živobytí, kterého jsme měli z našich polí nedostatek. Matka je narozena roku 1900, členkou strany od 1. ledna 1948, za první republiky, ani v okupaci, ani do února nebyla nikde organizována. Nyní je členkou JZD od roku 1949 a pracuje jako dojička.

Nikdo z rodičů neměl stranické řízení, ani soudní, ani nebyli nikdy trestáni. Otec je z deseti sourozenců, z nichž tři zemřeli, jeden byl organizován v Lidové straně, s kterým od roku 1929 neudrží žádné styky. Čtyři jsou členy KSČ, z nichž Josef Šejna již za první republiky, dva jsou bezpartijní. Matka je ze sedmi sourozenců, z nichž jsou všichni členy KSČ před únorem, jeden – Josef Růžička – tajemníkem na ONV ve Strakonících. Sestra Marie Šejnová, narozena 28. 11. 1935, vychodila obecnou a střední školu 4. třídy, odkud šla studovat do nižší rolnické školy [...] a nyní studuje ve vyšší rolnické škole. [...] Je členkou ČSM od r. 1949.

Mám tři děti. Jedno vlastní, dvě nevlastní. Vlastní dítě je narozeno v r. 1950. Nevlastní děti, které si manželka přivezla ze Sovětského svazu a já si je vzal za své, měly dřívější jméno Ladislav a Marie Medinský[ch], nyní převzaly moje jméno. Marie Šejnová, narozena v dubnu 1941, navštěvuje národní školu v Srbech, okr. Horš. Týn, je pionýrka. Ladislav Šejna, narozen v dubnu 1945, navštěvuje třídu národní školy.

Nikdo z mých příbuzných mimo matky, bratra Václava Růžičky a mojí manželky není a nebyl v zahraničí.

Václav Růžička odešel po pronásledování gestapem v roce 1939 přes Polsko do Sovětského svazu, kde pak při tvoření zahraničního odboje vstoupil do Svobodovy armády, a vrátil se v roce 1945 jako nemocný, v roce 1945 vstoupil do KSČ a v roce 1949 byl předsedou MNV [...], okr. Strakonice.

Manželka se narodila 1. 12. 1926 v SSSR, obec Albinovka, oblast Žitomirská. Jmenuje se Viktorie Šejnová, roz. Zemeková.

Otec manželky byl mlynářský dělník, za manželku si vzal dceru [...], která od otce dostala mlýn a 18 ha. Po říjnové revoluci jim tento majetek byl zkonfiskován a otec manželky byl na tři roky na Sibiři jako dělník na sovchoze, odkud se vrátil a byl zaměstnán jako krmič na sovchoze a později hlídač. Manželka po vychození školy pracovala jako telefonistka, po příchodu Němců jako dělnice v pekárně. Od roku 1941 byla členkou Komsomolu. Manželka již byla v SSSR provdána, její manžel byl kapitánem sovětské armády a padl ve Velké vlastenecké válce. Do ČSR přišla dobrovolně s rodiči v roce 1947 a osídlila s otcem hospodářství v obci Vítání. Je členkou SČSP od roku 1949, nebyla organizována v žádných politických stranách, až nyní byla jí dána přihláška do KSČ a byla přijata jako kandidát. V roce 1948 byla zvolena místopředsedou místního akčního výboru ve Vítání a od roku 1949 od října zastává funkci předsedy MAV NF ve Vítání. Je [...] členkou výboru JZD. Pracuje v JZD. [...]

Manželka měla dva sourozence. Bratr zemřel v SSSR a sestra je provdána za Končelíka Václava, který pracuje jako řeznický dělník [...], který, než jsem šel do armády, byl členem strany. Nyní nevím, poněvadž s ním neudržuji žádné styky. Sestra manželky byla členkou ČSM od roku 1949. Je zaměstnána jako dělnice. [...] Otec manželky zemřel v roce 1950, matka žije u sestry [...] a je 14 roků nevyléčitelně nemocná. Nebyli a nejsou organizováni v žádné politické straně.

Potvrzuji, že údaje v tomto životopise uvedené jsou pravdivé a úplné.

Terezín 9. 6. 1952

por. žen. Šejna Jan v. r.“

Příloha č. 2**Záznam o rozhovoru s. Dudy s náměstkem asistenta státního tajemníka Walterem Stoesselem (13. 3. 1968)¹³⁸⁾**

„Na základě pokynu ústředí jsem dne 13. 3. 1968 v 17:30 hod. navštívil náměstka asistenta státního tajemníka pro evropské záležitosti Waltera Stoessela, abych mu předal formální žádost o vydání uprchlého Jana Šejny. Z americké strany byl rozhovoru přítomen úřadující vedoucí čs. referátu Homer Phelps.

V úvodu návštěvy jsem se odvolal na naše ústní sdělení ze sedmého t. m., kterým jsme předběžně požádali o Šejnovo vydání, a poté jsem předal nótu s příloženým zatykačem na Jana Šejnu, vydaným vyšším vojenským prokurátorem v Příbrami.

Zopakoval jsem trestnou činnost Šejnovu, poukázal na text úmluvy o vydávání zločinců mezi Československem a USA z r. 1925 v doplněném znění z r. 1935 a podtrhl, že vláda ČSSR očekává, že vláda USA v plném rozsahu splní extradiční povinnost vyplývající ze závazků, jež USA zmíněnou úmluvou převzaly. Zdůraznil jsem rovněž, že čs. veřejnost byla o případu Šejny podrobně informována včetně skutečnosti, že jsme požádali vládu USA o jeho vydání a nyní bedlivě sleduje americký postup v této záležitosti.

Stoessel si přečetl nótu ZÚ a prostudoval předložený zatykač na Šejnu. Sdělil, že nótu přijímá, a poznamenal, že USA věc prostudují („it will be under consideration“). S odvoláním na náš poslední rozhovor pak sdělil, že USA nepovažovaly za nutné – jak zněl náš požadavek a jak ukládá extradiční úmluva – Šejnu zatknout a zadržet, neboť „za daných okolností má vláda USA všechnu potřebnou jistotu, že Šejna by byl k dispozici pro vydání“ („available for extradition“), pokud budou pro to shledány důvody. Odpověděl jsem, že smluvní povinnost USA je zcela jednoznačná a za její plnění nesou výhradně odpovědnost Spojené státy.

Rozhovor trval cca 15 minut.

Ve Washingtonu dne 13. 3. 1968, zapsal Duda.“

¹³⁸⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), čj. 0069442.

Příloha č. 3**Informace o rozmluvě s J. Šejnou ml. a E. Musilovou v USA**(10. 4. 1968)¹³⁹⁾

„Rozmluva se Šejnou ml. a Musilovou se uskutečnila dne 6. dubna 1968 v 9 hodin na Stadepu. Za ZÚ byli přítomni Turek a Janout, za Staderp Batjerová a Wenick. Šejna a Musilová řekli toto:

Československo opustili dobrovolně. Šejna kvůli otci a Musilová kvůli mladšímu Šejnovi. Předem věděli, že odjíždějí na Západ. Nevidí v tom nic špatného. Odjeli tak, jak bylo uvedeno v tisku. Do Československa se hodlají vrátit, až se situace změní, to je, až bude trestní řízení proti Šejnovi staršímu zastaveno. Obviněním proti němu nevěří. Je jim známo, z čeho je obviňován a že se žádá o jeho vydání. Bez komentáře vzali na vědomí, že mu byl ustanoven obhájce. Cest. doklady neměli u sebe. Batjerová přislíbila dát je ZÚ k prohlédnutí do příštího týdne. Šejna mladší má pas, není si jist výjezdní doložkou. Musilová blíže nevedla, na jaký doklad cestovala. Je si vědoma, že je v USA bez povolení čs. úřadů. Nikdo z nich nemá zájem o povolení pobytu, neboť to v současné době nepovažují za potřebné. Budou-li mít zájem o návrat, obrátí se na ZÚ. Na tom oba trvali i po opětovém vysvětlení, že legalizace jejich pobytu v zahraničí je k ničemu nezavazuje a ponechává otevřenou cestu k návratu. Šejna naznačil, že jeho vztah k otci je silnější než k matce. Musilová připouští, že matka ji bude postrádat. Není však pravda, že matka byla na ní hmotně závislá, ale spíše naopak. Nevedli, mají-li v USA již zaměstnání a nebo studují-li. Jsou však dostatečně finančně zajištěni, zdroj nevedli. Nevedli, kde ponechali při útěku auto. Batjerová doplnila, že v Terstu, a naznačila, že by mohlo být vráceno do Československa. Konzulární pomoc ZÚ zatím nepotřebují. Ochtově si však vzali adresu a telefon. číslo ZÚ. Řekli, že v případě potřeby zatelefonují přímo. Atmosféra schůzky byla zpočátku stísněná. Šejna a Musilová odpovídali jednoslabičně a místy nejasně. Chovali se slušně, jen občas naznačili, že otázky pracovníků ZÚ považují za zbytečné. Pracovníci Staderpu se do hovoru nevměšovali, jen stočil-li se hovor na Šejnu staršího a jeho trestnou činnost, žádali, aby se o tom nehovořilo.

Pplk. Josef Večerník“

¹³⁹⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), čj. N/1-04/kom-68

Příloha č. 4**Vyhodnocení Šejnova archivního svazku (14. 6. 1968)¹⁴⁰⁾**

„Uvedený svazek byl podle pokynu zástupce náčelníka 1. odboru S-VKR pplk. Kaliny vyhodnocen s cílem zjistit, neobsahuje-li některé skutečnosti, které by mohly dokumentovat případný zájem gestapa o osoby figurující ve svazku, zejména o osobu Jana Šejny, nar. 12. 5. 1927.

S ohledem na shora uvedený cíl byly zkoumány otázky:

1. Se kterými bezpečnostními složkami přišel Jan Šejna do styku v souvislosti s vyšetřováním jeho trestné činnosti, které se dopustil 18. 10. 1941. (Vyvádání se za úřední osobu, neoprávněné vymáhání pokuty, zhotovení ‚úředního dokladu‘).

2. Kdo prováděl vyšetřování Jana Šejny, kterými německými institucemi spis procházel, se kterými německými úřady přišel osobně do styku.

3. Jakou závažnost přisuzovaly samotné německé úřady Šejnově trestné činnosti.

4. Mohlo-li býti trestného činu Jana Šejny využito k případnému tlaku na jeho rodiče.

Ad 1. Z bezpečnostních složek to byla pouze česká četnická stanice ve Vlachově Březí, která 25. 10. 1941 provedla se Šejnou informativní výslech a podala na něj soudní udání.

Ad 2. K vyšetřování se vyjadřovaly nebo je provedly tyto německé úřady:

Vrchní zástupce u zemského německého soudu v Praze. (Vyšetřování neprovedl, rozhodl předat případ k vyřízení nižší instanci.)

Německý úřední soud v Budějovicích. Provádí se Šejnou výslech 23. 1. 1942 v Husinci a uskutečňuje s ním soudní jednání v Č. Budějovicích dne 29. 4. 1942. Odsuzuje jej k trestu odnětí svobody na čtyři týdny vězení. Konstatuje nutnost provedení výchovných opatření, o jejichž druhu rozhodne příslušná instituce.

Německý úřední soud v Klatovech. Zde byl Šejna ve výkonu trestu v době od 24. 5. 1942 do 21. 6. 1942.

Ad 3. Německé úřady, které se případem zabývaly, ohodnotily činnost Jana Šejny jako závažnou, kterou nelze nechat nepovšimnutu a bez trestu. Nedochozí však k závěru, že by naplňovala skutkovou podstatu tr. č. 132 říšského zákona, přihlíží k věku obžalovaného (14 let), k tomu, že se dopustil činu naprosto nekvalifikovaně, nekvalifikovanými prostředky a za naivních okolností

¹⁴⁰⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), bez čj.

a že dělá na soud svým výrazem dětinský dojem. Celé soudní líčení trvalo 15 minut. Účastnil se ho otec Šejny a kromě orgánů zástupce německé organizace mládeže „Jugendhilfe NSW“. Jednání bylo neverejné.

Ad 4. I když nelze tuto okolnost průkazně vyloučit, jeví se její možnost zpracovateli tohoto vyhodnocení nepravděpodobná. Nic nesvědčí o tom, že by se spis dostal služební cestou na gestapo. Mezi presenčními razítky se razítko gestapa nebo jiné zpravodajské složky nacistů nenachází. Rovněž ručně psané poznámky na spisech nesvědčí o tom, že by se případem zabývaly nebo byly o něm informovány. Že soudní spisy neobsahují žádné materiály k rodičům obžalovaného může vést k pravděpodobné domněnce, že z hlediska německých orgánů byli bezúhonní. Není konstatována ani zmínkou jejich zákonná odpovědnost za činnost jejich nezletilého syna.

Zkoumaný materiál obsahoval 31 (třicet jedna) listů. Mimo spisů s udáním četnické stanice, který je psán česky, jsou ostatní dokumenty v německém jazyce, včetně vyšetřovacího spisu podepsaného vlastnoručně Janem Šejnou ml.

Zpracoval: St. ref. I.-3. S-VKR major Emil Veselý“

Příloha č. 5

Rozsah znalostí Jana Šejny (1968)¹⁴¹⁾

„1) Rozsah znalostí J. Šejny v oblasti skutečností utajovaných v zájmu zabezpečení obrany státu:

K pracím na operačních plánech ani k seznámení se s nimi nebyl po celou dobu působení na MNO Šejna osobně připuštěn. Přesto však z funkce náčelníka sekretariátu MNO v letech 1956–1964 měl přístup k některým dokumentům, které souvisely s důležitými opatřeními ke zvýšení připravenosti ČSLA a státu k činnosti za branné pohotovosti. Jde zejména o zásadní dokumenty předkládané k projednání vojenské komisi obrany ÚV KSČ od jejího vzniku v roce 1957 až do roku 1964, kdy Šejna přešel na jinou funkci (obsah jednání 1.–25. schůze VKO je přiložen). Jaké znalosti mohl mít v tomto směru, nelze však doposud přesně určit. Z dosavadního šetření a dostupných materiálů bylo zjištěno, že při jednáních VKO o operačních plánech na operačním sále Šejna přítomen nebyl. Nelze však vyloučit, že mu mohou být známy některé skutečnosti související s operační dokumentací, které mohly být uváděny při jednání VKO o dalších otázkách celoarmádního a celostátního charakteru. Usnesení z jednání VKO o otázkách operační dokumentace s termíny platnosti, kdy se

¹⁴¹⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), bez čj.

předpokládají změny, se však do rukou Šejny jako náčelníka sekretariátu dostaly.

Z dalších usnesení VKO, ke kterým měl Šejna přístup, mohl znát celkové počty ČSLA v míru i za války, množství svazků a útvarů rozvinovaných za války. Znal některé údaje o raketové výzbroji a dislokaci raketových jednotek.

Z dosavadního šetření také vyplývá, že Šejna mohl znát řadu údajů o chráněných pracovištích zvláštní důležitosti předurčených pro dislokaci nejvyšších stranických, státních a vojenských orgánů, a to: technické parametry jako odolnost, kapacita, technické vybavení u těchto pracovišť: K-116, K-16, K-111, S-1, 2, 3; předurčení u K-111, K-116, K-16, u ostatních jeho znalost v tomto směru nelze vyloučit; přesné umístění K-116, K-16, K-111 a pravděpodobně i S-1. Rovněž i u ostatních tyto znalosti nelze vyloučit. Kromě toho pravděpodobně znal i objekt TRNOVANY.

Přítomnost Šejny na dalších státně důležitých objektech je v současné době prověřována přímo na místě. Šejna jako náčelník sekretariátu MNO měl přístup ke všem materiálům projednávaným v kolegiu ministra národní obrany.

V této době kolegium ministra projednalo za jeho přítomnosti 27 materiálů PT – zvláštní důležitosti, obsahující zásadní otázky dislokace ČSLA, bojové pohotovosti ČSLA, řízení a výstavby ČSLA, kádrového zabezpečení výstavby ČSLA, celkové mobilizační připravenosti ČSLA, perspektivního plánu rozvoje ČSLA v míru a ve válce do roku 1965.

Ostatní materiály projednávané v kolegiu MNO (185 schůzí) byly charakteru přísně tajného a tajného a řešily otázky: rozpracování linie usnesení orgánů ÚV KSČ na podmínky armády; operační a bojová příprava štábů a vojsk; ochrana a obrany teritoria; organizace a dislokace, doplňování ČSLA; bojová pohotovost; řízení a velení do stupně okruh a níže; výběr, příprava, rozmístování a povyšování kádrů; zabezpečení armády výzbrojí a technikou; materiální, finanční, zdravotnické zabezpečení a investiční výstavby.

Šejna měl také přístup k materiálům pro předsednictvo ÚV KSČ, pokud byly zaslány ministru národní obrany, z nichž podle evidence v sekr. ministra bylo osm materiálů PT–ZD k otázkám spojeného velení, komplexního řešení raketové výzbroje a rozvoje ČSLA do roku 1970.

V letech 1956–1964 se Šejna účastnil většiny ukázek bojové techniky organizovaných pro KMNO a VKO i většiny cvičení pro zahraniční delegace. Prokazatelně se účastnil ukázek: pozemní raketové techniky, nadzvukové letecké techniky, ženijní techniky, cvičení vzdušných [sil] v systému PVO, bojové činnosti let. útvaru ze zamořeného letiště.

Dále se Šejna účastnil cvičení VÍTR, cvičení ŠÍP 95, VLTAVA, opatření spojených s výjezdem vojsk a štábů při berlínských událostech.

Rovněž ve funkci vedoucího tajemníka HV KSČ od r. 1964 až do svého útěku měl Šejna k dispozici materiály kolegia ministra NO, operativních porad ministra NO, předsednictva HV KSČ a byra HPS.

Materiály KMNO tohoto období (145 schůzí) zahrnují šest materiálů PT–ZD o přípravě záloh, úkolech kádrové práce, vyhodnocení splnění úkolů BPP raketového vojska a organizační směrnice pro boj. a polit. přípravu vojsk na rok 1968. Ostatní materiály PT a T jsou stejného charakteru jako v letech 1956–1963. Od r. 1965 se Šejna nezúčastnil 17 schůzí KM.

Od roku 1964 svolával ministr NO operativní porady. Konalo se 45 schůzí, na nichž bylo projednáno 143 bodů. Šejna se zúčastnil 19 porad, materiály však dostal na všechny porady s výjimkou jednoho materiálu PT–ZD. Na oper. poradách se projednávaly otázky kázně a stavu trestnosti, některé kádrové otázky, perspektiva velení a řízení v ČSLA, organizační a dislokační změny 1967, prováděcí plán výstavby ČSLA na rok 1967, hlavní problémy letectva a PVOS z hlediska zkušeností z lokálních válek.

V předsednictvu HV KSČ bylo od roku 1966 projednáno osm materiálů PT, které se týkaly kádrových otázek (změny na stavebně-výrobním úseku, změny předpokládané NGŠ), povyšování, vytvoření GI MNO, dále byly projednávány otázky koncepce rozvoje, hodnocení funkcionářů MNO a jejich vzájemných vztahů a zásadních vztahů a zásadních problémů stranické práce na MNO.

Jako ved. tajemníku HV KSČ byly Šejnovi zasílány všechny materiály pro byro HPS. Z materiálů PT–ZD šlo o zprávu o výsledcích dosažených v přípravě záloh 1963–1965 a návrhy na její další provádění, informaci o stavu plnění usnesení ÚV KSČ, o situaci v zálohách pol. pracovníků ČSLA, o rozmisťování kádrů vel. směru a pol. pracovníků v roce 1967 s návrhy další činnosti.

Z dalších závažných materiálů šlo o plán org. výstavby a dislokace do r. 1980, plán kádrového zabezpečení na rok 1968, hodnocení kádrů v nomenklatuře ÚV KSČ, směrnice pro uvedení ČSLA do bojové pohotovosti a organizační struktura stranickopolitického aparátu vyplývající z realizace obranného systému.

Dále měl Šejna možnost seznámit se se všemi materiály ÚV KSČ ve stejném rozsahu jako vedoucí tajemníci KV KSČ.

Materiály ke všem uvedeným otázkám byly komisí přesně vyspecifikovány do zvláštních přehledů.

Současně se zjišťováním rozsahu materiálů, které měl Šejna k dispozici byla provedena na sekretariátu HV KSČ MNO prověrka dodržování zásad stanovených předpisem Adm-2-1 o manipulaci s vojenskými písemnostmi a Zákl-3-1 o ochraně státního a služebního tajemství v ČSLA. Byly zjištěny vážné nedostatky v manipulaci se spisy a jejich uložení. V letech 1964–1965 nebyla na sekretariátu HV KSČ MNO vůbec vedena evidence došlých spisů. Rovněž evidence pozdějších let není úplná. Podle dosavadního šetření chybí celkem 15 přísně tajných (PT) a tajných (T) spisů. U dvou PT spisů nesouhlasí počet listů a u tří PT spisů byly přílohy předány jako série ‚K‘ přímo Šejnovi a chybí o nich záznamy. Šetření o ztrátách uvedených dokumentů pokračuje dále ve smyslu předpisu Zákl-3-1.

K tomu:

a) Znalosti Šejny o obsahu usnesení VKO ÚV KSČ vyplývají z jeho dřívější funkce náčelníka sekretariátu MNO.

b) Technické znalosti o existenci objektů zvláštního charakteru má Šejna z materiálů předkládaných VKO ÚV KSČ a z dřívějšího zařazení ve funkci ZVP náčelníka ženijního vojska MNO.

c) Znalosti o umístění některých objektů vyplývají z osobní přítomnosti na nich. Na objektu K-116 byl Šejna přítomen za účelem zabezpečení pobytu hlavních funkcionářů (stranických i vojenských) před obsazením objektu v roce 1961. Důvod přítomnosti na dalších objektech je komisí dále prověřován.

d) Nedostatky na úseku manipulace s vojenskými písemnostmi a stranicko-politickými materiály jsou způsobeny v první řadě Šejnou, který jako náčelník měl povinnost zajišťovat ochranu státního a služebního tajemství a tuto povinnost hrubě zanedbával. V tomto směru nebyl Šejna a jemu podřízený sekretariát vyššími stranickými ani služebními orgány nikdy kontrolován.

Za organizaci a provádění kontroly stavu ochrany státního a služebního tajemství v ČSLA ve smyslu předpisu Zákl-3-1 hl. 1 část, čl. 31–53 odpovídá náčelník GŠ ČSLA, náčelníci složek MNO, velitelé a náčelníci štábů svazů, svazků a útvarů.

V současné době zjišťuje komise příčiny, proč tato kontrola nebyla důsledně prováděna také směrem k sekretariátu HV KSČ MNO. “

Příloha č. 6**Svodka k osobě Jan Šejna (29. 5. 1970)¹⁴²⁾**

„Šejna Jan, býv. generálmajor ČSLA, nar. 12. 5. 1927, Radhostice, syn rolníka, národnosti české, čsl. státní příslušník, bezpartijní, naposled zařazen na MNO jako vedoucí tajemník HV KSČ, býv. poslanec Národního shromáždění ČSSR, ženatý, býv. bydliště Praha 6-Dejvice, Neherovská 16, t. č. USA, oblast Lake George.

Jmenovaný je I. odborem III. správy FS ZS rozpracován v akci HONZA – osobní svazek č. 4634.

Na základě rozhodnutí NS ze dne 27. 2. 1968 byl podle čl. 58 zák. č.100/60 Sb. dán souhlas k zahájení trestního stíhání a vzetí do vazby Šejny pro trestný čin rozkrádání národního majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132, odst. 1., písm. c, odst. 3., písm. a trestního zákona.

Téhož dne dostala vojenská kontrarozvědka příkaz vyššího vojenského prokurátora Příbram čj. 2 Vv 3/68 ze dne 27. 2. 1968 k dodání gen. Šejny do vazby s tím, že proti gen. Šejnovi bylo vzneseno obvinění dne 27. 2. 1968 pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a že trestní řízení je vedeno u Vyšší vojenské prokuratury Příbram. Příkaz VVP Příbram k dodání gen. Šejny do vazby nemohl být proveden, protože šetřením, provedeným vojenskou kontrarozvědkou, bylo zjištěno, že gen. Šejna dne 25. 2. 1968 odjel z Prahy do Bratislavy, kde téhož dne překročil hranice ČSSR–MLR a tentýž den ve 20:00 hodin hranice MLR–Jugoslávie přes hraniční přechod Letemý–Hodošan. Dne 26. 2. 1968 ve 14:30 hodin překročil jugoslávsko-italské hranice na hraničním přechodu Koper. Tato skutečnost je dokumentována šifrou 22 čsl. vojenského přidělence v Bělehradě.

Společně s býv. generálem Šejnou opustili naše území:

Šejna Jan, nar. [...] 1950, Praha, syn, národnosti české, čsl. státní příslušník, student, posledně bytem Praha 6 [...];

Musilová Evženie, nar. [...] 1946, Praha, svobodná, studující, české národnosti, čsl. státní příslušnice, posledně bytem Praha 6 [...], milenka Šejny.

V listopadu 1968 uskutečnila soukromou cestu do Rakouska matka a přítelkyně Evženie Musilové, které této cesty využily k emigraci do kapitalistického zahraničí a odjely do USA, kde vešly ve styk se Šejnou.

¹⁴²⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), čj. Sb-008/11-1970/18.

Musilová Elfrída, nar. [...] 1912, Praha, rozvedená, české národnosti, čsl. státní příslušnice, původním povoláním úřednice, nyní důchodkyně, posledně bytem Horní Počernice [...], okres Praha-východ;

Lörincová Eva, nar. [...] 1946, Sokolov, svobodná, české národnosti, čsl. státní příslušnice, produkční v čsl. televizi, posledně bytem Praha 6 [...].

Musilová s Lörincovou navštívili v Rakousku jistou známou jménem Valburga Burian, Wien XV, Sechshauser Strasse 28.

Společně s Elfrídou Musilovou emigroval i její syn Musil Jan, nar. [...] 1955, Praha, školák, čsl. státní příslušník, české národnosti, posledně bytem Horní Počernice [...].

V průběhu rozpracování Šejny věnovala vojenská kontrarozvědka pozornost i motivu spáchání trestného činu zběhnutí do zahraničí. Nebyly zjištěny žádné poznatky, že by Šejna před svým útekem do zahraničí prováděl jinou trestnou činnost, než rozkrádání národního majetku v socialistickém vlastnictví. Rovněž tak nebyl zjištěn nějaký podíl nepřátelských rozvědek na jeho útěku, ani spojení Šejny s nějakou kapitalistickou ambasádou. Bylo zjištěno a potvrzeno, že motivem jeho rozhodnutí opustit republiku byla obava z trestního postihu za trestné činy kriminálního charakteru. Šejna uprchl z ČSSR v posledním okamžiku, kdy již bylo vyžádáno zbavení poslanecké imunity v NS a hrozilo mu zatčení. Později sám v dopise z USA uvedl své manželce, že byl varován a doporučeno mu, aby ‚zmizel‘.

Úkonem ‚K-3‘ [tj. úkolová prověrka korespondence] byly podchyceny tyto adresy na Šejnu: P. O. BOX 313, Grand Central Station, New York, N. Y. 10017, USA; P. O. BOX 2002, Main P. O. Washington, D. C., 20013, USA; P. O. BOX 654, Lake George, State New York, Z. C., 12845.

Z dopisu v roce 1969 je patrné, že po propuštění z izolace se Šejna se synem a E. Musilovou stali majiteli motelu v oblasti Lake George. V lednu 1970 bylo zjištěno, že pozemek, na kterém se motel nachází, má vykoupit stát a Šejna má zájem o koupi domu ve Washingtonu.

Šejna udržuje písemné styky do ČSSR s:

Šejnová Viktorie, nar. [...] 1921, Albinovka – SSSR, manželka, bytem Praha 6 [...];

Kopřivová Marie, nar. [...] 1941, nevlastní dcera Šejny, v domácnosti, bytem Praha 6 [...];

Kopřiva Miroslav, nar. [...] 1939, zeť Šejny, býv. kapitán ČSLA, nyní taxikář, bytem Praha 6 [...];

Šejna Vladimír, nar. [...] 1945, nevl. syn, občanský pracovník VPP Praha, bytem Praha 8 [...];

Jindříšek Josef, bytem Litoměřice [...], manžel sestry Šejny – Marie, rozené Šejnové;

Šejna Jan, nar. [...] 1902, otec, bytem Litoměřice [...];

Šejnová Růžena, nar. [...] 1900, matka, bytem Litoměřice [...].

Musilová Elfrída (3346 Conectitut, Av. 306, Washington, D. C., Z. C., 20008) udržuje písemný styk do ČSSR s:

Musil Vladek, nar. [...] 1921, býv. manžel, bytem Praha 1 [...];

Musilová Hana, nar. [...] 1948, dcera, bytem Praha 1 [...].

Lörincová Eva, (APT – 306, 3446 Conectitut Av., Washington, D. C., 20008, USA) udržuje písemný styk do ČSSR s:

Lörincová Marie, nar. [...] 1923, matka, [...] okres Praha-východ;

Lörinc Štefan, nar. [...] 1922, otec, bytem dtto;

Lörinc Štěpán, bratr, bytem dtto;

Popsteinová Anna, teta, bytem Podbořany [...], okres Louny;

Procházka Milan, důvěrný přítel, bytem Praha 7 [...];

Hubený Petr, známý, bytem Brno (napsal Lörincové jednorázově dopis).

Před útekem do kapitalistického zahraničí se Šejna důvěrně stýkal s celou řadou osob. Tyto osoby byly přehodnoceny, 11 osob je pojato do agenturně operativního rozpracování, 13 osobám je věnována občasná agenturní pozornost a ostatní, kteří skýtají záruky politické spolehlivosti jsou postupně vytěžovány. Z nejdůvěrnějších styků lze uvést:

Moravec Jaroslav, nar. [...] 1928 Záboří, bytem Praha 6 [...];

Horský Jan, nar. [...] 1919 Kristy – SSSR, bytem Praha 6 [...];

Kovář Josef, nar. [...] 1928, býv. příslušník VKR (od 31. 5. 1967 v záloze), bytem Roztoky [...];

Čvanda František, nar. [...] 1927, důstojník MNO, bytem Praha 6 [...].

Dále je cestou II. správy FS ZS prověřován poznatek od jistého dr. Františka Ledvinky, zda Šejna neměl vztah k pracovníku AVV dr. Georgu Rueckert.

Současně bude vytěžen voj. základní služby Petr Patik, příslušník VÚ Klavy, u kterého byla zjištěna adresa na Šejnu do USA.

Další agenturně operativní rozpracování Šejny je prováděno podle plánu AOO a je zaměřeno ke splnění těchto cílů:

V důsledku vytěžení Šejny americkou rozvědkou provádět aktivní opatření ke stykům Šejny (na základě jejich přehodnocení), pokračovat v prověřování hloubky vzájemných vztahů a provádět diferencovaná opatření k včasnému zjištění zájmu a předejít pokusům k možnému využití těchto osob nepřátelskou rozvědkou. Zamezit tak agenturnímu proniknutí do ČSLA a těžiště tohoto úsilí zaměřit hlavně na MNO, GŠ a štáby VO.

Ve spolupráci se správou rozvědky rozpracovat Šejnu a jeho společníky s cílem zjistit současnou činnost Šejny, jeho společenské postavení, finanční zajištění, kam vyjíždí, zda i mimo USA, do kterých prostorů a současně podchycovat, zda do těchto prostorů nevyjíždí i jeho styky z ČSSR. Zkoumat i možnost vyvezení Šejny a Musilové na naše území.

Strš. ref. III.-1.-1. pplk. Karel Haase“

Příloha č. 7

Informace generálního prokurátora ČSSR pro ministra vnitra ČSSR (28. 7. 1970)¹⁴³⁾

„Generální prokurátor ČSSR svým dopisem ze dne 1. června a jeho urgencí z 10. července t. r. požádal o sdělení, zda Ministerstvo vnitra nemá k dispozici důkazy svědčící o protistátní činnosti odsouzeného Jana Šejny.

Šejna byl rozsudkem Vyššího vojenského soudu Příbram ze dne 17. 4. 1970 odsouzen pro trestné činy kriminálního charakteru (§ 9 odst. 2, § 17 odst. 1, 2 písm. b, c v souběhu s § 158 odst. 1 písm. a, dále § 158 odst. 1 písm. a, odst. 2 písm. a, § 132 odst. 1 písm. b, § 132 odst. 1 písm. c, § 248 odst. 1, 2, písm. b tr. zák.) a pro zběhnutí do ciziny (§ 283 odst. 1 tr. zák.) k maximální výměře trestu za tyto trestné činy, tj. k 10 letům odnětí svobody, dále pak k propadnutí veškerého majetku, ztrátě čestných titulů a vyznamenání a k náhradě škody asi 230 000 Kčs.

Šejna nebyl vyšetřován, obžalován ani odsouzen pro žádný protistátní trestný čin, a to především pro obtížnost dokazování takového trestného činu a zřejmě i pro možné potíže při žádosti o jeho vydání. Vyšetřování celého případu vedl výlučně vyšší vojenský prokurátor v Příbrami.

Z materiálů shromážděných I. a III. správou vyplývá, že československé bezpečnostní orgány v současné době nemají k dispozici přímé důkazy Šejnovy zrádcovské činnosti. Na druhé straně je však známo, že Šejna je a po delší dobu bude významným zdrojem informací pro americkou rozvědku. O těchto skutečnostech svědčí zejména informace, které získali vojenští přidělenci pplk. Horák (USA) a pplk. Solfronk (RSR) v březnu 1968. Tyto informace, byť byly známy orgánům prokuratury již v roce 1968, nebyly použity a jsou z hlediska nám známých materiálů jediným zdrojem, z něhož je možno vycházet při vyzovování dalších trestně právních závěrů vůči Šejnovi. (Ani materiály komise MNO, která podobně objasňovala škody spáchané Šejnou, neprokazují, že by Šejna odvezl do ciziny přísné tajné dokumenty MNO.) Je však třeba upozornit,

¹⁴³⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), čj. SV-0905/P-70.

že oba bývalí vojenští přidělenci získali tyto informace od diplomatických pracovníků protivníka, a proto nelze vyloučit, že je soud odmítne.

V této souvislosti upozorňujeme na to, že jde o problém, který má širší do-
sah. Osoby, které jsou nositeli zejména státního tajemství zvláštní důležitosti,
nelze při jejich útěku do ciziny postihnout žádnou zvýšenou trestní sazbou,
pokud jim není dostatečným důkazním materiálem prokázáno, že státní tajem-
ství cizí moci vyrazily (vyzvědačství), neboť náš trestní zákon na takové pří-
pady se zvýšeným postihem nepamatuje (na rozdíl od úprav v socialistických a
i některých kapitalistických státech).

I když je tudíž v Šejnově případě zřejmé, že spáchal vyzvědačství, které je
postihováno až absolutním trestem, musí být soudu předložen o tom přesvěd-
čivý důkaz.

Se zřetelem k shora uvedeným skutečnostem doporučujeme:

1. aby byli vyslechnuti jmenovaní bývalí vojenští přidělenci orgány vyšet-
řování StB ve VKR,

2. aby byly v dohodě s GP a ostatními orgány činnými v trestním řízení
zpracovány podněty k potřebné úpravě trestního zákona a dále pak k jeho při-
blížení právním úpravám v socialistických státech (v oblasti protistátních trest-
ných činů).

Prosíme o schválení tohoto vyřízení:

Vážený soudruhu,

k Tvým dopisům čj. GP 0100/70 a 83/70 sděluji, že podle našich informací
se Jan Šejna po svém zběhnutí do ciziny stal výhradním objektem zájmu spe-
ciálních institucí USA, které provedly veškerá opatření k naprostému utajení
všeho, co se Šejny týkalo, počínaje místy jeho pobytu přes důvody Šejnova
zběhnutí až po obsah jeho výpovědi.

O protistátní činnosti jmenovaného svědčí sdělení býv. čs. vojenského při-
dělece v USA pplk. L. Horáka a informační zpráva býv. vojenského přidělen-
ce v Bukurešti plk. A. Solfronka. Obě vyjádření jsou z roku 1968 a orgány
prokuratury, které případ vyšetřovaly, je měly k dispozici.

Vzhledem k tomu, že poznatky jmenovaných jsou v současné době jediným
výchozím zdrojem pro objasnění Šejnovy protistátní činnosti, dal jsem svým
orgánům pokyn k jejich výslechu. O výsledku tohoto opatření Tě budu infor-
movat.

Se soudružským pozdravem soudruh dr. Ján Feješ, generální prokurátor ČSSR, Praha

Obsah informace byl projednán se s. náměstkem Košnarem.

V Praze dne 28. července 1970

Náčelník právního odboru OVS FMV; nahlédne náčelník HS VKR“

Příloha č. 8

Závěrečná zpráva o ukončení OS HONZA (9. 11. 1984)¹⁴⁴⁾

„Závěrečná zpráva o ukončení OS HONZA, r. č. sv. 4634, ve kterém je veden Šejna Jan, bývalý genmj. ČSLA, nar. 12. 5. 1927, Radhostice, české národnosti, posledně bytem Praha 6, Neherovská 16, t. č. USA, P. O. BOX 2002, Main P. O. Washington, D. C., 20013.

Šejna po výkonu různých funkcí v ČSLA byl v roce 1956 ustanoven do funkce náčelníka sekretariátu ministra národní obrany a v roce 1964 do funkce vedoucího tajemníka HV KSČ. Od roku 1954 byl rovněž poslancem Národního shromáždění ČSSR a v posledním období i členem jeho předsednictva. Z tohoto služebního a politického postavení navázal a udržoval rozsáhlé styky s řadou vedoucích funkcionářů ČSLA, státních a politických orgánů.

Jmenovaný byl znám tím, že pro své přátele pořádal nákladné pohoštění a oslavy, svými sklony k nemorálnímu způsobu života a intimními styky se ženami, což jej finančně vyčerpávalo natolik, že se ve značné míře zadlužoval. Na základě toho pak hledal způsoby, jak tuto svou situaci řešit. Zvolil způsob opatřovat si finanční prostředky cestou páchaní trestné činnosti.

Národní shromáždění ČSSR dne 27. 2. 1968 podle čl. 58 zákona 100/60 Sb. dalo souhlas k zahájení trestního stíhání a vzetí do vazby jmenovaného pro trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1, písm. c a odst. 3, písm. a tr. zákona. Příkaz vyššího vojenského prokurátora Příbram k dodání Šejny do vazby nemohl být splněn. Šejnovi již dříve bylo zřejmé, že za páchanou trestnou činnost bude postaven před soud, proto dne 25. 2. 1968 společně se synem Janem (nar. 7. 6. 1950) a svou milenkou Evženií Musilovou (nar. 3. 1. 1946) zběhl přes MLR, SFRJ a Itálii do USA, kde požádal o politický azyl.

Jak později bylo opatřeními VKR a v průběhu trestního řízení prokázáno, jeho zběhnutí do kapitalistického zahraničí nebylo motivováno politickými pohnutkami, ale obavami z trestního postihu za spáchanou trestnou činnost

¹⁴⁴⁾ Archiv HÚ VOZ, r. č. 4634 (a. č. 17200), bez čj.

majetkového charakteru. O skutečnosti, že jeho útěk neorganizovala nepřátelská rozvědka, svědčí i to, že Šejna volil cestu do kapitalistického zahraničí přes celou ČSSR, MLR a SFRJ, kde mu všude hrozilo nebezpečí zadržení. Vzhledem k vlastnictví diplomatického pasu mohl volit cestu kratší přes Rakousko nebo NSR, což u tak vzácného pramene informací by to byl pro nepřátelskou rozvědku způsob bezpečnější. Možný podíl nepřátelské rozvědky na útěku Šejny do zahraničí vyvrací i sdělení italského diplomata, který se vyjádřil, že příslušní orgány na italském území byli příchodem Šejny značně překvapeni a předpokládali, že jde o provokaci.

Bylo prokázáno, že Šejna o svém úmyslu zběhnout se nikomu nesvěřil, na útěk se připravoval sám a rozhodl se k němu poté, co byl nezjištěnou osobou varován o připravovaném trestním stíhání proti němu. Nebylo zjištěno, že by páchal jinou než kriminální trestnou činnost.

Rozsudkem Vyššího vojenského soudu Příbram byl dne 17. 4. 1970 za spáchané trestné činy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, zpronevěry, spekulace, zneužívání pravomoci veřejného činitele a zběhnutí odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání deseti let. Byly mu uloženy vedlejší tresty propadnutí majetku, ztráta čestných titulů a vyznamenání, náhrada způsobené škody institucím a soukromým osobám. Další osoby, kompromitované trestnou činností Šejny, byly řešeny Vyšší vojenskou prokuraturou nebo civilním prokurátorem.

Dne 26. dubna 1968 byl na Šejnu založen osobní svazek r. č. 4634 s tematikou vyzvědačství pro USA s cílem rozpracování:

1) Zjistit bývalé důvěrné styky Šejny, prověřit hloubku vzájemných vztahů a provést nutná opatření k včasnému zajištění zájmů a předejít pokusům k možnému využití těchto osob nepřátelskou rozvědkou.

2) Vyjasnit, zda Šejna před útěkem z ČSSR nebyl ve styku s orgány cizí moci a doprovázet okolnosti jeho zběhnutí.

3) Soustavně zkoumat ve spolupráci s I. správou SNB možnosti vyvedení Šejny a Musilové na naše území.

Rozpracováním bylo zjištěno, že Šejna byl dopraven do Washingtonu, kde byl postupně vytěžován pracovníky americké špionážní centrály CIA a pracovníky vojenské zpravodajské služby DIA, pro které se stal cenným objektem jak ve vojenské, tak i politické oblasti. Proto ze strany těchto institucí byla ihned po příchodu Šejny do USA učiněna veškerá opatření k naprostému utajení jeho pobytu, výpovědí, činnosti apod. Z toho lze vyvozovat, že Šejna představuje pro nepřátelskou rozvědku experta pro vojenské a politické otázky jak pro ČSSR, tak i ostatní země socialistického tábora. Na základě svých zna-

lostí může prověřovat a odvozovat určité údaje získané zpravodajskou službou USA z politické a vojenské oblasti ideologie.

Na veřejnost pronikly pouze některé skutečnosti, které nebylo možno utajit nebo na kterých měla z taktických a politických důvodů příslušná místa na Západě zájem, aby došlo k jejich zveřejnění v rámci globální politické strategie při vedení psychologické války proti zemím socialistického tábora. V tomto směru jsou známy případy poskytnutých interview zahraničnímu tisku a televizi.

Veškeré materiály získané k Šejnovi z jeho publikací v zahraničním tisku a rozhlase byly předány odboru vyšetřování StB ve VKR k posouzení, zda nedávají podklad pro rozšíření stíhání Šejny. Důvody pro toto rozšíření stíhání nebyly zjištěny.

Za situace střezení všech faktů týkajících se Šejny se jen velmi obtížně dávalo získávat byť dílčí poznatky o jeho nepřátelské činnosti, činnosti vůbec, pobytu apod., i když je předpoklad, že se Šejna dal plně k dispozici nepřátelské rozvědce.

K osobám z řad styků Šejny po upřesnění jejich zařazení byla provedena opatření k zamezení jejich zneužití nepřátelskou rozvědkou, a to za použití prostředků agenturních, technických i oficiálních.

V tomto směru bylo vyhodnoceno 51 styků Šejny, z toho 12 důvěrných, 4 blízcí příbuzní, které byly aktivně rozpracovávány. Dále pak 35 osob, z nichž po přehodnocení byla 12 stykům věnována periodická agenturní kontrola. U osob, kde hrozilo nebezpečí emigrace, byla provedena opatření na státní hranici.

V rámci těchto opatření nebyl zjištěn závažnější signál o zájmech Šejny nebo nepřátelské rozvědky o ČSLA nebo osoby z řad jeho styků.

Při plnění všech těchto opatření je nutno brát v úvahu tehdejší složitou politickou situaci a později i ztížené podmínky pro práci MV. Dále i to, že k Šejnovi jako politickému pracovníku nedisponovala VKR žádnými poznatky k jeho osobě po zařazení na HV KSČ.

K šetření okolností souvisejících s útekem Šejny byly vytvořeny komise předsednictva ÚV KSČ a předsednictva vlády ČSSR. Mimoto na základě usnesení vlády ČSSR č. 186/68 bylo zvláštní komisí Ministerstva národní obrany, zřízené podle RMNO č. 5/68 dne 8. 3. 1968 k prošetření rozsahu znalostí trestné činnosti Jana Šejny za dobu jeho služebního působení v ČSLA, provedeno vyhodnocení všech údajů, které mohl znát v oblasti skutečností utajovaných v zájmu obrany státu. Ve spolupráci s komisí byla prováděna

opatření k překrytí těchto míst před nepřátelskou rozvědkou a předávány poznatky v oblasti dezinformace.

Po zjištění značného rozsahu znalostí utajovaných skutečností Šejnou z oblasti vojenské, stranické a státní, byly prováděny příslušné dezinformace, byla provedena opatření na režimových pracovištích a u vedoucích funkcionářů.

Byla přijata a realizována opatření k paralyzování důsledků vyzrazení údajů utajovaných v zájmu obrany státu. Došlo ke kádrovým opatřením vůči těm, kteří byli stykem se Šejnou kompromitováni. Bylo odvoláno nebo přeřazeno na méně důležitá pracoviště 15 funkcionářů, z rozhodnutí vyšších orgánů byli odvoláni armádní generál Lomský a Rytíř a genmjr. Širůčka, s 28 funkcionáři byly provedeny kádrové pohovory. Tato opatření byla projednána v kolegiu ministra národní obrany.

Dle plánu politicko-organizačních opatření ke zprávě ministra vnitra ČSSR o podvrtné činnosti protivníka proti ČSSR, schváleného ministrem národní obrany, bylo Inspekci ministra národní obrany uloženo ve spolupráci s MV pro Radu obrany státu připravit zprávu o závěrech v případě Šejny. Inspekci ministra národní obrany bylo v tomto směru uloženo v součinnosti s VKR sledovat a vyhodnocovat účinnost přijatých opatření. Z této spolupráce vyplynulo, že opatření doposud realizovaná po velitelské linii jsou účinná a dostačující k paralyzování znalostí Šejny v oblasti skutečností utajovaných v zájmu obrany státu.

V komplexní zprávě komise MNO ze dne 17. 12. 1968 bylo zdůrazněno, že i když Šejny nedisponoval údaji o komplexní operační dokumentaci, na druhé straně však v důsledku zastávaných funkcí získal vědomosti o struktuře ČSLA, MNO a GŠ a o některých utajovaných objektech, znal řadu vedoucích funkcionářů MNO a GŠ, okruhů a jejich charakteristiky. Vyzrazením těchto údajů způsobil dalekosáhlé škody. Skutečnosti, které vyzradil a jejich rozsah nebyly v konkrétní podobě zjištěny. S odstupem času nemůže Šejna již disponovat žádnými údaji a skutečnostmi z vojenské oblasti.

Prováděnými opatřeními byly krátce po zběhnutí Šejny do USA cestou ZTÚ NÁKUP [tj. úkolovou prověrkou korespondence] a PŘESTAVBA [tj. telefonním odposlechem a kontrolou dálkopisného spojení] zjišťovány písemné a telefonické styky rodinného charakteru na jeho příbuzné v ČSSR. Je znám pouze jeden případ snahy o navázání písemného styku ze strany Šejny s vysokým funkcionářem ČSLA v roce 1969 (genmjr. Širůčka – od 28. 2. 1983 v záloze).

Rozpracováním vyčleněných osob z řad styků Šejny nebylo zjištěno, že by některá z nich projevila zájem o styk s ním, kromě bývalého pplk. Moravce.

Moravcova snaha byla motivována osobními zájmy, protože jako ručitel na půjčky ve Státní spořitelně splácel za Šejnu vyšší finanční částky.

V současné době z řad styků Šejny je v ČSLA zařazeno již jen osm osob: genpor. Romočuský Štěpán – VLP ČSSR v RSR, genmjr. Růžička Václav – GR VLS Praha, plk. Vrána Josef – KS MNO, plk. Máša Oldřich – VA AZ Brno, plk. Bednář Milan – ÚVN Praha, pplk. Němec Josef – KV USS Pardubice, nrap. Hruška Ludvík – 68. msp, o. p. Čárková Cecilie – Kancelář ministra nár. obrany. Vzhledem k věku některých osob se jejich počet v krátké době opět snížil. Průběžnými prověrkami těchto osob nebyly získány žádné poznatky, které by signalizovaly podezření na možné styky se Šejnou a snahy o jejich zneužití nepřátelskou rozvědkou.

V posledních několika letech písemný ani jiný styk Šejny do ČSSR nebyl cestou ZTÚ NÁKUP podchycen. Ze ZTÚ však vyplývá, že v roce 1982 zaslal Šejna blahopřání svému otci k 80. narozeninám.

Z příbuzných udržuje písemný styk pouze jeho sestra Jindřišková z Litoměřic, tento je však uskutečňován pouze na adresu Elfrídy Musilové (matka milenky Šejny Evženie Musilové). Vyplývá z něj, že Jindřišková není informována ani o skutečnostech týkajících se osoby Šejny a jeho soukromí. V písemných stycích příbuzných a známých Šejny ze zahraničí do ČSSR rovněž neprocházejí žádné skutečnosti týkající se jeho osoby. Nic však nenaznačuje tomu, že by Šejna měl do ČSSR jiné než oficiální spojení.

Poslední konkrétnější poznatky k synovi Šejny a jeho manželce Evženie Musilové (bývalá milenka Šejny), byly získány cestou Milady Turečkové, která pravidelně vyjížděla do USA s Evou Lörincovou (přítelkyně Evženie Musilové ještě před její emigrací), která s dcerou Turečkové bydlela. (Lörincová společně s matkou Evženie Musilové Elfrídou a jejím bratrem v listopadu 1968 emigrovaly do USA). Turečková při svých návštěvách v USA se mimo Lörincové setkávala i s Evženií Musilovou. Dcera Turečkové se však koncem roku 1981 přestěhovala do NSR, čímž skončily možnosti získávání informací z prostředí Šejny a jeho příbuzných.

Dne 27. 8. 1983 vycestovala do SFRJ na turistiku Hana Rehanzlová (nar. 18. 9. 1948) se svojí dcerou Lenkou. Z této cesty se do 11. 9. 1983 do ČSSR nevrátila. Ze ZTÚ NÁKUP vyplývá, že nyní žije v USA u své matky. Přípravy k její emigraci a způsob, jakým se dostala do USA, nebyly zjištěny. Emigrací Rehanzlové však zanikla možnost získávat i kusé informace o rodině Musilové, která má vazby na Šejnu.

S poznatky k činnosti a pobytu Šejny v USA nedisponují ani pracovníci 26. odboru I. správy SNB, se kterými po celou dobu byla prováděna úzká sou-

činnost při jejich rozpracovávání objektu, avšak bez konkrétnějších výsledků, nevyjímaje základních údajů o adrese pobytu Šejny v USA.

Tím došlo k tomu, že v současné době prakticky jediným zdrojem získávání informací o Šejnovi zůstávají poznatky ČTK – mezinárodní redakce, přílohy Zahraničních aktualit.

Z uváděných skutečností v závěrečné zprávě vyplývá, že v podstatě byly splněny cíle stanovené v plánu rozpracování OS HONZA, mimo vytvoření možností pro vyvedení Šejny a Musilové na naše území.

Při rozpracování OS HONZA byly vynaloženy fin. prostředky ve výši 10 437,15 Kčs.

S přihlédnutím k současnému stavu a možnostem pro další rozpracování Šejny v USA a k odstupe času od jeho zběhnutí ve smyslu Směrnic pro činnost pracovníků kontrarozvědky (A Oper-I-1), článek 34, bod 1, navrhuji rozpracování Šejny v osobním svazku r. č. 4634 ukončit, protože není předpoklad návratu objektu do ČSSR.

Podmínky pro ukončení rozpracování jsou splněny i tím, že v období posledních několika let nebyly zjištěny případy, že by Šejna v zahraničí pokračoval v nepřátelské činnosti proti ČSSR.

Podle R[ozkazu] N[áčelníka] HS VKR č. 0020/83 materiály natrvalo uložit do archivu HS VKR z důvodu pobytu objektu mimo ČSSR. Přístup k materiálům uloženým v archivu umožnit pouze po souhlasu náčelníka HS VKR.

Cestou agentury na MNO a GŠ ČSLA bude i nadále věnována pozornost možnému navazování kontaktů ze strany USA rozvědky na osoby, které docházely se Šejnou do styku.

St. ref. spec. I/1 HS VKR plk. Lubomír Prejda

Doporučuji: náčelník I. odboru HS VKR plk. JUDr. Jan Nagy“

Agent LIGHT – tajný spolupracovník v britské rozvědné službě

Prokop Tomek

I. Úvod

Jednou z akcí československé Státní bezpečnosti,¹⁾ kterou popsal Josef Frolík²⁾ ve své dnes již bezmála legendární knize Špion vypovídá, je historie spo-

¹⁾ Existuje terminologický spor, zda je správné označovat čs. rozvědku (I. správu) MV v období vlády komunistů za součást StB. Argumentem má být údajné rozdílné organizační začlenění v rámci MV a hlavním důvodem odmítání spoluodpovědnosti této služby za zločiny StB. Rozvědku MV byla od listopadu 1948 do května 1950 součástí podřízenou velitelství StB, od 3. 3. 1969 do 28. 1. 1971 byla spolu s StB součástí jednotné Federální správy zpravodajské služby a od 4. 2. 1982 byla výslovně definována jako složka StB – federální útvar SNB. Nehledě k tomu, že po celou dobu své existence byla I. správa výkonným útvaru MV (FMV) s kompetencemi na úrovni jeho ostatních součástí. Se složkami StB byla její činnost provázána řadou zvláštních součinnostních dohod, vzájemná spolupráce byla zakotvena i přímo v organizačních řádech jednotlivých součástí MV (FMV). Silným poutem rozvědky a kontrarozvědky byl kádroví pracovníci, kteří ve velkém počtu přecházeli zejména směrem z kontrarozvědky na rozvědku. Přes řadu náborů na civilních vysokých školách tvořili bývalí kádroví pracovníci kontrarozvědky na I. správě MV (FMV) významné procento personálu. Jejich vliv na činnost rozvědky je nesporný (za všechny příklady jmenujme únos B. Laušmana). Tvrzení, že bývalá I. S-MV (FMV) neměla s StB nic společného, je evidentně nesprávné.

²⁾ Josef Frolík (1928–?). Na I. S-MV užíval krycí jméno FLORIAN. Po studiu obchodní akademie ve Slaném nastoupil v roce 1949 do zaměstnání v administraci Rudého práva, 1. 12. 1952 byl přijat k MNB, nejprve do ústřední účtárny, 1. 3. 1955 byl v hodnosti vrchního strážmistra přemístěn do funkce referenta ke IV. S-MV (ekonomická kontrarozvědku) a konečně 1. 10. 1960 v hodnosti nadporučíka na 5. odb. (problematika Anglie) I. S-MV (zahraniční rozvědku). V letech 1964–1966 byl ve funkci SR rezidentury I. S-MV vyslán na velvyslanectví ČSSR v Londýně, kde byl legalizován jako zaměstnanec MZV ČSSR. Dne 9. 3. 1966 byl přemístěn na 6. odb. („Afrika a Asie“) I. S-MV. V roce 1968 se stal stoupencem reformního proudu v KSČ, v červenci 1969 emigroval během dovolené z BLR i s rodinou do USA a stal se tak jedním z nejvýznamnějších přeběhlíků čs. bezpečnostního aparátu. Podle některých zdrojů měl již před emigrací údajně spolupracovat s americkou zpravodajskou službou. V zahraničí poprvé zveřejnil případ agenta LIGHTA. Zemřel pravděpodobně koncem osmdesátých let v USA.

lupráce československé komunistické rozvědky s agentem s krycím jménem LIGHT, vlastním jménem Karel Zbytek.³⁾

Josef Frolík kapitolu pojednávající o agentu LIGHTOVI označil titulem Československý Philby.⁴⁾ Ačkoliv je možno se o oprávněnosti takového označení přít, naznačuje LIGHTŮV zvláštní význam, který mu Frolík přičítá. I rozsah a podrobnost uvedené kapitoly jsou v knize výjimečné, údaje odpovídají více skutečnosti a jsou přesnější než v jiných Frolíkem popisovaných případech. Přesto by bylo škoda nezastavit se u osobnosti agenta LIGHTA znovu, některé Frolíkovy údaje korigovat a mnohé skutečnosti i doplnit. Josef Frolík byl v pražské centrále I. správy Ministerstva vnitra krátkou dobu dokonce LIGHTOVÝM řídicím orgánem, a měl tedy možnost seznámit se s jeho osobním spisem, mohl i osobně hovořit s příslušníky I. správy MV, kteří se na akci podíleli před ním. Hrubé nepřesnosti, které se vyskytují v jiných částech jeho knihy, však nabádají k opatrnosti přijímat jeho popis událostí bez prověření. Dále se Frolík například jen zběžně zmínil o minulosti Karla Zbytka, která jinak jednoduchému obrazu zrádce přidává plastičnost a dynamiku. Z Frolíkova podání nejsou zjistitelné ani celkové konkrétní důsledky LIGHTOVY spolupráce s čsl. komunistickou rozvědkou. Schází i zhodnocení významu akce LIGHT.

Na tyto a další otázky mohou po čtyřiceti letech dát odpověď v podstatě pouze archivy Ministerstva vnitra ČR. Informace od někdejšího protivníka – Secret Intelligence Service (SIS) – jsou bohužel dosud nedostupné (a patrně ještě dlouho budou). Výsledný obraz popisovaných událostí je tedy prozatím poněkud neúplný a jako takový ho musí čtenář kriticky vnímat.

II. Minulost, kořeny

Karel Zbytek se narodil dne 28. 10. 1902 v Lískovci, okres Kyjov. V roce 1905 se rodina přestěhovala do Frýdku-Místku, kde otec Jan Zbytek pak praco-

³⁾ Josef Frolík: Špion vypovídá. V zahraničí: 68 Publishers, Toronto; Index, Kolín nad Rýnem 1982; v Československu: Orbis, Praha 1990. Odlišná verze: Josef Frolík: The Frolík defection / The Memoirs of an Intelligence Agent (Frolíkův útěk / Paměti rozvědčíka – pozn. autora). Leo Cooper Ltd., London 1975.

⁴⁾ Harold Adrian Russel „Kim“ Philby (1912–1988). Novinář, působil ve Španělsku v době občanské války, v roce 1934 se stal agentem sovětské NKVD (později KGB) a v roce 1940 kádrovým příslušníkem britské Secret Intelligence Service (MI-6), kde zastával od konce druhé světové války významné funkce. Byl mimo jiné vedoucím sekce zaměřené na SSSR a komunismus a nejvyšším styčným orgánem SIS u FBI a CIA. Po svém útěku do SSSR 23. 1. 1963 po odhalení jeho spolupráce s KGB se stal jedním z nejznámějších špionů KGB.

val jako listonoš. Karel Zbytek měl dva vlastní sourozence a po otcově druhém sňatku (matka Marie zemřela v roce 1916) ještě nevlastního bratra Zdeňka.

Po obecné škole studoval nižší reálné gymnázium ve Frýdku-Místku, které ukončil s obtížemi a není jisté zda maturitní zkouškou (podle vlastního pozdějšího vyjádření byl na vině tehdejších špatných výsledků jeho přílišný temperament). Ve svém vlastnoručním životopise, psaném pro I. správu MV v roce 1958, uvedl, že se měl podle přání rodiny stát knězem.⁵⁾ Vyučil se ale drogistou, v roce 1922 nastoupil vojenskou prezenční službu a v roce 1924 odjel na zkušenou do Paříže, kde žil asi do roku 1927. Poslední dva roky v Paříži pracoval u firmy Darroux jako vedoucí expedice a překladatel. Po návratu do Čech byl obchodním zástupcem firem Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské v Praze, Propharma v Praze a od roku 1930 německé firmy Ligner v Brně.⁶⁾

V roce 1932 vykonal na Univerzitě Karlově v Praze zkoušku z francouzštiny a až do roku 1939 pak žil doma ve Frýdku-Místku, kde se živil soukromými hodinami francouzštiny a němčiny. Po vykonání další univerzitní zkoušky v roce 1938 učil i angličtinu a zařídil si nakonec ve Frýdku-Místku jazykovou školu. V dubnu roku 1938 se oženil s Marií Peterkovou, podle svých slov „vedoucí, respektive majitelkou prodejny textilu firmy Lemberger, a založil skvěle prosperující domácnost“⁷⁾ a plánoval v budoucnu živit rodinu jako majitel parfumerie ve Frýdku-Místku.

V době obsazení zbytku Československa nacistickým Německem v březnu 1939, tedy za necelý rok, z domova odešel. Oficiálním důvodem měl být nesoulad v manželství. Ve skutečnosti přešel Karel Zbytek dne 24. 3. 1939 protektorátní hranici u Vojkovic poblíž Českého Těšína a dal se k dispozici vojenskému atašé československého velvyslanectví ve Varšavě plk. Kumpoštovi.⁸⁾ Do začátku války působil pak Zbytek jako Kumpoštův kurýr a zpravodajská spojka, organizoval pod krycím jménem Karel WROBEL převádění čl. občanů přes hranici protektorátu do Polska a řídil na Těšínsku i agenturní síť. V Polsku byl československými vojáky v emigraci vytvořen vojenský legion a Karel Zbytek se stal v hodnosti desátníka jeho příslušníkem.⁹⁾

⁵⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Stručný životopis, 10. 6. 1958, nesig-nováno.

⁶⁾ SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

⁷⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Stručný životopis, 10. 6. 1958, nesig-nováno.

⁸⁾ Prokop Kumpošt (1894–1959). V letech 1937–1939 vojen. atašé ve Varšavě.

⁹⁾ AMV, sign. Z-7-22/89 a 302-89-1.

V květnu 1939 bylo v protektorátu Vrchní kriminální ústřednou po Zbytkovi vyhlášeno pátrání, které pokračovalo podle četnických hlášení až do konce roku 1942. Již od roku 1940 se ale v těchto hlášeních objevovalo podezření, že Zbytek je v zahraničí.¹⁰⁾

Příčinou pátrání nebyla překvapivě ilegální činnost proti nacistům, ale vyšetřování banálního kriminálního trestného činu. Zbytkův vzdálený příbuzný Jan Kramoliš prodal Zbytkovi v roce 1938 parfém, které ukradl svému zaměstnavateli, firmě Ludvík v Hradci Králové. Rozsudkem Krajského soudu v Moravské Ostravě v červnu 1939 byl Karel Zbytek v nepřítomnosti odsouzen ke dvěma měsícům těžkého žaláře podmíněně.¹¹⁾

III. Druhá světová válka

Přepadením Polska nacistickým Německem 1. 9. 1939 skončila první etapa Zbytkovy činnosti v zahraničí. Týž den mu byl vydán čsl. velvyslanectvím ve Varšavě cestovní pas číslo 2071/39. V průběhu září 1939 ustoupil čsl. vojenský legion před německou armádou do SSSR, kde byl K. Zbytek spolu s ostatními vojáky krátce internován v Kvasilově Českém.¹²⁾

Dne 7. 10. 1939 pak přešel spolu s dalšími dvěma čsl. vojáky (npor. Schmidhuberem a Josefem Froňkem) ilegálně rumunskou hranici s pověřením zorganizovat převedení celého legionu do Rumunska. Po přihlášení na čsl. zastupitelském úřadě v Bukurešti, kde tehdy působil i generál Heliodor Píka, odjel Zbytek na Píkův pokyn s transportem vojáků pod velením škpt. Klvani přes Konstanci a Bejrút do Francie, kam dorazil dne 28. 10. 1939.¹³⁾

Ve Francii vstoupil dne 15. 11. 1939 na čsl. konzulátě v Paříži do československé armády a byl přidělen do služby jako kancelářská síla a překladatel na 2. oddělení čsl. vojenské správy v Paříži u zpravodajce mjr. Josefa Bartíka,¹⁴⁾ kterému byl znám již ze své činnosti v Polsku. Po porážce Francie byl Zbytek

¹⁰⁾ SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

¹¹⁾ Tamtéž.

¹²⁾ Tamtéž.

¹³⁾ SÚA, sign. 2-1-737, s. 4, AMV, sign. Z-7-22/89.

¹⁴⁾ Josef Bartík (1897–1968), legionář, důstojník z povolání, od r. 1937 přednosta obranné sekce vojenského zpravodajství 2. odd. hlavního štábu ČSLA. Dne 14. 3. 1939 unikl spolu s plk. F. Moravcem do Londýna. Od prosince 1939 do června 1940 byl přednostou 2. odd. čsl. vojenské správy v Paříži, poté MNO Londýn. Od 1. 2. 1942 přednosta 4. odb. MV čsl. exilové vlády, po osvobození vedoucím zpravodajského odb. MV, 15. 1. 1946 odvelen k I. odb. MNO, 9. 3. 1948 zatčen, 11. 11. 1948 odsouzen k 5 letům vězení.

dne 7. 7. 1940 spolu s dalšími čsl. vojáky evakuován na lodi Mohamed Ali Kebir do Anglie.¹⁵⁾

V táboře čsl. vojenské jednotky v Cholmondeley byl zpočátku „z nedostatku jiné činnosti jedním z dobrovolných organizátorů propagačních zájezdů, členem pěveckého sboru a dostal se i k brigádní ambulanci a hudební četě.“¹⁶⁾

V létě 1941 byl zařazen k polnímu soudu I. stolice jako vedoucí kanceláře a tlumočnick a v tomto zařazení setrval až do konce války.¹⁷⁾

O Zbytkově činorodosti i neklidné povaze svědčí pozoruhodný návrh, který podal dne 28. 12. 1941 zpravodajskému oddělení Ministerstva národní obrany čsl. exilové vlády v Londýně. Podle Zbytky se oblast Ostravska a Těšínska mohla stát po válce vzhledem ke své důležitosti jako železničního a silničního uzlu s velkou koncentrací průmyslu v kraji opět předmětem sporů s Polskem. Proto navrhl své vyslání k domácímu odboji na Ostravsku a Těšínsku, „případně kdekoliv jinde ve vhodnou chvíli, ihned nebo později“, a žádal umožnění přípravy k tomuto úkolu. Chtěl provádět odbojovou činnost na území protektorátu až do konce války, potom převzít nad krajem kontrolu a zajistit jej pro zájmy ČSR. Pravděpodobně si uvědomoval neobvyklost svého návrhu, a proto jej uvedl takto: „Prosím, aby návrh byl přijat jako seriózní, nikoliv jako výplod exaltované fantazie dobrodruha postiženého jakýmsi druhem zpravodajské mánie, tak jak se často vyskytují. Pokud se ovšem nedá utajit jistá dávka dobrodružnosti a osobní ambice, jde zřejmě o to použít tyto ve službě našeho boje a po kritické úvaze.“ Na podporu své vize dále argumentoval svými úspěchy na počátku války a upozorňoval na své schopnosti: „Z mé iniciativy vyvstala na Frýdecko-Místecku organizace tehdy zvaná ‚Za vlast‘, která pro mne pracovala. V létě 1939 čítala již okrouhle 300 členů mezi Mor. Ostravou a slov. hranicí. V přímém styku se mnou bylo jen 5 osob. [...] Žadatel je přes věk 39 let fyzicky i duševně spíše nadprůměrně zdatný a zdrav, má značné zkušenosti v cestování a přemísťování za výjimečných okolností, postřeh a intuici, ovládá dokonale místopis Slezska a jeho nářečí.“¹⁸⁾

Ačkoliv nebylo v archivu nalezeno stanovisko MNO k tomuto návrhu, faktem zůstává, že v září 1943 skutečně prodělal rtm. Karel Zbytek v britském výcvikovém středisku Ringway u Manchesteru čtrnáctidenní parašutistický kurz.¹⁹⁾

¹⁵⁾ SÚA, sign. 61-1-6, s. 15, a sign. 2-90: evidenční list 12970, dále VHA, sign. 24-27/6, s. 84–103: Osobní spisy; AMV, sign. Z-7-22/89.

¹⁶⁾ VHA, sign. 37-89-46: Nabídka osob ke spolupráci.

¹⁷⁾ VHA, sign. 24-27/6: Osobní spisy.

¹⁸⁾ VHA, sign. 37-89-46: Nabídka osob ke spolupráci.

¹⁹⁾ VHA, sign. 37-289-3: Výcvik parašutistů, 1943.

K Zbytkově činnosti v Anglii v době války je možno uvést, že v roce 1943 absolvoval na univerzitě v Cambridge jazykovou zkoušku z angličtiny – Proficiency Examination in English, a byl tedy velmi dobře jazykově vybaven. Kromě němčiny a polštiny ovládal na velmi dobré úrovni i angličtinu a francouzštinu.

V roce 1944 objížděl Zbytek zajatecké tábory Wehrmachtu, kde vyhledával vojáky českého a slovenského původu a organizoval jejich nábor do čsl. jednotky. Ke konci roku 1944 odjel pak s čsl. obrněnou brigádou k Dunquerque ve Francii, kde pro čsl. vojáky II. světová válka skončila. Po návratu do ČSR byl Zbytek zařazen u polního soudu III. armádního sboru.²⁰⁾ Dne 15. 7. 1945 demobilizoval v hodnosti štábního rotmistra pěchoty v záloze. Během vojenské služby byl vyznamenán Vojenskou pamětní medailí a Medailí za zásluhy II. třídy.²¹⁾

IV. Léta poválečná

Hned druhý den po demobilizaci nastoupil na doporučení přednosty odboru pro politické zpravodajství Ministerstva vnitra plukovníka Josefa Bartíka jako úředník do IV. oddělení tohoto odboru. Toto oddělení se pod vedením dr. Karla Zavadila (se kterým se Zbytek později setká v Londýně) zabývalo agenturní a pátrací agendou.²²⁾ Zbytek se na Ministerstvu vnitra podílel i na pátrání po nacistických válečných zločincích. To dokládá Zbytkem v angličtině vyplněný pátrací formulář z 23. 10. 1945 s údaji o hledaném příslušníku SS Maxu Rostockovi, který se účastnil likvidace obce Lidice v roce 1942. Zajímavou skutečností je, že tento válečný zločinec byl v roce 1959 získán I. správou MV jako tajný spolupracovník, byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody a vyslán do SRN.²³⁾

Zbytek se s manželkou usadil v Praze, ačkoliv domovské právo ve Frýdku-Místku neztratil.²⁴⁾ Manželka Marie byla za války od roku 1942 vězněna gestapem a v té době se údajně pod nátlakem nechala s manželem rozvést. Po válce byl rozvod zrušen.²⁵⁾

²⁰⁾ AMV, sign. Z-7-22/89, dále VHA, sign. 24-27/6, s. 84–103: Osobní spisy.

²¹⁾ VHA, sign. 24-27/6: Osobní spisy.

²²⁾ AMV, sign. 305-207-1.

²³⁾ SÚA, fond 316 (Komise pro stíhání válečných zločinců), sign. 16-3/16.

²⁴⁾ AMV, sign. Z-7-22/89.

²⁵⁾ SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

Slibnou Zbytkovu kariéru na MV nečekaně zkomplikovalo řízení v již polozapomenuté věci z roku 1938 – nákupu kradeného zboží. Protože se Zbytek v roce 1939 v podmíněčné lhůtě neosvědčil (byl tehdy pro protektorátní úřady nezvěštný), a tedy ani nevykonal trest určený rozsudkem Krajského soudu v Moravské Ostravě, byl zatykač dne 17. 6. 1944 obnoven a po Zbytkově návratu se musel případ vyřešit. Dne 15. 10. 1945 vypověděl do protokolu, že se cítí nevinný, protože zboží nakupoval v dobré víře, že není kradené.²⁶⁾

Podle stanoviska Ministerstva vnitra ze dne 20. 10. 1945 došlo k výroku soudu v Moravské Ostravě v době, kdy Zbytek pracoval proti protektorátu a zpravodajské službě nepřítelů mělo být známo, že je příslušníkem čsl. zahraniční armády. Rozsudek byl označen za tendenční a jeho účelem bylo Zbytku diskreditovat. MV požádalo soud, aby revidoval usnesení z června 1944, podle něhož se Zbytek ve zkušební době neosvědčil, s odůvodněním, že v době soudního rozhodnutí byl příslušníkem čsl. armády v zahraničí. Na druhé straně ale vedení odboru politického zpravodajství MV rozhodlo nereflektovat dále na Zbytkovy služby a od listopadu mu bylo zastaveno vyplácení platu.²⁷⁾

Dne 20. 10. 1945 požádal tedy Karel Zbytek o „*přerušeni prozatímního služebního poměru a uvolnění od služby u MV se zkrácením výpovědní lhůty.*“²⁸⁾

Po odchodu z MV založil spolu s pražským velkoobchodníkem V. Koehlerem exportní firmu – „*velkoobchod s lučebními výrobky*“ – a ihned požádal o vydání cestovního pasu, protože plánoval obchodní cesty do Paříže a Londýna. Pokus o podnikání ale pravděpodobně nevyšel, protože v průběhu roku 1946 se Zbytek vrátil do Frýdku-Místku, kde začal působit jako učitel angličtiny na gymnáziu.²⁹⁾ Téhož roku se Zbytkovým narodila dcera Karla.

Proslulý Josef Vondráček, za války agent německého Sicherheitsdienstu a údajný agent britské zpravodajské služby SIS, uvedl ve své výpovědi dne 8. 1. 1946 na zemském odboru bezpečnosti II. v Praze, že Zbytek je „*velmi starý agent IS, který byl za své mimořádné služby pro IS za války vyznamenán stříbrnou hvězdičkou s korunkou.*“³⁰⁾ V roce 1946 měl Zbytek se SIS podle Vondráčka spolupracovat pouze příležitostně. Tato pozoruhodná tvrzení o válečné spolupráci K. Zbytky se SIS jsou však znehodnocena zdrojem, neboť Vondrá-

²⁶⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Dotazník MNO 1945.

²⁷⁾ Tamtéž.

²⁸⁾ Tamtéž.

²⁹⁾ SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

³⁰⁾ AMV, sign. 302-90-1/70, sign. S-292-1.

ček podal po válce čsl. úřadům při výsleších množství nepravdivých a fantastických informací.

Dne 16. 6. 1948 odletěl Karel Zbytek do Anglie jako konferenciér a tlumočnický výpravný Pěveckého sdružení moravských učitelů. V závěru pobytu se odmítl vrátit do Československa. Svůj názor na politické poměry v ČSR ostře vyjádřil i veřejně v rozhovoru pro BBC vysílaném dne 29. 6. 1948 a rovněž v prohlášení pro Associated Press, v němž potvrdil zprávy o teroru komunistů v ČSR. Následně bylo v ČSR na K. Zbytku podáno trestní oznámení pro zločin dle § 2 zákona č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky.³¹⁾

V. Druhá emigrace

Aktivity Karla Zbytky během prvních šesti měsíců emigrace nejsou známy, první konkrétní a současně klíčovou skutečností je jeho přijetí k tehdy čerstvě založenému CIO (Czechoslovak Intelligence Office – Československý zpravodajský úřad) dne 1. 2. 1949. CIO byl zpočátku partnerem, později součástí britské zpravodajské služby SIS. Založili jej čsl. poúnoroví emigranti gen. Sergej Ingr, plk. Karel Procházka, mjr. Vrdlovec a dr. Karel Zavadil spolu s britskými partnery ze SIS.³²⁾ Šlo vlastně o navázání na vysoce oceňovanou činnost zpravodajské skupiny generála Františka Moravce³³⁾ v Anglii během druhé světové války. Zakladatelé CIO znali Zbytky právě z války a jeho tehdejší činnost především v Polsku pro ně byla jistě dostatečným doporučením. Zbytek byl následujících více než osm let zaměstnán jako vedoucí administrativního oddělení a jako příležitostný překladatel na ústředí CIO v Londýně pod krycím jménem FROST.³⁴⁾

O počátečním rozsahu práce a struktuře CIO nemáme k dispozici mnoho informací. Více budeme vědět o podobě CIO až z období kolem roku 1956, a to pouze díky LIGHTOVI.

³¹⁾ AMV, sign. Z-7-22/89, sign. 305-172-5, s. 1–4.

³²⁾ Secret Intelligence Service (SIS), známa též jako MI-6 (Military Intelligence, Department 6), britská zpravodajská služba existující od r. 1911 do současnosti.

³³⁾ František Moravec (1895–?), řídil vojenské zpravodajství čsl. armády před II. světovou válkou, 14. 3. 1939 unikl se skupinou důstojníků do Velké Británie, kde se dal k dispozici čsl. zahraničnímu odboji. Do r. 1945 řídil vojenskou zpravodajskou složku MNO čsl. exilové vlády a výsledky práce jeho složky byly vládami Spojenců vysoce hodnoceny. V letech 1945–1948 odsunut v armádě na podřadné místo, po propuštění z armády v březnu 1948 emigroval a začal zpravodajsky pracovat proti komunistickému režimu v ČSR.

³⁴⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Memorandum, 13. 7. 1957, I. S-MV, 5. odb., 1. odd.

CIO tehdy měl poměrně rozvětvenou organizaci s centrálou v Londýně a rezidenturami v Bruselu, Kodani, Curychu, Vídni, Hamburku, Düsseldorfu, Bejrútu, Paříži a skupinou ve Washingtonu. Rezidentury mimo Velkou Británii byly obsazeny kádrovými příslušníky CIO, československými emigranty – vesměs bývalými důstojníky čsl. armády.

Struktura CIO doznala v průběhu roku 1956 změny – rezidentura v Hamburku byla paralyzována čs. bezpečností (7 z 15 agentů v síti bylo zatčeno). Rezidentura v Paříži byla převzata francouzskou zpravodajskou službou a skupina ve Washingtonu byla nadále na centrále nezávislá.

Rezidenti řídili v zemích svého působení agenturu složenou z čsl. emigrantů a cizích státních příslušníků. Kritériem zájmu CIO byly především živé kontakty těchto agentů s občany ČSR legálně vyjíždějícími ve složitém období padesátých let z ČSR na Západ. Tyto styky měly nejrůznější charakter, především z oblastí obchodu, vědy a sportu. Účelem navazování kontaktů bylo vytypování vhodných osob k využití jako agentů CIO v ČSR. Od těchto vytypovaných osob byly během rozhovorů se zahraničními agenty CIO získávány informace a nakonec byla vhodným jednotlivcům otevřeně nabídnuta spolupráce pro britskou tajnou službu. Jednalo se zpravidla o sportovce, vědce a obchodníky, současně členy KSČ. Mnozí z nich byli pouze formálními členy strany a souhlasili se spoluprací pro CIO z ideových důvodů.³⁵⁾

Dne 16. 12. 1950 byla Marie Zbytková s dcerou Karlou (obě do té doby žijící ve Frýdku-Místku) převedeny vyslanou agentkou SIS z ČSR přes státní hranici do Rakouska a potom odeslány za Karlem Zbytkem do Anglie. O konkrétním průběhu této akce nejsou k dispozici přímé informace. Úkryt agentce, vyslané pro Marii Zbytkovou, poskytla Jarmila Sýsová, která Zbytka znala a byla ve spojení s ilegální skupinou vedenou Bohumírem Míčkem, poštovním úředníkem z Frýdku-Místku, který se rovněž znal se Zbytkem z poválečné doby. Sýsová i Míček byli se Zbytkem i po roce 1948 v písemném styku přes krycí adresy v Anglii.³⁶⁾

V této souvislosti je možno uvést zajímavý dopis z dubna 1951, ve kterém Zbytek Míčka písemně požádal o pomoc. Dopis z ČSSR odeslal úředník britského velvyslanectví v Praze:

³⁵⁾ Tamtéž: Zpráva o proniknutí čsl. politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby „Čsl. rozvědný úřad“ CIO, 22. 8. 1957, nesignováno.

³⁶⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. 887954 MV: osobní sv. agenta krycí jméno Josef KODÝTEK.

„Drahý Bohumíre,

děkujeme za listek k Novému roku a nezlob se, že jsme dosud nepsali. Máme teď více práce a starostí, nežli kdysi za blahých časů, kdy jsme se skoro denně scházivali v Římských lázních. Mama je trochu churavá, ale malá zato prospívá znamenitě na těle i na duchu. Už se učí zdejší nářečí a zakrátko budeme mít co dělat, aby nezapomněla ‚po našem‘. Doufáme, že se dovíme, jak se Tobě daří a rodině – když ne přímo, tak od Čestmíra, to je náš bratránek a pojede brzy do Beskyd na odpočinek i na zotavení. Staví se u Tebe na poště v Místku a kdyby snad potřeboval přechodně oddech či jinou radu, ujmi se ho prosím Tě. Děkuji předem. Těšíme se na zprávy a pěkně pozdravujeme.

WALNEROVI³⁷⁾

WALNER bylo jedním z krycích jmen K. Zbytka, které používal na počátku války a bylo Míčkově známé. ČESTMÍR, který se Míčkově představil jako Stanislav STUDENÝ (vlastním jménem Jaroslav H.), byl původně skutečně radiotelegrafistou spolupracujícím s SIS. Ovšem již před příchodem k Míčkově byl STUDENÝ Státní bezpečností zatčen a získán ke zpravodajské radiohře I. sektoru (kontrarozvědka) velitelství StB proti SIS s krycím názvem ŠACHOVÁ HRA. Bohumír Míček byl v roce 1952 za ukrývání a pomoc poskytnutou STUDENÉMU odsouzen za velezradu a špionáž k trestu smrti, změněnému na doživotí. Jeden spoluobviněný byl odsouzen rovněž k trestu doživotního vězení a 16 dalších osob k vesměs dlouholetým trestům odnětí svobody v celkové délce 140 a půl roku odnětí svobody.³⁸⁾

Uvedený případ ukazuje i na jinou činnost Karla Zbytka, než bylo vedení administrativy v londýnské centrále CIO. Každopádně ovšem tato akce nedopadla pro Zbytka úspěšně a svoji pozici jako operativní pracovník jistě neupevnil.

V roce 1953 získal Karel Zbytek britskou státní příslušnost a pozměnil si křestní jméno na Charles. Od jara 1954 žil pak s rodinou ve vlastním domě v Putney, Hotham Road 13, S. W. 15.³⁹⁾

Lze říci, že až do 5. 5. 1956 se jeví Zbytkova životní dráha jako cesta dobrodružně založeného, schopného a svobodomyšlného muže, cesta sice poněkud krkolomná, ale až na stín v roce 1938 čestná.

³⁷⁾ AMV, sign. 210/0137-3: „ŠACHOVÁ HRA – B. Míček a spol.“

³⁸⁾ AMV, sign. H-622: sv. „ŠACHOVÁ HRA“.

³⁹⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Stručný životopis, 10. 6. 1958, nesignováno.

Dne 5. 5. 1956 Karel Zbytek tuto životní cestu radikálně popřel. Toho dne totiž vhodil do poštovní schránky bytu vojenského přidělence čsl. velvyslanectví v Londýně plk. Oldřicha Příbyla obálku s nabídkou zpravodajské spolupráce. Mimoto obsahovala obálka i historii činnosti dr. Potočka – agenta CIO.⁴⁰⁾

VI. První období spolupráce: 1956–1957

Josef Frolík líčí dění na ambasádě po otevření Zbytkova dopisu velmi barvitě a podrobně, uvádí například i značku koňaku, který plk. Příbyl při otevírání pošty toho rána pil. Vycházíme-li ale z dochovaných archivních materiálů, můžeme průběh toho dne potvrdit jen v několika hlavních bodech.

Zbytek skutečně předal nabídku ke spolupráci vojenskému přidělenci velvyslanectví ČSR v Londýně plk. Oldřichu Příbylovi, současně rezidentovi zpravodajské správy generálního štábu (ZS GŠ) ČSLA.⁴¹⁾ Činnost rezidentury ZS GŠ v Londýně nedosahovala zdaleka úrovně činnosti rezidentury rozvědky Ministerstva vnitra ČSR. Zřejmě především z toho důvodu byla Zbytkova nabídka předána rezidentuře I. správy MV, lokalizované rovněž v rámci velvyslanectví ČSR v Londýně.

Informace se skutečně týkala činnosti dr. Potočka a byla natolik podrobná, že umožňovala „realizaci“ (tj. zatčení) jak jeho, tak i několika dalších spolupracovníků prakticky okamžitě. Zbytkovi se přitom na dlouhý čas podařilo dokonale utajit svoji totožnost i svůj vztah ke zdroji informací, tedy CIO.⁴²⁾

Zbytkův dopis byl předán plk. Příbylem orgánům rezidentury I. správy MV v Londýně. Jejím vedoucím byl tehdy starší referent 5. odboru I. správy MV npor. Václav Louda (krycím jménem LINHART).⁴³⁾ Jeho podřízený, npor. Jan

⁴⁰⁾ Tamtéž: Memorandum, nedatováno, nesignováno.

⁴¹⁾ Oldřich Příbyl (1924). Od 28. 11. 1952 příslušník čsl. armády – ZS GŠ, zařazen na odd. pro zahraniční styky. Ve funkci vojenského přidělence v Londýně byl s propůjčenou hodností plk. zařazen od r. 1953 do září 1958, kdy byl vzhledem k dlouhodobému pobytu v zahraničí a dekonspiraci svého poslání odvolán. Za činnost v zahraničí byl vyznamenán řádem Rudé hvězdy. V roce 1970 byl v hodnosti plk. pro své postoje v roce 1968 propuštěn z armády a vyloučen z KSČ.

⁴²⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Memorandum, 13. 7. 1957, I. S-MV, 5. odb., 1. odd., nesignováno.

⁴³⁾ Václav Louda (1926), na I. správě užíval krycí jméno LINHART. Původní povolání zedník, od konce r. 1945 úředník Rudého práva, později zástupce ředitele a vedoucí administrace. 1952 přijat k MNB – správa ZPR (od r. 1953 I. S-FMV). V letech 1954–1957 v hodnosti kpt. ustanoven rezidentem I. S-MV v Londýně, současně ná-

Mrázek (krycí jméno PTÁČEK),⁴⁴⁾ se stal prvním řídicím orgánem nového agenta, což v praxi znamenalo, že byl po následující dva roky jediným pracovníkem rezidentury, který byl s novým agentem v osobním styku, ačkoliv zpočátku LIGHTOVU totožnost neznal.

V pozdějších souhrnných vyhodnoceních spolupráce s agentem LIGHTEM je uvedeno, že k „vázání“ (tedy v tomto případě i k vůbec první schůzce) došlo dne 29. 5. 1956. Od předání Zbytkova dopisu čsl. bezpečnostním úřadům do této schůzky uplynulo pouze 24 dní. Bylo to ovšem „vázání“ pro I. správu MV nestandardní, protože podmínky spolupráce si stanovil agent: z obav o svoji bezpečnost odmítl sdělit svoji identitu a odmítl plnit úkoly podle zadání, protože – jak argumentoval – sám znal nejlépe své zpravodajské možnosti. Předávané informace byly ale natolik hodnotné, že vedení I. správy MV na tato omezení přistoupilo. Bližší informace o konkrétním průběhu úvodní schůzky se z dnes ověřitelných zdrojů nepodařilo zjistit.⁴⁵⁾

Z období prvního roku spolupráce, tedy od května 1956 do června 1957, se nedochovala hlášení, popisující konkrétní průběh jednotlivých schůzek, ty jsou zmíněny pouze v souhrnných hlášeních. Podle nich se npor. Mrázek scházel s LIGHTEM na území Londýna, a to za velmi přísných bezpečnostních opatření, pečlivě dodržovaných oběma stranami. Forma těchto opatření nicméně nepřesáhla tehdejší standard.

Schůzky byly domlouvány dopředu, vždy s několika náhradními termíny. K vyvolání mimořádných schůzek bylo užíváno tradičních signalizačních prostředků, konkrétně mohla být v nutném případě mimořádná schůzka vyvolána například nakreslením znamení „x“ na informační desku u Westminsterské katedrály. Tento signál znamenal pro LIGHTA, který kolem chodil denně do zaměstnání, že schůzka se uskuteční na předem stanoveném místě určitý, předem dohodnutý počet dní od objevení značky.

Npor. Mrázek prováděl před schůzkami mnohahodinové kontroly sledování, většinou za asistence kontrasledovače z rezidentury. Někdy vyjel Mrázek den před schůzkou ve vypůjčeném autě mimo Londýn a objížděl anglický venkov, pozdě večer se pak vrátil do Londýna a vydal se na místo schůzky.

čelník 1. odd. 1. odb. I. S-MV. V roce 1970 přemístěn k II. S-SNB, 1978 uvolněn ze zdravotních důvodů.

⁴⁴⁾ Jan Mrázek (1929), na I. S-MV užíval krycí jméno PTÁČEK. Původní povolání mědikovec, vstup k MV 1. 9. 1953, 5. odb. I. S-MV, v hodnosti npor. 1955–1958 rezidentura I. správy Londýn, znovu 1960–1964, v roce 1974 odchod z MV ze zdravotních důvodů v hodnosti pplk.

⁴⁵⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Memorandum, nedatováno, nesignováno.

Shodou náhod mohla být slibně se rozvíjející akce narušena, a to ze zcela nečekané strany. Dne 22. 11. 1956 byl totiž II. správou MV (tj. kontrarozvědkou StB) bez vědomí I. správy MV vyslán do Rakouska agent Zdeněk S., krycím jménem Josef KODÝTEK, s úkolem napojit se na Karla Zbytka, kterého osobně dobře znal z Frýdku-Místku. Tento záměr příslušníků II. správy MV měl své kořeny v poznatcích zjištěných v roce 1952 při likvidaci již zmíněné skupiny Bohumíra Míčka ve Frýdku-Místku. II. správa MV ovšem neměla tušení o probíhající akci LIGHT. KODÝTKOVI se podařilo o svém pobytu v Rakousku informovat Karla Zbytka, který mu pak zasílal do Vídně na přilepšenou finanční podporu. I. správa MV byla o pobytu KODÝTKA detailně informována svým spolupracovníkem na rezidentuře SIS ve Vídni Františkem H., krycím jménem BRANDNER. Josef KODÝTEK byl po svém příchodu do Rakouska vyslýchán a prověřován na rezidentuře SIS ve Vídni, a to běžným způsobem, uplatňovaným u všech uprchlíků z ČSR, který trval několik týdnů. KODÝTEK zprvu vypovídal bez obtíží. Když byl ale dotazován orgány SIS, zda nebyl ze strany StB činěn pokus o jeho získání ke spolupráci, začal mluvit zmateně a vzbudil svým chováním podezření. Uvedený pokus II. správy MV o zpravodajské napojení na K. Zbytka se tedy nakonec nepodařil. Náčelník I. správy MV J. Miller intervenoval po zjištění této události v srpnu 1957 u ministra Rudolfa Baráka, aby byly z II. správy všechny materiály k případu předány I. správě a aby II. správě nebyly nadále poskytovány žádné informace související s osobou Karla Zbytka. Josef KODÝTEK žil potom nějaký čas ve Francii a Rakousku, odkud byl v roce 1960 přes odpor I. správy MV stažen zpět do ČSR. Podle I. správy MV to muselo posílit podezření SIS, že KODÝTKŮV příchod do Rakouska byl pokusem StB o „podstavení“ agenta do prostředí SIS.⁴⁶⁾

Podrobnější informace se dochovaly k dalšímu období spolupráce, a to od června 1957 do počátku roku 1959.

Během schůzky dne 3. 6. 1957 předal LIGHT Mrázkovi ofotografované dokumenty CIO, které ale pro malé zkušenosti LIGHTA s fotografováním nebyly vůbec upotřebitelné. Mrázkem mu bylo vyplaceno 300 Lstg.⁴⁷⁾

Na další dohodnutou schůzku dne 6. 6. 1957 LIGHT nepřišel, jako důvod uvedl, že neměl k předání žádný nový materiál.

⁴⁶⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. 887954 MV: osobní sv. agenta krycí jméno Josef KODÝTEK, dále archiv I. S-FMV, objektový sv. „Pobočka britské speciální služby v Rakousku“.

⁴⁷⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT: Záznam LIGHT, 18. 6. 1957, PTÁČEK.

Na následující schůzku 14. 6. 1957, která se konala v londýnském parku Tooting Bac Common, vyrazil npor. Mrázek brzy ráno. Vypůjčil si auto Morris Minor a odjel do západní Anglie, odkud se vrátil ve 21:00 hod. Auto zaparkoval čtyři míle od místa schůzky, na něž dojel dílem hromadnou dopravou a dílem došel pěšky. Schůzka proběhla od 22:15 do 23:00 hod., vlastní místo schůzky bylo pro vyloučení náhodného odposlouchávání vzdáleno od křoví a stromů. LIGHT tentokrát opět nepřinesl žádné písemné materiály. Bylo mu tlumočeno srdečné poděkování od „šéfa čs. zvláštní služby“ za dosavadní práci a zejména za poslední informace o síti CIO v Evropě. „*LIGHT děkoval za poděkování od šéfa čs. zvláštní služby a požádal mne, abych vyřídil svému ‚Bossovi‘ jeho pozdravy a obdiv nad dobrou prací čs. zvl. služby.*“ Mrázek současně odevzdal LIGHTOVI 1000 Lstg, zdůraznil, že plně souhlasí s LIGHTEM stanovenou finanční protihodnotou za předané informace, ale přesto by se mu čs. zvláštní služba ráda odměnila otevřením účtu v jeho prospěch u některé světové banky například ve Švýcarsku. Agent opět odmítl sdělit svoji totožnost a argumentoval osobními důvody, nikoliv nedůvěrou. Ústně předal několik informací – rezidentury CIO ve Francii a USA již nemají spojení s ústředím CIO a spolupracují s francouzskou, respektive americkou zpravodajskou službou. Během pobytu v Londýně měl být kontaktován agentem CIO (čs. vědcem – emigrantem) dr. Procházka, delegát lékařské konference, který údajně jakoukoliv spolupráci odmítl, a prof. Jaroslav Heyrovský, jehož kontakt se údajně naprosto nezdařil, protože Heyrovský naopak začal agenta přemlouvat k návratu do ČSR. Mrázek LIGHTA ještě seznámil s manipulací s fotoaparátem Leica a předal mu filmy k fotografování dokumentů. Další schůzka byla dohodnuta na 17. 6. 1957.

Také na tuto schůzku se Mrázek důkladně připravil. Odjel 15. 6. vypůjčeným automobilem mimo Londýn a vrátil se až v den konání schůzky ve 21:00 hod. Na schůzce v Claphan Common předal LIGHT memoranda CIO, jejichž obsahem byly charakteristiky čsl. obchodních delegátů v Africe, dále poznatky CIO o posádkách Čs. aerolinií a dále podrobnou zprávu o zavázání čsl. občana ing. Jana Nováka ve Velké Británii ke spolupráci s CIO, včetně charakteristiky příslušníka CIO, který Nováka rozpracovává. Hned druhého dne se uskutečnila další schůzka v Snadshworth Common.

Na některé z těchto schůzek předal LIGHT Mrázkovi informaci o spolupráci v Praze působícího egyptského diplomata M. A. Hamdiho s rezidenturou CIO ve Vídni. Vídeňská rezidentura byla hodnocena ústředím CIO jako velmi produktivní. Podle zjištění I. správy MV byl jejím vedoucím do srpna 1957 pod krycími jmény HARRY nebo BERGMANN bývalý čsl. důstojník Jan Matátko, legalizovaný ve Vídni jako obchodník. Po Matátkovi nastoupil jako rezident ve Vídni bývalý přednosta úřadovny StB v Čechách Jaroslav Prosser, kry-

cí jméno John PRENDER nebo KRÁL, legalizován jako obchodní zástupce britského chemického podniku Ames Ltd. a H. S. D. Heakin.⁴⁸⁾

Na schůzce dne 15. 7. 1957 předal LIGHT informaci o agentu CIO, zemřelém akademiku plk. dr. Bedrnovi z lékařské vojenské fakulty v Hradci Králové a o jeho nástupci ve funkci dr. Polákovi, který ke spolupráci s CIO – prý ze strachu – nepřistoupil. Dále předal krycí jména agentů a řídicích orgánů CIO, která byla ale již známa z dříve předaných materiálů. Poslední poskytnutou informací byly údaje o nadcházející reorganizaci CIO.⁴⁹⁾

Náčelník I. správy MV plk. J. Miller předal dne 10. 7. 1957 ministru vnitra Rudolfu Barákovi informaci „Činnost protičeskoslovenské sekce britské zpravodajské služby“. Konstatuje se v ní, že do té doby byly k neutralizaci sítě CIO provedeny tyto kroky:

- Byla „realizována“ (tj. zatčena) skupina „Potoček a spol.“ a sedm agentů ze sítě rezidentury CIO Hamburk, která tím byla pravděpodobně trvale rozbita.
- U vídeňské rezidentury CIO bylo provedeno jedno zatčení a další bylo v Praze připravováno (diplomat M. A. Hamdi).
- Ze sítě CIO bylo v ČSR identifikováno 50 agentů, kterým byl znemožněn výjezd za hranice. Všechny realizace byly provedeny údajně velmi citlivě, aby nebyl prozrazen zdroj informací.⁵⁰⁾

Z postupně předaných zpráv byla k datu 22. 8. 1957 vypracována I. správou MV další, mnohem podrobnější sedmnáctistránková „Zpráva o proniknutí československé politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby ‚Československý rozvědný úřad‘, Czechoslovak Intelligence Office – CIO“. Zpráva byla předána ministru Barákovi k informaci politbyra ÚV KSČ a sumarizovala informace o CIO a znalost jeho struktury k 1. 8. 1957.

Ve zprávě jsou uvedeny poznatky o centrále a aparátu CIO na území Velké Británie, rezidentury CIO ve státech Evropy a pro oblast Blízkého a Středního Východu, o agenturní síti CIO na území Československa a v čs. institucích, o metodách a praxi CIO a o kritériích CIO při hodnocení typů vhodných k získání ke spolupráci.

⁴⁸⁾ Archiv I. S-FMV, objektový sv. „Pobočka britské speciální služby v Rakousku“.

⁴⁹⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT.

⁵⁰⁾ Tamtéž: Zpráva o proniknutí čsl. politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby „Československý rozvědný úřad“ CIO, 22. 8. 1957, nesignováno.

CIO byla podle této zprávy podřízenou sítí zpravodajské služby britského Ministerstva zahraničních věcí. Bezpečnostní složka CIO (Security Section) byla mimoto ve spojení s kontrarozvědkou MI-5, podléhající britskému Ministerstvu války. Sídlem CIO byl Londýn, 64 Victoria Street S. W. 1, šéfem CIO pak byl plk. J. Procházka, který jako jediný měl být v osobním styku s britskou centrálou SIS, a to i přímým telefonickým spojením. Plk. Procházka kromě řízení CIO i sám operativně pracoval.⁵¹⁾

Centrála CIO v Londýně byla kromě vedení rozdělena na tři oddělení: operační (vedoucí Josef Süsler, zajišťování spojení s agenty a rezidenturami v zahraničí, evidence čsl. občanů při cestách v zahraničí), bezpečnostní (vedoucí mjr. Karel Vrdlovec, kontrarozvědná činnost ve spojení s britskou MI-5) a administrativní oddělení (Karel Zbytek).

V CIO působilo 10 kádrových příslušníků v centrále, v samotné Velké Británii existovala síť 120 agentů, z nichž osm přijíždělo z ČSR. Na rezidenturách v zahraničí působilo 12 kádrových příslušníků CIO a 99 agentů, z nichž 41 přijíždělo z ČSR.

Rozsah práce CIO v roce 1956: celkem 310 „otypovaných“ čsl. občanů. Z nich bylo zpravodajsky kontaktováno 66 osob, a to především v Anglii, Belgii, Dánsku, Švýcarsku, Rakousku, Spolkové republice Německo, Francii, Švédsku, Libanonu, Sýrii, Egyptě a Pákistánu. 33 kontaktů bylo zakončeno přímým návrhem na zpravodajskou spolupráci.

Díky LIGHTOVĚ zprávě znala nyní Státní bezpečnost identitu 54 agentů britské tajné služby v Československu a čsl. institucích v zahraničí a sítě 180 osob pomocné agentury v zahraničí.⁵²⁾

Získané informace předávala I. správa MV dalším operativním a posléze i vyšetřovacím složkám StB.

Reakcí Ministerstva vnitra na první předanou informaci bylo zatčení JUDr. Josefa Potočka (ředitele První české zajišťovny [sic] v Praze) dne 14. 7. 1956 a překladatele JUDr. Václava Kvíčery dne 18. 7. 1956. Dalšími zatčenými pak byli Potočkovi údajní zpravodajští spolupracovníci JUDr. Josef Ticháček a Jan Macho. O zatýkání byl 17. 7. 1956 náměstkem ministra vnitra plk. Josefem Kudrnou informován předseda vlády Viliam Široký.

Zatčení předcházelo tzv. operativní rozpracování uvedených osob, zahájené 11. 7. 1956 na 2. oddělení 3. odboru IV. správy MV (ekonomická kontrarozvědka) pod krycím názvem akce POJISTKA. Součinnostní plán IV. a I. správy

⁵¹⁾ Tamtéž.

⁵²⁾ Tamtéž.

MV již ze dne 27. 6. 1956 nám umožňuje udělat si představu, jak obsažné byly informace předané čsl. rozvědce agentem LIGHTEM o činnosti JUDr. Potočka a jeho spolupracovníků: I. správou MV byly prostřednictvím agenta „K“⁵³⁾ získány závažné státněbezpečnostní poznatky o spolupráci ředitele První české zajišťovny dr. Josefa Potočka s anglickou rozvědkou. Část materiálů předal agent „K“ Ministerstvu vnitra v angličtině.

Ke spolupráci s SIS byl Potoček získán v červnu 1953 v Londýně a při dalších cestách do zahraničí předal SIS zprávy o finančních záležitostech ČSR, podrobnosti návrhů čsl. delegace na jednání o uzavření obchodní dohody s Anglií v r. 1954, údaje o čsl. nabídce na stavbu zbrojních továren v Indii, zprávu o dodávkách zbraní a střeliva do Egypta, údaje o výrobě nové „jedovaté kouřové směsi“ (tj. bojového plynu), o konstrukci nového podstavce pro kulometry, nového vzoru automatické pušky a zbraně pro tank T-34 a zprávu o postupu čsl. delegace při obchodním jednání s Anglií v březnu 1956. Na poslední schůzce dne 13. 5. 1956 v Paříži předal CIO závažné přísně tajné strategické materiály o zasedání smíšené podkomise Varšavské smlouvy, které se konalo 5.–18. 4. 1956 v Praze. Konkrétně se jednalo o seznam strojů pro standardizaci vojenské výroby států Varšavské smlouvy.

Potočkovým vědomým spolupracovníkem byl Václav Kvíčera, nevědomými spolupracovníky pak odborný ředitel Ministerstva financí Antonín Braidl, zaměstnanec Ministerstva lehkého průmyslu dr. Josef Ticháček, profesor VŠE Jan Janáček, zaměstnanec První české zajišťovny Zdeněk Pešek a náměstek ministra financí Bohumil Válek. Návrh na opatření zněl: Soustředit dosažitelný materiál k uvedeným osobám – provede IV. správa MV, obstatit telefonní linky uvedených osob – provede IV. správa, prozkoumat možnosti zavedení odposlechu Potočka a Kvíčery – provedou IV. a IX. správa MV (správa operativní techniky), obstatit poštu uvedených osob – provede IV. správa MV, zařídit na odboru pasové kontroly Ruzyň hlášení příjezdu Potočka do ČSR – provede IV. správa, tajně zatknout Kvíčera dva až tři dny před návratem Potočka do ČSR z důvodu legalizace zpravodajských poznatků na Potočka (pro možné ohrožení návratu Potočka do ČSR změněno na návrh Kvíčerova zatčení ve stejný den), provést tajné zatčení Potočka krátce před cestou do Rakouska, na kterou má jet krátce po návratu ze současné cesty ve Skandinávii.

Uvedená opatření a následná zatčení byla s malými změnami provedena. Dr. Potoček ve vazbě vypověděl, že se v letech 1950–1951 sešel v Londýně se

⁵³⁾ „K“ – pravděpodobně iniciála krycího jména KISMET, které bylo zpočátku LIGHTOVI I. správou MV přiděleno. Důvody a doba změny krycího jména nebyly zjištěny.

spoluzákem Josefem Kosinou, bývalým sociálním demokratem a hlasatelem BBC. Dohodli se na předávání zpráv, což fungovalo do roku 1953. Mělo jít spíše o obecně politické situační informace. V r. 1953 seznámil Kosina Potočka s FROSTEM (krycí jméno K. Zbytka) a Novákem, kterými byl získán pro SIS. Dostal krycí adresy do Londýna, na něž při výjezdech do zahraničí posílal dopisy – výzvy ke schůzkám, nebo i zprávy pod jmény NORMAN, NEWMAN, REHOR, ŘEHOR. Použití posledního krycího jména mělo být pro Potočka varováním, že je prozrazen. Dále dostal tajnopisný „karbon papír“ pro případ nutných sdělení s pokyny pro psaní tajnopisem. S FROSTEM a Novákem dohodl Potoček i vybudování mrtvé schránky v ČSR a smluvil heslo pro agenta, který by eventuálně přišel do ČSR (tato cesta nebyla nakonec využita).

Kvíčera byl získán Potočkem v roce 1955 a poté mu začal předávat závažné zprávy z vojenské problematiky a zbrojního průmyslu. Mimo již LIGHTEM avizované položky šlo zejména o následující informace: 20–30 příruček pro použití sovětských zbraní (kulomet Degtjarev, nosič pum, balistické tabulky apod.), zpráva z průběhu čsl.-jugoslávských jednání o zbrojním zařízení, zpráva o připravované licenční výrobě tanku T-54 v ČKD Sokolovo, zpráva o výstavbě podzemní zbrojovky v Dubnici nad Váhom se stanoviskem sovětských expertů, zpráva o výsledcích zkoušek čsl. děla v SSSR, zpráva o novém typu leteckého zaměřovače, zpráva o speciálním přípravku – „mechanické ruce“ pro výrobu dělových nábojnic, zpráva o programu vlašimské zbrojovky HORA s konkrétními údaji o čsl. dodávkách střeliva do Egypta, zpráva o přípravách k výrobě atomových zbraní v ČSR dle sovětské dokumentace i s místním termínem.

Dr. Potoček sám předával zprávy pro BBC o čsl. opozici, politických náladách v ČSR, dopisy jménem čsl. opozice adresované zahraničním politikům Eisenhowerovi a Nehruovi o situaci v ČSR, desetibodový dopis požadavků domácího odboje adresovaný prezidentu ČSR Zápotockému s požadavky za propuštění politických vězňů, demokratických voleb, sestavení nové vlády apod., dále vtipy a komentáře pro BBC s tématy kult osobnosti a činy čsl. vlády.

Jan Macho předával dr. Potočkovi zprávy z problematiky mrazírenských podniků, o jejich výrobě a technologických postupech a JUDr. Ticháček informace o vojenských objektech, o cvičení Lidových milicí, o geologických průzkumech a nalezištích uranu a zprávy z činnosti Ministerstva vnitřního obchodu. Od nevědomých spolupracovníků byly získávány zprávy informativního charakteru z jejich prostředí, především odborných ministerstev.

Podle žaloby generální prokuratury v Praze pro Nejvyšší soud z 12. 11. 1956 byli JUDr. Josef Potoček, nar. 1906 – bývalý vedoucí ředitel První české zajišťovny v Praze, JUDr. Václav Kvíčera, nar. 1896 – bývalý překladatel n. p. Konstrukta Praha, JUDr. Josef Ticháček, nar. 1908 – bývalý úředník hlavní

správy obchodu klenoty, hodinkami a starožitnostmi v Praze, Jan Macho, nar. 1906 – bývalý úředník Mrazírenského trustu v Praze, Jan Hájek, nar. 1883 – bývalý přednosta tiskového odboru MZV, nyní důchodce – všichni ve vazbě obžalováni z trestného činu vyzvědačství podle § 86/1, 2a, 2c, 3b, 3d, 3e tr. zák. (Potoček), podle § 86/1 a 2a tr. zák. (Kvíčera, Ticháček a Macho), Kvíčera dále podle § 86/3b, 3d tr. zák., všichni pak z trestného činu velezrady podle § 78/1c a 2a tr. zák. Dne 31. 12. 1956 byli Potoček a Kvíčera odsouzeni k trestu smrti, Ticháček k trestu odnětí svobody na 15 let, Macho na 10 let. Další obvinění Hájek a Václav Lojka byli odsouzeni pro jinou tr. činnost na pět, respektive tři a půl roku vězení. Rozsudek nad Josefem Potočkem a Václavem Kvíčerou byl vykonán dne 26. 1. 1957 v Pankrácké věznici v Praze.⁵⁴⁾

Lze říci, že tato první skupina zatčená díky LIGHTOVI, byla skupinou nejvýznamější, a proto i důsledky pro její protagonisty byly nejzávažnější.

Dne 11. 7. 1957 byl LIGHT – Karel Zbytek bezpečně identifikován ve svém bydlišti v Putney svým řídicím orgánem Mrázkem. Způsob, jakým I. správa MV zjistila LIGHTOVU totožnost, není zcela objasněn. Podle Frolíka a nepřímo i ze zdrojů I. správy MV vyplývá, že byly vyhodnoceny Mrázkovy poznatky o LIGHTOVĚ osobě, o jeho chování, zvycích, podle nichž byl vytipován jako důstojník. Poté byly podle podrobného popisu sděleného Mrázkem vybrány v archivech MV fotografie bývalých důstojníků čsl. armády, o kterých bylo známo, že žijí v zahraničí, a nakonec byl Zbytek Mrázkem poznán na jedné z předložených fotografií. V LIGHTOVĚ osobním svazku je ale uvedeno, že hlavním pramenem pro identifikaci byla vlastní písemná charakteristika, kterou předal Mrázkovi při jedné schůzce spolu s charakteristikami ostatních zaměstnanců centrály CIO. Po zjištění bydliště Karla Zbytka počkali Mrázek s ppor. Šimůnkem⁵⁵⁾ na okamžik, kdy Zbytek vyšel na ulici, a mohli potvrdit, že se jedná o totožnou osobu.⁵⁶⁾

Další schůzka s LIGHTEM se uskutečnila dne 5. 8. 1957 v prostoru Wimbledon Common. Na schůzce předal LIGHT informace o čtyřech agentech CIO dosud pracujících v ČSR. Mezi nimi byl ing. Jiří Havelka, zaměstnanec Energetického ústavu v Praze, který měl pracovat pro CIO od 29. 9. 1955 a byl hodnocen jako „top agent“. Dalším byl Jan Mrázek, automobilový závodník a

⁵⁴⁾ AMV, sign. H-236: skupinový operativní sv., krycí jméno POJISTKA.

⁵⁵⁾ Karel Šimůnek (1930), na I. S-MV užíval krycí jméno ŠENER. Původní povolání soustružník, v SNB od 1. 4. 1950, od r. 1952 zařazen v různých funkcích na správě ZPR (od r. 1953 I. S-FMV), v letech 1956–1960 v hodnosti ppor. zařazen na rezidentuře Londýn, 1962–1966 Libanon, 1970–1971 Washington. Do důchodu odešel v r. 1986 v hodnosti plk. ve funkci náčelník 10. odb. I. S-SNB.

⁵⁶⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT.

zaměstnanec Autodružstva v Praze, který měl být získán CIO ke spolupráci v roce 1950, spojení s ním bylo ale po čase ztraceno a navázáno znovu v roce 1957. LIGHT rovněž informoval o agentu CIO Oldřichu Holcovi, zaměstnanci textilky v Trutnově.⁵⁷⁾

Ing. Jiří Havelka, nar. 1904, vědecký pracovník Energetického ústavu v Praze 7, byl dne 25. 2. 1958 zatčen a vzat do vazby. Podle protokolů správy vyšetřování MV přiznal, že v září 1955, kdy byl vyslán Ministerstvem energetiky do Anglie na 12 dnů jako delegát sjezdu mezinárodní organizace elektrárenských svazů UNIPEDE, navštívil svého známého Joe Dorflera v Londýně, který jej seznámil s osobou jménem Sermak. Sermak požádal Havelku o schůzku, která se uskutečnila druhý den v hotelu Strand. Na schůzce Havelka sdělil obecné informace o čsl. energetice a převzal krycí adresu v Londýně. Při dalším výjezdu do Velké Británie (11. 5. 1956) se opět sešel se Sermakem, vyplnil zpravodajské dotazníky a předal mu brožuru o čsl. energetice, připravenou k vydání. K posílání zpráv převzal katalog s některými stranami upravenými k psaní tajnopisem „karbon“, který nepoužil. Přiznal se, že tušil spojení Sermaka se zpravodajskou službou, na svoji obhajobu uvedl, že se domníval, že sděluje jen obecné informace a nevyzradil státní tajemství. Krajský soud v Praze odsoudil Havelku dne 24. 10. 1958 pro spáchání trestného činu vyzvědačství podle §§ 7/2 a 86/2 tr. zák. k 15 letům odnětí svobody.⁵⁸⁾

Jan Mrázek, nar. 1909, automechanik, byl vzat do vazby dne 12. 10. 1959 i se spoluobviněným hudebním skladatelem Rudolfem Juristem, nar. 1911. Oba byli obviněni z trestného činu vyzvědačství podle § 86/3 tr. zák. Vyšetřováním bylo zjištěno, že dva čsl. emigranti mjr. Václav Cukr a Richard Hartman kontaktovali prostřednictvím nejmenovaného agenta SIS v polovině roku 1949 Mrázka (který se znal s Cukrem). Agent jej získal ke spolupráci, předal mu tablety pro psaní tajnopisem a arch „karbon papíru“. Zprávy měl Mrázek k odeslání předávat Juristovi, kterému se měl prokázat heslem. Touto cestou poslal pouze jednu zprávu (ve zprávě informoval, že jeho autodílna dosud nebyla vyvlastněna, a dopis formuloval jako dotaz, zda použil tajnopisu správně). V roce 1957 potkal Cukra na Deutschland Rallye ve Wiesbadenu, kde od něj dostal krycí adresu, na kterou žádnou zprávu neposlal. Dne 8. 3. 1960 odsoudil Krajský soud v Praze Jana Mrázka k pěti letům odnětí svobody, Rudolfa

⁵⁷⁾ Tamtéž: Zpráva o dvou agentech britské rozvědky v ČSR, 2. 9. 1957, zástupce náčelníka I. S-MV mjr. Bohumír Molnár, krycí jméno DRÁBEK.

⁵⁸⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. V-3360 MV: osobní vyšetřovací spis proti ing. Jiřímu Havelkovi.

Jurista pak k šesti letům odnětí svobody a dále oba k propadnutí celého majetku.⁵⁹⁾

Oldřich Holec, nar. 1921, zaměstnanec Texlenu Trutnov, byl dne 20. 1. 1958 zatčen orgány IV. správy MV. Již tři měsíce před zatčením byl ale příslušníky IV. správy MV sledován a byla na něj připravena i tzv. agenturní kombinace: náměstek ředitele Centrotexu (důvěrník MV) měl Holce po poradě vedení pověřit sepsáním jistého pracovního návrhu a určit mu k tomu svoji kancelář, kde měl být ponechán otevřený trezor s „upravenými“ dokumenty o RVHP. Dále mu měl být předán dopis Centrotexu pro podnikového ředitele Texlenu s vymyšleným obsahem. Před odjezdem na plánovanou služební cestu z ČSR pak měla být provedena důkladná kontrola a zadržení. Plánovaná kombinace se nakonec vinou důvěrníka nezdařila. Během následného vyšetřování se nepodařilo vyšetřovatelům správy vyšetřování MV prokázat Holcovi vědomou spoluprací s CIO. V „Protokolu o seznámení obviněného s výsledky vyšetřování“ ze dne 15. 3. 1958 navrhl Holec toto doplnění: *„Pokud je v mých protokolech uvedeno, že jsem věděl, že Bartoň pracuje pro amer. zprav. službu a že jsem o takovouto spolupráci žádán a dále že jsem se k takovéto spolupráci zavázal, nejsou tyto protokoly správné. Je sice pravda, že chtěli podávání zpráv a vůbec neříkali pro koho, a já jsem podávání zpráv hned při první schůzce odmítl. [...] Po přečtení protokolů jsem zjistil, že neodpovídají skutečnosti, protože byl činěn psychologický nátlak. Jiných návrhů na doplnění nemám. Pokud se týká vyšetřování ze dne 20. 1. na 21. 1., byl činěn i fyzický nátlak. Dne 18. březen 1954 Holec Oldřich.“* Přesto byl dne 18. 6. 1958 Holec odsouzen podle § 86/3 tr. zák. – vyzvědačství ke třem letům odnětí svobody.⁶⁰⁾

V průběhu října 1957 předal LIGHT podrobné informace o kontaktech CIO s ing. Otakarem Vojtíškem v červenci 1957 ve Velké Británii a s Janem Poulou, ředitelem PZO Koospol, v dubnu 1957. Oba byli zpravodajsky „vytěženi“, aniž si pravděpodobně byli vědomi kontaktu se zpravodajskou službou. Dále předal i informaci o neúspěšné snaze šéfa CIO plk. Karla Procházky získat ke spolupráci čs. lékaře prof. MUDr. Rudolfa Petra a prof. MUDr. Miroslava Šercla z neurologické kliniky Vojenské lékařské akademie v Hradci Králové na sjezdu neurologů v Bruselu ve dnech 21.–24. 7. 1957. Tato zjištění byla předána I. správou MV ministru Barákovi dne 17. 8. 1957.⁶¹⁾

⁵⁹⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. V-3895 MV: skupinový vyšetřovací spis proti Janu Mrázkovi a spol.

⁶⁰⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. ZV-80 MV: osobní vyšetřovací sv. proti Oldřichu Holcovi, dále a. č. 43091 MV: osobní operativní sv. vedený na Oldřicha Holce.

⁶¹⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT.

V září 1957 předal LIGHT zprávy o kontaktech CIO s ing. Karlem Hůlou, technikem Výzkumného ústavu pro textilní technologii v Liberci, které se měly uskutečnit v prosinci 1956, o kontaktech CIO s trenérem čsl. fotbalového reprezentačního mužstva Antonín Rýgrem, s čsl. tenisovým mužstvem ve Wimbledonu v červnu a červenci 1957, o delegacích čsl. občanů v zahraničí a jejich doprovodu, příslušnicích MV.⁶²⁾

Vzhledem k tomu, že se vedení I. správy MV zdály momentální LIGHTOVY výsledky slabé, navrhl řídicí orgán akce npor. OSVALD dne 13. 9. 1957 vyslat na měsíc k řízení akce do Londýna náčelníka I. správy (!) plk. J. Millera. Na další dvě schůzky s LIGHTEM měl spolu s npor. Mrázkem jít i zástupce rezidenta v Londýně kpt. Zdeněk J., krycí jméno JURAN. Podle tohoto návrhu se zdál vedení I. správy MV způsob Mrázkova vedení příliš pasivní, protože LIGHT nedodával podle zadání bližší informace k již identifikovaným agentům, takže jejich usvědčování bylo pro vyšetřovatele StB velmi obtížné. Ministr vnitra Barák návrh ale neschválil, podle něj byl takový postup příliš radikální a riskantní.⁶³⁾

VII. Rozpuštění CIO a období 1957–1962

SIS pravděpodobně po řadě zatčení usoudila, že zdroj provalu je v CIO, a když se jej nedařilo konkrétně lokalizovat, byl v říjnu 1957 celý CIO rozpuštěn. Jeho zaměstnanci byli nejprve posláni na tříměsíční dovolenou a poté (až na vedoucího Procházku) propuštěni. LIGHT o tom podal zprávu na schůzce dne 8. 10. 1957.⁶⁴⁾

Materiály ústředí zrušeného úřadu byly dne 16. 10. 1957 přestěhovány z budovy ve Francis Street na adresu 51 Broadway Building.

SIS v souvislosti s provalem prověřovala dva nejvíce podezřelé: zaměstnance bezpečnostního oddělení ústředí CIO Ilju K. Hrušáka a samotného Karla Zbytka. LIGHT proto na schůzce dne 2. 11. 1957 navrhl npor. Mrázkovi tříměsíční přerušeni spolupráce z bezpečnostních důvodů. S tímto opatřením bylo ústředí I. správy MV nuceno vyslovit 12. 11. 1957 souhlas. Zájem o pokračování spolupráce ze strany I. správy MV s dosud tak vydatným pramenem

⁶²⁾ Tamtéž: Zpráva od spolupracovníka LIGHTA, 29. 10. 1957, I. S-MV.

⁶³⁾ Tamtéž: Návrh na další postup při řízení spolupracovníka LIGHTA, 13. 9. 1957, I. S-MV, mjr. OSVALD.

⁶⁴⁾ Tamtéž.

informací ovšem trval i za této změněné situace, a to i pro případ, že by LIGHT již v budoucnu nebyl do činnosti CIO zapojen.⁶⁵⁾

Projevem tohoto zájmu byl plán na celodenní schůzku k projednání perspektiv další spolupráce s LIGHTEM v nové situaci v bezpečnějším prostředí ve Francii, kam měl LIGHT na několik dní odjet. Schůzka byla I. správou MV plánována na 18. 12. 1957 v Meux u Paříže. Rezidentura I. správy v Paříži dostala v této věci za úkol prověřit plánované místo schůzky, ovšem z LIGHTOVY cesty do Francie nakonec z neznámých důvodů sešlo a schůzka tohoto druhu se vůbec neuskutečnila.⁶⁶⁾

Ústředí I. správy MV v Praze využilo vynucené tříměsíční přestávky alespoň k zpracování informací získaných od LIGHTA již v minulosti a k jejich postoupení zainteresovaným součástem MV. Jednalo se o následující informace:

Vedoucím čl. emigrační výzvědné skupiny v USA je mjr. Karol Kukuča, adresa 2609 S. Walter Reed Drive, Arlington 6 Va., USA. Informace o „vytěžení“ čl. občanů, kteří vyjeli v roce 1957 do Velké Británie. Jednalo se o Jana Müllera, který se ve Velké Británii, kde byl na návštěvě dcery, setkal s gen. MIROSLAVEM,⁶⁷⁾ aby mu předal vzkazy od příbuzných. MIROSLAV jej „vytěžil“ bez jeho vědomí a zprávy předal SIS. Čsl. tenisoví reprezentanti Antonín Zedníček, Jiří Javorský a Věra Pužejová se v červnu a červenci 1957 setkali s nezjištěnými čl. emigranty, kteří je otypovali a navrhli SIS zprostředkovat jejich kontaktování při příštím výjezdu do zahraničí. Informace o činnosti Karla Kasala a jeho manželky po příjezdu z ČSR do Velké Británie. Informace o činnosti čl. usedlíků v Maroku a o zájmu SIS o židovské vědce z ČSR. Poznatky o činnosti agenta CIO, prezidenta čl. obchodní komory dr. ing. Františka Adámka, zájem CIO o ing. Tomáška, informace o činnosti skupiny SIS na Slovensku, známé pod krycím jménem ENTERPRISE, o Miloslavu Šťovíčkovi – krycím jménem TIGER – a jeho schůzce s rezidentem CIO v Kodani Tomášem Vybíralem, o rozpracování Jaroslava Mařhy, ředitele obchodní skupiny ve Skloexportu, poznatky CIO o Jiřině Freundové, Jaroslavu Pátkovi, Václavu Špičkoví a Jaroslavu Stříbrném, kteří často vyjížděli na Západ a byli vytypováni k závázání do služeb CIO.⁶⁸⁾

⁶⁵⁾ Tamtéž.

⁶⁶⁾ Tamtéž.

⁶⁷⁾ Bedřich Neumann (1891–1964), krycí jméno MIROSLAV. Od r. 1922 na MNO, v letech 1940–1945 v Anglii a Francii, v r. 1948 zběhl do Anglie.

⁶⁸⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT. Návrh na další postup při řízení spolupracovníka LIGHTA, 13. 9. 1957, I. S-MV, mjr. OSVALD.

K 22. 4. 1958 bylo na základě LIGHTOVÝCH zpráv zatčeno 22 osob. Jejich tzv. operativní rozpracování prováděly: II., IV. a V. správa MV (problematika dopravy).

První schůzka po tříměsíční přestávce se uskutečnila dne 14. 4. 1958. LIGHT na ní předal Mrázkovi informace o situaci bývalé CIO i o své vlastní. LIGHT potvrdil, že on a Hrušák jsou nejvíce podezříváni z provalu. LIGHT si v lednu 1958 zakoupil hotel ve Westbourne Gardens – Folkestone. O nově zřizovaném „československém“ oddělení v SIS nebylo LIGHTOVI nic známo. Zajímavou novinkou bylo ale pro Mrázka probíhající jednání SIS se Zbytkem o možnosti využití jeho hotelu ve Folkestone jako utajeného školicího střediska vojáků a pracovníků SIS.⁶⁹⁾

Další schůzka proběhla podle plánu dne 17. 4. 1958 v Doveru. Nejprve byl navázán vizuální kontakt před městskou radnicí, vlastní schůzka pak proběhla na nábřeží. Rovněž v Doveru se uskutečnily i další schůzky ve dnech 28. 4. a 21. 5. 1958, kdy LIGHT předal Mrázkovi Memorandum se svým životopisem a oficiálně v něm přiznal svoji identitu (takřka rok poté, co ji rozvědka zjistila sama).⁷⁰⁾

Ve Folkestone (tedy v místě LIGHTOVA bydliště) se dne 26. 5. 1958 uskutečnila schůzka, na níž bylo LIGHTOVI předáno 335 Lstg – na předcházející schůzce požadoval další peníze, aby mohl dokončit rekonstrukci hotelu a dotovat své prozatím ztrátové podnikání.⁷¹⁾

Dne 25. 6. 1958 na schůzce v Doveru (která byla náhradní, na řádnou schůzku dohodnutou na 24. 6. se nedostavil) vyslovil LIGHT požadavek na dalších 400 Lstg. Příslušník SIS Harisson LIGHTOVI sdělil souhlasné rozhodnutí SIS o využívání jeho hotelu ve Folkestone SIS, a to od října toho roku. Mrázek v hlášení o schůzce zaznamenal, že Zbytek byl zcela zaujat a zaneprázdněn provozem svého hotelu. Znervózněl, když od Mrázka nedostal peníze, a žádal další s poukazem na nutnost dokončení rekonstrukce hotelu, dovořoval se svých dřívějších zásluh, byl útočný a nespokojený. Jak rozdílný stav oproti období počátků spolupráce. Mrázek si v té době stěžoval i na nedodržování konspirace z LIGHTOVI strany a své dojmy formuloval v jednom ze svých hlášení velmi otevřeně:

„LIGHT je zejména v otázkách spojení nemožně paličatý a přestože normálně souhlasí a vyjadřuje se sám k navrženým místům a časování schůzek, tak tyto dohody zásadně neplní. Otázka peněz ho zaslepuje do té míry, že

⁶⁹⁾ Tamtéž.

⁷⁰⁾ Tamtéž.

⁷¹⁾ Tamtéž.

mnohdy ani neví, co říká, a mám skutečně někdy dojem, že to nemá v hlavě v nejlepším pořádku. Ať mu to člověk říká, jak chce, tak souhlasí a nakonec si jedná podle svého. Jeho hlavním argumentem je, že riskuje pouze on, a nedá si říci, že mluví nesmysly. Pokud je na schůzku připraven a hovoří neb píše o určitých operativních úkolech, tak se jeví jako normální a zkušený rozvědčík. Jakmile mu však několikrát skočím do připravené řeči, tak je z toho zmatek a jenom po velmi trpělivém vytěžování z něho dostanu něco, co má nějaký smysl. Je náladový a někdy nesouhlasí s něčím, co krátce předtím pokládal za samozřejmé. Konečně je pyšný na minulost a někdy až neuvěřitelně cynický k tomu, co se děje kolem. [...] Na celkovou lhostejnost LIGHTA mají myslím také vliv jeho celkem beznadějně rodinné poměry a připadá mi to, že se nutí násilím do všeho, co dnes dělá. Jeho neochota, zaslepenost k penězům, nenávisť k manželce a celková pohodlnost, která má vliv hlavně na otázky konspirace, způsobená pravděpodobně jeho stářím, jsou známky, které je nutné brát v úvahu. Někdy na mne působí jeho chování dojemem, že chce zajistit finančně hlavně dceru, nějak manželku a později se sám uklidit někam do ústraní.⁷²⁾

V červenci byl z Londýna odvolán dosavadní LIGHTŮV řídicí orgán Mrázek a na jeho místo byl povolán kpt. JURAN.

V souvislosti s již dříve předanými informacemi o britských agentech v ČSR vzrůstaly při vyšetřování StB obtíže s jejich usvědčením bez prozrazení cenného zdroje informací. V době od 20. do 25. 9. 1958 měla být proto vyvolána mimořádná schůzka, aby mohl LIGHT dodat podrobnější informace k osobám Hledík, Tuček a Adámek (Hledík byl již zatčen). Schůzka měla být vyvolána následujícím způsobem: na ohlašovací desce ve Westminsterské katedrále se napíše křídou malé „x“. Značka bude pro LIGHTA znamením, že schůzka bude týž den večer v 10 hod. v prostoru parku Clapham Common. Náhradní schůzka se měla uskutečnit druhý den. LIGHT se ovšem nedostavil ani na jeden termín.⁷³⁾

Uvedený „problém“ kontrarozvědky a vyšetřovatelů StB se v případě zmíněného ing. Františka Adámka prokazatelně vyřešit nepodařilo. Bylo proti němu vedeno vyšetřování od 3. 5. do 2. 7. 1960 v tr. věci podle §§ 86 a 245 tr. zák. (vyzvědačství a rozkrádání majetku v soc. vlastnictví). Jako generální ředitel Čsl. textilních závodů, Centrotexu a Čsl. obchodní komory se měl účastnit obchodních transakcí v neprospěch ČSR a provádět machinace při vyúčto-

⁷²⁾ Tamtéž: Dodatek k záznamu LIGHT, nedatováno, PTÁČEK.

⁷³⁾ Tamtéž: Návrh na vyvolání mimořádné schůzky s LIGHTEM, nedatováno, I. S-MV, 5. odb., kpt. PRŮŠEK.

vání zahraničních cest. Podezření se ale nepodařilo prokázat a vyšetřování muselo být dne 30. 12. 1960 odloženo.⁷⁴⁾

V závěru jedné ze schůzek (dne 2. 10. 1958 v Canterbury) zpozorovali příslušníci I. správy v okolí podezřelý pohyb dvou mužů a vyslovili podezření, že se mohlo jednat o britskou kontrarozvědku.

Na domluvenou schůzku dne 22. 10. ani na náhradní termín dne 23. 10. se LIGHT nedostavil, ovšem 10. 11. 1958 proběhla schůzka bez závad. Mrázek předal LIGHTOVI další úkoly s termínem splnění 25. 2. 1959 – dokončit prověření možnosti vrátit se do objektu SIS přes příslušníka SIS Harrissona a dále předat Mrázkovi všechny zbývající vědomosti o CIO.⁷⁵⁾

Vážný problém vidělo vedení I. správy MV v opatření věrohodné „legendy“ pro zdůvodnění zdroje peněz předaných LIGHTOVI během spolupráce. Tuto otázku, opětovně vznášenou Mrázkem, LIGHT stále odbýval s tím, že má pro tento účel připravenou legendu věrohodnou, o níž ale odmítl hovořit.

Poslední známý dohodnutý termín schůzky byl stanoven na 18. 3. 1959. Zda se tato schůzka uskutečnila a kolik se uskutečnilo schůzek dalších, již nevíme.

Podle souhrnných informací I. správy MV z plánu SIS na využití Zbytkova hotelu ve Folkestone nakonec sešlo. K. Zbytek byl pravděpodobně dále rozpracováván SIS, protože v lednu 1960 k němu byl vyslán příslušník SIS David provést kontrolu jeho nezdůvodněných příjmů. Zdroj těchto příjmů David neodhalil, přestože měl Zbytek připravenou jen velmi slabou legendu. Tvrdil, že dostal po smrti dr. Klingera (bývalého lékaře prezidenta Beneše) do úschovy 1500 Lstg z jeho pozůstalosti a část těchto peněz zpronevěřil.⁷⁶⁾

Protože se Zbytkovo znovupřijetí k SIS jevilo jako nereálné, byl na schůzce v září 1960 úkolován proniknout díky své profesi učitele jazyků do institutu Slovanských studií, kde byli školeni zaměstnanci SIS pracující proti ČSSR, a pokusit se tam získat zaměstnání. Mimoto se měl přiblížit k čsl. politické emigraci v Londýně. Nedochovaly se doklady o tom, jak a zda vůbec byly tyto úkoly splněny, poslední fáze spolupráce je v dokumentech popsána jen velmi kuse.

Dne 6. 9. 1961 se měla uskutečnit první schůzka po předchozím časově neupřesněném „zakonzervování“. Na tuto schůzku, kterou měl opět zajišťovat

⁷⁴⁾ AMV, zvláštní archiv operativních a vyšetřovacích svazků StB, a. č. V-3938 MV: vyšetřovací sv. proti ing. Františku Adámkovi.

⁷⁵⁾ Archiv I. S-FMV, osobní sv. agenta LIGHT.

⁷⁶⁾ Tamtéž: Memorandum, nedatováno, nesignováno.

osvědčený Mrázek, ani na náhradní termín se LIGHT nedostavil. Se zmíněným zakonzervováním snad souvisí nedatované Memorandum k uložení osobního svazku do archivu, v němž je uvedeno, že je plánováno ponechat LIGHTA ve Velké Británii jako „spícího agenta“, který by v případě válečného konfliktu mohl být znovu přijat do SIS (kontakt s čsl. rozvědkou mu nebyl dokázán) a mohl by tak podávat velmi cenné zprávy. Pokud by přece jen do SIS nebyl přijat ani za takové situace, mohl by podle návrhu provádět diverzní nebo teroristickou činnost podle požadavků centrály na území Anglie. K tomu podotýkám, že v roce 1961, kdy byl tento návrh sepsán, bylo Karlu Zbytkovi již 59 let.⁷⁷⁾

Přesto ke kontaktu a obnovení činnosti na přelomu roku 1961–1962 zřejmě došlo, neboť LIGHT tehdy „prohlásil, že přestože je mu 60 let, mohl by pro nás 4–5 let pracovat a pak vážně uvažuje o návratu do ČSSR s dcerou, která studuje medicínu.“⁷⁸⁾ Nakolik toto prohlášení agent LIGHT – Karel „Charles“ Zbytek myslel vážně, již dokázat nemohl, protože v srpnu roku 1962 náhle zemřel na srdeční mrtvici.

Osobní svazek agenta LIGHTA byl podle platných směrnic „vyskartován“ a v dubnu roku 1966 uložen vzhledem k závažnosti materiálů a jejich možnému operativnímu využití „natrvalo“ do archivu I. správy MV. V roce 1974 byla snížena doba uložení na časově omezenou, a to vzhledem k emigraci Josefa Frolíka alias FLORIANA a Františka Augusta alias ADAMA, kdy podle pracovníků I. správy SNB svazek ztratil na významu.⁷⁹⁾

V roce 1966 byla I. správou MV zvažována myšlenka finančně podpořit Karlu Zbytkovou, která v té době studovala medicínu a byla po smrti otce v obtížné finanční situaci. Vzhledem k těžko řešitelnému problému legalizace takové podpory a z obavy, aby takový krok nenapomohl britské kontrarozvědce zjistit spolupráci Karla Zbytka s I. správou MV, nebylo pravděpodobně v této otázce přijato žádné rozhodnutí. Dcera Karla stejně jako její matka Marie (která zemřela již v roce 1960) totiž – alespoň podle přesvědčení rozvědky – o spolupráci otce s komunistickou rozvědkou nevěděla.⁸⁰⁾

⁷⁷⁾ Tamtéž.

⁷⁸⁾ Tamtéž: Dcera agenta LIGHT, pro informaci, 5. 8. 1966, I. S-MV, 6. odb., 3. odd., kpt. SOCHOR Antonín.

⁷⁹⁾ Tamtéž: Změna archivního znaku, 23. 5. 1974, I. S-SNB, odb. 42, mjr. F. JIROUŠEK.

⁸⁰⁾ Tamtéž: Dcera agenta LIGHT, pro informaci, 5. 8. 1966, I. S-MV, 6. odb., 3. odd., kpt. SOCHOR Antonín.

VIII. Vyhodnocení

Nevíme, jak dlouho Karel Zbytek svoji zradu připravoval a zda byly jeho hlavním motivem pouze peníze. Ve vlastním životopise, který předal v červnu 1958 I. správě MV, se otázce motivu věnoval velmi obsáhle:

„Politické smýšlení: před válkou bez politické stranické příslušnosti. Na předválečnou stranicko-politickou činnost se díval s despektem a tehdejší politické osobnosti vážil jen podle soukromých, individuálních vlastností. Zásadně vždy rebelant proti buržoasním tradicím zděděným první republikou z dob rakousko-uherských, a tudíž asi socialista v zásadě. Jestliže se v roce 1946, po válce přece přiřadil ke straně Národně socialistické, bylo to čistě jen z dobré známosti s tehdejším národněsocialistickým poslancem Ostravska Frant. Uhlířem. S vedením a křivou linií této strany jsem nesouhlasil. Poměr ke KSČ? Zásadně dobrý, ale naprosto se nemýlím, když vysvětlím, proč jsem do ní nevstoupil. Byl to můj vžitý odpor k stranicko-politickému oportunismu a korytářství. Po válce cpali se do KSČ šmahem všichni, kdo hledali v tom materiální prospěch nebo ochranu. Lidé, kteří by byli stejně rychle stranu zapřeli, kdyby nezůstala vítěznou a vedoucí. Když pak po únoru 1948 akční výbory neměly času příliš přebírat a obvykle rozhodovaly zásadně předem proti bývalým příslušníkům čs. jednotek na západě – a já jako učitel angličtiny byl tím více proskribován jako propagátor západní kultury – použil jsem v roce 1948 nabídky P. S. M. U., odjel s nimi v červnu na zájezd do Anglie a zůstal zde. Nikoliv z nepřátelství k socialismu, ale – přiznám se – z docela prosté lidské obavy před obvyklými nehodami revoluční doby.

Anglie mírová se však ukazovala být zcela odlišnou od doby, kdy její obyvatelstvo bylo sjednoceno ve válečném úsilí. Byl jsem velmi zklamán a zklamání mi pomohlo otevřít oči. Bezohledné třídní a individuální sobectví pěstované od dětství do smrti. Vžité a pěstované třídění společnosti jen podle bankovních kont nebo v nejlepším případě podle rodinného původu, nad tím pak kapitalismus všemožně vládoucí pod štítem demokracie. Kolik Angličanů si je vědomo, že nikoliv ten poslanec a ministr, jemuž dal dobrovolně tajný a demokratický hlas při posledních volbách, rozhoduje o jeho osudu, ale malý počet bankéřů a hlavních majitelů obrovských koncernů (Lyons, I. C. I. atd.) jsou úplnými pány, rozhodujícími nejen o blahobytu, ale o jeho myšlení, způsobu zábavy, osobním zjevu a celém způsobu života. Ve většině zemí západního bloku jsou poměry podobné, v USA snad horší.

Tato stručně shrnutá pozorování a zkušenosti mě přivedly k poznání, že tyto poměry jsou neudržitelné a že socialismus i zde musí dojít úplného uplatnění, že spravedlnost a pravda je na té straně, kde socialismus již došel svého cíle, a konečně že dívat se vlažně na boj socialismu proti kapitalismu jako na fotbal-

vý zápas není správné a není poctivé v dnešní době. Tak jsem došel pomalu za ta léta k rozhodnutí dát se konečně do služeb socialismu. Rozhodnutí tím snadnější, že slovanský živel, z něhož pocházím, právě tento boj vede.

Důvody ke spolupráci:

1) Vyhrazení politického názoru, jak uvedeno výše. Snaha napravit starý omyl a dohonit, co zmeškáno.

2) Poznání naprosto bezohledné, sobecké, ‚kšeftmanské‘ politiky, kterou je řízena činnost britské služby. To vůbec nezáleží na politických snahách emigrantských odbojů, skupin a jednotlivců, to záleží jen na takovém výsledku práce těchto služebníků, který přímo či nepřímo spolupůsobí na přínos hospodářských výhod jejich země nebo pomáhá způsobovat hospodářské nevýhody, škody druhé straně. Když jsem konečně přišel k tomu zjištění, cítil jsem se podveden, i když jsem politicky necítil již totožně s emigranty. Nestačilo tu již opustit jen tuto službu po uvědomění si vlastního omylu, ale nastala nutnost proti-činností pomoci nahradit škody, jež jsem pomáhal dělat.

3) Musel jsem počítat, podle rady jiných odstrašujících příkladů, že jednoho dne budu ze služby vyražen se zdvořilou omluvou, ale bez zajištění vlastního stáří a rodiny, věda také, že nebude pomoci ze strany bývalých zaměstnavatelů, neboť jsem poznal, že ani léta služby, ani státní příslušnost nezabrání, abych nebyl považován za cizince. Události obavu potvrdily a jestliže se ke mně opět hlásí, tož jen aby zjistili, zda-li stojím dosti pevně na vlastních nohou a jak by mne mohli lacino použít a využít.⁸¹⁾

Kromě faktu, že Zbytek komentuje politické události svého života velmi ohebným způsobem a v souladu s momentální potřebou, je pozoruhodná ta pasáž, v níž upozorňuje na sociální motiv své zrady, obavy o existenční zajištění své budoucnosti, která nebyla v SIS podle jeho zkušeností v jiných případech řešena. Jak dále pokračuje, „*události jeho obavu potvrdily.*“ Tedy se zadostiučiněním odsuzuje svoje propuštění z CIO, který pomohl rozbít!

O dalším možném motivu svého jednání, totiž že v jeho zradě hrály roli osobní neshody s vedením CIO, konkrétně s šéfem Procházkou (který je zmíněn ve Frolíkově knize), není v citovaném Memorandu ani slovo. Jak jsme měli možnost sledovat životní cestu K. Zbytka a konfrontovat ji s jeho pohledem, lze snad říci, že morální důvody vyjmenované Zbytkem jsou alibi a skutečným důvodem jeho jednání byly peníze.

V závěru životopisu uvažuje pak naprosto věcně o budoucnosti, o hotelu ve Folkestone a vypočítává náklady na dokončení jeho rekonstrukce. Upozorňuje

⁸¹⁾ Tamtéž: Stručný životopis, 10. 6. 1958, nesignováno.

i na možnou nerentabilitu podnikání. Tato pasáž působí dojmem, jako by to byla čsl. rozvědka, která jej do tohoto podnikání nutí.

Jaký byl ale vlastně význam spolupráce Karla Zbytka s československým komunistickým režimem? Jaká byla vlastně „aktiva a pasiva“ této činnosti? A byla vůbec nějaká skutečná aktiva?

Aktiva pro Karla Zbytka: celkem 11 035 Lstg, které mu byly v průběhu spolupráce vyplaceny. Tyto peníze pocházely ze státního rozpočtu ČSSR.

„Od té doby (tedy od května 1956) se spolupráce s LIGHTEM velmi úspěšně rozvíjela a během jednoho roku předal čs. rozvědce prakticky celé výsledky práce protičeskoslovenské rozvědné centrály.“⁸²⁾ Karel Zbytek předal čsl. komunistické rozvědce skutečně velmi podrobné, možná veškeré informace o CIO, o jeho organizační struktuře, kádrovém obsazení i agenturní síti, včetně podrobných zpráv o řadě provedených operací.

A jakou protihodnotu za peníze vyplacené LIGHTOVI obdrželi českoslovenští občané? Jeho činnost stála dva lidské životy: Josef Potoček a Václav Kvičera byli popraveni v roce 1957. Jak bylo dosud ověřeno, celkem bylo na základě LIGHTOVÝCH zpráv odsouzeno dalších osm osob k celkem 62,5 letům vězení.

Odhalení rozsáhlé sítě CIO na území ČSR znamenalo argument v rukou bezpečnostního aparátu, přebujelého v legendárních padesátých letech. Byl to argument, který umožňoval tomuto aparátu dále se rozvíjet a v zájmu „bezpečnosti“ státu polykat množství finančních prostředků a terorizovat občany.

Jedním ze závěrů komunistické rozvědky bylo upozornění zodpovědných míst na údajně benevolentní postup při umožňování zahraničních cest nespolehlivým osobám:

„Dosavadní praxe při povolování výjezdů našich občanů do zahraničí nevytváří podmínky pro paralyzování těchto nepřátelských snah (činnosti CIO), ale naopak jim v řadě případů napomáhá, zejména tím, že výjezdy jsou v mnoha případech povolovány lidem nepřátelsky zaměřeným a příslušníkům bývalých vykořisťovatelských tříd, kteří mají mnoho známých zejména v řadách zrádné emigrace a cizích státních příslušníků nepřátelsky vůči nám zaměřených. Tito lidé, zejména pokud jedou individuálně, nemohou být v zahraničí kontrolováni a mají možnost navazovat závadné styky, event. využívají cest k svému osobnímu prospěchu, provozují šmelinu, žijí nedůstojným způsobem, a stávají se tak vhodným objektem pro nepřátelské rozvědky. Benevolentní přístup odpovědných činitelů při posuzování cest do zahraničí, slabá kontrola

⁸²⁾ Tamtéž: Memorandum, nedatováno, nesignováno.

plnění služebních úkolů a dosažených výsledků z těchto cest má za následek i velké finanční ztráty pro naše národní hospodářství. ⁸³⁾

Na druhé straně lze případ zrušení CIO nahlížet jako strategickou prohru československé komunistické bezpečnosti. Již LIGHT v roce 1957 oznamoval, že po rozpuštění CIO ztratil on sám veškeré možnosti dále informovat o nově organizovaném čsl. úseku SIS. V jistém smyslu se tedy zničení CIO stalo Pyrrhovým vítězstvím, protože pro I. správu MV to znamenalo začít znovu a zcela ve tmě, již bez „Světla“:

„Jako chybu tehdejšího vedení StB lze označit, že nebyl dostatečně zabezpečen koordinovaný postup při operativním rozpracování jednotlivých osob v akci LIGHT a na základě toho se stalo, že SIS v důsledku našeho živelného zatýkání agentů CIO v krátké době rozpoznala agenturní pronikání československých tajných spolupracovníků do CIO, a proto učinila rázná opatření, která spočívala v tom, že rezidentury CIO rozpustila, převzala veškerou agenturněoperativní činnost proti Československu do svých vlastních rukou. ⁸⁴⁾

Britská SIS byla službou vysoce profesionální a v porovnání s jinými službami pracujícími proti I. správě MV daleko efektivnější a méně zasažená jejími protiakcemi. Již zpočátku padesátých let začala totiž SIS používat místo zranitelných, draze vycvičených agentů-chodců, vysílaných nelegálně do Československa, agenturu složenou z „legálně“ vyjždějících osob, získávaných v novém prostředí, kterou mohla čs. bezpečnost v zahraničí kontrolovat jen velmi nedokonale a obtížně. Čsl. komunistická kontrarozvědka tuto novou orientaci včas nezachytila a navíc věnovala při vyhledávání agentů SIS pozornost především tradičním společenským skupinám, jako byli například čsl. vojáci, kteří pobývali v letech II. světové války v Anglii, členové a bývalí zaměstnanci poboček kulturních a náboženských organizací jako British Council, Rotary Club, Armáda spásy apod.

Zda SIS sama bezpečně zjistila zdroj úniku informací z CIO už v době jeho rozpuštění, není známo. Pokud tomu tak nebylo, mohl o něm poprvé informovat přeběhlík ze ZS GŠ Josef Tišler, který měl v roce 1957 přístup k osobnímu svazku bývalého vojenského přidělence v Londýně pplk. Příbyla, v němž byla založena i zpráva o předání Zbytkova dopisu s informacemi k osobě dr. Potočka I. správě MV. A pokud to nebyl Tišler, tak po roce 1968 emigrovali na Západ bývalí příslušníci I. správy MV Josef Frolík a František August.

⁸³⁾ Tamtéž: Zpráva o proniknutí čsl. politické rozvědky do sekce britské zpravodajské služby „Čsl. rozvědný úřad“ CIO, 22. 8. 1957, nesignováno.

⁸⁴⁾ Pplk. RSDr. R. Běhounek – npor. V. Zamykal: Boj orgánů StB s podvratnou činností speciálních služeb Velké Británie na území Československa.

IX. Otázka Frolíkova svědectví

V předcházejícím textu bylo na několika místech odkazováno na svědectví Josefa Frolíka. Frolíkova svědectví se čas od času stávají předmětem polemiky. Jejich ověření představuje množství práce. V rámci této práce uvedme alespoň „recenzi“ těch pasáží, které se zabývají případem LIGHT.

Doslovnou věrohodnost Frolíkova líčení akce LIGHT zpochybní již prosté porovnání jeho dvou verzí. První publikací Frolíkových svědectví byla kniha *The Frolík defection / The Memoirs of an Intelligence Agent* (Frolíkův útěk / Paměti rozvědčíka) od vydavatelství Leo Cooper Ltd., London 1975. Odlišná verze v češtině vyšla pod názvem *Špion vypovídá* několikrát v exilových nakladatelstvích, naposledy Index, Kolín nad Rýnem 1982, v roce 1990 pak v nakladatelství Orbis, Praha. Pro úplnost je možno dodat, že Frolík se o agentu LIGHTOVI bez uvedení pravého jména ještě zmínil v pěti větách během výslechu v podvýboru pro vyšetřování uplatnění zákona o vnitřní bezpečnosti a jiných právních ustanoveních o vnitřní bezpečnosti – právního výboru Senátu USA dne 18. 11. 1975.

V londýnském vydání je agentu LIGHTOVI věnována III. kapitola, nazvaná *Československý Philby*. Je výrazně stručnější než v českém vydání – tři strany oproti dvaceti osmi. Mezi nejvýraznější nepřesnosti patří líčení počátku spolupráce, podle něhož informace o spolupráci dr. Potočka s CIO vojenského přidělence plukovníka Příbyla „*vyburcovala, poněvadž Potoček byl nejen ředitelem české pojišťovny, byl rovněž tajným agentem československé vojenské rozvědky.*“⁸⁵⁾ Vojenský přidělenec – rezident ZS GŠ v Londýně těžko mohl vědět o činnosti agenta ZS GŠ, který byl řízen v ČSR. Další nepřesnosti jsou v chronologii: Potočkova skupina měla být zatčena počátkem září 1956 a teprve poté mělo dojít k první schůzce s LIGHTEM. Karlu Zbytkovi nebylo „něco málo přes dvacet let“⁸⁶⁾ když přišel „počátkem padesátých let do CIO“⁸⁷⁾ ale v lednu 1949, kdy nastoupil v době založení do CIO, mu bylo již 46 let. LIGHTOVI nebylo na odměnách vyplaceno 40 000 liber, ale něco přes 11 000. V roce 1958 nežil Zbytek spokojeně v hotelu ve Folkestone, zatímco CIO byl teprve před zhroucením, protože ten byl uzavřen již v říjnu 1957, kdy byl Zbytek a ostatní zaměstnanci propuštěni.

České vydání je značně podrobnější, ale opět se vyskytuje údaj o příjezdu do Anglie počátkem padesátých let. Obdobně jako v anglické verzi není vůbec

⁸⁵⁾ Josef Frolík: *The Frolík defection / The Memoirs of an Intelligence Agent* (Frolíkův útěk / Paměti rozvědčíka – pozn. autora). Leo Cooper Ltd., London 1975.

⁸⁶⁾ Tamtéž.

⁸⁷⁾ Tamtéž.

zmíněna Zbytkova zpravodajská minulost válečná i poválečná, je charakterizován pouze jako „nadaný zpěvák“ a „malý administrativní úředník“. Naopak je zde asi vcelku hodnověrně popsána první Zbytkova nabídka s popisem činnosti dr. Potočka. Rovněž následující podrobný popis akce POJISTKA – dr. Potoček a spol. – odpovídá skutečnosti. Jak by také ne, když byl Frolík v roce 1956 zařazen ve funkci zástupce náčelníka 2. oddělení 3. odboru IV. správy MV (ekonomická kontrarozvědka), kde byl tento případ „rozpracováván“. O svém podílu na tragickém osudu dr. Potočka a jeho kolegů se ale nezmiňuje. Charakteristické pro Frolíkova „nepřesnosti“ je například líčení následující příhody: při domovní prohlídce v Potočkově bytě se měl jeho syn poprat s estébáky a jednomu z nich ukousnout dva články prsteníku. V operativním svazku akce POJISTKA není o takovém incidentu zmínka. (Potoček měl navíc pouze dvě dcery.) Naopak se tam ale nachází informace o incidentu při zatýkání spoluobžalovaného JUDr. Josefa Ticháčka, který se při té příležitosti pokusil při osobní prohlídce sníst usvědčující poznámky a kousl do ruky orgána MV, který se mu v tom snažil zabránit. Frolík se rovněž správně zmiňuje o návrhu odebrat řízení agenta npor. Mrázkovi, ovšem posunuje ho přímo na začátek spolupráce, kdy mělo vedení I. správy MV kritizovat údajnou Mrázkovu pasivitu.

Je velmi pravděpodobné, že Frolík v rukou „živý“ svazek LIGHTA měl. Uvádí i to, že o akci hovořil také s rezidentem I. správy MV v Londýně Loudou. Ovšem na 5. odbor I. správy MV, který byl určen k „rozpracování“ Velké Británie, přišel Frolík až 1. 10. 1960, tedy více než čtyři roky po zahájení spolupráce s LIGHTEM a v době, kdy význam akce upadal.

Podle Frolíka měl LIGHT v úvodním dopise požadovat zatčení Potočka jako signál přijetí spolupráce ze strany rozvědky, a tedy i jako impuls k první schůzce. První schůzka s LIGHTEM se ovšem uskutečnila již 29. 5. 1956, tedy dlouho před zatčením JUDr. Potočka (14. 7. 1956). Řada podrobností, kterými Frolík své vyprávění „okořenal“, se dá obtížně potvrdit. Někdy tyto drobnosti pravděpodobně zaměnil.

Frolík mohl být dobře informován i o případu Oldřicha Holce, který byl rozpracováván v roce 1957 8. odborem IV. správy MV pod krycím jménem ROCK. Frolík byl na 2. oddělení 8. odboru zařazen od 1. 3. 1957.

K otázce hodnověrnosti Frolíkova svědectví o akci LIGHT lze tedy učinit nijak objektivní závěr. Je sice v zásadě pravdivé, ale skutečnosti neodpovídá doslova a místy je i účelově přibarveno.

Příloha č. 1

Druhá a třetí strana cestovního pasu č. 2071/39, vydaného velvyslanectvím ČSR ve Varšavě Karlu Zbytkovi dne 1. 9. 1939 (!). SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

Osobní popis Sigilliment - Personbeschreibung		Manželka -emme - Ehegattin	
Zaměstnání Profession Beschäftigung	<i>uvolněn</i>		
Rediště a datum narození Lieu et date de na- issance Geburtsort und Da- tum der Geburt	<i>Varšava u Kyjovců 28. X. 1902</i>		
Bydliště Domicile Wohnort	<i>Kyjovky</i>		
Obličej Visage Gesicht	<i>oválný - ov</i>		
Barva očí Couleur des yeux Farbe der Augen	<i>hnědá - bruce</i>		
Barva vlasů Couleur des cheveux Farbe der Haare	<i>hnědá - bruce</i>		
Zvláštní znamení Signa particuliers Besondere Kennzeichen			
Děti - Enfants - Kinder		Pohlaví Sexe - Geschlecht	
Jméno Nom - Name	Stáří Age - Alter		

Podpis majitele Signature du titulaire - Unterschrift des Inhabers	
<i>Karel Zbytko</i>	
Podpis a jeho manželky Signature de la femme - und seiner Ehegattin	
<i>Janeta Konec</i>	

Podpis předání vydávajícího cestovní pas:
Signature de l'émetteur devant le passeport.
Unterschrift des den Paß ausstellenden Beamten

III

Příloha č. 2

Fotografie Karla Zbytky s podpisem (přiložena k žádosti o vydání čs. cestovního pasu ze dne 14. 11. 1945). SÚA, fond bývalá kurentní spisovna Policie ČR, sign. Z 608/7.

Josef Frolík – muž na nepravém místě

Prokop Tomek

„Od jeho odchodu ze služeb pražské rozvědky, který byl věru odchodem s prásknutím dveřmi, byl na jeho život v USA vícekrát spáchán vražedný útok, ačkoliv žil pod různými jmény a na různých místech. Tak velká byla touha po odplatě za to, co Josef Frolík pražské ‚kachlíkárně‘¹⁾ provedl. Senátor Peel ho nazval největším Čechoslovákem po Komenském. Spojeným státům sloužil s nasazením života po 25 let. Věřil, že slouží dobré věci. Věřil, že slouží i československé věci. Exilová veřejnost ho přijímala jako kontroverzní postavu. Mám za to, že sice právem, ale nezaslouženě. Exilová veřejnost na to měla právo, ale Josef Frolík si to nezasloužil.“²⁾ Takto o bývalém příslušníku komunistické rozvědky soudil antikomunista a bývalý politický vězeň Jan Beneš. Jestliže jsou jeho slova pravdivá, proč tedy není Frolík přítomen spolu s Komenským na pomyslném Slavíně českého národa? Proč se vlastně mezi všemi uprchlíky z československých zpravodajských služeb stal legendou právě Josef Frolík?

Josef Frolík se narodil 22. 9. 1928 v Libušíně u Slaného jako nemanželské dítě Vlasty Lukešové. Jméno Frolík nosil od roku 1934, kdy se s jeho matkou oženil kladenský dělník, komunista Josef Frolík. Frolík ale pak vyrůstal u prarodičů, matka žila s otčímem a nevlastními sourozenci. Již tato stručná fakta naznačují, že Frolíkovo dětství bylo poznamenáno sociálními a společenskými handicapy. Po absolvování obecné a měšťanské školy se dočkal konce II. světové války jako pomocný dělník v totálním pracovním nasazení ve Slaném a Libušíně. Po válce, v letech 1945–1949, absolvoval obchodní akademii ve Slaném.

Již na škole, koncem roku 1947, vstoupil do KSČ. O jeho tehdejší politickém uvědomění svědčí iniciativní vystoupení proti jednomu z jeho profesorů v roce 1948, svědčil proti němu i u soudu. Profesor Gargel, označený tehdy za reakcionáře, byl v procesu odsouzen ke třem měsícům vězení.

Mladý Frolík měl velmi dobré kádrové předpoklady pro kariéru v novém režimu. Nepochybně v tom hrála roli i skutečnost, že adoptivní otec Josef Fro-

¹⁾ Kachlíkárna: slangové označení budovy Ministerstva vnitra v Praze na Letné.

²⁾ Z nekrologu Josefa Frolíka, který napsal v létě 1989 exilový spisovatel Jan Beneš.

lík, od roku 1921 člen KSČ, zahynul 4. 3. 1942 v koncentračním táboře Mautausen, kde byl vězněn pro členství v ilegální odbojové skupině.³⁾

Dne 1. 7. 1949 nastoupil do zaměstnání v administraci Rudého práva. V letech 1950–1951 absolvoval základní vojenskou službu, v jejímž průběhu požádal o přijetí do služeb Ministerstva národní bezpečnosti.⁴⁾ Dne 1. 12. 1952 byl skutečně přijat, a to přes zdravotní handicap (těžkou krátkozrakost pravého oka), na místo účetního v ústřední účtárně Ministerstva. Na tomto pracovišti vystřídal řadu funkcí, než byl 1. 3. 1955 v hodnosti podporučíka na vlastní žádost převeden do funkce mladšího referenta 5. oddělení 3. odboru IV. správy Ministerstva vnitra – ekonomické kontrarozvědky. Již 25. 7. 1955 byl Frolík finančně odměněn „za rozpracování závažné akce a získání důležitých materiálů“.⁵⁾ „Nyní je ve funkci zástupce náčelníka oddělení. Je to iniciativní pracovník, který má kombinační schopnosti a dovede vyhmátnout StB zájem“, uvádí v hodnocení ze dne 9. 4. 1956 náčelník 2. oddělení npor. František Ježek a pokračuje: „S. Frolík rozpracovává významnou akci týkající se anglického rozvědčíka. Akci systematicky rozpracovává a dovede se právě vzhledem ke své politické vyspělosti zaměřit na nejdůležitější úseky v akci. Přichází iniciativně s novými návrhy na postup a je vidět, že pro práci žije. Řídí v současné době tři agenty, z nichž jeden je trvale v zahraničí.“ Stanovisko vyššího představeného toto hodnocení potvrzuje: „Doporučuji, jde o nejschopnějšího pracovníka na oddělení.“⁶⁾ Od 1. 2. 1956 zastával Josef Frolík funkci zástupce náčelníka 2. oddělení 3. odboru IV. správy MV, 1. 7. 1956 byl povýšen do hodnosti poručíka a 9. 5. 1956 obdržel za výsluhu let vyznamenání „Za službu vlasti“. V letech 1955–1956 absolvoval roční kurs národohospodářského plánování pro pracovníky MV na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na druhou stranu je třeba zaznamenat, že 7. 2. 1957 byl potrestán důtkou náměstka ministra vnitra za nedostatečnou bdělost: ponechal totiž v neuzamčeném stole na pracovišti různé služební dokumenty. Podle hodnocení z 31. 12. 1957 „obhospodařoval“ por. Frolík podnik zahraničního obchodu Ferromet s 500 zaměstnanci. Rychle se seznámil s problematikou a získal přehled o zaměstnancích. V 1956–1957 získal v tomto podniku pět agentů, z toho tři z oddělení financí a dva z oddělení zahraničního obchodu, a dále jeden tzv. propůjčený byt.⁷⁾

³⁾ AMV, personální spis J. Frolíka: Vlastní životopis z 30. 8. 1954.

⁴⁾ Tamtéž: Žádost o přijetí k MNB z 15. 8. 1951.

⁵⁾ Tamtéž: Záznam o průběhu služební doby příslušníka MV.

⁶⁾ Tamtéž: Zdůvodnění návrhu na povýšení mimořádně do hodnosti poručíka (realizováno v řádném termínu) z 9. 4. 1956.

⁷⁾ Tamtéž: Služební hodnocení z 31. 12. 1957.

Rozhodujícím datem ve Frolíkově kariéře na Ministerstvu vnitra byl 1. 10. 1960, kdy byl převeden (opět na vlastní žádost) na I. správu Ministerstva vnitra, tzn. k československé rozvědce. S krycím jménem FLORIAN⁸⁾ byl zařazen do funkce staršího referenta 5. odboru, zaměřeného na tzv. nepřátelská zpravodajská a emigrantská centra, konkrétně do oddělení zabývajících se teritoriem Velké Británie. Na zařazení měla mj. vliv předcházející praxe na IV. správě MV, kde jako kontrarozvědčík zpracovával i určité případy související s teritoriem Velké Británie, zejména operativní rozpracovávání a vyšetřování odhalených agentů britské zpravodajské služby, jejichž síť v ČSR rozkryl agent I. správy MV Karel Zbytek-LIGHT.⁹⁾ Finanční odměna udělená již 23. 12. 1960 „za iniciativní, obětavé a úspěšné dokončení rozsáhlé akce, při které bylo postiženo více osob nepřátelských našemu zřízení“, naznačuje, že se Frolík dokázal i na tomto novém pracovišti velmi rychle a úspěšně zorientovat.¹⁰⁾

Frolíkovo sebevědomí nepochybně sílilo. V letech 1961 a 1963 absolvoval na I. správě MV zkoušky I. a II. stupně z anglického jazyka, což bylo s výjimkou kursu na VŠE jeho jediné rezortní vzdělání. Neabsolvoval žádnou operativní školu MV, byl člověkem praxe. 1. 7. 1963 byl povýšen do hodnosti kapitána a 1. 10. téhož roku byl přemístěn do první zálohy I. správy MV. To znamenalo formální převedení do legalizačního zaměstnání, ve většině případů do diplomatické funkce na Ministerstvu zahraničních věcí ČSSR, jako příprava na vyslání k plnění úkolů rozvědky v zahraničí. Následující přemístění dne 21. 4. 1964 do II. zálohy pak signalizuje, že Frolík byl skutečně „vysazen“, konkrétně do funkce staršího referenta rezidentury rozvědky ve Velké Británii. Legálně tehdy působil na zastupitelském úřadě ČSSR v Londýně v diplomatické funkci sociálního atašé pověřeného především stykem s odbory ve Velké Británii.¹¹⁾

⁸⁾ V pramenných materiálech se vyskytuje i dlouhá podoba krycího jména: FLORIÁN.

⁹⁾ Karel Zbytek, nar. 28. 12. 1902 v Kyjově, učitel jazyků, v letech 1939–1945 v zahraničním odboji (Polsko, Francie, Velká Británie, naposledy štábní rotmistr zařazený jako úředník polního soudu čs. obrněné brigády ve Velké Británii). V roce 1945 byl krátce zaměstnán ve zpravodajském odb. MV a 16. 6. 1948 emigroval do Velké Británie, kde byl 1. 2. 1949 přijat do Czechoslovak Intelligence Office (součást britské zpravodajské služby). Zde působil ve funkci vedoucího administrativního odd. 5. 5. 1956 nabídl své služby (pravděpodobně z finančních důvodů) čs. rozvědce, které prozradil prakticky celou síť britské zpravodajské služby v ČSR. Stal se tak jedním z nejvýznamějších spolupracovníků komunistických zpravodajských služeb po II. světové válce. V říjnu 1957 bylo CIO rozpuštěno, ačkoliv konkrétní zdroj „provalu“ Britové zřejmě neodhalili. Zbytek žil poté jako majitel hotelu a v srpnu 1962 zemřel na srdeční mrtvici.

¹⁰⁾ AMV, personální spis J. Frolíka: Záznam o průběhu služební doby příslušníka MV.

¹¹⁾ Tamtéž.

Podle hodnocení zvláštní komise I. správy MV z roku 1969 se v době Frolíkova pobytu v Londýně začaly projevovat jeho údajné negativní vlastnosti. V zásadě mu bylo vytýkáno, že se plně nevěnoval své práci: značný čas věnoval soukromé turistice po Anglii, neskryvaně obdivoval „pozlátko výkladních skříní“, standard a sociální vymoženosti Spojeného království a západní styl života vůbec. Podle šetření rozvědky z roku 1969 se Frolíkův pobyt ve Velké Británii a rok 1964 jeví jako určitý mezník.¹²⁾

V této souvislosti je vhodné připomenout údajných 25 let, které podle Jana Beneše měl do své smrti strávit „prací pro USA“. Důkaz pro takové tvrzení není k dispozici. Sám Josef Frolík v knize Špion vypovídá tvrdí, že s CIA spolupracoval již v ČSSR, ovšem spolupráci měl navázat ze své iniciativy až koncem šedesátých let v Praze. Vzhledem k tomu, že se může jednat o záměrnou a pochopitelnou dezinformaci, lze s ohledem na chování Josefa Frolíka v Londýně v letech 1964–1966 uvažovat o tom, že byl rozvědkou USA kontaktován v roce 1964 právě ve Velké Británii.

Po dvou letech se Josef Frolík z Velké Británie vrátil, přesněji – byl předčasně odvolán po poněkud záhadném incidentu s londýnskou policií. Ve stavu opilosti byl zadržen v blízkosti svého bytu a odvezen na policejní stanici, zdržel se zde několik hodin a byl propuštěn na zákrok rady velvyslanectví Pátka, který ho ze stanice odvezl. V Praze byl 9. 3. 1966 z 5. odboru přemístěn na 4. oddělení 6. odboru (odbor zahraniční kontrarozvědky – OZK) I. správy MV. Frolíkovy úkoly zde byly definovány jako vysílání a získávání agentů pro plnění pomocných úkolů, organizování tzv. podstav rozvědkám hlavního nepřítele (USA) a řízení vybraných akcí v afrických a asijských zemích. V jeho kádrových materiálech jsou akce, které v následujícím období řídil, hodnoceny pozitivně. Akce IGL (zpravodajská hra s CIA) byla v rámci odboru počítána mezi nejdůležitější případy, úspěšné získání spolupracovníka krycí jméno BAKALÁŘ bylo označeno za „jednu z nejefektivnějších akcí 4. oddělení“. Do Sjednocené arabské republiky vyslal agenta DAKARA a k vyslání připravil dalšího „typa“ (tj. připravovaného agenta). V roce 1968 dokonce z centrály řídil i rezidentury v Bejrútu a Kábulu.¹³⁾

Vehemence, s jakou se Josef Frolík angažoval v průběhu částečného politického uvolnění v roce 1968, naznačuje, že prošel názorovým vývojem, jímž se zákonitě musel odcizit tvrdému jádru příslušníků rozvědky – elity Ministerstva vnitra. Vyplývá to i z hodnocení komise rozvědky sestavené po jeho útěku

¹²⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Josefa Frolíka s datem 14. 11. 1969.

¹³⁾ AMV, personální spis J. Frolíka: Služební hodnocení k návrhu na povýšení do hodnosti majora z 15. 7. 1968.

v roce 1969. Podle tohoto materiálu se Frolík až do Pražského jara 1968 politicky neangažoval, v KSC vykonával nanejvýš drobné stranické funkce. V průběhu roku 1968 ale přešel na tzv. progresivní platformu, veřejně až okázale se distancoval od politických procesů a deformací 50. let i od metod kontrarozvědky, kde sám dlouho působil. Postupně podléhal vlivu tzv. progresivní skupiny na odboru OZK a stal se nositelem „frází rozšiřovaných hromadnými sdělovacími prostředky“. Zasadoval se např. za zrušení Lidových milicí, kritizoval metody sovětských poradců v 50. letech a na členské schůzi KSC v dubnu 1968 proti nim dokonce vystoupil „hrubým a urážlivým způsobem“, když odsoudil činnost sovětských poradců v ČSSR vůbec. Po okupaci vykřikoval protisovětská hesla a snažil se ovlivňovat svoje okolí. „*Nosil smuteční trikoloru a na odboru rozšiřoval nepravdivé informace o tom, že sám viděl, že z KS SNB vláčeli s. Cisaře jako prase v železech, že byl zatčen prezident republiky s. Svoboda a další vlastní vymyšlené pověsti. Během pohotovostí počátkem září 1968 ztropil Frolík výtržnost, když byl značně opilý a napadl jednoho ze svých spolupracovníků, kterého později, ale ještě téhož dne, obvinil na MS VB v Praze z pokusu o jeho fyzickou likvidaci pro Frolíkovo politické přesvědčení. Za tento čin vyslovil náčelník s. Frolíkovi pokárání a vyjmul ho ze seznamu pracovníků navržených k propůjčení vyznamenání ‚Za zásluhy o obranu vlasti‘ k 9. 5. 1969*“.¹⁴⁾

Uvedené poznatky kolegů z rozvědky vypovídají nejen o Frolíkově nesporné odvaze, vždyť v rozvědce působila nepochybně řada „skalních“ komunistů a vystupovat v reformním duchu nebylo jistě snadné, ale rovněž o určité nezodpovědnosti, s níž rozšiřoval ne zcela ověřené informace. U rozvědčíka lze tuto vlastnost považovat za překvapivou.

Dne 23. 6. 1969 vyjel Josef Frolík s manželkou a synem autem na dovolenou do rekreačního střediska čs. rozvědky Luna v Bulharsku. Průjezd měl řádně povolen mimo jiné i přes Jugoslávii, což je v souvislosti s jeho velmi otřesenou pozicí na rozvědce překvapující. Lze to snad přičíst dosud nezkonsolidovaným poměrům na I. správě MV. Nastoupit do služby měl 17. 7. Když se tak nestalo, začal aparát rozvědky postupně reagovat. Po ověření v bydlišti, že se dosud z dovolené nevrátil, byly 22. 7. požádány rezidentury I. správy MV v zahraničí o vyhodnocení bezpečnostních rizik plynoucích z možné Frolíkovy defekce a 28. 7. 1969 byl o události informován ministr vnitra Jan Pelnář. K „lokalizaci zrady, objasnění motivů, znalostí a k omezení dopadů na činnost rozvědky“ byla rozkazem náčelníka hlavní správy rozvědky MV vytvořena zvláštní komise, která nařídila provést řadu kroků k získání přehledu

¹⁴⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědčíka Josefa Frolíka s datem 14. 11. 1969, dále AMV, personální spis J. Frolíka, Kádřová a služební charakteristika 5. 8. 1970.

o Frolíkových znalostech utajovaných skutečností, rizikách vyplývajících z jeho defekce a jejich omezení, mj. varováním všech spolupracujících součástí, včetně zahraničních rozvědek socialistických států.¹⁵⁾

Skutečný průběh Frolíkova útěku se asi nedá bezpečně objasnit, všechny známé verze je třeba brát s rezervou. On sám ani jeho zachránci neměli přirozeně zájem na prozrazení svého kanálu, a proto chtěli v této věci co největší nejistotu československé rozvědky. Frolík sám ve svých později napsaných publikacích líčí podrobně dramatický odjezd z bulharské pláže přímo do Turecka člunem CIA, odkud měl vzápětí pokračovat s rodinou v cestě do USA. K I. správě MV proskočily první zvěsti o Frolíkově defekci ovšem z Vídně, a to jak z agenturní sítě, tak z otevřených zdrojů. Rakouský tisk přinesl 11. a 12. 8. 1969 zprávy o útěku jednoho zpravodajského důstojníka z ČSSR, který požádal v Rakousku o azyl (ev. požádal o azyl na velvyslanectví USA), současně s informacemi o vyzrazení asi 25 čs. agentů v západní Evropě. Podle těchto zdrojů měl v blízké době tento důstojník odcestovat do USA. Pokud se nejednalo o záměrnou dezinformaci, odcestovali Frolíkovi autem do Rakouska přes Jugoslávii, do které měli ostatně řádné tranzitní doklady. Již 8. 8. 1969 přišla Frolíkovým příbuzným z Londýna pohlednice a poté následovala další korespondence odesílaná z území Velké Británie. To vedlo komisi I. správy MV k úvaze, zda není Frolík pod ochranou britské kontra-rozvědky.¹⁶⁾

Velkou pozornost věnovala rozvědka především dvěma aspektům útěku: příčinám a důsledkům. V již citovaném dokumentu komise I. správy MV s názvem „Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Josefa Frolíka“, datovaném 14. 11. 1969, se uvádí: „*V zaměstnání projevoval Frolík až nadměrnou zvědavost a rychle se seznámil s dalšími operativními akcemi, které sám nezpracovával, a získal poměrně široký přehled o stavu agentury na celém odboru. [...] Poznatková základna Frolíka k problematice HSR, ale i celého MV je značně široká, vychází především z jeho dlouholeté služby v MV i působení na HSR a z jeho vlastní operativní činnosti. [...] Jeho znalosti jsou širšího rozsahu i svým charakterem hlubší než u řady dalších emigrantů z řad pracovníků MV, což vyplývá především z jeho nadměrné zvědavosti, která se u něho projevovala po celou dobu služby v MV. [...] Jeho zradou vzniknou pro další činnost čs. rozvědky nesmírné komplikace, jejichž význam je předem těžko určovat.*“¹⁷⁾

¹⁵⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Josefa Frolíka, 14. 11. 1969.

¹⁶⁾ Tamtéž.

¹⁷⁾ Tamtéž.

Příčiny defekce měly podle závěrů komise v zásadě spočívat ve Frolíkově pocitu nedocení jeho schopností, nepřijetí údajně věcné kritiky jeho působení na rezidentuře v Londýně (kdy se navíc cítil dotčen snad rozdílným přístupem nadřízených k hodnocení jeho působení a působení ostatních příslušníků zařazených na rezidentuře). V centrále se po návratu z Londýna cítil ukřivděný a snažil se dokázat bývalým kolegům, že mu bylo ublíženo. Další příčinou měl být špatný vliv některých kolegů na OZK, jehož výsledkem byl Frolíkuv vyhraněný politický postoj v období Pražského jara. Po svých politických vystoupeních v roce 1968 se v dalším období cítil osobně a existenčně ohrožen. Komisi se sice nepodařilo potvrdit podezření o jeho možné spolupráci s cizí zpravodajskou službou již v období před útekem z ČSSR, nebylo to ale možno ani zcela vyloučit.

Hodnocení komise je prošíkáváno negativním hodnocením Frolíkovy osobnosti a jeho vlastností. Nepochybně je třeba brát tuto kritiku ex post jako tendenční, vždyť těžko si lze představit, že by osoba s tak nevhodnými osobními vlastnostmi mohla dlouho působit na důležitém pracovišti. Navíc se tato kritika v předešlých hodnoceních nikdy neobjevovala. Existuje samozřejmě druhá možnost: totiž že bdělost a ostražitost strany a Ministerstva vnitra v 60. letech trestuhodně polevila. Frolík byl morálně, charakterově a politicky labilní a jeho defekce byla logickým důsledkem špatné kádrové politiky. (Pro tuto možnost hovoří například případ Ladislava Bittmana, který hned na počátku svého působení na I. správě MV udělal kádrovou chybu, „nevhodně“ se oženil a podle prvních hodnocení neměl šanci na kariéru v rozvědce. Přesto se za několik let stal jednou z jejích nejdůležitějších osobností. Svoji kariéru rozvědíka pak „završil“ defekcí v září 1968 z rezidentury ve Vídni.)

Komise nakonec vyslovila přesvědčení, že vzhledem k dosavadním poznatkům Frolík své znalosti předá nepříteli. Byly to znalosti široké, vycházející z vlastní operativní činnosti i z dlouholetého působení na MV a bylo téměř nemožné zjistit jejich rozsah.

V zásadě měly Frolíkovy vědomosti spočívat ve znalosti kompletní dislokace všech objektů HSR, organizace, systému spojení a všeobecných znalostech šifrového spojení, organizace a dislokace objektů kontrarozvědky a dalších útvarů MV, spojení, metodiky řízení až do úrovně okresních oddělení MV, umístění archivů, škol MV a jiných specializovaných objektů MV. Déle měl široké znalosti o personálním a kádrovém obsazení rozvědky a kontrarozvědky a znal i téměř všechny vedoucí pracovníky. (Znal 247 příslušníků HSR, se kterými v minulosti služebně jednal, a dalších 42 mohl podle fotografií identifikovat; pro srovnání: v r. 1969 měla rozvědka celkem 1340 kádrových příslušníků.) Podle komise předal nepříteli do té doby (tzn. 14. 11. 1969) seznam 33 příslušníků HSR, 9 příslušníků centrály kontrarozvědky a jména dvou

příslušníků zařazených na KS SNB Praha. Rozsáhlé vědomosti měl mít o politické situaci na MV a HSR v počátcích normalizace, což mohlo být pro „nepřítele“ významné pro typování vhodných spolupracovníků. Ohroženo zatčením mělo být 37 agentů, 50 „ideospolupracovníků“¹⁸⁾ a fiasko hrozilo 45 rozpracovávaným akcím HSR. Měl znát i značnou část ideoagentury kontrarozvědky, zejména na úsecích zahraničního obchodu, financí a pojišťoven. Znal metodiku práce HSR, zejména z úseků, kde pracoval, a mohl tedy určovat objekty zájmu rozvědky a způsoby rozpracování. Měl naprosto přesné informace o práci rezidentur v Bejrútu a Kábulu a znalosti o rezidentuře v Londýně.¹⁹⁾

Pro úplnost je třeba uvést, že Josef Frolík byl 29. 8. 1969 vyloučen z KSČ, 12. 9. 1969 mu pak byla odňata hodnost majora a propůjčená medaile Za službu vlasti. Závěry komise se odrazily i v rozkazu ministra vnitra ČSSR ing. Radko Kasky č. 29 z 9. 6. 1970, věnovanému problému zběhů, příslušníků SNB a občanských pracovníků MV. Jmenovitě na případu J. Frolíka bylo dokumentováno, že vinou je špatná kádrová politika nadřízených, kteří podceňují signály morální, politické a odborné nezpůsobilosti. Jako opatření k zamezení dalších podobných událostí ukládal ministr vnitra rozkazem náčelníkům součástí FMV zpřísnit kádrovou náročnost, zpřísnit posuzování žádostí o soukromé cesty do zahraničí, školit podřízené a provést administrativní opatření proti defektorům.

Po srpnu 1968 emigrovalo na Západ nejméně osm kádrových příslušníků rozvědky (za celé MV to bylo do poloviny roku 1970 celkem 52 osob). S výjimkou L. Bittmana se žádný z nich nestal tak veřejně známým a pouze Frolík byl komunistickým režimem tak nenáviděný. Přitom se svým svědectvím o činnosti komunistických rozvědek proti svobodnému světu vystoupil veřejně před americkým senátem nejen on. Dalšími československými defektory, kteří tento krok učinili, byli 5. 5. 1971 Ladislav Bittman a 12. 4. 1976 František August.

I Bittman byl odsouzen v nepřítomnosti k trestu smrti, ale jeho život v exilu se výrazně lišil od Frolíkova. Neskryval se, nebyly na něj „podnikány atentáty“, přestože žil pod obecně známým pseudonymem Lawrence Martin v Bostonu, učil na tamní univerzitě problematiku dezinformací (!), vystupoval v médiích, publikoval knihy, články a rozhovory. K jeho nejznámějším publi-

¹⁸⁾ Ideoví spolupracovníci – kategorie tajných spolupracovníků I. S-FMV, kteří měli být získáváni z řad politicky vospělých a zcela spolehlivých čs. občanů (i členů KSČ) pro spolupráci v zahraničí nebo v ČSSR při rozpracovávání bází rozvědného zájmu, nebo jako pomocná agentura (držitel krycí adresy, propůjčeného bytu apod.).

¹⁹⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Josefa Frolíka, 14. 11. 1969.

kacím patří *The Deception Game* (Hra klamů) s podtitulem Československá zpravodajská služba v sovětské politické válce (vydalo Syracuse University Research Corporation, 1972) a *Špionážní oprátky* (Mladá fronta, Praha 1992). V roce 1985 vydal knihu *The KGB and Soviet Disinformation – An Insiders Views* (Dezinformace KGB a SSSR – pohledy zevnitř). K těmto knihám o metodách činnosti komunistických rozvědek se řadí vlastní dezinformační publikace z šedesátých let o osobnosti amerického zpravodajce působícího v ČSR Charlese Kateka (Dirigent ze zákulisí, jako spoluautor pod pseudonymem Gabriel Guth; Magnet, Praha 1966) a titul První zemřel kancléř (opět jako spoluautor pod pseudonymem Vladimír Bauman; Magnet, Praha 1968).²⁰⁾ Přitom jeho schopnosti, znalosti a role v rozvědce Ministerstva vnitra byly rozhodně významnější než Frolíkovy. Příčinu zcela odlišného postoje československého komunistického režimu k osobě Josefa Frolíka neznáme a můžeme si ji jen domýšlet. Nejpravděpodobnější se zdá být naprosté Frolíkovo podřízení mediálním potřebám Západu v boji proti komunismu a z toho vyplývající široká negativní reklama režimu československých komunistů. Teoreticky je možnou příčinou i špatně zvolený styl života v USA. Zatímco u Ladislava Bittmana jako osoby známé a žijící na očích veřejnosti by jeho fyzická likvidace přece jen vzbudila nežádoucí rozruch, který by mohl převýšit „prospěch“ plynoucí z takového činu, u Josefa Frolíka by takovou akci šlo provést o poznání nenápadněji. Nabízejí se ovšem i mnohem odvážnější, leč nepodložené možnosti.

Další příslušníci rozvědky, kteří emigrovali po srpnu 1968, jsou veřejnosti zatím prakticky neznámí. Využijme tedy příležitosti a přibližme si stručně jejich kariéry a osudy.

Mjr. ing. Antonín Nenko (nar. 1930), krycí jméno NEDVĚD. Po prvním roce studia ČVUT v Praze pokračoval v letech 1950–1956 studiem elektrotechnického institutu v Leningradě. Poté byl přijat na I. správu MV, kde působil na vědeckotechnické rozvědce se zaměřením na Severní Ameriku. Dvakrát byl vyslán do zahraničí, v letech 1960–1963 na rezidenturu rozvědky v New Yorku a od ledna 1968 do Washingtonu ve funkci zástupce rezidenta, legálně jako II. tajemník velvyslanectví ČSSR. Dne 25. 6. 1970 opustil byt i úřad a požádal o politický azyl v USA. Vyšší vojenský soud v Příbrami Nenka 12. 3. 1971 odsoudil v nepřítomnosti (předseda senátu plk. JUDr. Mojmír Pospíšil) pro spáchání trestných činů zběhnutí do ciziny a vyzvědačství k patnácti letům odnětí svobody. Maximální výměru trestu soud stanovil, protože Nenko vyrazil některé utajované skutečnosti.²¹⁾

²⁰⁾ Krátkou biografickou studii o L. Bittmanovi publikoval v časopisu *Reflex* 33/2000 Pavel Žáček.

²¹⁾ AMV, personální spis A. Nenka, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. 1Vv114/70 Vyšší vojenská prokuratura Příbram.

Mjr. Zdeněk Šindelář (nar. 1932). Vystudoval Vysokou školu politických a hospodářských věd. Od roku 1956 pracoval v podniku zahraničního obchodu Motokov, odkud byl v roce 1957 převeden k I. správě MV. Působil na politické rozvědce v problematice německy mluvících zemí. Prakticky po celou dobu svého působení v rozvědce ale zůstal v legalizačních funkcích na PZO, Vysoké škole světového obchodu ve Vídni a od roku 1966 ve funkci úředníka mezinárodní organizace GATT (General Agreement on Trade and Tariffs – Všeobecná dohoda o clech a obchodu) v Ženevě. V srpnu 1970 převezl manželku a své dvě děti „nelegálně“ diplomatickým vozem z Maďarska do Rakouska a v říjnu 1970 požádal ve Švýcarsku s rodinou o politický azyl. Vojenským obvodovým soudem v Praze byl Zdeněk Šindelář 11. 3. 1971 v nepřítomnosti odsouzen pro spáchání trestného činu zběhnutí do ciziny k šesti letům odnětí svobody. Již 29. 12. 1972 ale zemřel v Chicagu na následky perforace žaludečního vředu. Je pozoruhodnou skutečností, že v roce 1995 byl v rehabilitačním řízení sice původní rozsudek zrušen, nicméně Okresním soudem pro Prahu 3 byl zemřelý Šindelář uznán vinným ze zběhnutí podle § 282/1 a odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 15 měsíců. (Podle § 39a odst. 2 písm. b) tr. zák. ve znění zákona č. 290/93 Sb. byl pro účely výkonu trestu zařazen do věznice s dozorem). Po odvolání obhájce Městský soud v Praze rozsudek potvrdil s tím, že společenská nebezpečnost tr. činu zběhnutí nepominula: „Z podstatné změny společenskopolitické situace, k níž v ČR došlo po 17. listopadu 1989, však není možné dovodit, že by současně došlo k tak podstatné změně hodnocení významu funkčnosti a obranyschopnosti ozbrojených sil ČR, včetně činnosti příslušníků Ministerstva vnitra ČR ve služebním poměru.“ Český soud tedy neshledal rozdíl mezi službou v politické policii totalitního státu a v policii demokratického státu.²²⁾

Další dva defektoři byli rovněž dlouholetými příslušníky MV a rozvědky, ovšem jejich kariéra byla jiná než u zmíněných dvou absolventů civilních vysokých škol.

Mjr. František August-ADAM (nar. 1928) byl původním povoláním auto-mechanik. V letech 1949–1957 byl zařazen u vojenské kontrarozvědky, v roce 1954 absolvoval roční zpravodajské studium vojenského institutu MV v SSSR. V roce 1957 přešel k rozvědce MV, nejprve na I. odbor krajské správy MV v Hradci Králové a od roku 1958 přímo na I. správu MV, kde byl zařazen v odboru zahraniční kontrarozvědky. V letech 1961–1963 byl vyslán na rezidenturu rozvědky v Londýně (odkud byl stažen po pokusu britské zpravodajské služby o získání ke spolupráci). Od roku 1966 byl zařazen na rezidentuře

²²⁾ AMV, personální spis Z. Šindeláře, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. 1Vv116/70 Vyšší vojenské prokuratury Příbram a trestní spis čj. 2T 58/71.

v Bejrútu v legalizační funkci III. tajemníka, odkud 30. 7. 1969 emigroval s rodinou do USA. Dne 4. 3. 1971 byl Vojenským obvodovým soudem v Praze v nepřítomnosti odsouzen pro spáchání trestného činu zběhnutí do ciziny k šesti letům odnětí svobody. Jeho vystoupení před výborem senátu USA v roce 1976 na tom nic nezměnilo. Rokem 1980 je datován rukopis rozsáhlé práce *Ve znamení temna* (pod pseudonymem Antonín Novák), kterou věnoval tématu činnost KGB proti Československu. V tomto díle August bohužel většinou nečerpal ze svých osobních zkušeností, ale především z knih vydaných na Západě defektory z KGB a z dalších otevřených zdrojů.²³⁾

Kpt. Václav Marouš (nar. 1929) byl původně dělník, k Veřejné bezpečnosti byl přijat v roce 1954. V roce 1963 působil jako starší asistent katedry VB na škole MV ve Svatém Janu pod Skalou a o rok později přešel na odbor zahraniční kontrarozvědky I. správy MV. Mj. řídil rezidenturu I. správy MV v Mexiku, kde vysazoval pomocnou agenturu proti objektům CIA, FBI na velvyslanectví USA. V srpnu 1968 odjel na dovolenou do BLR. V důsledku okupace ČSSR se vracel domů přes Rakousko, odkud emigroval spolu se svým synem z rozvedeného manželství a družkou do Austrálie. Vojenským obvodovým soudem v Praze byl 30. 9. 1971 pro spáchání trestných činů zběhnutí do ciziny a únosu (syna, svěřeného rozvodovým soudem do péče manželky) v nepřítomnosti odsouzen ke čtyřem letům odnětí svobody.²⁴⁾

Poslední dva emigranti byli vysokoškoláci, kteří byli na rozvědce zařazeni jen krátkou dobu.

Npor. Stanislav Kaplan (nar. 1937) studoval PF UK v Praze a v letech 1956–1960 mezinárodní vztahy v diplomatickém institutu MZV SSSR v Moskvě. Poté byl zaměstnancem Ústavu mezinárodní politiky a ekonomie v Praze a redaktorem deníku *Práce*. V prosinci 1967 o něj jako o novináře projevil zájem Ministerstvo vnitra. Dne 1. 4. 1968 nastoupil na I. správu MV, kde byl zařazen na 3. odbor (politická rozvědka – západní Evropa), většinu času do své emigrace v červenci 1969 ovšem strávil v rozvědné škole I. správy MV. 21. 7. 1969 odjel na dovolenou do Bulharska, odkud se mu podařilo emigrovat přes SRN do Kanady. Vyším vojenským soudem v Příbrami byl 19. 11. 1970 v nepřítomnosti odsouzen pro spáchání trestných činů zběhnutí do ciziny a pokusu vyzvědačství k trestu 12 let odnětí svobody. (V roce 1970 se měl v SRN údajně pokusit získat čs. občana ke spolupráci s cizí zpravodajskou službou.) Kap-

²³⁾ AMV, personální spis F. Augusta, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. 1Vv18/70 Vyšší vojenská prokuratura Příbram.

²⁴⁾ AMV, personální spis V. Marouše, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. OPv438/71 Vojenské obvodové prokuratury Praha a trestní spis čj. 2T 351/71.

lan v době svého působení na rozvědce publikoval v proreformním časopisu Reportér a v době emigrace v Torontu v nezávislém československém týdeníku Naše hlasy.²⁵⁾

Npor. JUDr. Milan Štafl (nar. 1938) absolvoval PF UK Praha. V letech 1961–1964 pracoval v PZO Koospol, v roce 1964 požádal o přijetí k MV, kde byl zařazen na afro-asijský odbor politické rozvědky I. správy MV. Krátce po absolvování devítiměsíční rozvědné školy MV začal v roce 1966 studovat Filosofickou fakultu Francouzské univerzity v Bejrútu (současně formálně příslušník rezidentury I. správy MV), odkud 2. 8. 1969 s manželkou a dcerou emigroval do USA. Vyšším vojenským soudem v Praze byl 9. 7. 1970 JUDr. M. Štafl v nepřítomnosti odsouzen pro trestný čin zběhnutí do ciziny k šesti letům odnětí svobody.²⁶⁾

L. Bittman a J. Frolík byli z celé této skupiny defektorů rozhodně nejvýznamnější a jedině nad nimi byl také v nepřítomnosti vynesena nejvyšší trest. Ostatní měli znalosti spíše omezené na svůj úsek působení a jejich defekce nemusela být pro rozvědku katastrofou. Nicméně i jejich znalosti a zkušenosti mohly být pro Západ užitečné.

Jako reakce na tuto řadu defekcí byla počátkem roku 1970 na odboru „I“ (inspekce a obrana) I. správy FMV vytvořena z podnětu zmíněné komise zvláštní skupina k studiu tématu útěků kádrových příslušníků rozvědky se zadáním zjistit jejich příčiny, způsoby a důsledky. Skupina vyslyšela spolupracovníky a rodinné příslušníky defektorů. Téhož roku byla na 2. odboru správy „B“ I. správy FMV vytvořena další skupina ke kontrarozvědnému sledování důsledků útěků a činnosti defektorů v zahraničí. Vedoucím skupiny se stal Jaroslav Němec, krycí jméno NEKOLA. V roce 1971 byly skupiny sloučeny a převedeny do odboru 33.²⁷⁾

Podle svědectví příslušníka rozvědky zařazeného v této skupině byli defektoři v zahraničí dobře chráněni příslušnými zpravodajskými službami, takže skupina o nich údajně neměla prakticky žádné informace. Těžiště rozpracování

²⁵⁾ AMV, personální spis S. Kaplana, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. 1Vv73/70 Vyšší vojenské prokuratury Příbram a trestní spis čj. T 13/70.

²⁶⁾ AMV, personální spis M. Štafla, dále Správní archiv Armády ČR Olomouc, dozorový spis prokuratury čj. 1Vv34/70 Vyšší vojenské prokuratury Příbram a trestní spis čj. 7T 264/70.

²⁷⁾ 33. odbor I. S-FMV zpracovával témata: obrana objektů I. S-FMV, rozpracování propuštěných kádrových příslušníků, aktivní opatření proti zrádcům I. S-FMV. Dne 31. 3. 1982 byl 33. odb. zrušen a sloučen s 26. odb., což byl odbor zahraniční kontrarozvědky.

leželo v kontrole a analýze jejich korespondence, zasílané jim na poštovní přihrádky v USA. Na každou takto sledovanou osobu byla za tím účelem vedena složka, ve svazcích skupiny z I. odboru zůstaly výsledky a návrhy na trestní řízení. Jedním ze svazků nesl krycí název BAKO a byl veden od 23. 6. 1970 do 27. 4. 1987 na Josefa Frolíka. Od poloviny 70. let údajně zájem o téma upadal a později převládla snaha minimalizovat důsledky defekcí především pomocí aktivních opatření. Tak měla být vůči defektorům v zahraničí vytvořena nedůvěra. V případě Frolíka měla tato opatření spočívat ve zveřejňování podrobností o jeho činnosti na IV. správě MV při vyšetřování agentů „nepřítele“ (zejména akce LIGHT). V roce 1982 byl 33. odbor sloučen s 26. odborem. Vzápětí byla zrušena kontrola korespondence defektorů a údajně byla skartována většina materiálu.²⁸⁾

To jsme ale trochu předběhli. Inspekce ministra vnitra rozhodla 4. 5. 1970 o zahájení trestního stíhání Josefa Frolíka pro podezření ze spáchání tr. činu podle § 283/1 tr. zák. – zběhnutí do ciziny.²⁹⁾ 19. 10. 1970 žaloval Frolíka Vyšší vojenský prokurátor v Příbrami pro spáchání trestného činu zběhnutí a dále tr. činu podle § 105 tr. zák. – vyzvědačství.³⁰⁾ Rozsudkem Vyššího vojenského soudu v Příbrami byl 3. 12. 1970 Josef Frolík v nepřítomnosti odsouzen podle §§ 283 a 105 tr. zák. k úhrnnému trestu 15 let odnětí svobody a vedlejšímu trestu propadnutí majetku. V rozsudku senát konstatoval, že pachatel se protiprávně zdržuje v Anglii, následky jeho činu jsou z hlediska obrany ČSSR velmi těžko napravitelné a jejich odstranění si vyžádá léta usilovné práce. Pachatel čin spáchal z nepřátelských pohnutek, a proto se soud přiklonil k maximální výměře trestu.³¹⁾

V lednu 1971 bylo nezávisle, na podnět odboru pasů a víz krajské správy SNB v Praze, zahájeno speciální skupinou vyšetřování StB krajské správy SNB Praha rutinní Frolíkovo stíhání pro podezření ze spáchání tr. činu podle § 109 – opuštění republiky. Po zjištění, že pachatel byl již odsouzen pro trestný čin zběhnutí, bylo stíhání KS SNB zastaveno jako neúčelné.

Příčinou Frolíkova odsouzení byly mimo „zběhnutí“ i zjištěné reálné události, nasvědčující jeho spolupráci s „rozvědkami nepřítele“, a to minimálně krátce po útěku. Těmito skutečnostmi byly opakované pokusy britské MI-5 o zaverbování rezidenta rozvědky v Londýně Josefa Kaliny-KARHANA. Ode-

²⁸⁾ Výpověď bývalého příslušníka I. S-FMV Josefa Kropáčka ze dne 9. 10. 1998.

²⁹⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470-IM-293/20-70, usnesení z 4. 5. 1970, starší vyšetřovatel Inspekce ministra vnitra ČSSR pplk. František Škorpík.

³⁰⁾ Tamtéž: Obžaloba I Vv 34/70, Vyšší vojenská prokuratura Příbram, 19. 10. 1970.

³¹⁾ Tamtéž: Rozsudek T 15/70 z 3. 12. 1970, Vyšší vojenský soud Příbram jako soud I. stupně, předseda senátu pplk. JUDr. Mojmír Pospíšil.

hrály se již v červenci (!) a srpnu 1969 a Josef Frolík se jich prokazatelně zúčastnil. Kalina-KARHAN byl z Velké Británie odvolán 30. 9. 1969.³²⁾

Ani v dalších letech nedával Frolík rozvědce možnost zapomenout. Italský měsíčník Famiglia Messe přinesl v srpnu 1974 článek Christophera Sweeneye Jak žijí špioni uprchlí z Východu, který pojednával zejména o Frolíkovi. Již půl roku předtím, 25. 1. 1974, vzbudil na Západě pozornost článek téhož autora nazvaný Přeběhlík odhaluje účast poslanců na špionáži. Z The Times byl pak převzat řadou dalších západních médií.

Pohár trpělivosti přetekl v roce 1976. Dne 24. 1. vystoupil totiž Josef Frolík jako svědek před podvýborem pro vyšetřování uplatňování zákona o vnitřní bezpečnosti a jiných právních ustanovení o vnitřní bezpečnosti – právního výboru senátu USA. Jádrem Frolíkovy výpovědi byly informace o činnosti rozvědky MV proti USA. Frolík vycházel z vlastních zkušeností při řízení pomocné agentury na OZK proti CIA na Blízkém Východě a Africe. Dále podal senátorům podrobné informace o struktuře a metodách činnosti rozvědky.³³⁾

Podle závěrů šetření Inspekce ministra vnitra z r. 1976 spáchal Frolík svým vystoupením kromě trestného činu vyzvědačství i trestný čin podle § 112 tr. zák. – poškozování zájmů republiky v cizině – a potvrdil, že nepříteli vyrazil organizaci Ministerstva vnitra a zejména I. správy MV, formy jejích aktivit v USA a její zájmy. Dále bylo potvrzeno, že skutečně „druhé straně“ identifikoval několik set (!) kádrových příslušníků MV a řadu akcí I. správy MV, na kterých pracoval před svým útekem sám nebo se s nimi v průběhu služby seznámil. Podle závěrečné zprávy Inspekce informoval senát USA pravdivě (až na nepodstatná zkreslení) o akcích BAKALÁŘ³⁴⁾ a LIGHT a zcela pravdivě o dalších akcích, zejména I. správy MV. Naproti tomu měl informovat nepravdivě o jiných akcích, například o údajně chystaném atentátu čs. rozvědky na francouzského prezidenta Charlese de Gaula, o okolnostech úmrtí manželů Žižkových v USA,³⁵⁾ o třech pokusech o vraždu čs. emigranta Josefa Jostena³⁶⁾

³²⁾ Tamtéž: Zpráva o okolnostech, příčinách a důsledcích zrady čs. rozvědky Josefa Frolíka, 14. 11. 1969.

³³⁾ AMV, fond A 27, inv. j. 212.

³⁴⁾ Abdul Al-Bari, krycí jméno BAKALÁŘ, důstojník syrské rozvědky, krycím zaměstnáním šéf kanceláře syrského předsedy vlády; byl zaverbován Frolíkem a poskytoval informace o akcích syrské rozvědky proti CIA a BND

³⁵⁾ Příslušník (šifrer) I. S-MV Karel Žižka spáchal v říjnu 1962 v USA sebevraždu, a to krátce po záhadné vraždě své ženy Věry Žižkové. Frolík spekuloval o tom, že Žižkovy zavraždila I. S-MV, aby zabránila jejich chystané emigraci do USA.

a o zavraždění sociálnědemokratického politika Bohumila Laušmana, unese-
ného čs. rozvědkou z emigrace v Rakousku.³⁷⁾

Z těchto důvodů bylo 7. 6. 1976 zahájeno nové trestní stíhání, které vyvr-
cholilo rozsudkem Vyššího vojenského soudu v Příbrami, jímž byl dne 23. 12.
1976 Josef Frolík v nepřítomnosti odsouzen k trestu smrti.³⁸⁾ Předsedou senátu
byl pplk. JUDr. Mojmír Pospíšil, který odsoudil Frolíka již v prvním procesu
v roce 1970. Zajímavou skutečností je, že týž soudce odsoudil již v roce 1964
v nepřítomnosti k trestu smrti defektora mjr. ČSLA Františka Tišlera, reziden-
ta zpravodajské správy generálního štábu ČSLA ve Washingtonu, legálně ve
funkci vojenského a leteckého přidělence velvyslanectví ČSSR³⁹⁾ a v roce
1974 rovněž v nepřítomnosti k trestu smrti i dalšího významného defektora
z I. správy MV mjr. Ladislava Bittmana. Nejvyšší soud ČSSR za předsednictví
pplk. JUDr. Václava Horáka po odvolání obhájce 3. 2. 1977 rozsudek nad
Frolíkem potvrdil. Ze zdůvodnění rozsudku odvolacího soudu je třeba zmínit
názor, že trestná činnost, za kterou byl Frolík odsouzen, nebyla totožná
s trestnou činností dřívější. Po vyhlášení prvního rozsudku odsouzený znovu
spáchal nově projednávaný skutek. Nejvyšší trest byl vynesena pro vysoký stu-
peň nebezpečnosti činu a zvláště zavrženíhodné pohnutky pachatele, totiž „ne-
přátelství k soc. společenskému a st. zřízení“. Motivy získání výhod v USA
svědčí „o morální zvrhlosti a dokonce i bezcitnosti, neboť svým činem vystavil
v nebezpečí řadu lidí.“ Vyzradil důležité zájmy obrany vlasti ve velkém roz-
sahu, vznikla tak v některých případech zcela nenapravitelná a v některých

³⁶⁾ Josef Josten, funkcionář ČSSD v exilu. Podle Frolíkova podání na něj I. S-MV
opakovaně podnikala vražedné útoky a chystala jeho únos do ČSSR. Podle dosavad-
ních poznatků však žádná taková akce nebyla provedena.

³⁷⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Usnesení o zahájení tr. stíhání z 7. 6.
1976 Inspekce ministra vnitra ČSSR IM-229/30-76.

³⁸⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Rozsudek Vyššího vojenského soudu
Příbram, 23. 12. 1976, 1T2/76, předseda senátu pplk. JUDr. Mojmír Pospíšil, soudci
plk. JUDr. Rudolf Mlčák, plk. Jiří Šimek, plk. Stanislav Fiala a pplk. Jan Holenda.

³⁹⁾ František Tišler, nar. 1924, mjr. ČSLA, ve funkci vojenského a leteckého přidělen-
ce velvyslanectví ve Washingtonu dne 25. 7. 1959 emigroval a odcizil úřední utajo-
vané písemnosti. V roce 1960 před výborem pro neamerickou činnost vyzradil státní
tajemství. Rozsudkem z 29. 12. 1961 byla za trestné činy zběhnutí (§ 283) a vyzvě-
dačství (§ 105) odsouzen k 12 letům odnětí svobody. Trestní stíhání dále pokračo-
valo, nová žaloba vinila Tišlera z vykradení trezorů a zatopení kanceláří velvysla-
nectví a dále ze spoluúčasti při pokusu o zaverbování občana ČSSR CIA.

případech těžko napravitelná porucha na důležitém úseku činnosti našeho státu.⁴⁰⁾

V době tohoto druhého stíhání se Frolíkovo jméno dokonce mihlo v Rudém právu. Pod titulkem „Goebbelsové ještě žijí“ zde Karel Douděra 16. 10. 1976 publikoval komentář k pořadu německé televize Magazin ZDF, jehož obsah údajně sloužil CDU k účelům předvolebního boje a obsahoval „nejhrubší útoky proti ČSSR“. K útokům byl využit „přeběhlý dobrodruh, odsouzený čs. soudem za protistátní činnost k nejvyššímu trestu. Tento pan Frolík si už vysloužil jméno jako tlumočnick nejnestoudnějších protičeskoslovenských lží, vyráběných CIA, jejímž je agentem. Důstojníci CIA asistovali při některých jeho veřejných vystoupeních. Vlastizrádce a zaprodanec urážel oběti protifašistického boje tvrzením, že prý na příkaz Moskvy čs. komunisté spolupracovali v době II. světové války s německými orgány.“ Článek uzavírá oblíbené „Lidé bděte“, ovšem s dodatkem „Goebbelsové ještě žijí“. Kromě ojedinělé zmínky o Josefu Frolíkovi je komentář pozoruhodný i skutečností, že komunistický publicista zcela přesně předpověděl výši rozsudku československého údajně nezávislého soudu, a to více než dva měsíce před jeho vynesením.

Po dalších 12 let není o konkrétních životních osudech J. Frolíka nic známo. Vytrvale se ale připomínal publikacemi svých svědectví. První vydání vyšlo roku 1975 pod názvem The Frolík Defection / The Memoirs of an Intelligence Agent (Frolíkův útěk / Paměti rozvědčíka) ve vydavatelství Leo Cooper Ltd. v Londýně. V české verzi (Josef Frolík: Špion vypovídá) vyšlo Frolíkovo svědectví nejprve v nakladatelství Sixty 68 Publishers v Torontu, později v nakladatelství Index v Kolíně nad Rýnem. První vydání na českém území vyšlo v nakladatelství Orbis v roce 1990. Jako třetí formu publikace Frolíkových svědectví je nutno uvést záznam úřední povahy: „Slyšení před podvýborem pro dohled nad naplňováním zákona o vnitřní bezpečnosti a dalších zákonů o vnitřní bezpečnosti země – právního výboru senátu USA, 94. kongres, první zasedání ze dne 18. 11. 1975“, vydaný tiskovým úřadem vlády USA ve Washingtonu r. 1976. Tato publikace vyšla před nedávnem v ČR pod titulem Špion vypovídá II (J. W. Hill 2000). Bibliografii Josefa Frolíka uzavírá útlá próza-agitka Střílejší abatyše, k vydání připravená Janem Benešem a vydaná poprvé v curyšském nakladatelství Polygon v roce 1983, podruhé pak v Česku v nakladatelství Univerzum Praha v roce 1991.

Frolíkova svědectví jsou poutavým čtením: objevují se v nich líčení temné minulosti osobností čs. kultury, politiky i sportu. Vzhledem k množství popisovaných událostí a osob, obtížné dostupnosti či někdy dokonce i neexistenci

⁴⁰⁾ Archiv I. S-FMV, arch. sv. r. č. 81365/470, Nejvyšší soud, zdůvodnění rozsudku čj. ToV1/77-ZD.

některých archivních podkladů je ověření řady Frolíkových tvrzení obtížné, ne-li nemožné. Spolehnout se paušálně na Frolíkova svědectví není možné. Některá tvrzení se liší od skutečnosti v drobných detailech, jiná více, a jsou zde i příběhy, u nichž je reálné jen jejich jádro, ostatní je prokazatelně v rozporu se skutečností. Již fakt, že se jednotlivé verze Frolíkových svědectví v řadě bodů liší, a to nejen rozsahem jednotlivých pasáží, ale i rozdílným popisem totožných událostí, nesvědčí o vypravěčově serióznosti. Na základě prověření některých tvrzení lze tedy snad konstatovat, že svědectví Josefa Frolíka sice vycházejí ze skutečných událostí, bývají ale nepřesná či nadnesená. V některých případech Frolík převzal tradované nepodložené domněnky, někdy spojil existující osoby s událostmi, jichž se tyto osoby prokazatelně nezúčastnily.

Občas je neinformovaný, ale racionálně uvažující čtenář na rozpacích. Týká se to zejména prvního (anglického) vydání, určeného pro západní čtenáře. Co říci například tvrzení, že počátkem padesátých let ve státních uranových dolech otrocky pracovalo 60 000 vězňů? „*Když tito vyčerpaní zlomení lidé umírali, personál tábora jednoduše zorganizoval ‚razie‘ v okolí. Sebrali spoustu nevinných lidí, kteří byli v těchto otrockých táborech odsouzeni k smrti zaživa.*“ Stav vězňů v celém Československu dosáhl vrcholu 1. 1. 1953, kdy čítal 46 021 osob včetně obviněných. Na vlastním Jáchymovsku byl nejvyšší stav vězňů zaznamenán k 1. 3. 1953: 14 996 osob. O zmíněných raziích nebylo dosud nic zjištěno a nabízí se myšlenka, zda neměl autor na mysli tábory nucené práce, do kterých byli lidé odsuzováni mimosoudně výnosy komisí národních výborů. Na Jáchymovsku a Příbramsku skutečně existovalo v letech 1950–1951 sedm TNP, stav internovaných zde ovšem dosáhl maximální výše 1600 osob. Celá pasáž je evidentně nadsazená a jejím úkolem bylo asi západního čtenáře poněkud šokovat. Expresivní jazyk londýnského vydání nás v tom ostatně utvrzuje.

Asi nejméně nepřesností lze v nalézt líčení činnosti významného agenta čs. rozvědky Karla Zbytky alias LIGHTA. Ale přesto: nebylo mu „něco málo přes dvacet let“, když nastoupil „počátkem padesátých let do CIO“, ale v lednu 1949, kdy byl při založení Czechoslovak Intelligence Office (CIO) přijat do jeho služeb, mu bylo již 46 let. V roce 1958 nežil spokojeně ve svém hotelu ve Folkestone, zatímco CIO byl teprve před zhroucením, ale CIO byl již rozpuštěn od října 1957, kdy byl Zbytek a ostatní zaměstnanci propuštěni.

Typické je také líčení následující události: při domovní prohlídce bytu Josefa Potočka se měl podle Frolíka jeho syn poprat s estébáky a jednomu z nich ukousnout dva články prsteníku (!). V operativním svazku akce POJISTKA není o takovém incidentu zmínka. (Potoček byl navíc otcem pouze dvou dcer, nikoliv syna.) Nabízí se jednoduché vysvětlení: ve vyšetřovacím spisu je zaznamenána událost, kdy při zatýkání spoluobžalovaného JUDr. Ticháčka se

tento pokusil v průběhu osobní prohlídky sníst usvědčující poznámky a kousl do ruky příslušníka MV, který se mu v tom snažil zabránit.

Zarážející je například i významný rozdíl v popisu pokusu o provedení tzv. aktivního opatření proti pracovníkům Radia Svobodná Evropa v Mnichově roku 1959. V londýnském vydání Frolík uvádí, že příslušník I. správy MV mjr. Jaroslav Němec-NEKOLA se prostřednictvím svého agenta působícího v řadách zaměstnanců SE neúspěšně pokoušel vyměnit obsah slánek v jídelně rozhlasové stanice za kyanid (!), a tak způsobit jejich smrt. V českém vydání se v souladu s prokázanou skutečností mluví o výměně jedlé soli za sůl atropinovou, působící jako projímadlo a ohrožující lidský život „jen“ ve velkých dávkách.

Velmi detailně popisuje Frolík průběh údajného zavraždění představitele mezinárodní židovské organizace JOINT Charlese Jordana v Praze roku 1967. Pokud by toto líčení odpovídalo skutečnosti, jednalo by se o velmi závažný trestný čin. Popis se ale nijak neshoduje s dosavadními zjištěními. Významným faktem je, že s událostí nemohl Frolík přijít služebně a v takových podrobnostech ani mimoslužebně do styku. Přesto případ líčí detailně a sebejistě.

Bylo by obtížné a zdlouhavé konfrontovat všechny popisované kauzy s prokázanými skutečnostmi. Proto si dovoluji pokusit se o shrnutí. Frolíkova svědectví nepřipomínají věcné informace rozvědčíka. Jejich smyslem mohlo být dezinformovat komunistické rozvedky či snaha zlepšit komerční úspěch Frolíkových knih. Je možné, že Josef Frolík by po pádu komunismu v zemích východní Evropy řadu svých tvrzení revidoval nebo by byl k takovým revizím donucen. Bohužel zemřel dříve, než k tomu mohlo dojít. (V podobném momentě zemřel v americkém exilu v roce 1997 těsně před konfrontací svých odvažných tvrzení se skutečností i bývalý generál československé armády Jan Šejna. Podobně jako Frolík nás Šejna ponechal v nejistotě.)

Bylo by škoda nezmínit se o Frolíkově jediné čistě prozaické knížce s názvem Střílejší abatyše. Sám ji v podtitulu označil nikoliv jako literaturu faktu, ale jako kriminální novelu, ilustrující 50. léta v ČSR. Na pozadí věrohodných kulis (rodný kraj a bezchybně popsané reálie z prostředí Ministerstva vnitra) se s přehnaným množstvím naturalistických detailů na pokraji uvěřitelnosti odvíjí fiktivní příběh. Výsledkem je tendenční agitka, určená zřejmě čtenářům v zahraničí – překvapivý opus chladného a racionálně uvažujícího rozvědčíka.

Frolíkova svědectví poněkud opomíjejí jeho vlastní podíl na represích ve službách ekonomické kontrarozvedky StB. V předmluvě knihy Špion vypovídá uvádí: „*Byl jsem 17 let důstojníkem pražského Ministerstva vnitra a nemám v úmyslu zbavit se množstvím silných slov odpovědnosti za to, co jsem dělal nebo udělal. Nikomu jsem však vědomě neublížil a nikoho jsem pro jeho názo-*

ry nepřivedl do vězení. “ Frolík sice ve svých knihách zmiňuje zraní a postupný vzrůstající odpor proti úloze SSSR a komunistů na společenském a hospodářském úpadku Československa, ovšem konkrétně se nezmiňuje o svém podílu například na vyšetřování zatčených spolupracovníků britské tajné služby koncem padesátých let, jichž se účastnil právě v době svého zařazení na IV. správě MV. Dva z odhalených agentů, dr. Josef Potoček a dr. Václav Kvíčera, byli na základě i jeho činnosti na akci POJISTKA odsouzeni za velezradu a vyzvědačství k trestu smrti a dne 26. 1. 1957 popraveni. Jejich spolupracovníci byli odsouzeni k dlouholetým trestům odnětí svobody.⁴¹⁾ A skutečně, primárně nebyli tito lidé odsouzeni za své **názory**, ale za zpravodajskou činnost, kterou se snažili uškodit tehdejšímu komunistickému režimu. Připomeňme si, že v té době byl Frolík vzorným pracovníkem, sklízel pochvaly a odměny.

Nenávist režimu se nesmyslně snažila vybit na Frolíkových příbuzných v Československu. Tito do té doby loajální občané, vesměs členové KSČ, byli od roku 1969 považováni za nedůvěryhodné a byli postihováni především existenčně. Byli zbavováni nadstandardních „výhod“ občanů tehdejšího státu: možností cestování, významnějšího profesního uplatnění a podobně.

Dne 4. 8. 1989 otiskl spisovatel Jan Beneš v krajanských Amerických listech Frolíkův nekrolog. Josef Frolík měl zemřít na Floridě po delší těžké nemoci někdy v květnu 1989. Tato informace nebyla dosud úředně ověřena. Podle nekrologu na něj měl být vícekrát spáchán vražedný útok, byl nucen žít pod různými jmény a střídát místa pobytu. Do dnešních dnů se spekuluje o tom, zda jeho smrt nebyla důsledkem posledního – úspěšného – pokusu o atentát na jeho osobu.

Důvod, proč Josef Frolík jednal tak, jak jednal, možná tkví v tom, že nebyl mužem na svém místě. Jeho osobní vlastnosti nezaručovaly chladnou výkonnost profesionálního rozvědčíka a tento špatný odhad se stal komunistické rozvědce osudným. Stačí to na to, aby se Josef Frolík stal osobností formátu Komenského? Jeho podíl na vítězství Západu nad komunismem byl mezi Čechoslováky možná jeden z nejvýznamnějších. Bude Josef Frolík přijat českým národem jako jeho hrdina?

⁴¹⁾ JUDr. Josef Potoček a JUDr. Václav Kvíčera byli zatčeni 14., resp. 18. 7. 1956 a 31. 12. 1956 byli odsouzeni za velezradu a vyzvědačství k trestu smrti. Další členové Potočkovy zpravodajské sítě Josef Ticháček, Jan Macho, Jan Hájek a Václav Lojka byli odsouzeni k trestům od 3,5 do 15 let odnětí svobody. Proti komunistickému režimu pracovali tito lidé z ideových důvodů a způsobili mu svoji činností vážné škody.

Příloha č. 1

Fotografie (postupně) Ladislava Bittmana, Josefa Frolíka, Stanislava Kaplana, Zdeňka Šindeláře a Milana Štafla.

Agent LEV – tajný spolupracovník v exilové ČSSD

Patrik Virkner

Bývalý dlouholetý příslušník československé rozvědky, známý defektor Josef Frolík,¹⁾ napsal v exilu knihu vzpomínek s názvem *Špion vypovídá*. Popisuje v ní akce a odhaluje praktiky zpravodajské služby komunistického Československa v padesátých a šedesátých letech prováděné proti československému exilu a proti zemím a rozvědkám tehdy nepřátelského kapitalistického světa.

Po původním, anglickém vydání²⁾ knihy brzy následovalo exilové vydání v češtině.³⁾ V roce 1990 se s touto knihou mohla díky nakladatelství Orbis konečně seznámit i naše široká čtenářská veřejnost.⁴⁾ Z neznámých důvodů však česká vydání (exilová i pražská) neobsahují některé zajímavé pasáže vydání původního. Jednou z nich je i kapitola věnovaná československému exilovému novináři Josefu Jostenovi,⁵⁾ z níž zbyla v českém vydání z roku 1990 pouze

¹⁾ Josef Frolík, do r. 1934 původním jménem Lukeš, nar. 22. 9. 1928 v Libušíně, okres Slaný. V letech 1945–1949 studoval obchodní akademii. Od r. 1949 byl zaměstnán v administraci Rudého práva. Po vojně nastoupil k MNB (1. 12. 1952). Nejprve pracoval v hlavní účtárně, od 1. 3. 1955 byl v hodnosti vrch. stržm. přemístěn do funkce referenta ke IV. S-MV (ekonomická kontrarozvědka), od 1. 10. 1960 pak v hodnosti npor. na 5. odb. (problematika Anglie) I. S-MV (zahr. rozvědka). V letech 1964–1966 působil jako SR rezidentury I. S-MV na čs. vyslanectví v Londýně (oficiálně jako zaměstnanec MZV). Po návratu do Prahy byl přemístěn na 6. odb. I. S-MV (problematika Afrika a Asie). V roce 1968 se stal stoupencem reformního proudu v KSČ. V červenci 1969 během dovolené v Bulharsku emigroval i s rodinou do USA a stal se tak jedním z nejvýznamnějších přeběhlíků z řad StB. Zemřel počátkem devadesátých let. Pramen: personální spis Josefa Frolíka uložený v AMV.

²⁾ Josef Frolík: *The Frolík Defection – The Memoirs of an Intelligence Agent* (Paměti agenta zpravodajské služby). Leo Cooper, Londýn 1975.

³⁾ Josef Frolík: *Špion vypovídá*. 68 Publishers, Toronto, Kolín nad Rýnem 1982.

⁴⁾ Josef Frolík: *Špion vypovídá*. Orbis, Praha 1990.

⁵⁾ Josef Josten, původním jménem Josef Stein (1913–1985). Novinář (redaktor Lidových novin), za války příslušník čs. armády v zahraničí (Anglie), 1945 krátce redaktor Radia Luxemburg, 1945–1948 pracovník tiskového odb. MZV. V březnu 1948 emigroval do Anglie, kde založil agenturu FCI (Free Czechoslovak Information) a vydával stejnojmenný bulletin a týdeník *Čechoslovák*. Původce řady kampaní

částečně související historie agenta s krycím jménem LEV a zmínka v kapitole Vzestup a pád Rudolfa Baráka (s. 103): „*Barák z příkazu Novotného plánoval prý zavraždění exilového novináře Josefa Jostena.*“ Této skutečnosti si byl Frolík vědom, a proto publikoval v exilovém časopise *Magazín* článek „Špion vypovídá pokračuje: Operace Josten“, ke kterému připojil úvodní slovo „Tak tedy Operace Josten“ i sám Josef Josten.⁶⁾ Článek popisuje snahy československé zpravodajské služby o zdiskreditování Josefa Jostena a zmiňuje plány na jeho únos či dokonce fyzickou likvidaci. Nedílnou součástí článku je i pasáž věnovaná Jaroslavu Hodačovi (agent s krycím jménem LEV),⁷⁾ který působil na přelomu padesátých a šedesátých let v exilové ČSSD a který byl také nějakou dobu v blízkém kontaktu s Josefem Jostenem. Josef Frolík o Hodačovi ve výše zmíněném článku píše:

„Jeden z posledních agentů, které jsem v době svého působení v britské sekci řídil,⁸⁾ byl bývalý sociální demokrat, mrňous⁹⁾ s krycím jménem LEV.

Volba krycího jména pro takovou skrčeninu dokazuje určitý smysl pro humor, ale LEV si své jméno nevybíral sám.¹⁰⁾ Skutečně se jmenoval Jaroslav Hodač a jeho úkol v Anglii se zásadně lišil od úkolů ostatních agentů StB ve

a akcí proti komunistickému Československu a socialistickým zemím vůbec. Pro komunistický režim v Československu byl Josef Josten jedním z nejnáviděnějších odpůrců.

⁶⁾ In: *Magazín* (exilový časopis vydávaný ve Švýcarsku), 1982, č. 5–6, s. 105–112.

⁷⁾ V českém vydání Frolíkovy knihy (Orbis, Praha 1990) je Hodač zmíněn, a to bez předchozího uvedení nebo vysvětlení, pouze v kapitole Agent LOWER na s. 122–123: „*Jedním z československých agentů, kteří pracovali proti exilu ve Velké Británii, byl František Čáslavský, zvaný LOWER. Na rozdíl od Hodače byl Čáslavský sám exulant. [...] V roce 1962, po prohlášení Hodače v tisku a televizi, se obrátil na svého řídicího orgána a požádal o návrat do Československa. [...] Na rozdíl od Hodače nešla [StB] s návratem Čáslavského na buben a prostřednictvím PZO Čechofrakt kryla jeho pobyt v zahraničí.*“

⁸⁾ Josef Frolík měl v letech 1961–1963 na starosti Hodačův návrat a věci s tím spojené: jeho finanční zabezpečení a také náležitě propagační využití.

⁹⁾ Jaroslav Hodač měřil 170 cm.

¹⁰⁾ Pravděpodobné vysvětlení svého krycího jména podal sám Hodač na agenturní schůzce dne 12. 2. 1955, když se zmínil o tom, že ho nějaký jeho známý pozdravil: „*Bud' zdrav, český lve!*“ Toto oslovení samozřejmě vyvolalo u jeho řídicího orgána obavy z prozrazení. Hodač je však vyvrátil tvrzením, že šlo o náhodu. Ke krycímu jménu pak uvedl, že jej dostal asi podle Lva Trockého, protože byl asi pokládán za pravičáka trockistického směru. Pramen: archiv I. S-FMV, arch. sv. agenta LVA 40883-AS-9732, podsvazky 020–024.

Velké Británii. Měl proniknout do nejrůznějších československých exilových organizací v Londýně a hlásit jejich činnost do Prahy.

Před únorem 1948 byl Hodač členem jednoho z okresních výborů Sociálně demokratické strany. Byl vysledován agentem rozvědky dr. Janem Němcem,¹¹⁾ který sice vystupoval jako sociální demokrat, ale ve skutečnosti byl tajně členem KSČ a infiltroval do Sociálně demokratické strany hned v roce 1945 s úkolem informovat KSČ o stranické aktivitě jednotlivých členů S[sociální] D[emokracie].

Komunisté začali po roce 1948 zavírat – právě na základě informací lidí typu doktora Němce. Pochopitelně si nepřáli zkompromitovat svého skutečného agenta, a tak byl vybrán ‚padlý anděl‘ mezi skutečnými sociálními demokraty, na kterého se mělo obrátit podezření zatčených.

Padlým andělem byl LEV čili Hodač, kterého pro tento úkol dr. Němec vybral a označil za zvláště ohebnou povahu.

A skutečně ihned po zatčení se milý Hodač ukázal jako neobyčejný zbabělec – a to i na československé poměry – ochotný udělat cokoliv, jen aby zachránil či aspoň ochránil svou ubohou kůži.

Jenže zatýkání sociálních demokratů proběhlo bez potíží a potřeba k použití Hodače jako viníka k odvrácení pozornosti se vůbec nenaskytla.¹²⁾ V každém případě byla vypuštěna pověst, že Hodač odešel ‚do podzemí‘. Hodač totiž skutečně zmizel. Jenže ne do podzemí, ale do ‚útulku StB‘ v srdci Prahy, kde ho začali vychovávat na agenta. Fáma o sociálnědemokratickém podzemí a podvratníku Hodačovi, vypuštěná StB, se samozřejmě dostala i do exilu.¹³⁾

V pražském kursu se mezitím malý skrčený zrádce učil, jak používat neviditelného inkoustu, mrtvých schránek, jak se vyhnout sledování a zbytek podobných k profesi patřících triků.

O několik měsíců později¹⁴⁾ se mu ‚podařilo dostat se za dráty‘. Pohraniční stráž si pro efekt několikrát vystřelila do vzduchu¹⁵⁾ a Hodač putoval do uprchlíckého tábora v Německu.

¹¹⁾ Toto tvrzení nelze z prostudovaného archivní materiálu dokázat.

¹²⁾ Toto tvrzení nelze z prostudovaného archivní materiálu dokázat.

¹³⁾ Prostudovaný archivní materiál nijak nedokazuje, že by byla ‚vypuštěna‘ nějaká fáma o ‚podvratníku Hodačovi‘, resp. že by se tato dostala dokonce i do zahraničí k československého exilu.

¹⁴⁾ Hodač strávil ‚v podzemí‘ pouze sedm týdnů – od 19. 4. 1955 do 8. 6. 1955.

V táboře, jako dobře vychovaný zrádce, byl poslušný instrukcím z Prahy a začal si široce korespondovat se všemi špičkami Sociální demokracie v exilu, které znal ze své předúnorové okresní činnosti v severních Čechách.

Základní téma všech dopisů bylo jednotné: Pomozte mi dostat se z pekla lágru a dovolte mi pracovat proti těm komunistickým zkurvysynům, kteří se zmocnili naší země.

Nakonec řetěz dopisů přinesl zisk. Sociální demokraté v Londýně se spojili s vlivnými členy Labour Party a ti se zase zasadili za milého LVA. Nakonec dostal přednostně víza¹⁶⁾ a povolení k pobytu v Anglii a mohl se obejmout s předáky své bývalé strany, kteří žili na ostrově. Pomohli mu najít práci a byt a LEV mohl začít být činným. Přesně tak, jak to psal ve svých prosebných suplikách z lágru, jen účel té činnosti byl trochu jiný. Našel totiž zalíbení, dokonce chorobně zalíbení, těm zkurvysynům sloužit a zrazovat ty, kdož mu prokázali z dobré vůle pomoc.

Jeden z bývalých členů Československé sociální demokracie v Londýně, Václav Holub, se spojil s novinářem Josefem Jostenem, se kterým se znal z doby společné služby v Československé obrněné brigádě za války. A Václav Holub Josefa Jostena poprosil, zda by nemohl Hodače umístit na uprázdněném místě účetního FCI (Free Czechoslovak Informations), kterou Josef Josten založil a vedl.¹⁷⁾ Agentura rovněž vydávala Free Czechoslovak Weekly. Holub popsal Jostenovi Hodače jako pilného a oddaného pracovníka, který navíc trpěl TBC, ale už se dostal z infekčního stadia.

Takže Hodač se nalézal ve skromných a nepříliš dobře placených poměrech místa exilové tiskové agentury v Kensingtonu. Jenže naštěstí ví to, co neví ani Holub, ani Josten (a samozřejmě ani Home Office), a sice že nebude co do příjmů na svém platu z FCI závislý, tudíž se nemusí starat. Svou doporučenou pilnost ovšem upře směrem svých pravých plánů.

Práce účetního v exilové tiskové agentuře měla pro šéfa rozvědky, pplk. Táborského, svůj význam. Za prvé měl nejčerstvější zprávy o Josefu Jostenovi, Hodačovu přímému zaměstnavateli. Josten byl v té době u mocipánů v Praze nejnenáviděnější osobou československého exilu. Hodač rovněž znal celý adresář agentury a jejích periodik. Současně se také staral o distribuci Svědectví. [...]

¹⁵⁾ Hodačovo vysazení proběhlo zcela klidně, tedy i bez zbytečných výstřelů „pro efekt“.

¹⁶⁾ Toto tvrzení nelze z prostudovaného archivní materiálu dokázat.

¹⁷⁾ Toto tvrzení nelze z prostudovaného archivní materiálu dokázat.

Ačkoliv byl Hodač poslán do Londýna k proniknutí do výboru Československé sociálně demokratické strany, úkol v němž byl mimořádně úspěšný, rozšířil svou činnost o Vás poté, co jste mu poskytl práci. Jakmile se usadil v Londýně, přešel pod přímé řízení podplukovníka Táborského.¹⁸⁾ To bylo pravé jméno a pravé určení československého vicekonsula v Londýně. Po třech měsících byl Hodač řízen majorem Václavem Málkem,¹⁹⁾ rovněž vicekonsulem ČSSR v Anglii. [...]

Jeden z československých agentů, který znal pravé posláni LVA-Hodače, přeběhl k třídnímu nepříteli. Málek, řídící Hodače v Londýně, na to reagoval telegramem do Prahy: Rezervujte Hodačovi na Olšanech místo.²⁰⁾

Pokud k tomu nemělo dojít, musel LEV, čili Hodač, z Londýna zmizet, a to hodně rychle. Ale na odchodnou dostal ještě jeden úkol: co nejrychleji ukrást všechny archivní záznamy Československé sociální demokracie v Londýně a přivézt je s sebou.

LEV se tohoto úkolu zhostil bez jakýchkoliv obtíží. Těže noci se dostavil do Málkovy kanceláře, kde složil hromady spisů a odspěchal připraveným vozem

¹⁸⁾ Václav Táborský, nar. 1931. Na I. S-MV používal krycí jméno MAJER. U rozvědky pracoval od r. 1950, v letech 1954–1958 působil ve funkci zástupce rezidenta a později jako rezident v Londýně. Hodače řídil déle než rok (1957 až polovina r. 1958). Oproti Frolíkovi tvrzení nikdy nebyl náčelníkem I. S-MV a hodnost pplk. mu byla udělena až v roce 1968. V době působení v Londýně měl hodnost npor. a před odjezdem do Anglie byl náčelníkem 2. odd. 5. odb. (problematika Anglie) I. S-MV (o oficiálním zařazení Táborského na čs. vyslanectví v Londýně žádný z prostudovaných archivních materiálů nehovořil). Pramen: personální spis Václava Táborského uložený v AMV.

¹⁹⁾ Bohuslav Málek (Frolík uvádí chybně jméno Václav), nar. 1921. Na I. S-MV používal krycí jméno HELAN. Od r. 1949 vyšetřovatel KS MV v Pardubicích. V roce 1952 se podílel na zpracování případu SIONISTÉ hlavní správy StB. Od r. 1955 byl zařazen na 5. odb. 1. odd. (problematika Anglie) I. S-MV. V letech 1957–1961 zástupce rezidenta v Londýně (oficiálně čs. ataše). Hodače „obhospodařoval“ z Prahy a pak ho i osobně řídil, a to od poloviny r. 1958 až do návratu do Prahy v srpnu 1961. Oproti Frolíkovi tvrzení měl v době působení v Londýně hodnost npor., později kpt., mjr. od r. 1966. Pramen: personální spis Bohuslava Málka uložený v AMV.

²⁰⁾ Čs. agentem v Londýně, který znal pravou identitu LVA a defektoval, byl dopisovatel ČTK Antonín Buzek, krycí jméno KLEMENT. Kód „Rezervujte pro LVA místo na Olšanských hřbitovech“ znamenal, že akce LEV byla prozrazena a Hodač musí oproti původním předpokladům opustit Londýn okamžitě (jeho stažení bylo však připravováno delší dobu). V odpovědi centrála uvedla, že LEV může okamžitě odjet, ale protože již nebude přinášet žádný užitek, musí zcizit všechny dostupné materiály exilové ČSSD a předat je rozvědce.

na letiště k letadlu do Švýcarska, kde se měl podrobit nutnému léčení TBC.²¹⁾ Zmizel. Znepokojení a dosud netušící soudruzi sociální demokrati zalarmovali švýcarskou policii. Ve Švýcarsku bylo zahájeno pátrání, hledalo se dokonce i v oblasti lavin, ale mrtvý LEV se tady nenalezl. Což vcelku nebylo příliš překvapující, protože milý LEV byl už dávno v Praze, obýval suitu v hotelu Jalta a byl připravován na tiskovou konferenci pro Československý rozhlas a televizi, kde se chystal ‚odhalit‘ všechny machinace československého exilu, který pracuje proti své vlasti a v zájmu anglických rytířů studené války, což se mělo milému Hodačovi (teď už se zase jmenoval Hodač) natolik zhnusit, že ve spojení s touhou po domově neodolal a vrátil se, aby smyl své viny a poklekl na zbožňované hroudě a před KSČ.

Jenže než se celá akce ocitla v éteru a na obrazovkách, vskočil do toho Zdeněk Fierlinger, tehdy předseda Národního shromáždění. Právě totiž dostal pozvání od britské Labour Party do Londýna a britského parlamentu. Záležitost se nějak dostala k Hodačovi,²²⁾ který neprodleně informoval své pány o tom, že na schůzi Československé sociální demokracie v Londýně měl Blažej Vilím prohlásit, že se na návštěvu těší, protože si bude pokládat za čest odpravit takovou mizernou krysu, jako je Fierlinger, a očistit tak tvář zeměkoule od trochy toho hnusu.

Hodačova informace vyvolala určité rozpaky. Neprodleně byl informován ministr vnitra Štrougal (Barák ale ještě nepykal). Podle jeho rozhodnutí byla tisková konference s Hodačem odložena²³⁾ a Fierlinger, stejně jako ministr zahraničí David, upozorněn, že se Britové zatím dráždit nebudou.

David, jinak duše prostá, chtěl však taky ohřát svou polívčičku, a tak v zájmu propagačního využití k sobě povolal sira Cecila Parrota, tehdy velvyslance v Praze (jinak geniální překladatel Švejka do angličtiny, dnes děkan Fakulty slovanských jazyků na universitě v Lancasteru) a sdělil mu, že ctihodný předseda československého Národního shromáždění nebude moci pozvání do Ang-

²¹⁾ Hodačův odjezd z Londýna proběhl zcela klidně, odjel do Švýcarska na svou pravidelnou dovolenou. Ukradených materiálů exilové Sociální demokracie rozhodně nebyly „hromady“, v současné době ale není známo, kde se nacházejí.

²²⁾ Tvrzení se nezakládá na pravdě. Hodač sice skutečně upozornil na Vilímovo prohlášení, ale bez toho, že by věděl o nějaké plánované cestě Zdeňka Fierlingera do Anglie. Tato cesta se navíc uskutečnila asi až v létě 1962, tedy rok po jeho návratu do Prahy.

²³⁾ Tisková konference s Jaroslavem Hodačem se konala téměř rok a půl po jeho návratu (2. 11. 1962). Prostudovaný archivní materiál nijak nevysvětluje důvody jejího oddalování. Případná souvislost s návštěvou Z. Fierlingera v Anglii se nezdá být pravděpodobná.

lie přijmout, protože se tam připravuje útok na jeho život ze strany podlého exilu, podporovaného britskou zpravodajskou službou.²⁴⁾

Velvyslanci z toho poněkud vstaly vlasy, ale ujistil milého ministra, že pan Fierlinger se nemá v Anglii čeho bát, že o jeho bezpečnost bude postaráno a návštěva že může proběhnout, jak bylo plánováno.

Takže Fierlinger mohl odjet na svůj výlet, ale kromě toho, že zjistil, že nemnoho britských policajtů je ochotno si připít se sovětským agentem od roku 1937, pilným podkopávačem a zrádcem Strany sociálně demokratické, které jeden čas dokonce předsedal, prostě profesionální špínou, namočenou i do situace, jež vedla ke smrti Jana Masaryka.

Ani opatření britské bezpečnostní služby o ohroženého Fierlingera, ani československá rozvědka ale nepočítala s jedním elementem, a tím byl Josef Josten. A tento element nakonec úplně umrtvil jakýkoliv politický smysl padouchovy návštěvy Londýna. Josten přišel na to, že Fierlinger bude v době své návštěvy Londýna slavit své sedmdesáté narozeniny.²⁵⁾ A Josef Josten poslal Zdeňku Fierlingerovi dopis, ve kterém vyjádřil své politování nad tím, kterak to musí být smutné trávit tak významné životní jubileum bez rodiny a atmosféry domova a tudíž mu posílá dárek, který ho snad zbaví stesku. A Josef Josten přiložil těžítka z plexiglasu, do kterého byl zalit kousek ostnatého drátu přineseného z pohraničních překážek, zvaných ‚železná opona‘. Kopie dopisu s replikami dárku byly rozeslány všem větším britským novinám. Těžítka s kouskem železné opony se objevilo na obrazovkách televize a většina novin věnovala záležitosti články. Fejetonista Daily Mirror popsal Fierlingera jako muže, který viděl svobodu umírat a pomáhal ji dorazit. Skupina britských poslanců, vedená sirem Tuftonem Beamishem, vydala ke svým parlamentním kolegům prohlášení, v němž je vyzvala, aby se nezúčastnili akcí spojených s Fierlingerem. A vskutku většina poslanců byla ‚stížena chorobou‘ a nedostavila se.²⁶⁾

²⁴⁾ Toto tvrzení nelze na základě prostudovaného archivního materiálu ani doložit, ani vyvrátit.

²⁵⁾ Zdeněk Fierlinger se narodil dne 11. 7. 1891 v Olomouci. (Pramen: Kdo je kdo v Československu. ČTK, Praha 1969.) K Fierlingerově návštěvě Anglie mělo ale dojít až v létě 1962.

²⁶⁾ V osobním svazku Josefa Jostena (akce Josefa Jostena proti komunistickému Československu a jeho rozpracovávání bývalou komunistickou rozvědkou), uloženém v archivu I. S-FMV, není o této jeho údajné akci proti Z. Fierlingerovi žádná zmínka. Tuto informaci však mohl Josef Frolík získat přímo od Josefa Jostena nebo z jiného zdroje.

Tolik tedy vzpomínky Josefa Frolíka.²⁷⁾ Jaká však byla skutečnost, kdo byl vlastně Jaroslav Hodač a jak se stalo, že se z něj stal poměrně úspěšný agent československé zpravodajské služby,²⁸⁾ kterému Frolík ve svých pamětech nemohl přijít na jméno?

Jaroslav Hodač se narodil dne 20. 11. 1906 v Poděbradech a celý svůj život pracoval jako úředník, účetní. Kde pracoval do roku 1939 není známo, ale od počátku války pracoval jako účetní v obecním podniku Poděbrady, od roku 1941 pak byl revizním úředníkem okresního úřadu v Náchodě. V Náchodě se po válce stal členem rady ONV a na tomto úřadu pracoval jako vedoucí účtárny, později jako zástupce vedoucího finančního oddělení. V roce 1951 se podrobil dlouhodobému léčení TBC a v únoru 1952 byl pro svou politickou minulost z ONV propuštěn. Údajně na přímlovu své partnerky Jarmily Hajnyšové, která pracovala v n. p. Pramen Náchod, byl v říjnu 1952 přijat do ‚oddělení práce a mzdy‘ tohoto podniku. V prosinci 1953 byl přeložen do Hradce Králové na krajskou správu potravinového průmyslu. Důvodem mělo být jeho údajné prosazování tvrdé mzdové politiky a poměr s výše uvedenou Hajnyšovou. Od března 1954 pak pracoval v n. p. Pramen Rychnov nad Kněžnou jako vedoucí účtárny.

Pokud se jeho politické činnosti týče, v letech 1921 až 1930 byl členem ČSSD, poté do roku 1938 členem Národní demokracie. Roku 1945 opět vstoupil do Sociální demokracie a stal se předsedou jejího okresního výkonného výboru v Náchodě. Zpočátku se prý zasazoval o spolupráci s KSČ, ale později – údajně za slib poslaneckého mandátu – od této politiky ustoupil. Na brněnském sjezdu ČSSD na podzim 1947 se pak stal náhradníkem ústředního výkonného výboru strany. Po únoru 1948 byl ‚vyakčněn‘ ze svých funkcí a v dubnu 1948 byl ze Sociální demokracie vyloučen. Od té doby se politicky ani občansky již neangažoval.²⁹⁾

²⁷⁾ Vzpomínky Josefa Frolíka – a to nejen tato pasáž, týkající se Josefa Jostena a Jaroslava Hodače – by si zasloužily kritické zhodnocení, protože nejsou zcela věrohodné.

²⁸⁾ **Veškerý další text (není-li uvedeno jinak) týkající se Jaroslava Hodače a jeho spolupráce s bývalou československou kontrarozvědkou a rozvědkou je čerpán z osobního svazku agenta LVA uloženého v archivu I. S-FMV: 40883-AS-9732, podsvazky 020–024.**

²⁹⁾ Hodačův stručný životopis byl sestaven na základě informací obsažených ve třech dokumentech: ‚Žádosti o povolení vázat jako agenta Jaroslava Hodače‘ z 29. 12. 1953, ‚Souhrnné zprávy o typu LEV‘ z 6. 12. 1954 a nedatovaného ‚Návrhu na vyslání spolupracovníka Jaroslava Hodače do zahraničí‘.

Jistě by si žil svůj život dál, kdyby nepřišla celostátní akce StB namířená proti bývalým sociálním demokratům, jejíž důsledky pak změnily celý jeho další život.

V říjnu 1954 proběhl v Praze inscenovaný politický proces proti tzv. vedení celostátního podzemního hnutí bývalé pravicové Sociální demokracie (případ Görner, Kreidl a spol.), na nějž pak navazovala ještě řada procesů na krajské úrovni. Mezi odsouzené skupiny patřilo i údajné východočeské krajské vedení ilegálního výboru Sociálně demokratické strany (JUDr. Josef Nosek a spol., František Klaban³⁰⁾ a spol. a další).

Výše zmíněný JUDr. Josef Nosek³¹⁾ se při svých dvou výpovědích ve vyšetřovací vazbě zmínil také o Jaroslavu Hodačovi a tím vlastně určil jeho další osud. Ve výpovědi ze dne 20. 11. 1953 uvedl, že se s ním po únoru 1948 sešel celkem čtyřikrát (naposledy na podzim 1950) a na těchto schůzkách mu Hodač říkal, že je bedlivě sledován veřejností. Podle JUDr. Noska měl Hodač pouze udržovat spojení s bývalými sociálními demokraty, ale neměl vyvíjet žádnou činnost. V druhé Noskově výpovědi ze dne 12. 1. 1954 je pak zmínka o tom, že Hodač měl sledovat chování bývalých sociálních demokratů pro případ obnovení této strany. Tento úkol se prý snažil plnit, i když se vymlouval, že nemá potřebné styky.

Pravděpodobně již jen na základě první výpovědi JUDr. Noska se pak Jaroslav Hodač, do té doby vlastně nezajímavá osoba, dostal do „hledáčku“ Státní bezpečnosti. Po obvyklém prověření kandidáta³²⁾ podal dne 29. 12. 1953 vrchní strážmistr Jaroslav Hrubeš, referent 2. oddělení 3. odboru KS MV Hradec Králové, návrh na Hodačovo získání za spolupracovníka (agenta) StB. Cílem Hodačova „vázání“ (tj. získání) mělo být jeho použití k proniknutí do sociálně-demokratické problematiky v okrese Náchod. V Hodačově hodnocení, které bylo součástí návrhu na jeho vázání, pak bylo uvedeno, že je schopným pracovníkem, ale zároveň ješitným kariéristou s nepřátelským poměrem k lidově demokratickému zřízení. Údajně je veselý povahy, dovede být i dobrým společníkem a i když je nemocný TBC, tak paradoxně rád vyhledává dámskou společnost a rád se napije.

³⁰⁾ Jde o otce dnešního čestného předsedy ČSSD ing. Slavomíra Klabana.

³¹⁾ JUDr. Josef Nosek byl vyšetřován na KS MV v Hradci Králové.

³²⁾ I když nejsou tyto materiály součástí Hodačova osobního svazku, je nepochybné, že nejprve byly k jeho osobě shromážděny všechny dostupné informace: byla tedy provedena tzv. ustanovka osoby.

Ještě v prosinci 1953 a pak v lednu 1954 byli na Hodače dotázáni také dva spolupracovníci krajské správy StB Hradec Králové ROMAN a JARO.³³⁾ Oba však podali k jeho osobě jen poznatky všeobecného charakteru. V lednu 1954 pak následovala druhá výpověď JUDr. Noska a se získaným „důkazním materiálem o Hodačově protistátní činnosti“ mohlo být přikročeno k jeho získání za agenta.

K tomu došlo dne 15. 1. 1954³⁴⁾ a tento akt probíhal podle zaběhnutého a osvědčeného scénáře. Vyhlédnutý nešťastník byl obviněn z vymyšlené protistátní činnosti a ze strachu před soudním postihem se pak zavázal ke spolupráci. Hodač se hájil, že se žádné takovéto činnosti nedopustil. Jako „důkaz“ dostal k přečtení vyšetřovací protokoly JUDr. Noska a bylo mu zdůrazněno, že neoznámil Noskovu „trestnou činnost“ a navíc mu v ní i pomáhal. V zápise stojí: „*Hodač nabyt dojmu, že jeho provinění je tak velké, že bude předán soudu, načež mu bylo připomenuto, že by věznění jistě neprospělo jeho zdraví, a zároveň mu bylo nabídnuto, že by svá provinění mohl odčinit spoluprací s StB.*“³⁵⁾ Jaroslav Hodač, stejně jako mnoho jiných před ním i po něm, souhlasil. Na vyzvání pak sepsal své styky s JUDr. Noskem, svůj životopis a přehled politické činnosti. „*Byly tak získány poznatky všeobecného charakteru a poznatky o bývalých pravicových sociálních demokratech.*“³⁶⁾

Druhá část vázacího aktu proběhla dne 19. 1. 1954.³⁷⁾ Na schůzce byla zhodnocena Hodačova „protistátní činnost“ a byly mu připomenuty následky v případě jeho předání soudu. Údajně se uklidnil, když mu bylo řečeno, že jeho žádost o spolupráci z 15. 1. byla doporučena, „*ovšem myslí-li spolupráci upřímně.*“³⁸⁾ Hodač podepsal přísahu, od svého řídicího orgána Hruše dostal krycí

³³⁾ Svazek spolupracovníka s krycím jménem ROMAN (pravým jménem František Kašpar) byl zaveden dne 24. 6. 1954 na 1. odd. 4. odb. (ekonomická kontrarozvědka) KS MV Hradec Králové. Dne 8. 3. 1957 byl svazek předán na OO MV Náchod a dne 18. 12. 1964 byl uložen do AMV pod a. č. 10 845. Svazek spolupracovníka s krycím jménem JARO (pravým jménem Jaromír Pultr) byl zaveden dne 18. 6. 1954 na 1. odd. 3. odb. (vnitřní zpravodajství) KS MV Hradec Králové. Dne 7. 7. 1954 byl svazek předán na OO MV Náchod a dne 23. 2. 1956 byl uložen do AMV pod a. č. 18029.

³⁴⁾ Kromě stržm. (bylo uváděno i staršiny) Hruše se vázání Hodače za spolupracovníka StB účastnili ještě referent 1. odd. 3. odb. KS MV Hradec Králové František David a starší serž. 2. odd. 3. odb. téže správy Antonín Bitnar.

³⁵⁾ Zpráva o vázání agenta LVA dne 15. 1. 1954.

³⁶⁾ Tamtéž.

³⁷⁾ Druhé části vázání se kromě Hruše účastnil již výše zmíněný Bitnar a také náčelník 2. odd. 3. odb. KS MV Hradec Králové por. Cibulka.

³⁸⁾ Zpráva o vázání Jaroslava Hodače dne 19. 1. 1954.

jméno LEV (pozn. volba krycího jména nebyla zdůvodněna) a dostal úkol zajímat se o bývalého funkcionáře Lidové strany v Náchodě Středu.³⁹⁾

O průběhu Hodačovy spolupráce s krajskou správou StB v Hradci Králové se nedochovaly záznamy, pouze v „Návrhu na kontrolu spolupracovníka LVA spolupracovníkem 4. odboru, krycí jméno ROMAN“ z května 1954 je bez bližší specifikace uvedeno, že se LVEM bylo do té doby uskutečněno dvacet schůzek, na nichž údajně předal poměrně kvalitní zprávy.

Již záhy (přesné datum není známo) se začala o Jaroslava Hodače zajímat i rozvědka (I. správa MV),⁴⁰⁾ která hodlala využít jeho styků s předními exilovými funkcionáři ČSSD. Ppor. Karel MAROLD,⁴¹⁾ referent 1. oddělení 1. odboru I. správy MV, se od podzimu 1954 začal pravidelně účastnit schůzek se LVEM, nejdříve jen za přítomnosti jeho nového řídicího orgánu, staršiny 3. odboru krajské správy MV v Hradci Králové Josefa Dakse, později již sám jako jeho „druhý“ řídicí orgán.

Pro potřeby I. správy MV pak MAROLD v říjnu 1954 vypracoval „Souhrnnou zprávu o typu LEV“.⁴²⁾ Hodnotil v ní jeho schopnosti („*inteligentní, bystrý, dobrý pracovník s dobrým řečnickým a organizačním talentem*“) a – což zajímalo I. správu MV nejvíce – jeho styky s bývalými sociálními demokraty v zahraničí. Hodač znal dr. Viléma Bernarda (člen předsednictva ÚV strany v exilu, bývalý poslanec za Hradec Králové), který mu byl zavázán za to, že se Hodač vzdal svého místa na volební kandidátce v jeho prospěch, Františka Macháčka (bývalý člen ZNV a bývalý člen tzv. ilegálního výboru strany), s nímž byl v častém a přátelském styku, Václava Majera, bývalého poslance Jana Novotného, Blažeje Vilíma a Arno Haise, který dobře znal Hodačova bratra, popraveného za války za ilegální činnost.

Zpráva dále přináší částečný přehled jeho činnosti pro krajskou správu MV v Hradci Králové. LEV byl všeobecně úkolován k bývalým funkcionářům Sociální demokracie, ale i k funkcionářům z jiných politických stran. Konkrétně byl zaměřen na bývalého předsedu ČSSD a člena jejího krajského výboru

³⁹⁾ K osobě Středy nebyly uvedeny žádné další podrobnosti, stejně tak nebylo uvedeno, zda a případně jak LEV tento úkol splnil.

⁴⁰⁾ Byl-li Jaroslav Hodač rozvědkou vytypován jako perspektivní již dříve, nebo byla-li tato na něj upozorněna, nelze na základě dochovaných archivních materiálů doložit.

⁴¹⁾ Krycí jméno Karel MAROLD používal příslušník I. S-MV Karel Jelínek, nar. 1921. U rozvědky pracoval od r. 1953. V době, kdy řídil Jaroslava Hodače, byl referentem 1. odd. 1. odb. I. S-MV (úsek washingtonské rezidentury po linii emigrace). Později působil na rezidenturách v New Yorku a Montrealu.

⁴²⁾ Zpráva je datována dne 20. 10. 1954 a je to první doklad o styku I. S-MV (resp. ppor. MAROLDA) s Hodačem.

v Broumově Václava Mandíka. LEV se Mandíkovi zmínil, že má po uvěznění JUDr. Noska obavy ze zatčení, a že proto pomýšlí na odchod do ilegality. Mandík mu v tom naivně slíbil pomoci. Další osobou, kterou LEV „obhospodařoval“, byl bývalý okresní a krajský funkcionář Sociální demokracie Josef Junek. Ten měl být „realizován“ (tj. zatčen) v souvislosti „se záškodnickou činností Sociální demokracie“ na základě výpovědi JUDr. Noska.

Dle hodnocení plnil LEV úkoly svědomitě, iniciativně a podával poměrně kvalitní zprávy. Některé jeho závažné zprávy (nebylo specifikováno o jaké zprávy šlo) byly použity do jiných problematik. Na závěr následovaly důležité informace pro rozvědku, že LEV je považován za schopného a veřejnost jej stále vnímá jako reakční osobu. Hovořilo se zde již i o možnosti jeho vyslání do zahraničí s tím, že po eventuálním „vysazení“ by měl možnost proniknout do některého z „objektů emigrace“. Jako záminka k jeho odchodu do zahraničí by pak mohlo být využito zatčení některých osob z řad „pravicových sociálních demokratů“ (např. Mandíka) provedená jeho zásluhou.

Dne 3. 11. 1954 podal LVÚV řídicí orgán Josef Daks⁴³⁾ návrh na jeho „převerbovku“, tedy v tomto případě „vyjasnění si vzájemného vztahu a utužení spolupráce“. Důvodem byl fakt, že člen „ilegálního ÚV Sociální demokracie“ Zdeněk Kreidl při jednom z výslechů uvedl, že do své činnosti zapojil v roce 1950 i Josefa Hrubého a Zbyňka Pražáka z Hronova. Oba jmenovaní byli Hodačovi známí.

Převerbovka proběhla dne 8. 11. 1954 a LEV uvedl jako důvod, proč zamlčel své další „ilegální schůzky“, že „*nechtěl přivádět do neštěstí jiné osoby.*“⁴⁴⁾ Od této chvíle měl hned o další úkol navíc.

Krátce po převerbovce, dne 14. 11. 1954, proběhla na MV schůzka s návrhem na jeho „vysazení“ do zahraničí⁴⁵⁾ (o „vysazení“ do zahraničí mělo být s Hodačem poprvé hovořeno již v srpnu 1954 na KS MV Hradec Králové). Ve zprávě o schůzce se píše: „*LEV [...] chce své chyby, kterých se dopustil na dělnické třídě, prací v zahraničí napravit ve prospěch našeho státu.*“⁴⁶⁾ Pro odchod si stanovil následující podmínky: řádné zabezpečení ženy a dcery a návrat po splnění úkolů.

⁴³⁾ O tom, kdy a proč došlo ke změně Hodačova řídicího orgána, nebyla ve svazku nalezena žádná zmínka.

⁴⁴⁾ Zpráva o převerbovce spolupracovníka LVA ze dne 8. 11. 1954.

⁴⁵⁾ Debatu o Hodačově vysazení vedli ppor. MAROLD a blíže nespecifikovaný por. Sedláček (pravděpodobně také jen krycí jméno).

⁴⁶⁾ Návrh na vysazení LVA do zahraničí ze dne 14. 11. 1954.

Dne 6. 12. 1954 pak ppor. MAROLD vypracoval podrobnější, souhrnnější zprávu („Druhá souhrnná zpráva o typu LEV“) a uváděl v ní další Hodačovy známé z řad exilové ČSSD – Prosser, Korda (bývalý československý pilot, v roce 1954 ředitel letiště v New Yorku), Josef Kotry (člen ČNR, který vyjednával s K. H. Frankem), Karel Maiwald a Josef Horák (členové ÚV ČSSD v exilu). Oba posledně jmenované však LEV blíže neznal.

Ve zprávě byla rozváděna Hodačova kompromitace: na základě zpráv, které předal, byl zatčen Josef Junek, který pak byl odsouzen na tři roky. Mandík byl zatčen pro pobuřování a rozkrádání majetku (odsouzen byl na osmáct měsíců), ale LEV byl ponechán při tom, že byl zatčen na základě jeho informací. Na požádání obvodního oddělení MV Poděbrady byl úkolován na místního bývalého okresního tajemníka Sociální demokracie Františka Krupičku⁴⁷⁾ (ten byl rozpracováván v problematice bývalých sociálních demokratů) a ověřil již známé poznatky. V akci SPOJKA krajské správy MV Hradec Králové byl řízen ke Zbyňku Pražákovi, údajně „hlavě ilegální organizace sociálních demokratů na Hronovsku“ a také předával poznatky o dalších členech této „skupiny“ (Hrubý, Světlík, Dusík – viz dále).

V průběhu spolupráce byl kontrolován technickým úkonem CÍN (krycí jméno užívané v letech 1954–1955 pro krátkodobý odposlech) a napojením jiného spolupracovníka krajské správy MV Hradec Králové.⁴⁸⁾

Za dobu spolupráce s KS MV Hradec Králové dostal na odměnách 1200 Kčs a celkem ho mělo znát pět příslušníků MV z Hradce Králové, dva z Poděbrad a jeden z Kostelce nad Orlicí (ten ale údajně pouze krycím jménem).⁴⁹⁾

MAROLD navrhoval vypracovat návrh na Hodačovo vyslání do zahraničí za účelem spolupráce s I. správou MV. Termín zatčení skupiny Pražák, Hrubý, Dusík a Světlík, tedy plánovaná „realizace“ na základě zpráv LVA a výpovědí člena „ilegálního vedení Sociální demokracie“ Kreidla měla být přizpůsobena jeho „odchodu“.

V lednu 1955⁵⁰⁾ se LEV naposledy sešel s Pražákem a ten mu emigraci odsouhlasil. Navíc mu ještě popsal organizaci jejich skupiny – mělo jít o tzv. dvojkový systém (v každé továrně síť dvou osob, které o sobě navzájem neví)

⁴⁷⁾ K osobám Junek, Mandík a Krupička nebyly uvedeny žádné další údaje.

⁴⁸⁾ Pravděpodobně se jednalo o výše zmíněného tajného spolupracovníka s krycím jménem ROMAN, resp. JARO.

⁴⁹⁾ Konkrétně nebyla uvedena jména příslušníků StB, kteří ho měli znát.

⁵⁰⁾ Záznam ze 17. schůzky ppor. MAROLDA se spolupracovníkem LVEM ze dne 24. 1. 1955.

– a naznačil mu, že jejich skupina se podílela také na měnových bouřích v Hronově a v Náchodě. Se LVEM si také domluvil heslo a kontaktní osobu (Hrubý). Řídicí orgán LVA Daks mu vzápětí navrhl udělení odměny 500 Kčs za úspěšnou práci při rozpracování osob v akci SPOJKA a jako další kompromitaci.⁵¹⁾

V „Memorandu“ ze dne 2. 3. 1955 se píše: *„LEV bude vyslán do zahraničí s cílem dostat se do Anglie k dr. Bernardovi, který je pravou rukou Majera a je členem ÚV Sociálně demokratické strany v exilu. [...] Souhlasí se svým odchodem, a to z toho důvodu, že chce odčinit své chyby, kterých se na našem zřízení dopustil. Je přesvědčen, že po několikaletém pobytu v cizině se vrátí do ČSR rehabilitován a dožije zbytek života po boku své milenky. Jako důvod k vysazení bude použita realizace skupiny Pražáka z Náchoda, která bude provedena v nejbližší době.“*⁵²⁾

Dne 5. 4. 1955 proběhla poslední, dvacátá sedmá schůzka LVA s MAROLD a vzápětí, dne 8. 4. 1955, vypracoval LVÚV řídicí orgán Daks⁵³⁾ dožádání o předání jeho svazku (číslo 385) na I. správu MV (ta o to požádala už 23. 3. 1953) s odůvodněním, že spolupracovník Jaroslav Hodač, krycí jméno LEV, bude *„dle svých pracovních možností lépe využít jinou správu MV.“*⁵⁴⁾

Vše bylo již připraveno, a tak mohl Hodač po zatčení Josefa Hrubého a Zbyňka Pražáka dne 16. 4. 1955 „zmizet“. Od 19. 4. 1955 si vzal dovolenou a po jejím uplynutí (30. 4. 1955) již nenastoupil do zaměstnání.

Dne 10. 5. 1955 požádal náčelník vyšetřovacího odboru krajské správy MV v Hradci Králové kpt. Novotný krajského prokurátora o nařízení domovní prohlídky u Jaroslava Hodače. Důvodem měl být fakt, že jeden ze zatčených členů ilegální organizace pravicových sociálních demokratů, Zbyněk Pražák, se v protokolu ze dne 19. 4. 1955 zmiňoval o styku s Hodačem. Ten si po zatčení členů této organizace Pražáka a Hrubého vzal dovolenou a dosud se nevrátil. *„Je proto důvodné podezření, že Hodač byl v této protistátní organizaci*

⁵¹⁾ Návrh na odměnu spolupracovníka LVA ze dne 27. 1. 1955.

⁵²⁾ Neoznačené a nepodepsané Memorandum LEV, spolupracovník KS MV Hradec Králové.

⁵³⁾ Josef Daks byl Hodačovým řídicím orgánem vlastně již jen formálně, jeho řízení v té době již plně převzala I. S-MV (MAROLD).

⁵⁴⁾ Dožádání o předání osobního sv. č. 385 agenta LVA na I. S-MV ze dne 8. 4. 1955.

*zapojen a z obavy před zatčením uprchl za hranice nebo se ukrývá.*⁵⁵⁾ Téhož dne pak krajský prokurátor v Hradci Králové příkaz k domovní prohlídce bytu i podnájmu skutečně vydal, a to v trestní věci proti Jaroslavu Hodačovi pro trestný čin velezrady s odůvodněním, že „*byl zapojen do protistátní organizace ve spojitosti se Zbyňkem Pražákem a nyní ilegálně uprchl za hranice ČSR.*“⁵⁶⁾

Dne 10. 5. byla k věci vyslechnuta také Hodačova manželka Milada. Vypověděla, že jej naposledy viděla dne 18. 4. 1955. V jeho práci se dozvěděla, že si vzal dovolenou a jel k matce do Poděbrad. Když tam volala, tak zjistila, že se tam neobjevil. Jeho zmizení oznámila 9. 5. 1955 na SNB. Neví, kde by mohl být, a podle ní byl buď přepaden a zabit nebo si vzal život. Dále byla vyslechnuta Evženie Melchová, u které Hodač v Rychnově nad Kněžnou bydlel v podnájmu. Podle ní dostal dne 18. 4. 1955 telegram a druhý den brzy ráno odešel. Víc o něm neslyšela.⁵⁷⁾

Domovní prohlídky byly provedeny následujícího dne (11. 5. 1955), ale nic „protistátního“ při nich nalezeno nebylo.

Zatímco probíhalo toto „pátrání“, seděl Hodač v pražském konspiračním bytě a připravoval se na své „vysazení“. Nejednalo se však o „několikaměsíční odborné školení na agenta“, jak uvádí Josef Frolík. Ve dnech 28. až 31. 5. 1955 byl vyškolen příslušníky IX. správy MV v používání tajnopisu (vypracoval celkem čtyři kontrolní dopisy, z nichž byly dva správně připraveny a vyvolány).⁵⁸⁾ Ve stejné době pak byl pracovníkem zvláštní správy MV vyškolen v šifrování s hodnocením, že „*šifrování dobře ovládá. Pracuje systematicky a zkušební příklady byly provedeny bez závad.*“⁵⁹⁾ O tom, dostalo-li se Hodačovi ještě nějakého dalšího školení, není pak ve svazku již žádná zmínka. Nějaký čas mu jistě zabrala instruktáž a učení se legendy, ale co vlastně celých těch sedm týdnů před vysazením dělal, zůstává záhadou.

⁵⁵⁾ Žádost náčelníka vyšetřovacího odb. KS MV kpt. Novotného krajskému prokurátoru v Hradci Králové ze dne 10. 5. 1955 o nařízení domovní prohlídky u Jaroslava Hodače.

⁵⁶⁾ Krajský prokurátor v Hradci Králové, čj. KPB 42/55-2, příkaz k domovní prohlídce v trestní věci proti J. Hodačovi pro trestný čin velezrady ze dne 10. 5. 1955.

⁵⁷⁾ Datum vyslechnutí Melchové není známo. O jejím výsledku se mluví v nedatovaném a neoznačeném fonogramu OO MV Rychnov nad Kněžnou, adresovaném patrně KS MV Hradec Králové.

⁵⁸⁾ „Informace 2. odb. IX. S-MV pro I. S-MV“ ze dne 7. 6. 1955.

⁵⁹⁾ „Informace zvláštní správy MV pro 5. odb. I. S-MV“ ze dne 9. 6. 1955.

Podrobný návrh na vysazení LVA do zahraničí vypracoval ppor. Karel MAROLD. V jeho odůvodnění píše: „*Na aktivní politické a špionážní činnosti proti naší lidově demokratické republice se v zahraničí značně podílí Československá sociálně demokratická strana v emigraci, která má svůj ústřední výbor v Londýně. Abychom mohli odhalovat a zneškodňovat tuto nepřátelskou činnost, aktivně působit při prohlubování rozporů v této straně a vytvářet podmínky k jejímu rozkladu, navrhuji vyslat do zahraničí agenta LVA s cílem proniknout do vedení Sociálně demokratické strany v Londýně, kde bude získávat tajné zprávy a dokumenty o činnosti této strany.*“⁶⁰⁾

Hodačovými úkoly mělo být proniknutí do exilové ČSSD, podávání zpráv o vedení československé emigraci a jejích akcích, o spolupráci emigrace se západními rozvědkami a o spolupráci Sociálně demokratické strany s Labour party. Pomocí známých si měl zajistit existenci. Pro eventualitu, že by byl získáván západní zpravodajskou službou měl odmítnout roli agenta chodce (kvůli zdravotnímu stavu), ale přijmout místo v některé její služebně.

Dále jsou v návrhu uváděny Hodačovy předpoklady ke splnění úkolu, jeho kompromitace, způsob vysazení (ten se pak značně lišil od skutečnosti),⁶¹⁾ vyvolání kontaktu, místa schůzek a zabezpečení jeho rodiny. V předpokladech ke splnění úkolu je vyzdvihováno, že jako bývalý funkcionář Sociálně demokratické strany má úzké a přátelské styky s jejími čelnými funkcionáři Bernardem, Haisem, Vilímem, Macháčkem, Majerem a dalšími. Předpokladem toho, že nezklame, měla být jeho kompromitace spoluprací s kontrarozvědkou, fakt, že se jeho postoj k lidově demokratickému zřízení měl zlepšit (v průběhu spolupráce na něj bylo prý „ideově působeno“), jeho láska k dceři a dále pak i jeho schopnosti a charakterové vlastnosti – schopný, ješitný, přízpusobivý s dobrou orientací v každé situaci, ctižádostivý se sklonem ke kariérismu.

Rozsah Hodačovy kompromitace byl následující: na základě zpráv, které podal, byly zatčeny čtyři osoby: Josef Junek, bývalý krajský funkcionář ČSSD (odsouzen na 3 roky), Václav Mandík, bývalý krajský funkcionář ČSSD (odsouzen na 18 měsíců),⁶²⁾ Zbyněk Pražák, bývalý krajský funkcionář ČSSD, učitel z Hronova, vedoucí ilegální skupiny se spojením na ilegální pražské vedení této strany, a Josef Hrubý, bývalý krajský funkcionář ČSSD (měl obsta-

⁶⁰⁾ Tento nedatovaný návrh („Návrh na vyslání do zahraničí spolupracovníka Jaroslava Hodače, krycí jméno LEV“) schválil dne 6. 5. 1955 ministr vnitra Rudolf Barák.

⁶¹⁾ Bylo zvažováno několik variant Hodačova vysazení: převedení do NDR a dopravení do Berlína, převezení do NSR ve vagonu z Aše nebo přímé převedení přes hranici v okolí Aše. Vše samozřejmě pod kontrolou a za pomoci agentů StB.

⁶²⁾ Srovnej s údajem již uvedeným v „Druhé souhrnné zprávě o typu LEV“ ze dne 6. 12. 1954.

rávat spojení skupiny s pražským „Kreidlovým ústředím“). Oba posledně jmenovaní měli být podle návrhu odsouzeni na více než 10 let a na základě jejich výpovědí mělo pak dojít k zatčení dalších osob.⁶³⁾

V legendě měly být upraveny charakteristiky Hodačových styků tak, aby se nehodily ke špionážní práci ve prospěch „nepřítele“, a mělo být doplněno, že LEV byl před zatčením varován švagrem Pražáka Ruidrem (toto jediné byla pravda). Proto si vzal v práci dovolenou, pobyl u bratra v Praze a obrátil se o pomoc na přítele, který mu dal k dispozici chatu. Tím vlastně odešel do ilegality (chata mu měla být ukázána⁶⁴⁾ a vhodným způsobem měl být seznámen s agentem BOHDANEM,⁶⁵⁾ jeho životopisem, místy schůzek, průběhem jednání atd.).

Kontakt měl LEV vyvolat tři měsíce po vysazení kódovaným dopisem na krycí adresu MUDr. Vojtěch Sailer, Poděbrady (jednalo se o spolupracovníka obvodního oddělení MV Poděbrady s krycím jménem RICHTER⁶⁶⁾).

Schůzky měly probíhat jen po vyvolání dopisem (ten musel být zaslán do prvních pěti dnů měsíce, aby mohla být schůzka zajištěna), a to vždy dvacátého v 19 hodin, náhradní termín pak ve 20 hodin, případně následující den v 19 hodin na stejném místě. Počáteční písmeno třetí věty mělo znamenat město schůzky např. C – Curych, L – Londýn.

⁶³⁾ Dne 15. 7. 1955 byla krajským prokurátorem v Hradci Králové podána žaloba na skupinu „ilegálních pravicových sociálních demokratů“ (Zbyněk Pražák, nar. 1911, Josef Hrubý, nar. 1919, Bedřich Světlík, nar. 1900, [?] Král, nar. 1908 a Josef Macek, nar. 1904). Podle obžaloby měli být členy ilegálního pravicového vedení Sociální demokracie v Hronově, řízeného ilegálním vedením v Praze (Zdeněk Kreidl a spol). Cílem jejich snažení bylo „zničení lidově demokratického zřízení a obnova buržoazního státu.“ Následoval výčet „protistátní činnosti“ této skupiny a tyto „skutky“ byly samozřejmě kvalifikovány jako velezrada.

⁶⁴⁾ Jednalo se o chatu dále zmiňovaného MUDr. Vojtěcha Sailera.

⁶⁵⁾ BOHDAN, agent OO MV Aš, pravým jménem Miloslav Hoření, nar. 1916. Původně příslušník finanční stráže v Aši. Jako bývalý sociální demokrat věděl o „ilegální činnosti“ pravicových sociálních demokratů. Protože se do ní však nezapojoval, nebyl odsouzen, „pouze“ byl v roce 1954 získán ke spolupráci s MV, úkolován byl k „pravicovým sociálním demokratům“. V legendě LVA měl být uveden jako jeho převaděč přes hranice.

⁶⁶⁾ MUDr. Vojtěch Sailer byl získán ke spolupráci v roce 1951 na základě kompromitujících materiálů (provádění potratů a hanobení republiky). Byl úkolován do řady akcí OO MV Poděbrady. Hodnocen byl jako ochotný, iniciativní a řídicímu orgánu oddaný. Do poloviny r. 1955 předal více než 200 zpráv a byl s ním uskutečněn přibližně stejný počet schůzek.

Pro případ důležité zprávy nebo kontaktu v zemi, kde nebylo město schůzky stanoveno, měl zaslat šifrovaný dopis (začínalo-li druhé slovo druhé věty druhého odstavce na K, byl dopis šifrován a bylo použito tajnopisu).

Městy schůzek byly Frankfurt nad Mohanem, Norimberk, Paříž, Curych a Londýn. Poznávacím znamením LVA měly být normální brýle a v levé ruce stočený magazín s vyčnívající záložkou jiné barvy. Heslem ke kontaktu byl pak následující rozhovor v němčině:

Spojka: „*Prosím Vás, nevíte, kde je zde kino Monaco?*“

LEV: „*Bohužel, znám jenom kino Meteor.*“

Spojka: „*Děkuji, můžete mi ho ukázat?*“

Závěr návrhu na vysazení byl pak věnován materiálnímu zabezpečení Hodačovy rodiny. Jeho dvanáctileté dceři Miladě mělo být každý měsíc ukládáno 500 Kčs a v případě zhoršení zdravotního stavu jí mělo být zajištěno sanatorium. Hodačově ženě měl pak být čtvrtletně vyplácen „sociální příspěvek“ 1000 Kčs od „jeho přátel“ (předávat jej měl orgán I. správy jako „ilegální pracovník“).

Dne 6. 5. 1955 návrh na Hodačovo vysazení odsouhlasil ministr vnitra Rudolf Barák, a akce tedy mohla začít. Ještě předtím byl ale LEV vybaven legendou o své „ilegální činnosti“ a o „útěku“ a dostalo se mu také náležitě instruktaže.

Legenda byla následující:⁶⁷⁾ svůj životopis a politickou činnost v letech 1945 až 1948 měl LEV vylíčit pravdivě. Další však byly již jen „výmysly“: s JUDr. Noskem ilegálně spolupracoval v letech 1948 až 1951 a jejich cílem bylo udržet informační prameny a síť důvěrníků (v každém závodě a úřadu se snažili mít spolehlivé informátory) k získávání hospodářských a politických zpráv a sledování činnosti komunistů a kolaborantů. Jejich schůzky se měly konat jednou za čtyři až šest týdnů. Hodač shromažďoval informace z továren. Po propuknutí nemoci v roce 1951 přestal ilegálně pracovat a jako svého nástupce jmenoval školního inspektora Dusíka. Po uzdravení v únoru 1953 se pak Hodač zapojil do další ilegální skupiny Zbyňka Pražáka. Na pokyn pražského ústředí podnikli po měnové reformě v Hronově několikadenní stávkou. To, že jejich organizátory byli oni, nebylo odhaleno. Provedli i další akci: při místních volbách v roce 1954 byla důležitá místa obsazena „spolehlivými lidmi“.⁶⁸⁾ Po likvidaci „pražského ústředí ilegálního ústředního výboru Sociální

⁶⁷⁾ Jedná se o konečnou podobu legendy, skládající se ze tří nedatovaných částí, a to: „Podrobná legenda spolupracovníka LEV pro zahraničí“, „Legenda od jeho poslední schůzky s Pražákem“ a „Legenda ke kanálu, který LEV použil“.

⁶⁸⁾ Kdo měli být ti „spolehliví lidé“ a jak k tomu mělo dojít, nebylo v legendě vysvětleno.

demokracie“ bylo přetrženo spojení a vyvstalo nebezpečí akcí proti „pravico-
vým“ sociálním demokratům. Proto uvažovali o odchodu do zahraničí, aby
cizinu informovali o pravém stavu ČSSD v ČSR a aby bylo zlepšeno její řízení
ze zahraničí. Rozhodovalo se, kdo půjde: jestli Pražák nebo LEV. U obou byla
zvažována negativa – oba mají děti, LEV je navíc nemocný. Nakonec šel LEV,
protože lékařské vyšetření prokázalo, že jeho zdravotní stav je stabilizován.
Hlavním důvodem byl ale fakt, že má v zahraničí lepší možnosti (známosti).
K jeho útěku pak mělo dojít následovně: LEV byl v sanatoriu v Žamberku,
kam ho Pražákův švagr Ruidr přijel dne 19. 4. 1955 varovat, že Pražáka dne
16. 4. 1955 zatkla StB. Na základě této informace se pak LEV rozhodl odejít
do zahraničí.

Legenda k útěku vypadala takto: Hodačův přítel, rolník Václav Dvořák,⁶⁹⁾
porazil za války načerno dvě prasata a vyměnil je s jistým Hořením (agent StB
s krycím jménem BOHDAN – viz výše) za látku. Hoření byl před válkou za-
městnán u finanční stráže, za války pak pracoval u hasičů v Pardubicích.
LVOVI, který za války pracoval na okresním úřadu v Náchodě, se dostal do
rukou anonymní dopis s udáním na Hořeního. LEV dopis zničil, Hořenímu
o udání řekl, a tak se z nich stali přátelé. Hoření pracoval po válce v Aši a LEV
se s ním náhodou setkal v Praze v roce 1952. Vzájemně si vyložili situaci a
Hoření Hodačovi slíbil pomoc, kdyby potřeboval odejít za hranice. V únoru
1955 ho LEV o pomoc s útekem požádal. Hoření se ale zdráhal. Po zatčení
Pražáka odjel LEV do Prahy, kontaktoval Hořeního a znovu jej žádal o pomoc.
Hoření mu tedy slíbil, že mu pomůže, ale že musí nějakou dobu počkat, proto-
že se blíží květnové oslavy a hranice budou úplně uzavřeny. LEV se tedy za-
tím schoval na chatě známého doktora u Jilemnice (mělo jít o chatu MUDr.
Vojtěcha Sailera, agenta s krycím jménem RICHTER – viz výše), kde byl až do
6. 6. 1955. Poté odjel do Prahy, kde přespál, a pak do Františkových Lázní,
kde dne 7. 6. Hořeního kontaktoval s tím, že již nemůže ustoupit, protože po
něm už jistě pátrají. Hoření tedy nakonec souhlasil s jeho převodem v prostoru

⁶⁹⁾ Jednalo se o soukromého zemědělce Václava Dvořáka, nar. 1900, který zemřel ve
vyšetřovací vazbě. Podle zprávy KS MV Hradec Králové ze dne 9. 5. 1955 pro I. S-
MV měl být Dvořák vyšetřován pro nedovolené držení zbraní. Byl také v podezření,
že udržoval styk s jistým ing. Zolmanem, který utekl po únoru 1948 do zahraničí,
ale o jeho (Dvořákově) protistátní činnosti nebyly údajně získány poznatky. Další si
však protičečilo s již uvedeným: „*Byl povšechně vyšetřován ke svým stykům a jejich
politické činnosti. Asi po pěti dnech vyšetřování se oběsil na cele zdejší věznice, aby
nemusel vypovídat o své protistátní činnosti a o činnosti dalších osob.*“ Václav Dvo-
řák, vyšetřovanec ve věci „protistátní činnosti“, zemřel dne 14. 3. 1951 ve věznici
Krajského soudu v Hradci Králové na následky udušení (diagnóza: sebevražda obě-
šením). Pramen: SÚA, fond CA VS (fondy Centrálního archivu vězeňské služby),
kart. 67, sl. 3.

obcí Hranice-Trojmezí, kde sloužil jako finanční stráž a kde to dobře zná. V noci ze 7. na 8. 6. 1955 u něj LEV přespal. Aby se dostali na místo, tak museli obejít hlídku pohraniční stráže, protože bez propustky nebylo možné dostat se do uzavřeného pásma. Dne 8. 6. večer došli pěšky k obci Trojmezí a pak až k drátěným překážkám, kde mu Hoření ukázal, jak je má podlézat a pohybovat se, a ukázal mu cestu, kudy má jít na německé straně. Rozloučili se 9. 6. 1955 ráno.

Skutečnost byla následující: LEV MUDr. Sailera osobně znal, jeho chata ve Vítkovicích u Jilemnice mu byla ukázána⁷⁰⁾ a u Hořeního-BOHDANA přespal v noci z 2. na 3. 6. 1955.⁷¹⁾

Instruktaž⁷²⁾ pak měla několik částí: nezbytnou část politickou, část o konspiraci a v neposlední řadě i část zabývající se úkoly – jaké zprávy má vlastně předávat a o co se má zajímat. Co se týče konspirace, mělo mu být v první řadě vysvětleno, „že o něho budeme pečovat a že ho budeme ochraňovat.“⁷³⁾ Poznámky měl psát jen heslovitě, aby je mohl případně vhodně „legendovat“ (tj. vysvětlit), neměl důvěřovat cizím lidem, ale zároveň se k nim neměl stavět odmítavě. Neměl být příliš sdílný, měl se varovat požívání alkoholu ve větším množství, bez pokynů neměl brát nikde žádný písemný materiál, měl si dát pozor na podstavení agentky a neměl si žít nad poměry. Zpočátku se neměl moc vyptávat, nic si neměl zapisovat a také neměl o nic jevit mimořádný zájem – vše si měl pamatovat. K politickému dění země měl být apatický. Obsahem jeho zpráv pak měli být jeho přátelé (jejich práce i soukromí), politické strany (činnost, kdo je platí, vnitřní rozpory, akce proti ČSR, špionáž proti ČSR apod.). Dále pak osoby, které budou provádět jeho výslechy na lágru a co je bude zajímat. Při výslechu měl zveličovat svou nemoc. Ihned se pak měl snažit navázat styk se svými známými a žádat je o pomoc.

Ve dnech 8. a 9. 6. 1955 pak konečně proběhla akce s krycím názvem HORA, Hodačovo vysazení do zahraničí. 8. 6. 1955 byl LEV odvezen kpt. ŠKÁ-

⁷⁰⁾ Dne 30. 5. 1955 si byl LEV Sailerovu chatu prohlédnout. Sailerovi bylo řečeno, že na Jilemnicku existuje ilegální organizace, která se schází v opuštěných chatách. Navíc byl „instruován“, že kdyby se ho někdo ptal na jeho chatu (jestli ji někomu nepůjčuje), tak že to má ihned ohlásit. To již byla příprava na dobu po Hodačově vysazení, kdyby někdo ověřoval jeho legendu.

⁷¹⁾ BOHDAN měl jeho přespání rodině legendovat tak, že se jedná o kontrolního orgána z Ministerstva lehkého průmyslu, který přijel na kontrolu do jejich podniku (mělo se jednat se o blíže nespecifikovaný n. p. Ohara). Pramen: nedatovaná „Zpráva pro I. S-MV, plán akce HORA“ (dojednání postupu mezi OO MV Aš a I. S-MV).

⁷²⁾ Nedatovaný a neoznačený návrh instruktaže pro spolupracovníka LVA.

⁷³⁾ Tamtéž.

CHOU a por. HELANEM z 5. odb. I. správy MV autem z Prahy (v Praze bydlel v konspiračním bytě) do Aše. Odtud byl vezen dále trasou autobusu (kvůli věrohodnosti dostal jízdenku) až k obci Hranice, kde došlo k jejich setkání s npor. Kolmanem, náčelníkem vojenské kontrarozvědky pohraniční stráže (VKR PS) brigády Cheb. LEV dostal zapůjčen vojenský plášť a čepici důstojníka PS a spolu se ŠKÁCHOU a Kolmanem⁷⁴⁾ pěšky došli k drátěnému zátarasu – ten byl hlídán vojínem PS, který byl ale dopředu upozorněn důstojníkem VKR PS útvaru Trojmezí, že přijedou vyšší funkcionáři na kontrolu. Bez vyptávání je tedy pustil dále. Na hranicích dostal LEV instruktáž k legendě o přechodu: BOHDAN ho dovedl asi 100 m od hranice, kde začali kvůli nástrahám kličkovat, a řekl mu, ať se nebojí, že v drátech není proud. Musel překonat tři zátarasu. Při roztahování drátů použil jako ochranu klobouk a rukavice. Byl ušpiněn od hlíny a trávy a byly mu roztrženy některé části oděvu, aby oděv odpovídal legendě. Dne 9. 6. 1955 v jednu hodinu ráno překročil hranici. Před vysazením ubezpečil orgány MV, že úkoly, které mu byly uloženy, splní. Téhož dne pak provedli příslušníci VKR a velitel PS se psem kontrolu trasy tak, aby pro případ, že by byl orgány Grenzepolizei nebo cizí rozvědky zmíněný úsek hranic pozorován, bylo potvrzeno, že jsou dělána opatření kvůli narušení hraniční čáry a zátarasů. Vysazení bylo zorganizováno bez toho, že by byl velitel útvaru PS nebo hlídka PS jakkoliv informovány.

Dne 10. 6. 1955 byla vypracována zpráva o vysazení LVA pro ministra Baráka a dále byl zpracován přehled agenturních výloh na jeho svazek. Do 23. 5. 1955 činily výlohy 2700 Kčs, po tomto datu pak dalších 2173 Kčs, celkem tedy 4873 Kčs. Náklady byly tvořeny převážně výdaji na stravné, výdaji na schůzkách a cestovným.⁷⁵⁾ Pro Hodačovu ženu pak bylo určeno 500 Kč a na jeho nové boty 211 Kčs.

Po vysazení

Dne 1. 9. 1955, tedy po třech měsících, jak bylo domluveno, poslal Hodač ze zahraničí první lístek a vyvolával jím schůzku v Norimberku. Ve stejnou dobu byl do Prahy zaslán i poznatek pařížské rezidentury MV (předal jej spolupracovník 3. odb. I. S-MV KLÍMA⁷⁶⁾) o novém uprchlíku Jaroslavu Hoda-

⁷⁴⁾ V případě ŠKÁCHY jako příslušníka I. S-MV se jednalo zcela jistě o krycí jméno, v případě Kolmana, příslušníka VKR PS, je to také pravděpodobné.

⁷⁵⁾ LEV jezdil na některé schůzky do Hradce Králové a Prahy a bral si na ně dokonce i dovolenou a volno.

⁷⁶⁾ Jednalo se o předsedu zemské organizace Sociální demokracie ve Francii Františka Macháčka.

čovi,⁷⁷⁾ který je od 13. 6. 1955 v táboře Valka. Exilové sociálnědemokratické předáky měl informovat o tajných procesech se sociálními demokraty (Rychnovská, Nosek, Frinta, Bezděk, Klaban, Plechač, o kterých se mezi emigrací nemluví. Zpráva dále hovořila o tom, že se Hodačovi zařizuje emigrace do Anglie.

Dne 8. 9. 1955 byl o poznatku pařížské rezidentury a o stavu případu „Pražák a spol.“ informován ministr vnitra Rudolf Barák. Ve zprávě se uvádělo, že pětičlenná ilegální skupina pravicových sociálních demokratů „realizovaná“ na základě zpráv vysazeného spolupracovníka LVA má být v nejbližší době souzena u Krajského soudu Hradec Králové.⁷⁸⁾ Proces se měl uskutečnit před organizovanou veřejností a jeho průběh měl být zveřejněn v krajském časopise KSČ Pochodeň. *„LEV bude v tomto procesu figurovat jako hlavní osoba, na kterou se členové této skupiny obraceli o radu v ideologických otázkách. Toto poslouží k dalšímu upevnění legendy LVA v zahraničí.“*⁷⁹⁾

Původně bylo určeno, že první schůzku s Hodačem v NSR uskuteční kádrový příslušník 4. odboru I. správy MV por. HOLAN,⁸⁰⁾ který byl v té době legalizován jako řidič československého obchodního oddělení ve Frankfurtu nad Mohanem. Z neznámého důvodu byl ale plán změněn. Při pobytu na centrále ve dnech 14. a 15. 9. byl HOLAN seznámen s příslušnými materiály a podrobnou instruktáží a byl pověřen, aby ke kontaktu a vytěžení LVA úkoloval ideospolupracovníka s krycím jménem DOBRA.⁸¹⁾

Podle instruktáže měl LEV popsat, co s ním bylo po „vysazení“, jak byl „vytěžován“ (tj. o co se zajímaly nepřátelské rozvědky) a jakou má pozici v emigraci. Dále mu měla být zdůrazněna důležitost konspirace, zatím neměl brát žádné písemné materiály a měl se snažit dostat se do Anglie a do Ústředního výkonného výboru ČSSD. Měl být také dotázán na finanční situaci a menší peněžní částkou mu mělo být přilepšeno. Pro „*povzbuzení do další práce, nabytí potřebného klidu a duševní rovnováhy*“⁸²⁾ měl být také informován o rodině (zdravotní stav dcery dobrý, ženě bude předána smluvená finanční

⁷⁷⁾ Zpráva 3. odb. 1. odd. I. S-MV (referent JEDLIČKA) pro 5. odb. I. S-MV ze dne 7. 9. 1955, poznatek o uprchlíku Jaroslavu Hodačovi.

⁷⁸⁾ Trestný čin velezrady s trestní sazbou pět až dvacet pět let, v případě zvýšeného ohrožení státu apod. až s trestem smrti.

⁷⁹⁾ „Zpráva pro s. ministra Rudolfa Baráka“ vypracovaná starším referentem 1. odd. 5. odb. I. S-MV por. HELANEM dne 8. 9. 1955.

⁸⁰⁾ Opět pouze krycí jméno.

⁸¹⁾ Právě jméno ideospolupracovníka s krycím jménem DOBRA se nepodařilo zjistit.

⁸²⁾ „Plán vytěžení a instruktáže spolupracovníka LVA v zahraničí“ vypracovaný dne 9. 9. 1955 por. HELANEM.

pomoc, nebyly vyhozeny z bytu a nikdo z jeho příbuzných a ani jeho milenka neměli kvůli jeho „útěku“ potíže).

Podle dohodnutého scénáře o čtvrtletních výpomocích navštívil 21. 9. 1955 HELAN Hodačovu ženu. Představil se jí jako MALEČEK z Hradce Králové s tím, že jí přináší finanční výpomoc od přátel jejího muže. Ona však výpomoc odmítla, a tak bylo rozhodnuto, že za čtvrt roku bude navštívena znovu. Peníze pak měly být uloženy na vkladní knížku dcery Milady.

Dne 21. 9. 1955 došlo k první schůzce LVA s DOBROU. LEV dostal finanční výpomoc 50 marek a podal zprávu o tom, co s ním bylo po překročení hranic: byl zadržen a vyslýchán finanční stráží a Grenzpolizei v Hofu (zde zjišťovali pouze jeho nacionále a důvod útěku z ČSR). Poté byl vyslýchán francouzskými, americkými, anglickými a německými zpravodajskými orgány. Byl podrobně vyslýchán k útěku, chtěli po něm podrobnosti jako popisy zátarasů (měli jejich fotografie), jak se jeho převaděč dostal zpět atd. Anglická rozvědka jej chtěla získat za agenta, německá ho podezřívala z toho, že je agentem StB, a bylo mu nadhozeno, co by se stalo, kdyby byl poslán zpět. On ale trval na legendě a oni ho pak nechali být. Jakýsi Tomek z utečeneckého tábora se pak prý několikrát snažil najít slabiny v jeho legendě. Dle vlastních slov měl být Tomek do NSR vyslán StB, aby vyhodil do vzduchu balonovou stanici,⁸³⁾ ale po překročení hranice si to rozmyslel. LEV navázal styk se sociálními demokraty v Londýně (Václav Holub) a Paříži (František Macháček). Dosud nedostal statut politického uprchlíka.

Od 21. 9. 1955 byl u Hodače týden na návštěvě František Macháček (KLÍMA) a tak není divu, že na začátku října přišla do Prahy zpráva⁸⁴⁾ o tom, že mu Němci nevěřili a že ho mají za agenta StB. Pozastavovali se údajně hlavně nad tím, že se dostal přes nejvíce strážný úsek hranice. Nadhodili mu prý také, že jej pošlou zpět do ČSR. Američany byl „vytěžován“ k celkové situaci v ČSR. Přes hranice, přímo drátěnými překážkami, byl prý převeden bývalým členem pohraniční stráže.⁸⁵⁾

Druhá schůzka LVA s DOBROU proběhla 20. 10. 1955. LEV uvedl, že mu Macháček nabízel odjezd do Francie a že po něm jakýsi blíže nespecifikovaný pracovník CIC Krucký a Angličané chtěli, aby jim jmenoval jednu nebo dvě vhodné osoby pro spolupráci. Zatím se tomu vyhnul, ale potřeboval někoho

⁸³⁾ Do Československa, ale i jiných socialistických států, byly začátkem padesátých let (také pomocí balonů) dopravovány „ideodiverzní“ letáky, tiskoviny, ale i peníze atd.

⁸⁴⁾ Zásilka z Paříže ze dne 3. 10. 1955.

⁸⁵⁾ Buď se jedná o dezinterpretaci (správně mělo být: převedení bývalým příslušníkem finanční stráže) nebo LEV již tehdy zapomněl legendu svého útěku.

uvést, aby si neuškodil svým odporem. Některé navrátilce do ČSR označil za pravděpodobné agenty a dodal, že občas asi bude muset napsat něco štvavého do Svobodné Evropy.

Reakcí na tlak po jmenování osob vhodných ke spolupráci byla instruktáž⁸⁶⁾ pro listopadovou schůzku, podle níž měl LEV Američanům uvést jako typ Skýpala⁸⁷⁾ z Prahy a Angličanům Kynčla.⁸⁸⁾ V případě, že Kynčla nezná, měl uvést někoho, koho zná. Hořeního měl zakázáno uvádět a měl ho vylíčit jako nevhodného.⁸⁹⁾ Dále měl být opatrný při vydávání peněz a také dostal „požehnaní“, že může veřejně vystupovat jako ideologický vedoucí „Pražákovy skupiny“.

Zklamání nejen Hodačovi, ale jistě i celé rozvědce pak přinesla prosincová schůzka.⁹⁰⁾ Hodač byl na lékařské prohlídce, ale ta dopadla špatně – nebyla mu umožněna emigrace do Anglie. Navzdory tomu byl HELAN ještě na konci roku 1955 DOBROU instruován,⁹¹⁾ aby LVA úkoloval k hlavnímu cíli: dostat se do Anglie. LEV měl proto psát všem přátelům a navazovat styky s funkcionáři a poslanci německé Sociální demokracie (SPD). Měl být také upozorněn na fakt, že vzhledem k ženevské konferenci dosud nebyl uveřejněn proces s Pražákem, ale mělo být postaráno o to, aby se o něm na Západě dozvěděli.

Od ledna 1956 byl Hodač na léčení ve Švýcarsku, takže k jeho další schůzce s DOBROU došlo až 21. 6. 1956. Ve Švýcarsku se LEV stýkal pouze s funkcionáři mezinárodní dělnické pomoci. Také ho tam navštívil Vilém Bernard a slíbil mu pomoc, ale na cestu do Anglie to podle LVA nevypadalo. „Na přilepšenou“ dostal od DOBRY 200 marek.

⁸⁶⁾ „Instruktáž pro spolupracovníka LVA v zahraničí na schůzce dne 22. 11. 1955“ vypracovaná por. HELANEM dne 3. 11. 1955.

⁸⁷⁾ Osobu se jménem Skýpala se nepodařilo ztotožnit. Z prostudovaného archivního materiálu také nevyplývá, proč by měl Hodač tuto osobu uvést jako „vhodnou“ k případné spolupráci.

⁸⁸⁾ Jaroslav Kynčl, nar. 1907, agent 3. odb. KS MV Hradec Králové, krycím jménem JAVOR. Ředitel Státní banky v Rychnově nad Kněžnou. Po roce 1945 člen ČSSD (LEV ho tedy pravděpodobně znal). Ke spolupráci byl JAVOR získán na základě výpovědi již zmiňovaného JUDr. Noska. Pramen: nedatovaná souhrnná zpráva o agentu krycí jméno JAVOR vypracovaná npor. J. Řehákem z 3. odb. KS MV Hradec Králové.

⁸⁹⁾ Jestli Jaroslav Hodač Angličanům nebo Američanům nakonec někoho „vhodného ke spolupráci“ uvedl, není známo.

⁹⁰⁾ Schůzka se konala dne 20. 12. 1955 – záznam 4. odb. 2. odd. I. S-MV ze dne 5. 1. 1956.

⁹¹⁾ Instruktážní schůzka por. HELANA s DOBROU proběhla dne 29. 12. 1955.

Mezitím, v březnu 1956, bylo rozhodnuto, že kromě peněz pro Hodačovu dceru bude ukládána i finanční výpomoc jeho ženě. Důvod byl prostý: při první a ani při druhé návštěvě HELANA jako „ilegálního pracovníka“ si tato od něj nic nevzala, peníze kategoricky odmítla. Při druhé návštěvě se HELAN dokonce uchýlil ke „lsti“ – obálku s penězi upustil na chodbě a utekl. Paní Hodačová však věc oznámila na policii a peníze odevzdala. Proto bylo od předávání peněz touto cestou raději upuštěno.

V říjnu 1956 předal LEV zprávu o poměrech v Sociálně demokratické straně v exilu. V této se též zmiňoval o tom, že stranu a její skupiny postupně rozbíjí nedostatek peněz. Co ale Prahu muselo potěšit nejvíce, byl fakt, že podle Hodače ÚVV v Londýně nevěděl vůbec nic o činnosti ÚVV Zdeňka Kreidla a nebyl na něj napojen. Věc byla okomentována s tím, že je překvapující, že největší „ilegální“ skupina byla bez spojení.

Konečně v Anglii

Na konci roku 1956 (27. 12.) se Hodač konečně dostal do Anglie, a tak v Praze někteří lidé jistě slavili příchod nového roku dvojnásob.⁹²⁾

Podle „Pokynů spolupracovníkovi LEV“ (zásilka č. 5 do Londýna) ze dne 4. 2. 1957 měl jeho kontakt a další řízení provádět s. MAJER. Úkoly pro první schůzku byly následující: zajistit jejich oboustranné trvalé spojení a změnit místo schůzek (původní u vchodu do Sport Gardens na Coventry Street bylo totiž blízko zábavního podniku pro „pochybné živly“, který byl často kontrolován policií). Dále měl být LEV dotázán na cestu do Anglie, kdo mu k ní pomohl, zda neměl nějaké potíže s legendou, jaký bude jeho další život v Anglii, jaké je jeho finanční postavení, jak se v Anglii uvedl a kde bude bydlet. Podle zjištěného pak měla být provedena organizace dalších schůzek.

LEV dostal nějaký čas na „zabydlení a rozkoukání se“, takže jeho první „anglická“ schůzka s MAJEREM se konala až 20. 5. 1957. Pravidelná schůzka byla dohodnuta na patnáctého v měsíci, náhradní pak za týden, u kina poblíž stanice Essex Road. Co se týče práce, nebylo lehké ji najít: „*Měl jen jedinou možnost, přijmout zaměstnání u JOSTENA. [...] Dělá redaktora v jeho plátku, dostává 4 libry týdně a ubytování. [...] Vzhledem k jeho spolupráci s Jostenem*

⁹²⁾ V Praze se „šťastnou a pravděpodobně i nenadálou novinu“ dozvěděli až na začátku r. 1957. Ještě podle instrukcí ze dne 30. 12. 1956 (4. odb. 1. odd. I. S-MV) totiž měl DOBRA „*instruovat LVA, aby se zaměřil na Francii – vyvinout veškeré úsilí, jinak pro nás jako agent nemá cenu. Hais (odborová centrála) ať mu zajistí slíbenou pomoc a spolu s Macháčkem ať mu pomůžou dostat se tam a najít tam zaměstnání.*“

[MAJER přidal poznámku: „Zná mě.“] musíme dělat schůzky pozdě večer. ⁹³⁾
Napoprvé dostal LEV „na přilepšenou“ 50 liber.

Následující den šla do Prahy šifrovaná zpráva, v níž byly informace ještě upřesněny: Hodač dostal v Anglii půlroční povolení k pobytu, které musel obnovovat. S legendou potíže neměl, ale raději o ní nemluvil, protože v ní byly mezery. V Anglii nebyl vyslýchán a domníval se, že má důvěru úřadů i emigrace. Cestu do Londýna mu údajně zaplatili švýcarští socialisté.

O kontaktu LVA v Londýně a o jeho postavení a situaci byla dne 22. 5. 1957 vypracována podrobnější informační zpráva pro ministra vnitra Rudolfa Baráka.⁹⁴⁾ Píše se v ní, že LEV strávil rok a půl v táboře pro uprchlíky v Norimberku a dne 27. 12. 1956 „vyemigroval“ na základě zásahu přátel z vedení ÚVV ČSSD v exilu a za podpory funkcionářů Labour party do Anglie. Povolení emigrovat do Anglie mu bylo údajně uděleno hlavně na přímluvu čelného funkcionáře Labour party, pracovníka Intelligence Service a bývalého náměstka Ministerstva zahraničních věcí Youngera. Co ale muselo rozvědku a samozřejmě i ministra Baráka opravdu potěšit, byla následující fakta: LEV získal zaměstnání v redakci časopisu „Čechoslovák v zahraničí“ a mohl tak „hlídat“ nenáviděného Josefa Jostena a navíc se stal okamžitě po příchodu do Anglie členem ÚVV ČSSD v exilu a vedoucím funkcionářem její zemské organizace v Anglii. Z titulu těchto svých funkcí pak měl úplný přehled o exilové Sociální demokracii. Navíc úzce spolupracoval s předsedou strany a tajemníkem Socialistické unie zemí střední a východní Evropy Vilémem Bernardem a generálním tajemníkem strany Josefem Holubem.

Pro Prahu byla jistě zajímavá také informace o tom, že ÚVV ČSSD v exilu neměl v té době žádné ilegální spojení do ČSR. Takové spojení měl však podle LVA udržovat Blažej Vilím (opozice vůči Bernardovi a Holubovi), který se orientoval na Ústřední komisi mládeže Sociální demokracie, kterou v té době vedl v USA Radomír Luža. Vilím měl zprávy z ČSR dostávat od jakéhosi dr. Plívy z Hradce Králové, který je měl (neznámo jak) zasílat své sestře do Svobodné Evropy v Mnichově. V Praze se okamžitě rozjelo pátrání po „záhadném“ dr. Plívovi, ale podařilo se najít jen jistého JUDr. Břetislava Plívu, pracovníka ONV Rakovník, který ale žádnou sestru – natož pak ve Svobodné Evropě – neměl.⁹⁵⁾

⁹³⁾ MAJERŮV záznam ze dne 21. 5. 1957 o schůzce se LVA dne 20. 5. 1957.

⁹⁴⁾ „Spolupracovník LEV, zpráva o kontaktu v Londýně.“

⁹⁵⁾ Později bylo upřesněno, že se má jednat o JUDr. Plívu z Hradce Králové, ale nakonec byl identifikován JUDr. Šklíba z Hradce Králové. StB se však nepodařilo zjistit kanál, kterým by JUDr. Šklíba mohl předávat nějaké materiály své sestře do Svobodné Evropy. Hodač pak ještě upozornil na jakéhosi Romana Blažka s krycím jmé-

Červnová schůzka MAJERA se LVEM (18. 6. 1957) shrnovala jeho dosavadní poznatky z Anglie a zároveň byla schůzkou instruktážní, vytyčující jeho další práci. Naposledy byla zavedena řeč na jeho útěk, legendu a vytěžování:

„V NSR byl Američany propuštěn ihned poté, co jim řekl, že je tuberák. Toho se zalekli a nechtěli s ním nic mít. Byl samozřejmě k útěku vyslýchán. V UK [United Kingdom] vyslýchán nebyl, nebyl ani vyslýchán KOLOSEM.⁹⁶⁾ Je samozřejmě pod kontrolou ADAMA,⁹⁷⁾ s tím počítá. [...] Běžně hovořil o útěku, je zde však praxe, že o těchto věcech málokdo hovoří, každý si drží v tajnosti své známé a kontakty do ČSR a totéž dělá LEV. [...] Pro všechny případ chtěl vědět, resp. zopakovat si podrobnosti přechodu, zejména kdo jej převáděl. Nebyl si dobře jist tím, zda jej převáděl muž, u kterého se ukrýval (hajný?) nebo zda v tom byl ještě někdo jiný. Pamatuji se, že v tom byl hlavní osobou hajný a toto jsem mu řekl.⁹⁸⁾ [...] Prosím o zaslání těch pasáží o přechodu, abych mohl všechny okolnosti přechodu LVOVI připomenout.“⁹⁹⁾

Co se týče jeho poznatků z Anglie, hovořil o lidech, které znal z KOLOSU (Procházku,¹⁰⁰⁾ Zbytka atd.), a o tom, že se všichni představují jako pracovníci Home Office. Vedle Jostena upozornil na „velmi nebezpečného“ předsedu zemské organizace Sociálně demokratické strany v Anglii Richarda Poláka a na fakt, že Vilím „přenechává“ vedení v USA Lužovi, aby opatřoval peníze. Podle jeho zjištění byla sociální demokracie bez politického programu, roztržštěná do mnoha proudů s osobními spory a antipatiemi. Hlavním „ideologem a poradcem“ strany v otázkách vnitřní politiky ČSR měl být podle něj bývalý národní socialista Jaroslav Stránský, pro otázky mezinárodní pak Vilém Bernard.

K Josefu Jostenovi, u něhož pracoval a k němuž byl úkolován, vlastně mnoho nepředal a jejich vzájemný vztah, ale také vztah rozvědky k Jostenovi,

nem RONDA z Moravské Třebové, s nímž měli udržovat styky Josten a sociální demokraté Horák a Luža a dále pak na zaverbovaného agenta, jakéhosi lékaře Kvasničku z Prahy. Žádného „opozičníka“ Kvasničku se nepodařilo najít a u Blažka, který skutečně psal do zahraničí, nebylo nic protistátního zjištěno. Závěrem bylo, že LEV naletěl na Jostenovu provokaci.

⁹⁶⁾ KOLOS – krycí jméno používané StB k označení CIO, československé části britské zpravodajské služby.

⁹⁷⁾ Krycím jménem ADAM byl na I. S-MV označován Josef Josten.

⁹⁸⁾ Agent i jeho řídicí orgán zapomenou legendu útěku – to mluví za vše.

⁹⁹⁾ Záznám ze dne 23. 6. 1957 o schůzce MAJERA se LVEM konané dne 18. 6. 1957.

¹⁰⁰⁾ Generál Karel Procházka (1905–1999); v 50. letech plk.; působil jako spojovací článek mezi představiteli exilu v Londýně, Paříži a Washingtonu; člen Čs. národní rady v exilu; spoluzakladatel CIO.

nejlépe ukazují následující slova ze zápisu z výše uvedené červnové schůzky: „*U ADAMA je nespokojen a často se spolu pohádají. ADAM je velký darebák a pracovní podmínky v redakci jeho plátku jsou skutečně otrocké. Charakterové vlastnosti ADAMA jsou takové, že je obtížné se s ním shodnout. LVOVI platí 7 liber, z toho 3 dává na byt. [...] Záměrně chce LVA zasvěcovat do všech možných lumpáren, aby si ho zkompromitoval a svázal s podnikem. Žádá ho, aby chodil otevírat poštu, když ale pak nemůže něco najít, tak blamuje LVA. [...] Kromě toho na něho nastrahuje různé věci záměrně, aby ověřil jeho pravdivost a spolehlivost. ADAM je notorickým spolupracovníkem MARTINA a zřejmě je používán, aby LVA kontroloval a prověřoval jeho chování.*“¹⁰¹⁾

Nakonec LEV informoval MAJERA o Holubovi, který podle něj ve všem podléhal matce (ta musela mít údajně vždy poslední slovo), a přišel s „nápadem“ propustit jeho švagra v ČSR z vězení a za nějaký čas ho znovu zatknout a věc prezentovat tak, že s ním Holub, který byl v té době právě v Rakousku, znovu navázal spojení. Podle LVA by to Holuba úplně vyřídilo, protože jeho matka, která byla na švagra hrda, by se prý postarala o to, aby s veškerou prací přestal. MAJER to okomentoval tak, že je „potřeba něco promyslet.“¹⁰²⁾ O tom, bylo-li v této věci v Praze něco podniknuto, se ale již záznam nezmiňuje.

Na této schůzce byl také dohodnut LVŮV další postup. LEV neměl jen získávat informace, ale v exilové Sociální demokracii měl působit přímo rozkladně: měl vystupovat asi v tom smyslu, že proti komunismu je nutno bojovat ideologicky, ale k tomu je třeba mít program. Měl se stranit „podvratných akcí“, protože je politik a tyto navíc vystavují mnohé členy doma perzekuci a žalářování. Měl hrát čestného a obětavého socialistu, který přišel pracovat pro jednotu strany a osvobození vlasti. Jako politik se měl zaměřit na ideologické otázky a působit jako expert na vnitřní situaci v ČSR. Měl balancovat, být s každým zadobře a neměl se exponovat při tlaku na vypracování programu strany. Měl vést jen „povzbuzovací řeči“ a opatrně poukazovat „*na bahno, v jakém se emigrace potácí.*“¹⁰³⁾ Kromě toho měl studovat situaci v Sociální demokracii, v emigrantských organizacích a Jostenově redakci, „*aby byl schopný podat přesný obraz o situaci a aby mohl být stanoven dlouhodobý postup k rozvrácení emigrace.*“¹⁰⁴⁾ Mimoto měl také zjišťovat všechny akce emigrantů proti ČSR.

¹⁰¹⁾ Záznam ze dne 23. 6. 1957 o schůzce MAJERA se LVEM konané dne 18. 6. 1957.

¹⁰²⁾ Tamtéž.

¹⁰³⁾ Tamtéž.

¹⁰⁴⁾ Tamtéž.

Spojení bylo nově dohodnuto na patnáctého v měsíci ve 21:30 hodin v prostoru Red Bridge, náhradní schůzka za týden. Vyvolání mimořádné schůzky s určením jejího data pak bylo vskutku „špionské“: v seznamu v telefonní budce na rohu Sussex Gardens a Edgware Road měl zaškrtnout stranu nad 1000 (to znamenalo datum) za současného zaškrtnutí druhého telefonního čísla na stránce. Konečně pak dostal dalších 50 liber, a to vzhledem k nemoci pouze na jídlo. Byl instruován, aby nenechával peníze v bytě (všechny měl vždy utratit) a aby byl opatrný ve svých stycích.

Vedle záznamu ze schůzky šla do Prahy i zpráva LVA o zasílání „štvavých emigrantských tiskovin“ do ČSR.¹⁰⁵⁾ Ty sem měly být podle jeho zjištění do-
dávány, ostatně jak se dalo předpokládat, diplomatickou poštou a dále pak rozesílány na adresy „bývalých funkcionářů reakčních stran a všem nepřátelským a kolísavým živlům.“¹⁰⁶⁾ Sociálnědemokratickou Demokracii a socialismus a časopis Skaut měli rozšiřovat Francouzi, Jostenův Čechoslovák měl jít hlavně argentinskou a belgickou diplomatickou poštou, stejně tak jako Setba a několik dalších „štvavých plátků.“¹⁰⁷⁾ Zpráva také upozorňovala na to, že měli být využíváni i švédští kurýři. Podle instrukcí z července 1957 pak mělo být v souvislosti s případem LIGHT¹⁰⁸⁾ hlavním úkolem vytěžovat LVA „*k jednotlivým spolupracovníkům KOLOSU. [...] Smysl toho je v tom, že budeme potřebovat zjistit, aniž bychom věc před LVEM dekonspirovali, okolnost, zda právě LIGHT nežije v Londýně pod změněným jménem. Jsme totiž na nejlepší cestě provést LIGHTOVU identifikaci.*“¹⁰⁹⁾

Ve stejném měsíci pak Prahu jistě potěšilo, že LEV dostal trvalé povolení k pobytu v Anglii a dále fakt, že po dobu Jostenovy dovolené měl sám vést jeho agenturu. „*Při této příležitosti jsme prodiskutovali úkol, aby získal přesné*

¹⁰⁵⁾ „Výpis ze šifrovky z Londýna č. 183“ ze dne 20. 6. 1957.

¹⁰⁶⁾ Tamtéž.

¹⁰⁷⁾ Tamtéž.

¹⁰⁸⁾ Agent LIGHT, vlastním jménem Karel Zbytek (1902–1962). Učitel řečí, za druhé světové války utekl přes Polsko do Francie, kde se přihlásil do čs. armády v zahraničí. Ve Francii působil jako zpravodajec, v Anglii poté ve vojenské justici. V roce 1945 krátce působil jako zpravodajec na MV, poté byl opět učitelem řečí. Po únoru 1948 emigroval do Anglie, kde byl od r. 1949 vedoucím administrativního oddělení CIO – československé součásti britské zpravodajské služby. V roce 1956 nabídl pro peníze své služby StB a spolupracoval s ní až do své smrti v roce 1962. Jeho činnost byla odhalena celá špionážní síť CIO na území ČSSR a v roce 1958 došlo i k zrušení vlastního CIO. Pramen: osobní sv. agenta LIGHT uložený v archivu I. S-FMV.

¹⁰⁹⁾ LEV – zásilka č. 16 ze dne 4. 7. 1957.

poznatky o tomto podniku a ještě než odejde,¹¹⁰⁾ aby nás o všem přesně informoval (kdo to platí, zaměření, účel, charakter jednotlivých lidí, konexe v UK i v zahraničí, dopisovatelé apod.).¹¹¹⁾ Zda a jak LEV úkol splnil, nebylo uvedeno, ale v srpnu šla do Prahy jen zpráva o pobytu mladého sociálního demokrata a člena ÚVV Radomíra Luži v Londýně.

Na zářijové schůzce (12. 9. 1957) dostal LEV dalších 50 liber „na přilepšenou“ a bylo rozhodnuto dávat mu na každé další schůzce, tj. asi jednou měsíčně, 30 liber. Tato suma však nebyla striktně dodržována a většinou dostával trochu více.

Následující půlrok Hodačovy práce Prahu moc nepotěšil, protože očekávala trochu více než např. zprávy o tom, že Radomír Luža byl zvolen za člena nového výkonného výboru Rady svobodného Československa. Vyjádření nespokojenosti s jeho dosavadní činností na sebe nenechalo dlouho čekat (viz dále).

Na schůzce v dubnu 1958 informoval LEV MAJERA o připravované kampani Svobodné Evropy, ale zároveň ho trochu vyvedl z míry, jak vyplývá z MAJEROVA komentáře: „*K mému překvapení přišel s návrhem, abychom toto vysílání pustili do ČSR bez rušení, tím umožnili v celé republice dobrý poslech a ihned v anglickém vysílání přišli s protikampaní atd.*“¹¹²⁾ Navíc si LEV již vyloženě bez skrupulí řekl o peníze s tím, „že je na suchu“ (do té doby dostal „na příspěvcích“ 360 liber, což byl jeho roční plat), a ještě se ptal na Františka Macháčka a chtěl vědět, jestli pro StB také nepracuje. Nutno podotknout, že Macháček se ptal stejně i na LVA. Oběma byla tato „neopodstatněná podezření“ vyvrácena.

O kampani Svobodné Evropy, která měla začít asi v květnu, informoval náčelník I. správy MV plk. Miller dne 10. 4. 1958 také ministra vnitra Rudolfa Baráka. Mělo jít o rozsáhlou politickou kampaň sociálnědemokratických emigrantů proti ČSR s cílem propagovat a oživovat myšlenky tzv. demokratického socialismu. Miller současně navrhoval protiakce: demaskovat v tisku otázku demokratického socialismu, ukázat krach vlády Labour Party v roce 1951 a její zrádcovskou úlohu, tedy povolení zřízení vojenských základen USA v Anglii, znovuvyzbrojování Německa a také tlak na jeho nukleární vyzbrojení atd. Zda vůbec a případně s jakým úspěchem zmiňovaná kampaň, resp. akce proti ní, proběhla není známo.

¹¹⁰⁾ Od září 1957 nastoupil LEV úřednické místo (nebylo specifikováno) u firmy zabývající se obchodem s ohýbaným nábytkem. Jednalo se o firmu českých válečných emigrantů.

¹¹¹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 17. 7. 1957.

¹¹²⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 4. 4. 1958.

Dne 19. 4. 1958 pak proběhla ještě jedna schůzka. Bylo na ní změněno datum schůzek (pevná schůzka se měla konat osmnáctého v měsíci, náhradní pak čtyřiaadvacátého, obě ve 21 hodin). Kromě organizačních záležitostí došlo ale také i na Hodačovo hodnocení. Pro rozvědku to bylo tři roky po jeho vysazení hodnocení smutné. Praze již došla trpělivost, a tak si MAJER nebral servítky: „Podle Vaší rady zhodnotil jsem mu nejprve kriticky jeho dosavadní činnost v Anglii. Upozornil jsem ho, že praktické výsledky jsou veškeré žádné a že musí nastat ihned obrat. [...] Nejde nám o plky, ale o skutečnou nepřátelskou činnost. [...] Dal jsem mu úkol, aby průběžně sledoval a nám doporučoval vhodné emigranty k verbovkám, současně aby sledoval emigraci z hlediska možnosti aktivních opatření, narušování a rozkládání s úkolem vyřídít ADAMA a jeho plátek co nejdříve.“¹¹³⁾ Hodač dostal úkoly: získat maximum funkcí ve všech možných emigrantských organizacích, aby získal přehled a možnost k podchylování akcí, udržovat přátelské a důvěrné styky s prominenty emigrace s přednostní orientací na Holuba a Vilíma.

Na červencové schůzce (18. 7. 1958) byl LEV předán do řízení HELANOVI a hned od něj dostal následující úkoly: pokrývat Sociální demokracii v exilu, zaměřit se na člena výboru Sociální demokracie Poláka, typovat, zvýšit aktivitu a iniciativu, promyslet návrhy aktivních opatření na rozvinutí rozporů v emigraci.

V říjnu se pak LEV dozvěděl pravdu o Macháčkovi, když informoval, že emigraci a Sociální demokracii vzrušilo zmizení Macháčka a vedoucího zpravodajského oddělení Radia Svobodná Evropa Drayfuse. Praha to komentovala: „Zpráva, kterou podal LEV o Macháčkovi a Drayfusovi je pravdivá. Macháček byl se ženou stažen přes Rakousko 9. 7. 1958. Jeho příchod nebyl v ČSR zveřejňován. [...] Pokud se týče Drayfuse, tento se rovněž z Paříže ztratil, avšak ne do ČSR. Pravděpodobně jej stáhli přátelé.“¹¹⁴⁾

V listopadové zásilce byla londýnská rezidentura chválena: „S materiály, které LEV předal, jsme spokojeni.“¹¹⁵⁾ Jednalo se o materiály týkající se emigrantských oslav 28. října, Trust Fundu, o zápisy ze zasedání ÚVV ČSSD v exilu a o seznam členů této strany. Rezidentuře bylo pak připomenuto, že do firmy, v níž LEV pracuje, nastoupil Vybíral, bývalý rezident CIO pro skandinávské země.¹¹⁶⁾ LEV si na něj měl proto dávat pozor.

¹¹³⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 19. 4. 1958, sepsaný dne 27. 4. 1958.

¹¹⁴⁾ LEV – zásilka č. 20 ze dne 3. 11. 1958.

¹¹⁵⁾ LEV – zásilka č. 21 ze dne 14. 11. 1958.

¹¹⁶⁾ Tomáš Vybíral, bývalý čs. voják. Jako rezident CIO měl používat krycí jméno UR-BÁNEK.

LEV si tedy na Vybírala „dával pozor“ a informoval o něm, stejně tak jako i o ostatních, které „obhospodařoval“ (Holub, Luža, Bernard atd.).

Na schůzce 14. 4. 1959 předal LEV zprávu o valné hromadě československých legionářů (na zákrok Vybírala byl zvolen jejím mimořádným členem) a materiály z ÚVV týkající se diskusí o tzv. Socialistické unii (společný program všech stran Socialistické unie, který se měl projednávat na jejím zasedání v červenci 1959 v Hamburku). Pravděpodobně na zakázku zjistil, že kartotéku členů Československé obce legionářské nosí Vybíral u sebe. HELAN k tomu podotkl, že by mu jí tedy případně šlo ukrást z bytu. Podle HELANA potřeboval LEV nezbytně nějaký kontejner, kde by mohl uschovávat své zprávy, např. stojací hodiny, které už měly být k tomuto účelu někdy použity. Jeho momentální situaci pak viděl následovně: „*LEV na tom není zdravotně nejlépe, nerad by v Anglii „pošel“.*“ Na této schůzce LEV také poprvé „*vznesl otázku, jestli by se nemělo uvažovat o jeho návratu, a předestřel dvě varianty – s pořádným kraválem a se všemi materiály Sociální demokracie nebo tiše. [...] Jemu by spíše vyhovoval způsob první. Je to můj dojem, má o sobě dost vysoké mínění.*“ HELAN mu na to položertem odpověděl, „*že záleží jen na něm, jak brzo si najde za sebe zástupce, který by měl nejméně ty samé kvality a možnosti, jako má on, a potom že může jít domů třeba druhý den,*“ a poznamenal k tomu: „*Prosím, abyste o celé věci již nyní začali doma uvažovat, protože LEV musí i v tomto ohledu dostat nějaký cíl a zaměření. Jinak mě s tím začne otravovat na každé schůzce a kvalitě jeho práce to určitě neprospěje.*“¹¹⁷⁾

LEV měl nadále věnovat pozornost svému okolí (sledovat činnost osob na jeho pracovišti a věnovat se Vybíralovi), získávat poznatky o činnosti bývalých vojáků a jejich organizacích, sledovat konferenci ministrů zahraničních věcí a šéfů vlád čtyř velmocí, jak a přes koho se emigrace snaží prosadit otázku osvobození zemí střední a východní Evropy, sledovat světový festival mládeže ve Vídni a konferenci Socialistické unie a Socialistické Internacionály v NSR, sledovat odbočku Svobodné Evropy v Londýně (adresa, osazenstvo, zejména Češi), spolupráci emigrantů s podniky zahraničního obchodu, sledovat prominenty ČSSD, českou sekci BBC atd. Jedním z bodů jeho zájmu měl být nadále i Josef Josten – v případě zjištění měl hlásit jeho cesty do zahraničí.

V červnu 1959 navrhl LEV uveřejnit v československém tisku článek o Holubovi, kam to dopracoval: právě oslavil padesátiny a musel začít pracovat za devět liber týdně, a dále zveřejnit „líbáňky“ některých sociálních demokratů se „sociálfašistou“ Wenzelem Jakschem.¹¹⁸⁾ Jestli došlo k realizaci této „psycho-

¹¹⁷⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 14. 4. 1959.

¹¹⁸⁾ Wenzel Jaksch (1896–1966), českoněmecký sociálnědemokratický politik. V letech 1939–1945 v londýnském exilu, od r. 1949 žil v SRN, kde byl předsedou orga-

logické akce“, nebylo zmíněno, ale u zápisu ze schůzky bylo připsáno: „Bylo doporučeno k provedení.“¹¹⁹⁾

Červencová schůzka (22. 7. 1959) pak byla věnována převážně rozboru dosavadní spolupráce a jejích výsledků. HELAN Hodačovi tlumočil, že „vcelku není jeho hodnocení špatné, že se však příliš zaměřuje na bezcenné rádobý politické prkotiny z ÚVV a že málo udělal ve směru konkrétního rozpracování a typování mezi emigranty. [...] Uložil jsem mu, aby napříště psal všechny i drobné poznatky na jednotlivce-emigranty, i když třeba nezastávají žádné funkce, protože malé ryby jsou také ryby.“¹²⁰⁾

LEV se tedy snažil dál: předával „zajímavosti“ pro Prahu a snažil se upevňovat si své postavení. Docela se mu to i dařilo: například jeden z objektů jeho zájmu, Radomír Luža, se stal více než jen jeho známým, a dokonce mu slíbil, že ho bude prosazovat do zastupitelstva Rady svobodného Československa a do její znovuobnovené pobočky v Londýně.

Na začátku roku 1960 došlo v ÚVV Sociální demokracie v exilu k rozepři. Mokrý, Holub a Bernard byli pro jednání strany s německými sociálními demokraty (Wenzlem Jakschem), ostatní členové byli proti. LEV o nastalé situaci samozřejmě informoval a byl instruován, aby „v *pozvolném a taktickém roz-bíjení pokračoval a plně podporoval Pollaka*.“¹²¹⁾ (pozn. Pollak, resp. Polák stál proti výše jmenovaným v opozici).

V březnu byla Hodačova práce hodnocena pozitivně: „*Jeho zprávy jsou dobré, rovněž tak dokumentační materiál*.“¹²²⁾ Protože v té době rozvědka již prováděla kontakt výše zmíněného bývalého pracovníka CIO Vybírala, měl LEV sledovat, jak se bude po kontaktu chovat. Dále měl být LEV dotázán na jistého Aleše Richarda, pravděpodobného tupaře IS. Rozvědka měla zájem na zjištění jeho totožnosti, protože ta měla urychlit rozpracování další, blíže nspecifikované akce. Konečně pak měl LEV také zjišťovat reakce na návraty lidí do Československa a vyjádřit se k tomu, co by bylo dobré případně „roz-mazat v tisku“.¹²³⁾

nizace vysídlených českoněmeckých sociálních demokratů (Seliger Gemeinde), později též předsedou Svazu vyhnanců (Bund der Vertriebenen). Zahynul v roce 1966 při autonehodě.

¹¹⁹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 23. 6. 1959.

¹²⁰⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 22. 7. 1959.

¹²¹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 23. 2. 1960.

¹²²⁾ Zásilka LEV ze dne 5. 3. 1960.

¹²³⁾ Nebylo uvedeno, kdo byl Aleš Richard, ani jak LEV dané úkoly splnil.

V tomtéž měsíci, tedy v březnu 1960, byla Praha také informována o tom, že LEV připravoval s „opozičníky“ Pollakem, Vilímem a Rudolfíkem vydání asi dvacetistránkové zprávy o jednání Bernarda, Mokrého a Holuba se zástupci „revanšistické skupiny Seliger Gemeinde“.

Protože byl LEV tlačen také do typování vhodných osob ať již k získání nebo k návratu, doporučil StB hned několik osob, které by si zasloužily její „pozornost“. Prvním vyhlédnutým byl hrdina SSSR Buršík, který byl odmítnut jako vedoucího Národního domu, což ho velice těžce zasáhlo – údajně se s celou rodinou živil navlékáním korálků za pár šilinků denně. („*Možná že by bylo vhodné uvažovat o provedení jeho kontaktu s návrhem na návrat domů.*“¹²⁴) Dalším nešťastníkem měl být Jan Svoboda, který měl tehdy dostat v padesáti osmi letech výpověď od Mezinárodního úřadu práce v Ženevě („*Stejná situace je i u Jana Svobody. [...] Mají-li soudruzi ve Švýcarsku možnost, mělo by se toho využít ke kontaktu.*“¹²⁵) Jako osobu vhodnou pro verbovku pak LEV označil jistého Vojtěcha (Karla) Štefánka („*Prosím, soudruzi, pokuste se podle údajů LVA Štefánka ustanovit a zjistit možnosti podchodu.*“¹²⁶)¹²⁷

Kromě dobrých zpráv však šla do Prahy i připomínka, že LEV si stále více stěžuje na zhoršující se zdravotní stav a je nervově vyčerpan.

Opět následovalo Hodačovo kladné hodnocení: „*Zpravodajsky a dokumentačně plně pokrývá činnost výboru ÚVV a výboru zemské organizace Sociální demokracie. [...] Ze Socialistické unie má možnost podávat zprávy z plén, nezná však práci sekretariátu. [...] Bude zaměřen především na vybudování postavení ve skupině vedené Pollakem a Vilímem (pracují pro IS).*“¹²⁸) Mezi stále se opakujícími úkoly, jako např. působit k prohloubení rozporů, byla i novin-ka, a to dokončit osobní otypování členů ÚVV Reichrta a Kneborta s přípravou k jejich verbovce.

V dubnu 1960 předal LEV zprávu o tom, že publikační činnost ÚVV a Trends je financována (spolu se Socialistickou unií) ve výši 230 US dolarů měsíčně organizací Free Europe organisation and publications. Luža ho navíc informoval, že Holub dostával do konce roku 1958 248 US dolarů měsíčně na vydávání časopisu (časopis nebyl specifikován, ale asi se mělo jednat o Zprávy oblastního výboru Rady svobodného Československa v Londýně). LEV také

¹²⁴) Záznam ze schůzky se LVEM dne 22. 3. 1960.

¹²⁵) Tamtéž.

¹²⁶) Tamtéž.

¹²⁷) Pokusila-li se StB o kontakt Buršíka, Svobody nebo Štefánka, nebylo uvedeno, stejně tak jako nebyly uvedeny další podrobnosti o těchto osobách.

¹²⁸) LEV – neoznačeno, nedatováno.

informoval o předsedovi Socialistické unie Poláku Zarembovi, že má vážně nemocnou dceru a že jeho politická pozice je otřesena. HELAN k tomu nadhodil: „*Vyvstává otázka, zda by nyní nebyla vhodná situace a příležitost navrhnout polským soudruhům, aby s využitím našich poznatků provedli na Zarembu akci k získání k návratu do Polska, což by v případě úspěchu zasadilo celé emigraci z východoevropských zemí smrtelnou ránu.*“¹²⁹⁾

Květnová reakce na předané zprávy byla následující: „*Jeho zprávy hodnotíme jako dobré, zejména poznatky o financování publikační činnosti ÚVV, Free Europe. [...] Pokud se týká Vašeho návrhu na Zarembu, předáváme tyto poznatky přátelům.*“¹³⁰⁾ LEV dostal souhlas, aby přijal členství v Radě svobodného Československa (toto asi nepřijal, protože by si musel vybrat: buď být členem RSC nebo ČSSD) a měl být dotázán, jestli by nebylo možné provést ofotografování materiálů usvědčujících ÚVV a Socialistickou unii z financování Američany.

LEV byl dále úkolován podporovat rozštěpení ČSSD (otázka jednání s Němci) a dostalo se mu již i naděje na návrat domů: „*V roce 1961 počítat se stažením LVA a plným odhalením rozporů a poměrů mezi emigrací včetně její podřízenosti zájmům IS.*“¹³¹⁾ V červnu 1960 byl LEV instruován HELANEM „*k nejvyšší opatrnosti, omezení psaných zpráv na minimum, heslovitě a těsně před schůzkou*“¹³²⁾ a byl požádán o vrácení kontejneru (již tehdy asi šlo o počátek příprav na jeho stažení). LEV se HELANOVI svěřil s obavami, jestli nebyli doma propuštěni na prezidentskou amnestii i lidé, které měl na svědomí, protože kdyby někdo z nich podal ven zprávu, jak to ve skutečnosti bylo, tak by s ním bylo zle.

Konec roku 1960 pak proběhl již celkem klidně. Hodač informoval o Vostrejzovi, známém Holuba a Luži, který měl být zapleten do případu vraždy mjr. Schramma,¹³³⁾ a o Lužově sbírání materiálů ke knize o československo-

¹²⁹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 20. 4. 1960.

¹³⁰⁾ LEV – zásilka č. 10 ze dne 25. 5. 1960.

¹³¹⁾ LEV – neoznačeno, nedatováno.

¹³²⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 9. 6. 1960.

¹³³⁾ August Schramm (1907–1948), českoněmecký komunistický funkcionář. Od pol. 20. let činný v kom. mládežnickém hnutí, 1931–1938 člen ÚV KSČ. Od r. 1939 absolvoval v SSSR školu NKVD. V letech 1944–1945 byl politickým komisařem školy parašutistů při štábu partyzánského hnutí v Kyjevě. Od r. 1945 vedoucí partyzánského odd. ÚV KSČ. Agent NKVD. Dne 27. 5. 1948 byl zastřelen neznámým pachatelem ve dveřích svého bytu. Z jeho vraždy byl obviněn národně socialistický studentský funkcionář Miloslav Choc, který byl v listopadu 1948 odsouzen k trestu smrti a popraven.

německých vztazích v letech 1918 až 1958, což však mělo být jen „*naprosto jasně krytí, že je to jenom krytí pro protičeskoslovenské špionážní práce.*“¹³⁴⁾ Ohledně Luži pak měl LEV zjistit jeho bydliště ve Vídni.¹³⁵⁾

Již tehdy byl označen za termín jeho návratu srpen (byl tím tedy asi míněn srpen následujícího roku) a LEV měl být přinucen „*za každou cenu k tomu, aby se dal do vyhledávání svého zástupce.*“¹³⁶⁾ K tomu však z neznámého důvodu nikdy nedošlo.

Rok 1960 byl ukončen Hodačovým upozorněním, že na britském velvyslanectví v Moskvě pracuje jistý Bark nebo Burke, údajně českého původu. V atmosféře podezřívavosti a honů na agenty HELAN doporučoval: „*Dle mého v osobě Burkeho může jít o experta na rozpracovávání početné československé kolonie v Moskvě. [...] Doporučoval bych, aby tento poznatek byl předán přátelům.*“¹³⁷⁾

Přípravy na návrat

Dne 10. 1. 1961 se uskutečnila na delší dobu poslední schůzka HELANA se LVEM. Podle HELANOVA návrhu na stažení LVA z 26. 4. 1961 měla být k akci využita jeho každoroční dovolená ve švýcarském Luganu¹³⁸⁾ v první polovině srpna. Podle návrhu měl LEV po nějaké době pobytu v Luganu odjet pod záminkou návštěvy Luži do Vídně, odkud by pak byl odvezen diplomatickým vozem. Materiály ÚVV, kartotéku členů ČSSD, dopisy od Luži, Holuba, Mokrého, Majera, Vilíma, Bernarda a dalších by přitom předal již v Londýně a tyto by pak byly převezeny do Prahy s jeho věcmi, kterých se nechtěl vzdát.

Pravděpodobně proto, že se jednalo o stažení, tedy věc ne až tak běžnou, byl starším referentem 5. odboru I. správy MV npor. Josefem FLORIÁNEM¹³⁹⁾ vypracován návrh na uskutečnění několika schůzek s agentem LVEM, na nichž mělo být vše dohodnuto. Návrh byl adresován přímo ministru

¹³⁴⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 1. 9. 1960.

¹³⁵⁾ Dr. Radomír Luža (nar. 1922), účastník protinacistického odboje, do r. 1948 činovník Sociálně demokratické mládeže. Po únoru 1948 jeden z čelných představitelů ČSSD v exilu. Čs. rozvědkou (I. S-MV, resp. SNB) a kontrarozvědkou (II. S-MV, resp. SNB) byl rozpracováván v akci LOUKA. Za jeho vídeňského pobytu StB dokonce uvažovala o jeho únosu či fyzické likvidaci.

¹³⁶⁾ LEV – neoznačeno, nedatováno.

¹³⁷⁾ Záznam ze schůzky dne se LVEM dne 12. 12. 1960.

¹³⁸⁾ Později bylo všude uváděno Locarno.

¹³⁹⁾ V pramenných materiálech se vyskytuje i krátká podoba krycího jména: FLORIÁN.

vnitru Rudolfovi Barákovi a v jeho odůvodnění se píše: „*LEV má u sebe mnoho materiálů z ÚV Sociální demokracie v exilu, členskou kartotéku této strany, dopisy Holuba, Luži, Bernarda, Vilíma, Mokrého a dalších jejích předáků. Všechny tyto materiály chce při svém návratu dopravit do ČSR, aby tak byla naší emigraci zasazena co největší rána. V případě, že se nám podaří do ČSR dopravit kartotéku Sociální demokracie, přestane tato jako organizace prakticky existovat, protože kartotéka je v jediném exempláři a je prakticky jedinou evidencí členstva, na základě které jsou vybírány poplatky.*“¹⁴⁰⁾

Dne 25. 5. 1961, tedy více než po pěti měsících, byla obnovena schůzková činnost HELANA se LVEM. V zápise ze schůzky stojí: „*Osobní korespondenci a některé materiály z emigrantské činnosti mi předá na krátké předávací schůzce den před odjezdem nebo v den odjezdu. Není toho víc, jak do menší aktovky.*“¹⁴¹⁾ [...] *Jako trvalý úkol mu bylo uloženo vytvářet již nyní takovou situaci, aby jeho návratem do ČSR byly kompromitovány především špičky vedení ÚVV Sociální demokracie, zejména Bernard, kterému jako generálnímu sekretáři Socialistické unie tato akce zřejmě zlomí vaz. Proto bude nutné návrat LVA a jeho pozdější veřejné vystoupení, na které je připraven, organizovat tak, aby se stalo velkým aktivním opatřením proti britské špionáži i proti emigrantským špičkám v Londýně. LEV bude již nyní nenápadně sem tam prohlašovat, jak je za všechno vděčen především Bernardovi. Uvede i další jako Holuba, Vilíma a Pollaka, který mu pomáhá orientovat se ve spletné situaci emigrace, protože je vždy dobře informován. Věřím, že to budou hřebíky do rakve mnohého z nich.*“¹⁴²⁾

Po mocenské změně v Praze (po zatčení Rudolfa Baráka dne 23. 6. 1961) byl FLORIÁNŮV návrh na stažení LVA adresován již novému ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi. V návrhu se hovořilo o tom, že LEV získal aktivní účastí přehled o politické činnosti sociálnědemokratické emigrace (postupně získal důvěru většiny prominentních sociálnědemokratických emigrantů) a o činnosti emigrace vůbec a že předal mnoho zajímavých poznatků. K nejdůležitějším předaným informacím měly patřit poznatky o zaslání letáků a ilegál-

¹⁴⁰⁾ „Návrh na schůzku s agentem LVEM, pravým jménem Jaroslav Hodač“ ze dne 18. 5. 1961, adresovaný ministru vnitra Rudolfovi Barákovi.

¹⁴¹⁾ Přehled materiálů dovezených v aktovce (neoznačeno, nedatováno): přihlášky do ČSSD v exilu (107 kartiček se jmény, některé s popisem toho, co o nich LEV věděl), písemnosti agendy zemské organizace Sociální demokracie v Anglii 1954–1957 a 1958–1960, zpráva o historii zemské organizace, ÚVV a skupiny Londýn, korespondence LVA z Německa a Anglie, korespondence Kennetha Youngera s Bernardem, informace o Klubu přátel Práva lidu, informace o ÚVV Sociální demokracie, o American fund for Czechoslovak Refugee a o Czech Refugee trust fund.

¹⁴²⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 25. 5. 1961.

ního Práva lidu do ČSR, avizace řady emigrantských akcí ve Velké Británii proti ČSR a bližší určení zdrojů a způsobů financování emigrantských organizací a některých osob. „*Vcelku objasnil politickou činnost nejdůležitějších emigrantských organizací a osob a odhalil několik hlavně propagandistických akcí zaměřených proti nám.*“¹⁴³⁾ Dále byla v návrhu probírána otázka kompromitujících materiálů (většinu měl LEV předat na schůzce dne 4. 7., zbytek pak měl jeho řídicí orgán vyzvednout z úschovy), otázka důvodu stažení (zdravotní stav) a jeho provedení přes Vídeň (přibližně 5. 8. 1961 na falešné západoněmecké doklady, s návratním listem na jeho pravé jméno, vydaným předtím pasovým oddělením čs. vyslanectví ve Vídni). Ministr Štrougal návrh bez připomínek podepsal 27. 6. 1961.

Na schůzce dne 4. 7. 1961 předal LEV fotografie z tábora Valka a bylo s ním dohodnuto, že po příjezdu do Švýcarska pošle na krycí adresu (MUDr. Sailer, Poděbrady) lístek s pozdravem, což bude znamenat, že vše je v pořádku. Co se samotného stažení týče,¹⁴⁴⁾ akcí byl pověřen člen vídeňské rezidentury MOSTECKÝ (ten byl k akci instruován až 24. 7.). LEV měl být do 2. 8. v Locarnu, odkud měl odjet pod legendou turistiky do Innsbrucku. Dne 4. 8. ráno měl dorazit do Vídně. Kontakt se měl uskutečnit v 11 hodin v restauraci Espresso Columbia naproti Westbahnhof nebo pak v 17 hodin v kavárně Löfler na Josefstädterstrasse. Jako poznávací znamení měl mít v ruce časopis Schweizerische Illustrierte, jeho kontakt si pak měl přisednout a číst si Wiener Illustrierte. Heslo v němčině znělo:

Kontakt: Promiňte, nejste pan doktor Klein z Mnichova?

LEV: Ne, přijel jsem z Locarna.

Kontakt: Jste Švýcar? To by jeden nevěřil!

*LEV: Jsem Čech, ale žiji na Západě.*¹⁴⁵⁾

V případě hladkého průběhu měl LEV dostat falešný německý pas, v případě, že by se kontakt nepovedl, byl náhradní termín stanoven na příští den, tedy na 5. 8. Kdyby ani tehdy nedošlo ke kontaktu, měl LEV odejít na československé vyslanectví, kde ho měl na pasovém oddělení očekávat MOSTECKÝ, který by mu tam pak vydal návratový list.

K předávací schůzce LEV – HELAN došlo 20. 7. 1961 ve 22 hodin u telefonní budky na křižovatce Edgware Road a Saint John Woods Road. LEV předal materiály organizačních záležitostí a činnosti ÚVV Sociální demokracie

¹⁴³⁾ „Návrh na stažení spolupracovníka LVA“ ze dne 27. 6. 1961, adresovaný ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi.

¹⁴⁴⁾ „LEV – instruktáž ke stažení“, neoznačeno, nedatováno.

¹⁴⁵⁾ Následoval i popis LVA: 170 cm vysoký, hnědé oči, prošedivělé vlasy.

v exilu asi od roku 1952 a svou soukromou korespondenci s představiteli emigrace. V zápise o schůzce si HELAN neodpustil i trochu sentimentu, když napsal: „*Za poslední tři roky jsem se LVEM uskutečnil desítky schůzek v nepřátelském prostředí za různé politické i povětrnostní situace. Za tuto dobu se mezi námi vytvořil dobrý přátelský vztah, dost jsme si rozuměli. Tato schůzka byla poslední (oba doufáme), a tak jsme se rozloučili jako přátelé s přáním mnoha úspěchů a štěstí do dalšího života.*“¹⁴⁶⁾ Zbývá jen dodat, že oba – jak LEV, tak i HELAN – zapomněli některé podrobnosti o schůzce ve Vídni, a proto musel HELAN žádat o jejich „osvěžení“.

Po šesti letech opět doma

Hodačův návrat proběhl bez nejmenších problémů. 21. 7. 1961 odjel na dovolenou a 4. 8. ráno se objevil ve Vídni. Šel po trase, kterou měl udánu. MOSTECKÝ ho sledoval, a když si byl jist, že ani jeden z nich není sledován, oslovil jej. Setkali se dvakrát, jednou hned ráno, podruhé v 11 hodin dopoledne. LEV dostal falešný pas¹⁴⁷⁾ a letenku do Prahy. V 15:40 přiletěl do Prahy a na oddělení pasové kontroly Ruzyň, kde měl zajištěno bezcelní odbavení, na něj již čekali FLORIÁN a náčelník 5. odboru I. správy MV kpt. MAJER. LEV dostal potvrzení MV,¹⁴⁸⁾ že se vrátil na základě amnestie prezidenta republiky a ubytoval se v hotelu Internacional. Tam se také konala jeho a FLORIÁNOVA první „pracovní“ schůzka.

LEV měl radost z návratu, „*byl rozlítostněný, několikrát se rozplakal.*“¹⁴⁹⁾ Rozhodl se vrátit se k ženě, aby jí oplatil péči, kterou věnovala dceři. Byl srozuměn s tím, že před zveřejněním nesmí navštívit Náchod. Chtěl vidět dceru a všechno jí vysvětlit. Po nezbytné zdravotní prohlídce, kterou měl absolvovat, chtěl hned sepsat všechny své poznatky a vyhodnotit dovezené materiály a tyto připravit k zveřejnění, teprve pak si chtěl jít odpočinout do sanatoria. Na začátek dostal 2000 Kčs na výlohy.

¹⁴⁶⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 20. 7. 1961.

¹⁴⁷⁾ Dne 18. 7. 1961 požádal 5. odb. I. správy 10. odb. téže správy o vystavení pasu NSR pro LVA na jméno Artur Törner, nar. 29. 8. 1902. Jednalo se o skutečně žijící osobu z Essenu, která dne 21. 6. 1961 navštívila Československo.

¹⁴⁸⁾ Dne 3. 8. 1961 byla správa vyšetřování MV (jmenovitě pplk. Lédl) požádána o vystavení průkazů pro navrátilce Jaroslava Hodače a Františka Čáslavského, nar. 1922, Dolní Přím (agent LOWER), a dne 4. 8. 1961 vystavilo MV Hodačovi potvrzení o tom, že se vrátil na základě amnestie prezidenta republiky.

¹⁴⁹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 4. 8. 1961, sepsaný dne 5. 8. 1961.

Následující den, 5. 8. 1961, spolu Frolík a Hodač večeřeli. Ve Frolíkově záznamu o této schůzce mj. stojí: „*Vlivem alkoholu se LEV dostal do sentimentální nálady, prohlašoval, že mohl v zahraničí udělat více, že je nesmírně rád, že se vrátil domů, neměli prý jsme ale brát ohled na jeho zdravotní stav a jeho osobu a za současné napjaté mezinárodní situace jsme jej měli ještě nechat v zahraničí. Vysvětlil jsem mu, že podstatou našeho zřízení je péče o člověka a že nemůžeme dovolit, aby v zahraničí zemřel.*“¹⁵⁰⁾

Již čtyři dny po Hodačově návratu, tedy 8. 8. 1961, byla ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi o této akci zaslána zpráva s návrhy na další využití. Ve zprávě se píše: „*Vzhledem k možnosti zasadit silný úder naší emigraci navrhuji plně využít návratu LVA k politickému rozbití sociálnědemokratické emigrace. Veřejně zkompromitovat její vedoucí činitele, zveřejnit zákulisní boje emigrantských prominentů o přiděly podpor a rozkrádání peněz z fondu prezidenta Beneše. Politicky zvláště výrazně využít jednání a dohody sociálnědemokratické emigrace v Anglii s revanšistickými organizacemi v NSR. [...] K propagaci navrhuji využít denního tisku, rozhlasu, televize a zpravodajského filmu. LEV je ochoten kdykoliv se zúčastnit tiskové konference za účasti zahraničních novinářů a pronést na ní projev, který by realizoval výše uvedené návrhy. Návrh článků v tisku a projevů na konferenci předložíme ke schválení po konzultaci se LVEM.*“¹⁵¹⁾

Po „uvítacích formalitách“ dostal LEV jistou dobu na odpočinek a aklimatizaci (výjimkou byl pouze dotaz na Františka Čáslavského-LOWERA).¹⁵²⁾ Dne 9. 8. 1961 dostal doporučení k prohlídce v Ústřední vojenské nemocnici na jméno Jaroslav POKORNÝ, příslušník MV (dostal instrukce, na koho se má v případě potřeby odvolat). Zdravotní prohlídky dopadly dobře: neměl ani rakovinu, ani otevřenou TBC, a tak z toho měl pochopitelnou radost. Dne 7. 8. 1961 se také poprvé po více než šesti letech setkal s rodinou. Situaci šel nejdříve „připravit“ FLORIÁN. Hodačova žena a dcera tomu nechtěly věřit, nechtěly se s ním setkat, byly nervově rozrušené, poté tam šel LEV sám. Jak toto shledání probíhalo, nebylo zaznamenáno.

Asi od 12. 8. až do odjezdu do sanatoria na konci října bydlel LEV pod jménem POKORNÝ v hotelu Jalta. Ubytování mu platilo Ministerstvo vnitra,

¹⁵⁰⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 5. 8. 1961.

¹⁵¹⁾ „Agent LEV – zpráva o návratu“ ze dne 8. 8. 1961, adresovaná ministru vnitra Lubomíru Štrougalovi.

¹⁵²⁾ Hodač k němu uvedl, že to s jeho prokomunistickým smýšlením, které o něm bylo v Anglii rozšířeno, nebylo tak vážné, protože byl zaměstnán v odposlechovém středisku mezinárodní telefonní ústředny, a pracoval tedy asi pro britskou zpravodajskou službu MI-5.

ale jídlo si snad platil sám z peněz, které dostával. Nutno podotknout, že personál hotelu se divil, proč u nich bydlí, když má podle občanského průkazu bydliště na Praze 6.

Na schůzce dne 12. 8. 1961 předložil Hodač FLORIÁNOVI také vizi svého dalšího života: „*LEV mi vyprávěl své připravované návrhy na zveřejnění návratu a plány do budoucna. V případě, že nebude uznán schopným práce jako invalida, rád by pracoval v nějaké veřejné funkci. Chtěl by po tiskové konferenci uspořádat v hradeckém kraji přednáškové turné a vysvětlit lidem, jak to skutečně s naší emigrací v zahraničí vypadá.*“¹⁵³⁾ To byly Hodačovy plány, ale skutečnost pak byla trochu jiná.

Hodačova dočasná nečinnost skončila necelé dva týdny po jeho příjezdu. Nyní měla jeho práce přinést ovoce. Na základě úkolování, ale i z vlastní iniciativy začal doslova chrlit různé zprávy a memoranda o exilové ČSSD, o různých prominentních nebo zajímavých osobách a o exilu jako celku. Dne 15. 8. předal zprávu o návratu, zprávu o spolupracovníku LOWEROVI (Františku Čáslavském) a vrátil krycí pas.¹⁵⁴⁾ Teprve nyní se zjistilo, že se do pasu podepsal anglicky, tedy Arthur místo Artur! Dne 19. 8. 1961 předal podrobnou zprávu o dohodě ÚVV exilové ČSSD se skupinou německého sociálního demokrata Wenzela Jaksche.

Dne 23. 8. 1961 dostal Hodač za úkol vyhodnotit materiály z ÚVV a tehdy, jak FLORIÁN¹⁵⁵⁾ uvedl v zápise o schůzce, „*upozornil na zápis ze zasedání ÚVV, ve kterém je uvedeno doslovné prohlášení Blažeje Vilíma o úmyslu spáchat atentát na člena politbyra s. Fierlingera při jeho návštěvě Anglie.*“¹⁵⁶⁾

„Produkce“ materiálů pak pokračovala dál. Již 26. 8. 1961 předal LEV návrh svého prohlášení pro tiskovou konferenci („odměnou“ dostal krycí občanský průkaz na jméno Jaroslav POKORNÝ). 28. 8. předal část vyhodnocených materiálů z agendy zemské organizace Sociální demokracie v Anglii a byl po-

¹⁵³⁾ Záznam o schůzce se LVEM dne 12. 8. 1961.

¹⁵⁴⁾ Dne 31. 8. 1961 byl krycí pas vrácen na 10. odb. I. S-MV.

¹⁵⁵⁾ Od Hodačova návratu v srpnu 1961 až do ukončení jeho spolupráce s I. S-MV v červnu 1963 s ním konal schůzky výhradně Frolík-FLORIÁN, výjimečně pak někdo jiný, ale téměř vždy za jeho přítomnosti.

¹⁵⁶⁾ Zápis z výroční schůze výboru zemské organizace ČSSD ve Velké Británii dne 10. 4. 1956. Výtah: Blažej Vilím byl navštíven policejním úředníkem, který se ho dotazoval, není-li mezi čs. sociálními demokraty některý člen, který by měl v úmyslu spáchat atentát na ruské hosty (Chruščov a Bulganin). Vilím k tomu dodal: „*Nemáme nic proti státní návštěvě jejich hostí, ale kdyby přijela návštěva z Československa, že on by za sebe neručil udělat atentát na Fierlingera. [...] Soudruh Vilím požádal za protokolování.*“

žádán o výpis ke zprávě o výroku Blažeje Vilíma na schůzi ÚVV dne 10. 4. 1956 – viz výše (výpis předal 29. 8. 1961). 30. 8. předal vyhodnocené přihlášky sociálních demokratů a u zajímavých osob vypsaly poznatky bez ohledu na to, jestli o nich už někdy zprávy podával nebo ne (na úhradu výloh tehdy dostal další peníze: 2000 Kčs). 1. 9. předal memorandum k členu ÚVV Rudolfěrovi a druhou část vyhodnocení jednatelské agendy Zemské organizace. 2. 9. to byla zpráva o historii zemské organizace Sociální demokracie v Londýně a o ÚVV. 3. 9. předal část vyhodnocené korespondence z doby pobytu v Německu a 8. 9. vyhodnocení korespondence z Anglie. Toho dne také dostal teze k tiskové konferenci, „*jak si ji představujeme.*“¹⁵⁷⁾ Prohlášení slíbil přinést 11. 9. O tom, jestli ho přinesl nebo ne, neexistuje žádný záznam, ale toho dne přinesl zbytek vyhodnocených materiálů, komentáře k fotografiím a písemné doklady včetně korespondence Younger – Bernard.

Jedné ze zářijových schůzek se LVEM (15. 9. 1961) se zúčastnili také další příslušníci I. správy Adam a Klečka¹⁵⁸⁾ (ten byl představen jako dr. Novotný), kteří se ho důkladně vyptávali. Adama zajímala sociálnědemokratická emigrace a podniky, ve kterých se schází, dále agenturní prostředí Londýna a Josef Josten, Klečku pak zajímali Rudolf a Richard Polák.

V říjnu byl již LEV dosti netrpělivý a zajímal se o tiskovou konferenci: jestli k ní vůbec dojde a jestli věc neztratí na aktuálnosti. Svůj zájem o konferenci zdůvodňoval touhou po návratu k rodině. Frolík mu důvody, které vedly k odložení tiskové konference, vysvětlil (v dostupných materiálech však nebyly specifikovány) a LEV s nimi souhlasil. Frolík s ním pak domluvil, že bez ohledu na tiskovou konferenci pojedje do lázní (měl tam jet již pod svým pravním jménem) a na případnou tiskovou konferenci si pak jen „odskočí“.

O tom, že se z Jaroslava Hodače stal za léta spolupráce s StB vskutku profesionální donašeč, svědčí fakt, že bez toho, že by byl o něco žádán, předával zprávy o „podezřelých“ osobách, se kterými přišel do styku. Dne 16. 10. předal zprávu o skupině studentů, která se scházela v restauraci U Pelikána a o dva dny později pak ještě zprávu o jakémsi číšníku Valtrovi z Klášterní vinárny.¹⁵⁹⁾

Dne 20. 10. se LEV podruhé sešel se svou ženou a dcerou. Manželce nejdříve třikrát volal, ta s ním však nechtěla mluvit, ale dovolila mu podívat se na

¹⁵⁷⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 8. 9. 1961.

¹⁵⁸⁾ Pravděpodobně se jedná opět jen o krycí jména, Adam samozřejmě není totožný s Jostenem-ADAMEM.

¹⁵⁹⁾ U zprávy o číšníku Valtrovi bylo mj. připsáno: „*Zpráva je zajímavá a bude předána II. správě MV.*“

dceru. Z úložky dostal dalších 4000 Kčs na zimní oblečení, které nechal v Anglii, přičemž polovinu této částky chtěl dát své dceři, aby si něco koupila. Svého řídicího orgána pak dokonce přemluvil, aby jel za rodinou s ním. FLORIÁN to okomentoval: „*Na mé námitky, že může jet do Náchoda sám s řidičem, mě prosil, abych ho v tak těžké chvíli pro jeho další život neopouštěl a jel s ním.*“¹⁶⁰⁾ Na rozdíl od prvního setkání proběhla tato návštěva již asi klidněji. Hodačova žena si myslela, že je západní agent a plní zde ideodiverzní úkoly (o jeho návštěvě ale nikomu neřekla). FLORIÁN o schůzce zaznamenal: „*Po dlouhém přesvědčování, že je LEV v ČSR legálně, že se nedopustil proti republice žádných nepřátelských činů, prohlásila, že mu tedy věří, ale přesto že pojedou do Prahy a zajede na MV. [...] Zjistí-li, že je vše v pořádku, je ochotna požádat znovu o sňatek a žít s ním. S mým souhlasem řekl LEV manželce, že v zahraničí plnil určité úkoly pro ČSR.*“¹⁶¹⁾ Dne 24. 11. 1961 pak byla jeho žena na MV seznámena s celou historií jeho vysazení. Popsala ústrky a finanční potíže, které si protrpěla. Podle FLORIÁNA, ale věc údajně pochopila a „*měla radost, že se situace vyjasnila, neustále mi děkovala za péči, kterou jemu i celé rodině věnujeme.*“¹⁶²⁾

Dne 23. 10. dostal LEV z úložky dalších 1000 Kčs na nákup osobních věcí (vybavení do sanatoria) a opět z vlastní iniciativy předal zprávu o skupině žen, která se scházela v restauraci U Pelikána. Následujícího dne byl odvezen do lázeňského domu MV v Karlových Varech, kde dostal samostatný pokoj, měl možnost telefonických hovorů do Prahy a byly mu zajištěny větší porce jídla. Náčelník tohoto zařízení byl také upozorněn na možnost prodloužení pobytu.

Ještě před odjezdem do sanatoria absolvoval Hodač druhou zdravotní prohlídku, jejímž výsledkem bylo konstatování, že jeho zdravotní stav je uspokojivý (žádný aktivní nález na plicích) a že odpovídá jeho věku a přestálé chorobě.¹⁶³⁾

Po návratu ze sanatoria na začátku prosince tlumočil FLORIÁN Hodačovi „*přání*“ vedení MV, „*aby psal knihu o emigraci, která by měla být jeho osobními vzpomínkami. LEV říkal, že na něco podobného již myslel a že má již několik desítek stran konceptu.*“¹⁶⁴⁾

Dne 12. 12. 1961 byl s celou záležitostí „LEV“ (vysazení a návrat) seznámen náčelník OO MV Náchod kpt. Šimek, který se stal jeho novým řídicím

¹⁶⁰⁾ Dva záznamy o návštěvě LVA u manželky ze dne 20. 10. 1961.

¹⁶¹⁾ Tamtéž.

¹⁶²⁾ Záznam o návštěvě paní Hodačové na MV dne 24. 11. 1961.

¹⁶³⁾ Výsledek lékařské zprávy znal Hodač již dne 18. 10. 1961.

¹⁶⁴⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 11. 12. 1961.

orgánem. Hodač a Šimek pak spolu byli u vedoucího tajemníka OV KSČ Náchod Kubů (Šimek a Kubů byli s věcí seznámeni již den předtím jakýmsi soudruhlem Stárkem z ÚV KSČ). Podle instrukcí měl LEV v Náchodě vystupovat jako amnestant.¹⁶⁵⁾

Na schůzce o týden později (19. 12. 1961) pak FLORIÁN zjišťoval reakce na jeho návrat. Po městě měly jít údajně zvěsti, že byl v opilství unesen do ČSR nebo že sem přijel na cizí pas. Kpt. Šimek mu doporučil, aby moc necho- dil ven. LEV se setkal s jakýmsi Švábem (pravděpodobně se jednalo o bývalé- ho známého), který mu říkal, že doufá, že se nepropůjčí k nějakému vystoupe- ní, protože by mu to stejně nikdo nevěřil. LEV na to reagoval tak, že Šváb neví, jak to v zahraničí vypadá. Toto mu FLORIÁN vytkl s tím, že „*nestojíme o agitaci, tu ať si nechá po konferenci.*“¹⁶⁶⁾ Také mu zdůraznil, aby vystupoval neutrálně. Kromě uvedeného si LEV stěžoval na fakt, že nadřízený jeho ženy, který se jí dříve snažil pomáhat a ulehčovat jí práci, se k ní nyní začal chovat právě opačně.

Na schůzce 5. 2. 1962 byl monitorován další vývoj situace. LEV dostával anonymní dopisy, lidé se mu vyhýbali a divili se, z čeho žije, když nepracuje (dosud totiž nedostal důchod), odsuzovali jeho návrat a údajně o něm vyprá- věli různé zkazky. LEV si také stěžoval na přístup spolupracovníků jeho ženy – dříve jí pomáhali, nyní tomu bylo naopak. Očekával také, že dostane důchod 2000 Kčs, ale i navrhovaný ve výši 1500 Kčs uznal.

Na březnové schůzce, které byl přítomen i LVÚV „starý známý“ z Londý- na HELAN, požádal LEV o pomoc v záležitosti své dcery Milady (chtěl zajis- tit její umístění ve stavební kanceláři n. p. Tepna). Opět si stěžoval na oddalo- vání tiskové konference, což FLORIÁN okomentoval: „*Pro nás z toho vyplývá další nebezpečí – je to jeho zdravotní stav. V posledních měsících mu značně stoupl krevní tlak.*“¹⁶⁷⁾ Kromě uvedeného dostal LEV úkol připravit koncepty dezinformačních dopisů vedoucích funkcionářů ÚVV ČSSD v exilu Vilíma a Holuba. Jako „Holub“ měl napsat svému bratrovi do ČSR a ptát se ho na mož- nost návratu. „Vilím“ pak měl napsat dopis všem členům ÚVV, ve kterém měl obvinít Bernarda ze spolupráce s některou socialistickou rozvědkou a na pod- poru svého tvrzení měl argumentovat i případem LVA. Hotové dopisy Hodač odevzdal dne 14. 3. 1962.

¹⁶⁵⁾ V záznamu o tomto jednání byla zmínka o tom, že text pro plánovanou Hodačovu tiskovou konferenci byl již schválen s. Novotným. Ačkoliv již tehdy měl tedy být text schválen, byl Novotnému a Štrougalovi předkládán ke schválení ještě několikrát.

¹⁶⁶⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 19. 12. 1961.

¹⁶⁷⁾ Záznam ze schůzky se LVEM ze dne 7. 3. 1962.

Přibližně ve stejné době zaslal 5. odbor I. správy MV ministru vnitra Štrougalovi návrh, podepsaný náčelníkem I. správy plk. J. Houskou, na publikaci návratu agenta LVA. V návrhu se píše: „*Jelikož se uvažuje o návštěvě člena politbyra ÚV KSČ s. Zdeňka Fierlingera ve Velké Británii, přikládám v příloze výpis ze zápisu schůze tzv. zemské organizace Československé sociální demokracie ze dne 10. 4. 1956, ve kterém je zachycen příspěvek emigranta Vilíma. Vilím prohlásil, že je odhodlán v případě návštěvy spáchat na s. Fierlingera atentát.*¹⁶⁸⁾ *Zároveň v příloze zasílám návrh prohlášení agenta LVA na tiskovou konferenci, kterou bychom v případě Vašeho souhlasu v nejbližších dnech uspořádali. Do prohlášení je vložena pasáž o CIO. Tato pasáž má zakonspirovat skutečný pramen zpráv z CIO, agenta LIGHTA a vrhnout podezření na bývalého vedoucího oddělení CIO Vrdlovce, se kterým byl LEV v pravidelném styku. Pořad konference navrhuji vysílat ve zkratce v televizi a v rozhlase. Dále žádám o souhlas s tiskovou kampaní Večerní Prahy, která bude na pokračování otiskovat vzpomínky LVA z emigrace s cílem zkompromitovat emigrantské prominenty a vnést nespáry do jejich řad – zveřejnit zákulisní boje o přiděly peněz a podrobně publikovat jednání sociálnědemokratické emigrace s revanšistickými organizacemi v NSR. Žádám o souhlas použít k této kampani další kompromitující materiál, který máme k dispozici.*“¹⁶⁹⁾

Dne 11. 4. 1962 pak šel k ministru vnitra další návrh, a to návrh na opatření proti emigraci a britské rozvědce:

„*V Londýně začala tisková kampaň proti naší rozvědce a ZÚ. Byla načasována tak, aby potvrdila závěry zvláštní vládní komise zřízené po odhalení LANSDALA a BLAKA*¹⁷⁰⁾ *a legalizovala tak hysterický útok proti pokrokovým*

¹⁶⁸⁾ Tehdy tedy byla (ale již bez Hodačovy účasti) rozjeta akce na „záchranu Fierlingera před atentátem“.

¹⁶⁹⁾ „Agent LEV – návrh na publikaci návratu“, nedatováno.

¹⁷⁰⁾ Jedná se o dva odhalené agenty KGB působící ve Velké Británii.

George BLAKE, původním jménem Bahar. Narodil se v Holandsku, kde za války pracoval v hnutí odporu. Díky otci, naturalizovanému Britovi, mohl sloužit u britského královského námořnictva, později u námořní zpravodajské služby. Od r. 1948 byl pracovníkem MI-6 a v jejích službách působil od r. 1949 jako vicekonzul v jihokorejském Soulu. Po vypuknutí korejské války byl zajat Severokorejci. Sovětskými poradci byl vyslýchán a získán ke spolupráci. Po svém propuštění v roce 1953 začal opět pracovat v MI-6 a od r. 1955 působil jako zástupce ředitele pro technické operace v Západním Berlíně. KGB vyrazil mnoho anglických i amerických agentů i tzv. OPERATION GOLD, 500 metrů dlouhý tajný tunel pod Východním Berlínem, používaný k odposlechu telefonních linek sovětské civilní a vojenské rozvědky. Po odhalení byl odsouzen ke 42 roků vězení, ale podařilo se mu uprchnout a dostat se do Moskvy.

silám v zemi a socialistickému táboru. K rozpoutání kampaně byl využit emigrant Antonín Buzek, bývalý dopisovatel ČTK v Londýně, který emigroval v září 1961, avšak směr útoku a konkrétní obvinění určila britská rozvědka a kontrarozvědka. Navrhuje se proto provést protiopatření, ke kterému bude využit agent LEV, který působil několik let jako emigrantský funkcionář v Londýně. Opatřením sledujeme několik cílů:

1) Kompromitovat britskou rozvědku, že aktivně a masově pracuje proti ČSR a že k této činnosti plně využívá emigrace a jejich organizací v Londýně.

2) Veřejně pranýřovat metody, kterých používá k verbování československých občanů a jakou úlohu při tom hraje britské velvyslanectví v Praze.

3) Vyvolat další rozpory a rozklad v emigraci.

Navrhujeme zorganizovat tiskovou konferenci, na které LEV přečte prohlášení a zodpoví dotazy. Aby byly splněny uvedené cíle, bude prohlášení obsahovat kromě poznatků LVA další fakta o nepřátelské činnosti proti nám. Budou zveřejněny některé poznatky o činnosti protičeskoslovenského oddělení IS, které jsme získali od agenta LIGHTA. Prohlášení bude obsahovat tvrzení LVA, že britské velvyslanectví je využíváno k plnění úkolů britské rozvědky. To bude současně plnit úkol prevence a výchovy československých občanů. [...] Podle toho, jak bude stupňována kampaň v Londýně proti našemu ZÚ, budou pod jménem LVA zveřejněny články, které budou buď dál rozvíjet útok proti britské rozvědce a britskému ZÚ anebo se zaměří na odhalování poměrů v emigraci. Prohlášení bude zveřejněno v československém tisku a rozhlase pokud možno v úplném znění. Aby byl dopad opatření co nejúčinnější a aby návrat LVA vešel v širokou známost v emigrantských kruzích, bude prohlášení zasláno některým emigrantům s průvodním dopisem LVA. ¹⁷¹⁾

Vše již bylo připraveno k zveřejnění: 13. 4. 1962 byl návrh Hodačova prohlášení zaslán prezidentu Novotnému, ministru vnitra Štrougalovi a Miroslavu Mamulovi, vedoucímu XI. oddělení ÚV KSČ. Byl vypracován časový plán akce: ve dnech 15. až 19. 4. mělo proběhnout oznámení Hodačova návratu na základě amnestie prezidenta republiky, tisková konference a její zveřejnění.

Gordon Arnold LONSDALE, vlastním jménem Komon Trofilovič Molodyj (1922–1970). Narodil se v SSSR, ale od 11 let žil v USA. V roce 1938 se přes Finsko vrátil do SSSR, kde za války sloužil u NKVD. Od r. 1950 žil opět v USA, odkud se v roce 1955 přestěhoval do Anglie, kde vytvořil vlastní agenturní síť pracující pro KGB. Byl odhalen, zatčen a odsouzen k 25 letům vězení. Při soudním procesu odmítl podat jakékoliv informace o svých agentech (z nichž byli odhaleni jen dva). Po třech letech byl vyměněn za agenta anglické zpravodajské služby. Zemřel v Moskvě.

¹⁷¹⁾ Návrh na opatření proti emigraci a britské rozvědce ze dne 11. 4. 1962.

Nakonec bylo ale vše z nějakého důvodu zastaveno. 12. 5. 1962 pak byl ministru vnitra Štrougalovi zaslán nový, upravený návrh Hodačova prohlášení.

Tisková konference byla sice odsunuta, ale plánovaná návštěva Fierlingera v Anglii nikoli. V této souvislosti byl ministru Štrougalovi 20. 6. 1962 znovu připomenut poznatek agenta LVA: Vilímovo prohlášení z roku 1956 s úvahou, jestli by o této „závažné skutečnosti“ neměla být informována vláda a jestli by nebylo vhodné „požádat britskou vládu přes britské ZÚ o preventivní zákrok proti štvání a nepřátelským akcím československých uprchlíků.“¹⁷²⁾

O tři dny později bylo ministru zahraničních věcí Davidovi zasláno Vilímovo prohlášení a informace o tom, že se v Anglii navíc ještě připravuje nebo už probíhá kampaň k výročí poprav generála Píky, namířená proti Fierlingerovi (kampaň měla údajně operovat s tím, že generál Píka byl popraven na základě Fierlingerova svědectví). „Kampaň je namířena proti rozvíjení vztahů mezi ČSR a Velkou Británií. Přes předpoklad dostatečné ochrany s. Fierlingera v průběhu jeho návštěvy ve Velké Británii by se měla britská vláda požádat o preventivní zákrok.“¹⁷³⁾

Ministr David se ve věci angažoval, a tak mohl 3. 7. 1962 informovat Ministerstvo vnitra, že v dané věci zakročil náš vyslanec v Londýně a že britská místa nemají zájem na provokačních akcích proti naší delegaci.

Shon kolem Fierlingera šel zcela mimo Hodače, který měl úplně jiné problémy. Stále čekal na tiskovou konferenci, která nepřicházela, jeho dcera nemohla najít zaměstnání (Hodačův řídicí orgán a nový náčelník oddělení StB v Náchodě podle něj jen slibovali pomoc, ale bez výsledku) a navíc ho navštívil Světlík, jeden z těch, kterým před svým vysazením „pomohl“. Světlík byl v té době agentem náchodské StB a sám se nabídl, že Hodače navštíví. LEV akci prohlédl a vyčítal FLORIÁNOVI nedůvěru. „To mu bylo vyvráceno do té míry, že si myslel, že šlo o samostatnou akci OO MV Náchod.“¹⁷⁴⁾ Asi na důkaz urovnání „sporů“ pak LEV navrhl vypracovat další falzifikáty, jaké již připravoval, tedy další dezinformační dopisy (více nebylo specifikováno).

V říjnu 1962 se konečně přiblížila chvíle, na kterou LEV i rozvědka dlouho čekali: tisková konference. LEV si však dále stěžoval na nemoci, podle FLORIÁNA byl „bolestínský“ a stále si stěžoval na potíže s umístěním dcery. Připravil vzpomínky na emigraci a byl s ním projednán obsah tří článků, které měly vyjít ve Večerní Praze po tiskové konferenci. Na článcích slíbil pracovat,

¹⁷²⁾ Zpráva pro ministra vnitra Lubomíra Štrougala ze dne 20. 6. 1962.

¹⁷³⁾ Neoznačená zpráva pro ministra zahraničí Davida ze dne 23. 6. 1962.

¹⁷⁴⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 22. 5. 1962.

k textu prohlášení pak měl již jen připomínky, které se týkaly korekcí nepřesností.

Tisková konference s Jaroslavem Hodačem konečně proběhla dne 2. 11. 1962 (viz příloha č. 1), tedy téměř rok a půl po jeho návratu. Jaký mohla mít dopad, kdyby byla uspořádána ihned po Hodačově návratu, a jaký účinek měla po tak dlouhé době, je nasnadě. Exil byl již z valné části připraven na to, co může očekávat, a o jejím úspěchu doma, v propagandou masírovaném Československu, lze s úspěchem pochybovat.

Po tomto Hodačově „zdrucujícím odhalení hanebných piklů zrádcovské emigrace“ následovala také vlna ohlasů. Tak např. jakýsi spolupracovník StB Šlajch vyvolal schůzku a byl „zdrčen“ Hodačovým prohlášením, že jeho švagr Hoffelder je anglický agent. Svého řídicího orgána ujišťoval, že o tom nic neví a měl obavy z toho, aby proti němu nebyly vyvozeny důsledky v práci. Dostalo se mu ujištění, že může být klidný.¹⁷⁵⁾ Jiný spolupracovník StB – krycím jménem ANTONÍN – pak podal zprávy o některých lidech zmiňovaných Hodačem, které znal (šlo např. také o Josefa Jostena).

Další reakcí na Hodačovo vystoupení byl dopis jistého Jiřího Košťálka z Brna, který „považoval za svou občanskou povinnost“¹⁷⁶⁾ zveřejnit, co se mu stalo v Dánsku v roce 1956, kde byl za Výzkumný ústav stavebních hmot Brno. Kontaktoval ho tam jistý pan URBÁNEK, který se ho ptal na situaci v ČSR a jestli neví něco o vojenských objektech, a že kdyby ještě někdy přijel, že by mu mohl tyto informace dát. V poznámce se uvádělo, že krycí jméno URBÁNEK používal již výše zmíněný agent britské rozvědky Tomáš Vybíral.

Na schůzce dne 5. 12. 1962 se LEV zajímal o reakci na své vystoupení v Anglii (nebylo uvedeno, jakou dostal odpověď) a vyprávěl o reakci lidí v Náchodě (také nebylo specifikováno). Z úložky dostal dalších 10 000 Kčs a slíbil napsat osobní dopisy prominentům v emigraci (opět nebylo blíže specifikováno). Tyto přinesl následujícího dne a zúčastnil se natáčení pro vysílání zahraničního rozhlasu. Za relace v médiích ve dnech 2. a 3. 11. dostal odměnu 600 Kčs.

Na Hodačovo mediální vystoupení však nereagovali jen spolupracovníci StB nebo obyčejní lidé, ale také samotná rozvědka. „*Jelikož se LEV ve svých ‚pamětech‘ zmínil o Prosserovi¹⁷⁷⁾ a o jeho spojení s britskou rozvědkou, které*

¹⁷⁵⁾ Zpráva byla dne 5. 11. 1962 dána na vědomí 5. odboru I. S-MV. Nebylo specifikováno, kdo byl Šlajch, ani kdo – která správa, odb., odd. – tuto informaci předal.

¹⁷⁶⁾ Neoznačený, nedatovaný dopis Jiřího Košťálka z Brna.

¹⁷⁷⁾ Hodač k Prosserovi (akce DOMINO) uvedl, že Prosser po zatčení v Praze vypověděl nějaké hlouposti a předal materiály, které byly již MV stejně známy. Pak byl zis-

nebyly dosud při rozpracování akce DOMINO známy, vytěžil jsem LVA k této otázce.¹⁷⁸⁾

Jedním z ohlasů na Hodačovo vystoupení, které si vyžádalo podrobnější rozpracování, byly také dva dopisy od jistého Antonína Galivody, zaslané do rozhlasu. Galivoda žádal poskytnutí Hodačovy adresy, protože se s ním chtěl sejit „v důležité záležitosti, která by prospěla společné věci.“¹⁷⁹⁾ 21. 2. 1963 pak došlo na přání III. správy MV¹⁸⁰⁾ ke schůzce se LVEM, na níž mu byly ukázány fotografie výše zmíněného Galivody a jeho přítele Nového (LEV ani jednoho z nich neznal a nikdy je neviděl). Bylo s ním tedy dohodnuto, že Galivodu kontaktuje. Akci (sledování a případnou ochranu) měla zajišťovat III. správa MV.

Na této schůzce LEV také sdělil pro StB zajímavý poznatek, že jeho známá z Náchoda, Petra Samková, jezdí do Belgie za sestrou a přitom si asi vybírá peníze z konta, které má ve Švýcarsku.¹⁸¹⁾ FLORIÁNOVA reakce na tuto zprávu byla následující: „Myslím, že by ve spolupráci s některou kontrarozvědnou správou šlo uskutečnit akci převodu těchto peněz do ČSR. Pokud vím, pplk. Dufek ze IV. správy¹⁸²⁾ je ve styku se švýcarským advokátem dr. Piccionim, který již pro nás podobnou akci prováděl a dopravil ze Švýcarska do Západního Berlína částku 75 000 dolarů. Akci jsem v roce 1960 dělal společně se s. Pet-

kán ke spolupráci, když se k ní sám nabídl, a byl mu umožněn útek do zahraničí. Ihned po přechodu hranic se dal k dispozici britské rozvědce, které řekl všechny podrobnosti svého jednání, shodil verbovku a úkoly, které dostal. Britská rozvědka ho pak úkolovala k pokračování ve styku s MV a dodávala mu i zprávy. Teprve když byl pak Prosser přeložen jako vedoucí agent IS do Skandinávie, přerušil s naším MV styk. Později byl přeložen do Vídně, kde byl již za organizaci CIO. K tomuto Hodačovu „svědectví“ bylo připsáno: „V akci DOMINO nebyly poznatky uváděné LVEM známy. Akce byla stavěna na tom, že DOMINO spolupráci s námi neshodil a že k přerušení spolupráce s ním došlo vinou řídicího orgána. Dále mělo vliv na přerušení styků odsouzení jeho ženy v ČSR. Lze tedy předpokládat, že celý kontakt, prováděný soudruhem Pavlišem ve Vídni, byl pod kontrolou Britů. Z těchto důvodů by bylo velmi riskantní dělat dnes jakýkoliv kontakt DOMINA v Londýně.“

¹⁷⁸⁾ Záznam o schůzce se LVEM dne 13. 12. 1962.

¹⁷⁹⁾ Dopis Antonína Galivody z Prahy do Československého rozhlasu.

¹⁸⁰⁾ III. S-MV měla na starosti tzv. vnitřní zpravodajství.

¹⁸¹⁾ Podle tvrzení Hodače měla mít Samková dispoziční právo (údajně ho sám viděl) na částku ve výši jeden až dva miliony švýcarských franků. Tyto peníze měla dostat od svého bývalého přítele, továrníka Břetislava Kubečka (bylo uváděno i jméno Kopeček), který měl být po únoru 1948 zatčen a v průběhu výkonu trestu se měl oběsit. Žádného Břetislava Kubečka-Kopečka se nepodařilo ztotožnit.

¹⁸²⁾ IV. S-MV – ekonomická kontrarozvědka.

*ráněm a Piccioni za odměnu 5000 švýcarských franků akci velmi rychle a hladce dokončil.*¹⁸³⁾

Na další schůzce dne 26. 3. 1962 LEV upřesnil, že Samková má k němu důvěru,¹⁸⁴⁾ že prodává tuzexové bony a chodí oblékaná z látek nakupovaných na Západě, i když je nepravděpodobné, že by ji mohla její sestra tak nákladným způsobem podporovat. Byl ochoten pokračovat s ní ve styku s cílem získat peníze uložené ve Švýcarsku. HELAN k záznamu připsal: „*Akci na získání peněz je nutno okamžitě rozjet.*“¹⁸⁵⁾

Dne 27. 2. 1963 LEV informoval o své návštěvě u Galivody. Ten ho vůbec neznal a ukázalo se, že dopisy psala jeho žena. Ta se měla v roce 1930 seznámit s medikem Josefem Steinem. V roce 1931 otěhotněla, a když se to Stein dozvěděl, tak se odstěhoval ze studentské Kolonky, odešel ze studií a zmizel. Galivodová ho po narození syna hledala pomocí úřadu sociálního zabezpečení, ale marně. Později se provdala a o svém bývalém příteli již nikdy neslyšela. V listopadu 1962 ale poslouchala v rozhlasě část z tiskové konference se LVEM a dozvěděla se o Josefu Jostenovi-Steinovi – že žije v Londýně. Proto chtěla se LVEM mluvit a zjistit, jestli je její bývalý milý a Josef Josten jedna a táž osoba. Galivodová chtěla, aby její syn věděl, kdo je jeho skutečný otec a co dělá. LVOVI vypočetla jeho postavu a povahové vlastnosti, „*což se shoduje s našimi poznatky.*“¹⁸⁶⁾ FLORIÁN v zápise ze schůzky pokračoval: „*Podle našich poznatků je Josten nedostudovaný doktor, který po přerušení studií šel pracovat k Lidovým novinám. Podle mého názoru by šlo získaného poznatku vhodně využít k zlepšení života Jostena zvláště proto, že jeho manželka je na něj velmi žárlivá. LEV slíbil Galivodové, že při příští cestě do Prahy se u ní zastaví s fotografií Jostena.*“¹⁸⁷⁾ HELAN k tomu připsal: „*Manželce Jostena pošleme dopis jménem Galivodové, kde ho vylíčí ve špatném světle. To způsobí Jostenovi více obtíží než AO [aktivní opatření] politického charakteru.*“^{188) 189)}

¹⁸³⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 21. 2. 1963.

¹⁸⁴⁾ Důvodem důvěry Samkové k Hodačovi měl být fakt, že Kubeček-Kopeček se s ním dříve stýkal. Naivní Samková bohužel nevěděla, s kým má tu čest.

¹⁸⁵⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 26. 2. 1963. Dále bylo ještě připsáno: „*Navrhují předložit náš poznatek ve formě hlášení s. ministrovi s návrhem, aby realizaci provedla IV. správa.*“ Následoval pak nečitelný podpis. Jak Petra Samková vlastně dopadla, nebylo ve svazku uvedeno, ale dne 24. 6. 1964 se na I. S-MV obrátil 2. odb. KS MV Hradec Králové se žádostí, aby mu byla poskytnuta původní zpráva LVA k Samkové, „*aby tato mohla být využita při jejím výslechu.*“ Samková si totiž tehdy podala žádost o cestu s celou rodinou za sestrou do Belgie.

¹⁸⁶⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 27. 2. 1963.

¹⁸⁷⁾ Tamtéž.

¹⁸⁸⁾ Tamtéž.

V červnu 1963 došlo k ukončení spolupráce rozvědky se LVEM – Jaroslavem Hodačem. Na schůzce dne 5. 6. 1963 předal LEV záznam o setkání s jistým Jindřichem Rozinkem. FLORIÁN tento záznam ohodnotil: „Záznam je snůškou hloupostí a závěry, které LEV dělá, mě jen utvrdily v tom, že na něj začíná působit senilita. [...] Byl plný konspirace, narážek, tváří se velmi tajemně, neustále ho někdo pozoruje a sleduje. Na otázku, proč se vyhýbá lidem a proč jedná takovým tajemným způsobem, když nemusí, odpověděl takovým způsobem, který potvrzuje naše domněnky, že má strach z emigrace a myslí si, že by jej mohla zavraždit.“¹⁹⁰⁾

Hodače delší dobu zajímaly již jen finanční úložky a na poslední schůzce dne 6. 6. 1963 došlo na „handrkování se o peníze“. LEV si o některých penězích, které mu byly vypláceny, myslel, že to jsou peníze na výdaje a že je dostane ještě jednou. Po návratu dostal celkem 64 500 Kčs a opětně urgoval vyřízení důchodu (až do vyřízení důchodu, tedy do roku 1965, dostával měsíčně 1500 Kčs z agenturního fondu, tzv. A fondu, I. správy MV). Ve FLORIÁNOVU záznamu o této jeho poslední schůzce se LVEM stojí: „Stěžoval si na rozhárané rodinné poměry, tvrdil, že kdyby mu prý býval s. HELAN řekl v Londýně pravdu, že by se nikdy nevracel atd. [...] Začíná se u něj projevovat senilnost a místy je velmi protivný, bolestínský, nařiká si na potíže, které si vymýšlí nebo neúměrně zveličuje. Kupř. mu neznámý pachatel utrhł zámek u sklepa a LEV to spojoval s útokem na svoji osobu, což prý je zcela určitě dílo sociálně-demokratické reakce. [...] Opatrnost stupňuje do té míry, že dosud nebyl navštívit matku a teprve nyní zjistil, že jeho bratr je již čtyři roky po smrti. [...] Jsem rád, že již celá záležitost s ním je skončena a bylo by jen nutné, aby i otázka důchodu byla již co nejdříve vyřízena. Naši chybou bylo, že jeho úložky nebyly pravidelně ukládány, když byl v zahraničí, a mohl nám tak vytýkat naši neserióznost. Kdyby je měl uloženy, mohli jsme se vyhnouti celé řadě výdajů a nepříjemného jednání s ním.“¹⁹¹⁾

Tak tedy celkem neslavně skončila po devíti a půl letech spolupráce Jaroslava Hodače, agenta s krycím jménem LEV, a československé Státní bezpečnosti.

Tečku, i když ne zcela definitivní, pak znamenal návrh mjr. Holcmana z 1. odboru I. správy MV na uložení osobního svazku agenta LVA do archivu. Návrh

¹⁸⁹⁾ Jestli Hodač Galivodovou ještě někdy navštívil, nebylo již uvedeno. Co se týče HELANOVA návrhu na využití tohoto poznatku k aktivnímu opatření proti Josefu Jostenovi, toto asi nebylo uskutečněno: v osobním svazku Josefa Jostena uloženém v archivu I. S-FMV není totiž o ničem takovém zmínka.

¹⁹⁰⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 5. 6. 1963.

¹⁹¹⁾ Záznam ze schůzky se LVEM dne 6. 6. 1963.

byl datován 18. 1. 1966 a uvádělo se v něm, že spolupracovník byl v červnu 1955 ilegálně vysazen v NSR, kde pobýval v utečeneckém táboře Valka. Na zárok svých přátel z Londýna, hlavně bývalého labouristického ministra vnitra, odešel do Anglie, kde se stal členem Ústředního výkonného výboru Sociální demokracie a jednatelem její zemské organizace v Anglii. Jeho prostřednictvím byl získán přehled o činnosti této strany a jejích prominentů a o připravovaných protičeskoslovenských akcích. Osvětlil zdroje financování emigrantů a jejich center, získal dokumentační materiál ČSSD a kompromitující materiály na její funkcionáře. Byl řízen rezidenturou. Před návratem do ČSSR předal důležité dokumenty – zápisy ze schůzí ÚV ČSSD, stranickou a osobní korespondenci funkcionářů a členskou kartotéku. Vrátil se dne 4. 8. 1961. Bylo mu poskytnuto léčení a jako navrátilce byl propagačně využit tiskem, rozhlasem a televizí.¹⁹²⁾ „*Jeho nemoc je v poměrně vysokém stadiu, dále má sklerózu a je nervově vyčerpán. [...] Bylo zařízeno, aby jmenovanému byl vyplácen trvalý důchod ve výši 1500 Kčs. [...] Návrh uložit svazek natrvalo – nemůže být dále využit.*“¹⁹³⁾

Téměř po deseti letech od ukončení styku a více než šest let od uložení svazku do archivu byl však Hodač rozvědkou ještě jednou kontaktován a vy-

¹⁹²⁾ Značně jiný pohled na věc měl bývalý Hodačův řídicí orgán MAJER – Václav Tábořský, který se dne 18. 4. 1968 k Hodačovi vyjádřil v souvislosti se žádostí lady Morrisonové o udělení vstupního víza do ČSSR pro Jostena. MAJER, tehdy náčelník 7. odb. I. S-MV, o Hodačovi napsal: „*Hodače znám z doby, kdy jsem jej krátkou dobu obsluhoval v Londýně. [...] Pracoval několik měsíců u Jostena – pro nesnesitelné pracovní podmínky od něj odešel. Jostena odsuzoval jako bezcharakterního člověka a prohlašoval, že je na něj nasazen britskou kontrarozvědkou. [...] Pravda je, že podle mého názoru neměl nikdy plnou důvěru u emigrantských prominentů ani britských úřadů a žádné objevené poznatky nezískal. Je ukecaný, zprávy byly nesourodé, hodně stavěl na drbech, trpěl komplexem podezřavosti. Domnívám se, že byl dost neseřízní. Během zaměstnání u Jostena nebyl s to prověřit, co vlastně Josten dělá, jaké jsou jeho vztahy k emigrantským centrům, k MI-5, MI-6 i politickým místům, která nás tehdy zajímala. Přišel v letech, kdy byl již každý útěk nápadný. Tvrdil, že nebyl nikdy vyslýchán, ani dotazován na svoji ilegální činnost v ČSR. Přitom až na některá podezření, že je mu dělán výjem v bytě, nehlásil nikdy vážné signály svědčící o nedůvěře či opatřeních britské rozvědky. Ani s. HELAN, kterému jsem Hodače předal, nikdy nehlásil podezřelé záchyty signálů či nápadné okolnosti. HELANA na schůzky vysazoval sledovač s. Hladký autem rezidentury. Také návrat Hodače proběhl bez těžkostí. Upozornění – nejasný poměr k Jostenovi, podezřelé, že nehlásil, že nebyl vytěžován. Předpoklad – Josten a další emigranti by ho při návštěvě vytěžovali. Měl by zůstat u legendy – je nemocný, nemá ambice, chce dožít u dcery. Neměl by figurovat v žádných propagandistických akcích.*“

¹⁹³⁾ Návrh na uložení osobního svazku agenta krycí jméno LEV, č. sv. 00883, do archivu I. S-MV ze dne 18. 1. 1966.

užit. Hodačův známý, mjr. MAROLD, tehdy náčelník 1. oddělení 31. odboru I. správy SNB, ho v dubnu 1972 navštívil na oddělení StB Náchod. „LVA znám osobně, neboť jsem jej v letech 1954–1955 připravil k vysazení. Schůzku s ním mi připravil orgán O [oddělení] StB Náchod s. Toman, který jej využívá jako důvěrníka. [...] V minulých letech byl čas od času využíván různými složkami MV ‚brigádnicky‘, zejména v letech 1968–1969, čímž získal vždy určité nadlepení ve formě jednorázových odměn. [...] Pohovor byl veden k jeho znalosti lidí, kteří jsou dodnes našimi zájmovými osobami, např. mjr. Vrdlovec se snaží o bližší styk s naším A PARKEREM.¹⁹⁴⁾ [...] Přes svůj věk je LEV velice čilý, pouze trochu nedoslýchá a ještě by mohl být námi a hlavně 36. odborem mj. využit k provádění námětové činnosti PA (psychologické akce) proti Jostenovi a dalším osobám. Zejména by pro nás bylo vhodné vytěžit ho k Jostenovi a jeho podniku v souvislosti s A SORAYA,¹⁹⁵⁾ která mu (Jostenovi) chodí pomáhat několik večerů v týdnu. [...] Zajistit přítomnost LVA v Praze a provést jeho vytěžení dle potřeb, event. posoudit možnosti jeho dalšího využití po linii 36. a 31. odboru.“¹⁹⁶⁾

Na základě doporučení byl pak Hodač v červnu 1972 I. správou SNB naposledy využit. Ve dnech 12. až 22. 6. 1972 byl ubytován v konspiračním bytě v Praze a vypracoval pro I. správu SNB dvanáct zpráv, které byly použity k teritoriím Anglie a Kanada. Šlo například o informace o Mirko Janečkovi (známý exilový činovník a vnuk ing. Františka Janečka, majitele firmy Jawa), o J. Jostenovi a organizacích, s nimiž tento udržoval úzké styky, o mjr. Vrdlovcovi, o pracovníku BBC Londýn Vološćákovi, o zaměstnancích a spolupracovnících BBC Londýn, o tom, jak BBC získávala zprávy z ČSR atd. Zpráva byly charakterizovány jako někdy příliš podrobné, ale s řadou zajímavých poznatků. Využity pak měly být „k vytyčení (upřesnění) dalších operativních postupů při rozpracovávání prominentních osob (Josten a Janeček), k dalšímu úkolování A SORAYA k Jostenovi, k rozpracování československé sekce BBC a jejich některých pracovníků (např. Vološćák). V některých případech bude možno využít získaných poznatků k usměrnění a upřesnění PA.“¹⁹⁷⁾

¹⁹⁴⁾ Agent PARKER, pravým jménem Pavel Moritz (nar. 1944). Bližší údaje o jeho spolupráci s StB nebyly ve svazku uvedeny.

¹⁹⁵⁾ Agent SORAYA, pravým jménem Jitka Houdková (nar. 1938). V roce 1969 byla získána ke spolupráci okresním odd. I. S-MV České Budějovice. V roce 1970 byla „vysazena“ formou emigrace do Anglie. Pracovala u firmy Rank Xerox a vypomáhala Jostenovi. Pro I. S-MV, resp. SNB, rozpracovávala Jostena a čs. emigraci v Anglii. Pro neuspokojivé výsledky, neperspektivnost a zastavení agenturní činnosti v Anglii v roce 1973 s ní byla ukončena spolupráce. Pramen: osobní sv. A SORAYA, uložený v archivu I. S-FMV.

¹⁹⁶⁾ Záznam mjr. MAROLDA na O StB Náchod dne 5. 4. 1972.

¹⁹⁷⁾ Záznam 31. odb. I. S-FMV o Hodačově pobytu v Praze.

Pravděpodobně úplně posledním stykem Jaroslava Hodače s Ministerstvem vnitra byl jeho dopis z 24. 7. 1972, jímž žádal ministra vnitra, aby mu byl jeho důchod, který mu byl přiznán výměrem MV ze dne 3. 5. 1965 s platností od 1. 5. 1965, převeden na Státní úřad důchodového zabezpečení v Praze a aby mu byl vydán civilní důchodový výměr.

Jaroslav Hodač alias agent s krycím jménem LEV zemřel dne 31. 8. 1978 v Náchodě.

Příloha

Tisková beseda s navrátilcem J. Hodáčem¹⁹⁸⁾

Emigranti ve službách západních špionážních centrál

Praha 2. listopadu (Št) – V Praze se konala v pátek beseda našich a zahraničních novinářů s navrátilcem Jaroslavem Hodáčem. Do roku 1948 byl Hodáč vedoucím funkcionářem bývalé Sociálně demokratické strany ve východních Čechách a po svém odchodu za hranice se stal v Londýně předním funkcionářem utečenecké organizace tzv. ústředního výkonného výboru Čs. sociálně demokratické strany ve Velké Británii a jednatelem emigrantské zemské organizace Čs. sociálně demokratické strany ve Velké Británii. Do vlasti se Hodáč vrátil na základě amnestie prezidenta republiky.

*

Na besedě Hodáč odhalil činnost různých emigrantských organizací v Londýně a jejich spojení se špionážními agenturami. Nepřátelské působení bývalých reakčních politiků a dnes „představitelů“ emigrantských skupin jde až ke spolupráci se západoněmeckými revanšisty a militaristy, namířené proti naší zemi i celému socialistickému táboru. Z prohlášení Hodáče na besedě uvádíme:

Byl jsem pravidelným posluchačem vysílání radia Svobodná Evropa a pod vlivem této západní propagandy jsem se rozhodl na jaře roku 1955 utéci do západního Německa.

Po přechodu hranic jsem brzy vystřízlivěl z ideálů. Prvním ořesem byl tábor Valka, semeniště všech možných špionážních organizací. Žil jsem v nepředstavitelné nouzi. Byl jsem dokonce donucen prodat svůj občanský průkaz orgánu CIC L. Krutskému, který jím vybavil agenta vysílaného na území ČSSR.

¹⁹⁸⁾ Rudé právo, 3. 11. 1962, s. 2. V článku je chybně psáno Hodáč (místo Hodač).

V lednu 1957 jsem s pomocí emigrantského prominenta dr. V. Bernarda a na přímou intervenci bývalého ministra labouristické vlády Mr. Kennetha Youngera vyemigroval do Anglie. Ihned po příchodu do Londýna jsem začal aktivně vykonávat funkci člena emigrantského výkonného výboru a jednatele tzv. zemské organizace. Z obou těchto funkcí jsem získal úplný přehled o jejich činnosti a musím říci, že rozhodně nejde o činnost politickou. Samozvanými představiteli tzv. sociálně demokratické organizace je trojice mezinárodních špiónů žijících v Londýně: dr. Vilém Bernard, Adolf Mokřý, Václav Holub.

Další organizací, ve které jsem pracoval, byla tzv. Československá obec legionářská v exilu. Skutečných vojáků v této organizaci je málo, ale organizace je zálohou britské špiónážní služby, hlavně protičeskoslovenské organizace CIO – Czechoslovak Information – Intelligence Office, podřízené a financované ústředními britskými úřady. Jejím hlavním úkolem je získávat ke špiónáži čs. občany dojíždějící do zahraničí.

Každý čs. občan je po předání žádosti o vízum na příslušném zastupitelském úřadě v Praze podroben důkladné prověrce. Jsou soustředěny všechny oficiálně dostupné poznatky a podle jeho místa narození, bydliště nebo zaměstnání jsou ihned dotazováni příslušní informátoři z řad emigrace, mezi kterými se hledá vhodný člověk, který může o našem občanu podat bližší informace nebo který může buď přímo nebo nepřímo vejít s naším občanem ve styk.

Do spolupráce s CIO je podle potřeby zapojována většina řadových emigrantů ve Velké Británii. Důvod? Podle zásluh pro tuto organizaci se řídí přidělování bytů, podpor a rovněž udělování britského občanství. Emigrace je využívána britskou policií tam, kde oficiální britský aparát nemůže zasahovat. Když policie potřebuje demonstraci, emigrace ji ochotně udělá. Tak jako k tomu došlo u příležitosti pietní slavnosti „Lidice budou žít“ v roce 1955, návštěvy předsedy rady ministrů SSSR Chruščova v Londýně v roce 1956 a podobně.

Při své činnosti v emigraci jsem poznal, že k nepřátelským akcím britských úřadů proti ČSSR se používá všech metod a prostředků. Emigrace ve velké Británii je poskytována výhradně jen tomu, kdo je připraven plnit špiónážní úkoly proti své vlasti.

Jelikož jsem po nějaký čas pracoval v tzv. Svobodné československé tiskové službě, vedené Josefem Jostenem, poznal jsem poměry v této redakci a chtěl bych jí věnovat pár slov. Hlavní oporou Jostena byl dávno zesnulý lord Birwod, který byl předsedou jeho tiskové společnosti. Politikové, kteří Jostena nejdříve podporovali, neví dnes, jak by se ho zbavili. Dnes Josten pracuje pro několik kapitalistických rozvědek, také mj. pro západoněmeckou.

Generální útok proti svým bývalým přátelům zahájil koncem roku 1960 útokem proti bývalému kancléři Smutnému a exministru Stránskému. Důvodem útoku byly tzv. fondy prezidenta Beneše, o které se začali oba jmenovaní dělit. Nejde však o fondy Beneše, ale o část peněz z fondu bývalé londýnské vlády a Josten má zájem dostat tyto peníze do svých rukou.

Západoněmecká rozvědka má ovšem agenty rozmístěny i na jiných úsecích. Někteří z nich sedí i na důležitých místech v britských centrálních úřadech. Tak třeba na britském ministerstvu sedí jejich oddaný agent Herman Hochfelder.

Na základě toho všeho mi nezbylo nic jiného než absolutní rozchod se vším, co má jen něco společného s emigrací.

Nic mi však nemohlo usnadnit tento rozchod lépe než úsilí vedení tzv. ÚVV o sblížení se západoněmeckými revanšistickými organizacemi. Tyto jejich styky jsou velmi intenzivní a trvají již přes pět roků. Tak například Bernard s Mokřým slíbili skupině Seliger Gemeinde v roce 1960 ve Wiesbadenu návrat Němců do republiky, vrácení jejich majetku a dokonce rozdali i naše pohraniční kraje. Bernard, Mokřý a Holub předpokládali, že dohody s Jakschovou skupinou budou s nadšením přijaty mezi emigrací. Řada emigrantů však odsoudila tuto hanebnost. Hovořil jsem v té době s jedním účastníkem bitvy o Anglii, který po únoru 1948 uprchl z ČSSR a dnes slouží na jedné z leteckých základen ve Velké Británii. Byl velmi rozhořčen tímto jednáním a přímo řekl, že v případě rozkazu k leteckému útoku on otevře svou pumovnici nad západním Německem a nikdo jej nepřinutí, aby bombardoval Prahu.

Vím, že mnoho emigrantů touží po návratu. Vidí, že byli oklamáni a zrazeni. Vidí, že vlast bez nich žije, vzkvétá a oni jsou stále opovrhovanými „bloody foreigners“, jak je Angličané s oblibou nazývají. Přesvědčil jsem se, že naše republika je tak silná, že nepotřebuje trestat pobloudilé, kteří své chyby poznali a litují jich. Po letech tápání jsem poznal, že socialismus může být jen jeden a ten je skutečně v mé vlasti – v ČSSR.

V odpovědích na dotazy novinářů Hodáč seznámil s četnými podrobnostmi o neustálých šarvátkách „politických živnostníků“ z řad zkrachovalých předúnorových politiků a o jejich zločinných záměrech proti zemi a lidu, který zradně opustili. Řekl také: „Když Václav Majer přišel jednou do tábora Valka, hlásili se k němu samozřejmě hlavně sociální demokraté. Majer tehdy řekl: Tady nejsem jako sociální demokrat, ale jako vůdce protikomunistického odboje. – Za maďarských událostí se Majer vypravil do Evropy, kde chtěl ve vysílání „Svobodné Evropy“ vyzvat československý lid k povstání.“

Seznam zkratek

- A – agent
 A – archiv
 a. č. – archivní číslo
 a. j. – archivní jednotka
 ABC – American Broadcasting Corporation (Americká rozhlasová a televizní společnost)
 ad. – a další
 aj. – a jiné
 AMV – archiv Ministerstva vnitra
 A(O)O – aktivní (operativní) opatření
 AOASS – archiv odboru archivní a spisové služby
 apod. – a podobně
 arch. – archivní
 ASIO – Australian Security and Intelligence Organisation (Australská bezpečnostní a zpravodajská organizace)
 atd. – a tak dále
 AUS – Australská unie studentů
 AZ – agenturní zpráva
 B. A. – Bacalar of Arts
 BBC – British Broadcasting Corporation (Britská rozhlasová společnost)
 BLR – Bulharská lidová republika
 BND – Bundesnachrichtendienst (Spolková zpravodajská služba)
 býv. – bývalý
 ca – kontra
 CDU – Christlich-Demokratische Union (Křesťanskodemokratická unie)
 CIA – Central Intelligence Agency (Ústřední zpravodajská služba)
 CIO – Czechoslovak Intelligence Office (Československá zpravodajská služba)
 cm – centimetr
 Co. – Company
 č. – číslo
 čj. – číslo jednací
 čl. – článek
 ČNR – Česká národní rada
 ČR – Česká republika
 čs. – československý
 ČSAV – Československá akademie věd
 čsl. – československý
 ČSLA – Československá lidová armáda
 ČSM – Československý svaz mládeže
 ČSR – Československá republika
 ČSSD – Československá strana sociálně demokratická
 ČSSR – Československá socialistická republika
 ČTK – Československá tisková kancelář
 ČVUT – České vysoké učení technické
 D – důvěrník
 DIA – Defence Intelligence Agency (Obranná zpravodajská služba)
 dr. – doktor
 event. – eventuálně
 fa, fy – firma, firmy
 FBI – Federal Bureau of Investigation (Federální úřad pro vyšetřování)
 FCI – Free Czechoslovak Informations
 FMV – Federální ministerstvo vnitra
 fr. – francouzština
 FS – Federální shromáždění
 FS – federální správa
 GATT – General Agreement on Trade and Tariffs (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)
 gen. – generál
 genmjr. – generálmajor
 genplk. – generálplukovník
 GI – Generální inspekce
 GŘ – generální ředitelství
 GŠ – generální štáb
 ha – hektar
 HaV – Historie a vojenství
 hod. – hodina
 HPS – hlavní politická správa
 HS – hlavní správa
 HSR – hlavní správa rozvědky
 HÚ – hlavní úřad
 HV – hlavní výbor
 CHF – švýcarský frank
 ing. – inženýr
 IS – Intelligence Service (Zpravodajská služba)
 IUS – International Union of Students (Mezinárodní svaz studentstva)
 JUDr. – doktor obou práva
 JZD – jednotné zemědělské družstvo
 Kčs – koruna československá

- KGB – Komitět gosudarstvennoj bezopasnosti (Výbor státní bezpečnosti)
 KM(NO) – kolegium ministra (národní obrany)
 kpt. – kapitán
 KS – komunistická strana
 KS – krajská správa
 KSČ – Komunistická strana Československa
 KSS – Komunistická strana Slovenska
 KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
 KV – krajský výbor
 KVS – krajský vojenský soud
 Lstg. – libra šterlinků
 Ltd. – Limited
 m – metr
 M. A. – Master of Arts
 MAV – místní akční výbor
 MI-5 – Military Intelligence, Department 5 (Vojenské zpravodajství, odd. 5)
 MI-6 – Military Intelligence, Department 6 (Vojenské zpravodajství, odd. 6)
 mj. – mimo jiné
 mjr. – major
 ml. – mladší
 MLR – Maďarská lidová republika
 MNB – Ministerstvo národní bezpečnosti
 MNO – Ministerstvo národní obrany
 MNV – místní národní výbor
 MO – místní organizace
 msp – motostřelecký prapor
 MUDr. – doktor veškerého lékařství
 MV – Ministerstvo vnitra
 MVD – Ministerstvo vnutrennych děl (Ministerstvo vnitra)
 MZV – Ministerstvo zahraničních věcí
 n. p. – národní podnik
 např. – například
 nar. – narozen
 NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizace severoatlantického paktu)
 NDR – Německá demokratická republika
 nejst. – nejstarší
 NF – Národní fronta
 NKVD – Narodnyj komisarijat vnutrennych děl (Lidový komisariát vnitra)
 npor. – nadporučík
 nprap. – nadpraporčík
 Nr. – numero (číslo)
 NS – Národní shromáždění
 NSR – Německá spolková republika
 nstržm. – nadstrážmistr
 NSW – New South Walles
 o. p. – občanský pracovník
 OBZ – obranné zpravodajství
 odb. – odbor
 odd. – oddělení
 odst. – odstavec
 okr. – okres
 ONV – okresní (obvodní) národní výbor
 OO – okresní (obvodní) oddělení
 OS – objektový svazek
 OS – operační správa
 OSN – Organizace spojených národů
 OV – okresní (obvodní) výbor
 OZK – odbor zahraniční rozvědky
 OZS – oddělení pro zahraniční styky
 p. – pan
 P. O. – Post Office (pošta, poštovní)
 P. S. M. U. – Pěvecké sdružení moravských učitelů
 PA – psychologická akce
 PB – propůjčený byt
 PEN Club – Poets, Playwrights - Editors, Essayists - Novelists Club (Klub básníků, dramatiků, vydavatelů, esejistů a romanopisců)
 PF – pedagogická fakulta
 PhDr. – doktor filosofie
 písm. – písmeno
 PK – prověrka korespondence
 PKS – portugalská komunistická strana
 plk. – plukovník
 por. – poručík
 pozn. – poznámka
 pplk. – podplukovník
 ppor. – podporučík
 prap. – praporčík
 prof. – profesor
 PS – pohraniční stráž
 PT – přísně tajné
 PÚV – plénum ústředního výboru
 PVO(S) – protivzdušná obrana (státu)
 PZO – podnik zahraničního obchodu
 r. – rok
 r. č. – registrační číslo
 ref. – referent
 reg. – registrační
 resp. – respektive

- RFE – Radio Free Europe (Radio Svobodná Evropa)
 RMNO – rozkaz ministra národní obrany
 roč. – ročník
 RSČ – Rada svobodného Československa
 RSR – Rumunská socialistická republika
 RSŠ – rok stranického školení
 ŘO – řídicí orgán
 S – správa
 s. – soudruh
 s. – strana
 Sb. – Sběrka zákonů
 SČSP – Svaz československo-sovětského přátelství
 SE – Svobodná Evropa
 serž. – seržant
 SFRJ – Socialistická federativní republika Jugoslávie
 sign. – signatura
 SIS – Secret Intelligence Service (Tajná zpravodajská služba)
 SL – Sněmovna lidu
 SNB – Sbor národní bezpečnosti
 spec. – specialista
 spis. – spisový
 spol. – společníci
 spr. – správa
 SR – starší referent
 SRN – Spolková republika Německo
 SS – Schutzstaffeln (ochranné oddíly)
 SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
 st. – starší
 StB – Státní bezpečnost
 stržm. – strážmistr
 SÚA – Státní ústřední archiv
 sv. – svazek
 SZS – správa zpravodajské služby
 škpt. – štábní kapitán
 T – tajný
 t. č. – toho času
 t. r. – toho roku
 TBC – tuberkulóza
 tj. – to jest
 tr. – trestný
 tr. zák. – trestní zákon
 TS – tajný spolupracovník
 tzn. – to znamená
 tzv. – takzvaný, takzvaně
 ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
 UK – United Kingdom (Spojené království Velké Británie a Severního Irska)
 UK – Univerzita Karlova
 USA – United States of America (Spojené státy americké)
 ÚV – ústřední výbor
 ÚVN – Ústřední vojenská nemocnice
 ÚVV – ústřední výkonný výbor
 v. r. – vlastní rukou
 VAAZ – Vojenská akademie Antonína Zápotockého
 VB – Veřejná bezpečnost
 VHA – Vojenský historický archiv
 VKO – vojenská komise obrany
 VKR – vojenská kontrarozvědka
 VKS(b) – Všesvazová komunistická strana bolševiků
 VLP – vojenský a letecký přidělenec
 VLS – Vojenské lesy a statky
 VOZ – vojenské obranné zpravodajství
 VŠE – Vysoká škola ekonomická
 ZD – zvláštní důležitosti
 ZDF – Zweites Deutsche Fernsehen (Druhá německá televize)
 zn. – značka
 ZNV – zemský národní výbor
 ZPR – zahraničněpolitická rozvědka
 ZS – zpravodajská správa
 ZS – zpravodajská služba
 ZST – země socialistického tábora
 ZTÚ – zpravodajskotechnický úkon
 ZÚ – zastupitelský úřad
 ZVP – zástupce pro věci politické
 žen. – ženijní

Jmenný rejstřík

A

Adam,244
 Adámek, František,171,173,174
 Al-Bari, Abdul,196
 Amer,110
 Andrew, Christopher,14,15
 Andropov, Jurij,14
 Antoš,42
 Arazim,87
 August, František,175,179,190,192,193
 Augustin,91

B

Babka,115–117,121
 Bahar,247
 Barák, Rudolf,99,161,163,169,170,204,
 208,218,220,223,224,228,232,239
 Bartík, Josef,152,154
 Bartoň,169
 Bartoš,87
 Bartuška, Jan,103
 Bašta, Jiří,3,6,271,273,276
 Batjerová,132
 Beamish, Tufon,209
 Beckett, Samuel,39
 Bednář, Milan,114,116,117,121,147
 Bedrna,163
 Bedrna, Jiří,42,43
 Běhounek, R.,179
 Beneš, Edvard,174,242,258
 Beneš, Jan,183,186,198,201
 Beneš, Josef,87
 Berija, Lavrentij Pavlovič,74
 Berlin, Dave,70
 Bernard, Vilém,213,216,218,226,228,229,
 234–236,238,239,244,246,257,258
 Bezděk,224
 Biřáka, Vasil,9
 Birwod,257
 Bitnar, Antonín,212
 Bittman, Ladislav,189–191,194,197,202
 Bizík,115
 Blagovidov, Andrej P.,47,48,50

Blatný, Ivan,57
 Blažek, Roman,228
 Bobek,119
 Bohacek,84
 Bouček,116
 Bradáč,104
 Braidl, Antonín,165
 Brass, Douglas,86
 Braunschweiger, Jürgen,65,66
 Brejcha, Josef,32,65
 Brežněv, Leonid Iljič,100,108,109
 Břachová, Věra,96
 Březina,119
 Bulganin, Nikolaj Alexandrovič,243
 Burda,104,117,121
 Burian,116
 Burian, Valburga,139
 Burke,238
 Burkovský,35
 Buršík, Josef,236
 Burton, J. W.,80
 Buzek, Antonín,207,248

C

Cain, Frank,82,88,89
 Castro, Raul,110
 Cerha, Zdeněk,122,124
 Cibulka,212
 Cigánek, František,102
 Císař, Čestmír,187
 Clayton, Walter Seddon,71,78,79
 Cukr, Václav,168
 Cunhal,111

Č

Čapek, Karel,67
 Čárková, Cecilie,147
 Čáslavský, František,204,241–243
 Částka,118
 Častulík, František,105
 Čech,115,116
 Čelanský,26
 Černík, Oldřich,114,115,123,124
 Černuška,123

Černý, Václav,7,9
 Červoněnko,111
 Čmolík, Otto,49,50
 Čunát,115,117
 Čvanda, František,106,116,119,140

D

Daks, Josef,213,214,216
 David,174
 David, František,212
 David, Václav,75,76,208,249
 Diviš, Ivan,24
 Diviš, Vladimír,8,9,22,28,29,32
 Dlouhý, Miroslav,113,116
 Dohnal, Miroslav,49,50
 Doleček,103
 Domeyer, Georges,40,65,66
 Dorfler, Joe,168
 Douděra, Karel,198
 Douglas-Home, Alek,111
 Drápalík,87
 Drayfus,233
 Dremsa, Antonín,121
 Drobník,117
 Drong, Josef,118
 Dubček, Alexander,9,60,63,86,92,100,109
 Duda,106,131
 Dufek,251
 Duchek,117
 Dupkala, Dominik,115
 Dusík,215,220
 Dvořák, Václav,221
 Dzúr, Martin,109,124

E

Ebbels, Robert Noel,70,85
 Eder, Richard,109
 Eisenhower, Dwight,166
 Elliotová, George,90
 Evatt, Herbert V.,74,75,77
 Evattová,77

F

Feješ, Ján,106,143
 Ferguson, Jean,80
 Feuchtwanger, Lion,54
 Fiala, S.,117

Fiala, Stanislav,197
 Fierlinger, Zdeněk,208,209,243,247,249
 Firt, Julius,24
 Foralová, Květa,115
 Franco y Bahamonde, Francisco,55,71
 Frank,9
 Frank, Karl Hermann,215
 Freundová, Jiřina,171
 Fried, Vilém,86
 Frinta,224
 Frolík, Josef,3,5,149,150,159,167,175,177,
 179–191,194–204,207,209,210,217,
 242–244,272,273,275,278
 Frolík, Josef st.,183,184
 Froněk, Josef,152
 Frühauf, Bedřich,85
 Frybort, Jaromír,19
 Fuchs, Ladislav,7

G

Gabaj, Juraj,69
 Galivoda, Antonín,251,252
 Galivodová,252
 Gargel,183
 Gaul, Charles de,196
 Geminder, Bedřich,72
 Gibbson, Rolf,85
 Gibián, Jiří,86
 Gibson, Boyce,82
 Ginty, Helen,70
 Görner, Vladimír,211
 Gott, Beth,70
 Gott, Ken,70
 Goya y Lucientes, Francisco,54
 Grečko, Andrej Antonovič,108
 Grong, Josef,118
 Gwynn, J. G.,7

H

Haase, Karel,106,113,114,116,119,141
 Hais, Arno,213,218,227
 Hájek, Jan,167,201
 Hájek, Ladislav,104
 Hajnyšová, Jarmila,210
 Hakr, Jaroslav,119
 Hall, Richard,74,81,82
 Hambach, R.,26,60
 Hamdi, Mohamad Abdel Rahman,162,163

Hanuliak, Ján,107,121
 Hanzlík, František,96
 Harrison,172,174
 Hartman, Richard,168
 Hašek, Jaroslav,56
 Havel, Václav,9,27,28,37–43,65,89,271,
 273, 276
 Havelka, Jiří,167,168
 Heath, Edward,111
 Heřman, Adolf,120
 Heyrovský, Jaroslav,162
 Hill, Edward Fowler,75,76,77
 Hill, James Frederick,71
 Hladík, Miloš,14,20,28
 Hladký,254
 Hladný,103
 Hledík, Emil,173
 Hlína,114
 Hlinka, Andrej,109
 Hodač, Jaroslav,204–208,210–228,232,
 233, 235–239,241–256,258,273,275,
 276, 278
 Hodačová,245
 Hodačová, Milada,217,227
 Hodačová, Milada ml.,220,225,246
 Hoffelder,250
 Hoffmann,77
 Hochfelder, Herman,258
 Hochman,77
 Hochman, Jiří,61,62
 Holan, Vladimír,92,93
 Holcman,253
 Holec, Oldřich,168,169,181
 Holenda, Jan,197
 Holoubek,129
 Holub,13,14,16,32,48,49
 Holub, Miroslav,94
 Holub, Václav,206,225,228,230,233–239,
 246,257,258
 Holubová,13,14,16,32,48,49
 Hora, Václav,26
 Horák, Josef,215,229
 Horák, Ladislav,104,141,142
 Horák, Václav,197
 Horský, Jan,103,106,114,115,117,126,140
 Hoření, Miloslav,219,221,222,226
 Hošek,88
 Houdková, Jitka,255
 Houska, J.,247
 Houska, Josef,104
 Hrubeš, Jaroslav,211,212

Hrubý, Josef,214–216,218,219
 Hrubý, Petr,3,70,93,271,274,276
 Hrušák, Ilja K.,170,172
 Hruška, Ludvík,147
 Hřůza,27
 Hubený, Petr,106,140
 Hůla, Karla,170
 Husák,14
 Husák, Gustáv,8,29,60,63,109
 Hutson, Jack,70

Ch

Charlton, Peter,88
 Chaschačichová, M. I.,48
 Chiplin, Rex,77,80
 Chmel,117
 Choc, Miloslav,237
 Chruščov, Nikita Sergejevič,100,109,243,
 257
 Chudík, Michal,103

I

Ingr, Sergej,156
 Ionesco, Eugéne,39

J

Jackson, J. G.,24
 Jaksch, Wenzel,234,235,243,258
 Jakubovský,31
 Janáček, Jan,165
 Jandák,10
 Janeček, František,255
 Janeček, Mírko,255
 Janko, Vladimír,105,109,115,119
 Jankrle,115
 Janout,132
 Jareš, Karel,99,116
 Jarry, Alfred,39
 Jašek,115
 Javorský, Jiří,171
 Jelínek, Karel,213
 Jezdinský, Karel,11,12,24,63
 Ježek, František,184
 Jindříšek, Josef,106,140
 Jindříšková,147
 Jordan, Charles,200

Josten, Josef, 196, 197, 203, 204, 206, 209,
210, 227–231, 234, 244, 250, 252–255,
257, 258

Junek, Josef, 214, 215, 218

Jurist, Rudolf, 168, 169

K

Kagan, 35

Kainar, Josef, 57

Kalina, Josef, 103, 115, 116, 133, 195, 196

Kalous, Jan, 3, 95, 271, 274, 277

Kaplan, Karel, 96

Kaplan, Stanislav, 193, 194, 202

Karas, 122

Kasal, Karel, 171

Kaska, Radko, 116, 190

Kašpar, František, 212

Katek, Charles, 191

Kaucký, 115

Kauška, 115, 117

Keane, John, 40

Kermode, Derwent, 78

Kiesewetter, Zbyněk, 102, 103, 114–116,
119, 126

Klaban, František, 211, 224

Klaban, Slavomír, 211

Klečka, 244

Klíma, Ivan, 65

Kliment, Alexandr, 65

Klinger, Oskar, 174

Klvaňa, František, 152

Knebort, Jindřich, 236

Knieža, Emil, 16

Kodeš, Zdeněk, 124

Koehler, V., 155

Köhlrová, Božena, 12, 28, 62

Kohout, Pavel, 8, 9, 12, 37, 65–68

Kokoška, František, 114, 115

Kolář, Jiří, 39

Kolder, 109

Kolman, 223

Komenský, Jan Ámos, 183, 201

Končelík, Václav, 130

Končv, Ivan Stěpanovič, 109

Kopeček, Břetislav, 251, 252

Kopřiva, 123

Kopřiva, Miroslav, 106, 139

Kopřivová, Marie, 106, 139

Korda, Václav, 215

Kořínek, 86, 87

Kořínek, Jaroslav, 45

Kosina, Josef, 166

Košnar, 11, 12, 143

Košťálek, Jiří, 250

Kotry, Josef, 215

Koudelka, 123

Kovář, Josef, 103, 106, 115–117, 119, 140

Král, 219

Králová, 77

Kramoliš, Jan, 152

Kreidl, Zdeněk, 211, 214, 215, 219, 227

Kristek, Jan, 33

Kropáček, Josef, 195

Kropáček, Karel, 103

Krucký, 225

Krupička, František, 215

Krutský, L., 256

Křivánek, 123

Kubeček, Břetislav, 251, 252

Kubů, 246

Kučera, 116

Kudrna, Josef, 100, 103, 126, 164

Kukla, Karel, 97

Kuklová, 97

Kukuča, Karol, 171

Kumpošt, Prokop, 151

Kuščev, 108

Kužel, Václav, 120

Kvasnička, 229

Kvíčera, Václav, 164–167, 178, 201

Kynčl, Jaroslav, 226

Kyselka, 121

L

Lacina, Zdeněk, 116, 120

Laštovička, Bohuslav, 103

Laštovka, 119

Laušman, Bohumil, 113, 149, 197

Lédl, 241

Ledvinka, František, 140

Leflerová, Helena, 102, 103

Lenoch, František, 81

Limmiti, Gulliana, 7

Lockwood, Rupert, 91, 92

Lojka, Václav, 167, 201

Lomský, Bohumír, 98–100, 102, 108, 110,
116, 118, 119, 121, 126, 146, 271, 274, 277

London, Arthur, 17

Lorenz, Peter, 20

Lörinc, Štefan, 106, 140

Lörinc, Štěpán,106,140
 Lörincová, Eva,106,116,139,140,147
 Lörincová, Marie,106,140
 Louda, Václav,159,181
 Lukavec,40
 Lukešová, Vlasta,183
 Luža, Radomír,228,229,232,234–239

M

Mácha, Karel Hynek,59
 Macháček, František,213,218,223,225,
 227,232,233
 Macho, Jan,164,166,167,201
 Maiwald, Karel,215
 Majer, Václav,213,216,218,238,258
 Majerová, Marie,12
 Málek, Bohuslav,207
 Malinovskij, Rodion Jakovlevič,110
 Mamula, Miroslav,100,117,248
 Mandík, Václav,214,215,218
 Manne, Robert,74,75
 Mansfield, Katherine,92
 Marák, Ervín,59,69
 Marhová,14,66
 Marouš, Václav,193
 Martin, Lawrence,190
 Masaryk, Jan,209
 Máša, Oldřich,147
 Mat'átko, Jan,162
 Mat'ha, Jaroslav,171
 McQueen, Humphrey,89
 Medinská, Marie,130
 Medinský, Ladislav,130
 Melchová, Evženie,217
 Melničák,77
 Melnyčok, Jiří,114,116,119,120
 Menzies, Robert Gordon,76
 Merrick,104
 Míček, Bohumír,157,158,161
 Michajlov,76
 Michal, K.,69
 Michalec,119
 Míl,116
 Miller, Jaroslav,161,163,170,232
 Milner, Ian Frank George,70–94,271,274,
 276
 Milner, John Keith,85
 Milnerová, Jarmila,82,84,85,93,94
 Milnerová, Margaret,79,85
 Minařík, Pavel,44,69

Mitrochin, Vasilij,14,15
 Mlčák, Rudolf,197
 Mokřý, Adolf,235,236,238,239,257,258
 Molnár, Bohumír,168
 Molodyj, Komon Trofilovič,248
 Molotov, Vjačeslav Michajlovič,74
 Monro, Bertram James,85
 Moravec,76
 Moravec, František,73,89,152,156
 Moravec, Jaroslav,102,103,105–107,114–
 120,121,124,126,140,146,147
 Moritz, Pavel,255
 Morrisonová,254
 Morrisová,83
 Mrázek, Jan,160–162,167–170,172–175,
 181
 Müller, Adolf,27,28
 Müller, Jan,171
 Müller, Miroslav,33
 Murašková, Galina P.,73
 Murray-Smith, Nita,70
 Murray-Smith, Stephan,70
 Musil, Jan,106,139
 Musil, Vladek,106,140
 Musilová, Elfrída,106,139,140,147
 Musilová, Evženie,102,106,107,112,113,
 116,121,132,138,139,141,143,144,147,
 148
 Musilová, Hana,106,140

N

Nagy, Jan,113,125,148
 Násir,110
 Nedbal,10,29
 Nehru,166
 Němec, Jan,205
 Němec, Jaroslav,194,200
 Němec, Josef,147
 Nemejc, Josef,127
 Nenko, Antonín,191
 Netuka,30
 Neumann, Bedřich,171
 Nigrin,122
 Nosek, Josef,211,212,214,220,224,226
 Novák,123,166
 Novák, Jan,162
 Novotná,119
 Novotný,216,244

Novotný, Antonín, 63, 75, 96, 98–101, 103–105, 109, 115, 117, 118, 121, 123–126, 204, 246, 248, 271, 272, 274, 277
 Novotný, Antonín ml., 98, 101, 103, 113, 117, 119, 120
 Novotný, Jan, 213
 Nový, 251

O

O'Brien, Patrick, 70
 O'Connor, 83, 86
 O'Sullivan, Vincent, 77, 91, 92
 Obzina, Jaromír, 20, 28, 34
 Ohnesorg, Benno, 20
 Ohrablo, Cyril, 103
 Olbracht, Ivan, 12
 Oliva, P., 34, 36
 Ondrůj, 102
 Otáhal, Milan, 102

P

Pacini, 7
 Padrůněk, 115
 Pachman, Luděk, 24, 63
 Paluš, Milan, 114, 115, 119
 Parrot, Cecil, 208
 Pastyřík, 67
 Pátek, 186
 Pátek, Jaroslav, 171
 Patik, Petr, 140
 Pauch, Karel, 97
 Pavel, Josef, 114
 Pavliš, 251
 Pedro, 76
 Peel, 183
 Pecháček, Pavel, 24
 Pelech, 123
 Pelikán, Jiří, 12–15, 17, 23, 24, 26, 28, 37, 43, 61, 62, 63
 Pelnář, Jan, 187
 Pemberton, Greg, 81, 82
 Pepich, Egd, 114, 115
 Pešek, Zdeněk, 165
 Peterková, Marie, 151
 Petr, Rudolf, 169
 Petráň, 252
 Petrov, Vladimír, 74, 76, 78–80, 88, 89
 Phelps, Homer, 131

Philby, Harold Adrian Russel, 73, 75, 150
 Piccioni, 251, 252
 Píka, Heliodor, 152, 249
 Pike, Arthur, 70
 Pike, Kath, 70
 Pilát, 30
 Piller, Jan, 114
 Pitra, 115
 Plášil, Oldřich, 31
 Plechač, 224
 Plíva, 228
 Plíva, Břetislav, 228
 Počepický, Jiří, 105, 109, 114, 115, 119
 Pokorný, 42
 Polák, 163
 Polák, Richard, 229, 233, 235, 236, 239, 244
 Pollak, Richard, 235
 Popsteinová, Anna, 106, 140
 Pospíšil, Mojmír, 191, 195, 197
 Potoček, Josef, 159, 163–167, 178–181, 199, 201
 Poula, Jan, 169
 Poustka, Zdeněk, 89
 Pozorný, Jan, 19, 36, 48
 Pražák, Zbyněk, 214–221, 224, 226
 Prejda, Lubomír, 113, 116, 118, 125, 148
 Prchlík, Václav, 100, 108, 114, 115
 Procházka, 162
 Procházka, Karel, 156, 164, 169, 170, 177, 229
 Procházka, Milan, 106, 140
 Prosser, Jaroslav, 162
 Prosser, Vilém, 215, 250, 251
 Příbyl, Oldřich, 159, 179, 180
 Pšenčík, 122
 Pšenica, 119, 122
 Pujmanová, Marie, 12
 Pultr, Jaromír, 212
 Pužejová, Věra, 171

R

Ragab, Hassan, 110
 Redrop, Jack, 70
 Rehanzlová, Hana, 147
 Reicin, Bedřich, 96
 Reichrt, Karel, 236
 Rešetovská, Natalie, 15, 35
 Riegr, Václav, 10, 11, 16, 18–20, 30, 33, 34, 36
 Richard, Aleš, 235
 Richter, Václav, 32, 45

Riško, Jan,23
 Romočuský, Štěpán,147
 Roosa, James,118
 Rostock, Max Heinrich,154
 Rotter,77
 Rozinek, Jindřich,253
 Rudolfer, František,236,244
 Rueckert, Georg,140
 Ruidr,219,221
 Rusov, Karel,122
 Růžička,117
 Růžička, Jaroslav,103
 Růžička, Josef,129
 Růžička, Václav,127,130,147
 Rybák, Miroslav,107
 Rýgr, Antonín,170
 Rychnovská,224
 Rytíř, Otakar,100,116–118,124,126,146

Ř

Řehák, J.,226
 Řehoř, Pavel,26,59
 Řezáč, Ivan,29
 Řezáč, Tomáš,5–69,271,273,276
 Řezáč, Václav,6,9,25,31,58,60,64,68
 Řezáčová, Emilie,6,9,21,25,34,37,58,68
 Říha, Václav,40,44,45,47
 Řípa, Zdeněk,114

S

Sacharov, Andrej,13,45,46,47
 Sailer, Vojtěch,219,221,222,240
 Salazar,111
 Samek, Jan,102
 Samková, Petra,251,252
 Samutín,35
 Sedláček,214
 Seifert, Jaroslav,67
 Selement,116
 Sermak,168
 Sharkey, L. L.,75
 Schmidhuber,152
 Schramm, August,237
 Schulz, Milan,12,24
 Sillitoe, Percy,80
 Simonjan,35
 Skobarová, Ilja Vasiljevna,46
 Skýpala,226

Slánský, Rudolf,17,72,96
 Slavík,77
 Sloup, Jan,38,44
 Smetana, Miroslav,33
 Smutný, Jaromír,258
 Solfronk, Alfons,115,116,118,119,141,142
 Solženicyn, Alexander Izajevič,13–15,16,
 19,23,24,30–37,44,46–49,271,273,276
 Solženicynová,68
 Sorce, Agostino,104
 Sorge, Richard,120
 Souček,76
 Spěvák,87
 Spry, Colonel C. C. F.,76,77
 Stalin, Josip Vissarionovič,16,73,100,120
 Stárek,246
 Stavinoha, Josef,112,115
 Stein, Josef,203,252
 Stejskal,122
 Stejskal, M.,122
 Stoessel, Walter,106,131
 Stránský, Jaroslav,229,258
 Stražil, Josef,114
 Streicher, Julius,55
 Ströbinger, Rudolf,25
 Středa,213
 Stříbrný, Jaroslav,171
 Süsler, Josef,164
 Svačina, Dobromil,40
 Svatoš, Miroslav,109
 Světlík, Bedřich,215,219,249
 Svoboda, Jan,236
 Svoboda, Ludvík,95,187
 Sweeney, Christopher,196
 Sýkora, Vlastimil,119
 Sýsová, Jarmila,157

Š

Šalgovič, Viliam,114
 Šejna, Jan,3,5,95–127,130–148,200,271,
 272,274,277
 Šejna, Jan ml.,112,132,134,138
 Šejna, Jan nejst.,106,129,140
 Šejna, Josef,129
 Šejna, Ladislav,130
 Šejna, Vladimír,106,139
 Šejnová, Marie,129,130,140
 Šejnová, Růžena,106,140
 Šejnová, Viktorie,106,114,130,139
 Šercl, Miroslav,169

Šíma, V.,34,35
 Šimek,245,246
 Šimek, Jiří,197
 Šimůnek, Karel,167
 Šindelář, Zdeněk,192,202
 Široký, Viliam,99,164
 Šironin, V. S.,35,45
 Širůčka, Jozef,115,116,125,146
 Šklíba,228
 Škoda, Václav,103
 Škorpík, František,195
 Škultety,119
 Šlajch,250
 Šmoldas, Miroslav,122,123
 Šorol,115
 Špaček, František,104
 Špička, Václav,171
 Štafl, Milan,194,202
 Štefánek, Vojtěch,236
 Štech, Václav Vojtěch,57
 Šťovíček, Miloslav,171
 Štrougal, Lubomír,208,239,240,242,246–
 249
 Šubrt, Rudolf,107,112,121
 Šurka,119
 Šváb,246
 Švestka, Oldřich,33,34

T

Táborský, Václav,206,207,254
 Thomas,83,86
 Thomý,9
 Thornton, Ernie,92
 Tchacher,104
 Tigríd, Pavel,7,24,63,69
 Ticháček,117
 Ticháček, Josef,164–167,181,199,201
 Tišler,104
 Tišler, František,197
 Tišler, Josef,179
 Tluka,119
 Tolhurst, Ken,70
 Tolhurst, Moira,70
 Toman,255
 Tomášek,171
 Tomek,225
 Tomek, Prokop,3,149,183,272,275,277,
 278
 Tomes, R.,85
 Törner, Artur,241

Trockij, Lev,204
 Trockij, Lev Davidovič,16
 Trojan,113,119
 Tuček,173
 Turečková, Milada,147
 Turek,132
 Turner, Ian,70

U

Udalcov,111
 Uhlíř, František,176

V

Vacata, L.,75,76
 Vaculík, Ludvík,12,65,66
 Vach, František,42,47,49,50,51
 Válek, Bohumil,165
 Valtr,244
 Vančura, Zdeněk,89
 Vasiliak, Eugen Ernest,107,120
 Večerník, Josef,112,132
 Veselý, Emil,97,134
 Veverka, Jaroslav,21,25,29,52–57
 Vilím, Blažej,208,213,218,228,229,233,
 236,238,239,243,244,246,247,249
 Virkner, Patrik,3,273,275,278
 Vitanovský, Václav,99
 Vítek, Jaroslav,122
 Vitkevič,35
 Vlasov, Andrej,35
 Vojtíšek, Otakar,169
 Vokněr, Josef,120
 Volný, Sláva,24
 Vološćák,255
 Vondráček, Josef,155,156
 Vosáhlo, Josef,117
 Vostrejž, Arnošt,237
 Votruba, Rudolf,121
 Votrubová, Míla,119,121
 Vrána, Josef,147
 Vrdlovec,247,255
 Vrdlovec, Karel,156,164
 Vrlík, Pavol,113,125
 Vybíral, Tomáš,171,233–235,250
 Vykypěl, Karel,51

W

Weisband, Wiliam,73
Wenick,132
Williams, Bert,70
Wilson, Harold,111
Woratschek,97

Y

Younger, Kenneth,228,239,244,257

Z

Zahálka,116
Zach,119
Zamykal, Vojtěch,179
Záplata, Zdeněk,55,56,66
Zápotocký, Antonín,166
Zaremba,237

Zavadil, Karel,154,156
Zbytek, Jan,150
Zbytek, Karel,5,150–161,164,166,167,
170,172,174–182,185, 199,229,231,
272,275,277,278
Zbytková, Marie,157
Zedníček, Antonín,171
Zelenka, Jan,67
Zelenka, Joseph F.,103,121
Zelený, J.,51
Zikmundovský,87
Zolman,221

Ž

Žáček, Pavel,191
Žák,117,118
Žiebek,117
Žižka, Karel,196
Žižková, Věra,196
Žukov, Georgij Konstantinovič,109

Resume

Jiří Bašta:

Agent REPO – spisovatel ve službách komunistické propagandy

Tomáš Řezáč (1935–1992) pocházel ze spisovatelské rodiny úzce spjaté s komunistickým režimem. Bez nátlaku se stal tajným spolupracovníkem Státní bezpečnosti. V roce 1968 se svou ženou emigroval do Švýcarska, kde o několik let později – aby odčinil svůj „omyl“ – začal pracovat jako agent I. správy FMV pod krycím jménem REPO, přičemž mezi špičkami exilu získával informace ve prospěch totalitního Československa. V roce 1975 byl stažen zpět do ČSSR, kde hrál hlavní roli v sérii propagandistických dezinformačních kampaní. Posléze byl jako agent převeden do kompetencí kontrarozvědky StB. Na zakázku KGB zpracoval pomlouvačnou knihu o A. Solženicynovi, publikováním článku o V. Havlovi se zúčastnil antichartistické kampaně (s dohrou před soudem) apod. Zveřejňujeme 11 příloh: úryvky z Řezáčových článků a rozhovorů a ukázky reakcí z exilu.

Petr Hrubý: Agent JÁNSKÝ – Australan ve službách StB a KGB

Ian Milner (1911–1991), Australan a britský státní příslušník novozélandského původu, zahájil svou činnost sovětského špiona v roce 1944 v Melbourne pod krycím jménem BUR. Od roku 1947 pokračoval jako zpravodajec jak pro sovětskou, tak pro československou špionáž z pozice v sekretariátu Spojených národů na svých úředních cestách v Evropě, na Středním východě i v Asii. Svou kariéru dokončil v letech 1950–1968 v Praze jako agent Ministerstva vnitra JÁNSKÝ. Pro StB zde pracoval na britském velvyslanectví. Byl užitečný svými styky s Anglosasy v Praze i s Čechy navštěvujícími cizinu, ale hlavně jako udavač kolegů a studentů na Karlově univerzitě, kde učil. Jeho spolupráce byla velmi ceněna. Jeho australští kolegové levicového zaměření se ho zastávali a považovali ho za oběť studené války.

Jan Kalous:

Generál Jan Šejna – předmět zájmu vojenské kontrarozvědky

Studie pojednává o okolnostech útěku a následném zájmu Státní bezpečnosti a vojenské kontrarozvědky o osobu uprchlého bývalého nejvyššího politického generála čs. armády Jana Šejny (1927–1997). Šejna si během 50. a 60. let vybudoval díky svým politickým kontaktům výsadní pozici uvnitř ČSLA (kontakty se synem prezidenta Antonína Novotného, úzká vazba na ministra národní obrany gen. Lomského). Šejnova hvězda uvnitř ČSLA tak zářně stou-

pala: v roce 1956 se stal náčelníkem sekretariátu MNO a v r. 1963 pak vedoucím tajemníkem hlavního výboru KSČ na MNO. V říjnu 1967 byl povýšen na generála. V únoru 1968 emigroval do USA z obav před trestním stíháním v souvislosti s jeho „podivnými“ transakcemi (přezdívka „semínkový generál“ souvisí se zapojením Šejny do podvodů s jetelovým semenem). Spekulovalo se rovněž o jeho osobní účasti v chystaném vystoupení armády na podporu prezidenta Novotného v prvních týdnech roku 1968. V roce 1970 byl v nepřítomnosti odsouzen v Československu k 10 letům odnětí svobody (ČSSR neúspěšně žádalo USA o jeho vydání), k propadnutí majetku a ztrátě všech titulů a vyznamenání. Na Západě vystoupil s řadou zajímavých svědectví, jejichž hodnota ale byla sporná. V USA pracoval jako analytik pro CIA. Šejnu je třeba hodnotit jako prototyp prospěcháře a intrikána vychovaného komunistickou stranou.

Prokop Tomek:

Agent LIGHT – tajný spolupracovník v britské tajné službě

Studie je pokusem podrobně zmapovat život a činnost Karla Zbytky (1902–1962), jednoho z nejvýznamnějších agentů čs. komunistické rozvědky. Zbytek, původně učitel, aktivně působil v době II. světové války v čs. zahraničním odboji. Po převzetí moci komunisty v Československu emigroval v červnu 1948 do Velké Británie, kde od roku 1949 pracoval v Czechoslovak Intelligence Office (součást britské zpravodajské služby). 5. května 1956 nabídl své služby (pravděpodobně z finančních důvodů) čs. komunistické rozvědce, které pak prozradil prakticky celou síť britské zpravodajské služby v Československu. Stal se tak jedním z nejvýznamějších spolupracovníků komunistických zpravodajských služeb na západě po II. světové válce. V říjnu 1957 bylo CIO rozpuštěno, ale konkrétní zdroj provalu Britové tehdy zřejmě neodhalili. Zbytek žil poté do své smrti v srpnu 1962 jako majitel hotelu v jižní Anglii. Případ agenta LIGHT zveřejnil až příslušník čs. rozvědky Josef Frolík po své emigraci v roce 1969 na Západ. Studie se také snaží konfrontovat Frolíkovo líčení případu LIGHT s dochovanými archivními materiály.

Prokop Tomek: Josef Frolík – muž na nepravém místě

Studie je věnována osobnosti příslušníka čs. komunistické rozvědky Josefa Frolíka (1928–1989). Frolík působil téměř 17 let ve službách Ministerstva vnitra a poté v létě roku 1969 za dramatických okolností emigroval na Západ. Tam sdělil americkým úřadům řadu překvapivých informací o akcích čs. rozvědky, pozadí činnosti a struktuře čs. bezpečnostních služeb, mnohé i knižně publikoval. V Československu byl v roce 1976 v nepřítomnosti odsouzen

k trestu smrti. Jeho svědectví jsou dodnes zdrojem dohadů na téma jejich spolehlivosti. Studie si kriticky všímá i některých konkrétních Frolíkových tvrzení. Poprvé jsou i představeni další bývalí příslušníci čs. komunistické rozvědky, kteří po srpnu 1968 emigrovali na Západ.

Patrik Virkner: Agent LEV – tajný spolupracovník v exilové ČSSD

Jaroslav Hodač (1906–1978) byl dlouholetým členem ČSSD s mnoha styky na významné představitele této strany. V roce 1954 se v souvislosti s řadou inscenovaných procesů s bývalými sociálními demokraty dostal do hledáčku StB. Na základě „kompromitujících materiálů“ a strachu z případného soudního postihu pak byl získán ke spolupráci s StB (agent s krycím jménem LEV). Na základě jeho zpráv bylo později zatčeno, resp. odsouzeno několik osob. Od roku 1955 byl řízen a připravován rozvědkou k „emigraci“ s cílem jeho zpravodajského působení mezi špičkami exilové ČSSD. Tuto činnost pak úspěšně vykonával až do roku 1961. Po návratu byl využit k propagandistickým vystoupením (tisková konference, články v tisku). Naposledy byl agenturně využit v roce 1972.

Summary

Jiří Bašta:

Agent REPO – A Writer in the Employ of the Communist Propaganda

Tomáš Řezáč (1935–1992) came from a writer's family closely connected with the Communist regime. Without being pressed, he became a secret collaborator of the State Security Service. In 1968 he emigrated, together with his wife, to Switzerland where, a few years later, to redress his „blunder“, he began to work as the agent of the 1st Department of the FMV (Federal Ministry of the Interior) under a cover name REPO, gathering intelligence from among the top exile representatives, for the benefit of the totalitarian Czechoslovakia. In 1975 he was recalled to the ČSSR, where he played a main role in the series of propaganda and disinformation campaigns. Finally, he was transferred to the Counter-Intelligence Service of the StB (State Secret Security). Under order, he compiled a slanderous book on A. Solzhenytsin, by publishing an article on V. Havel he joined the Anti-Chartists campaign (with legal repercussions) etc. There are 11 Appendices published in the book: the extracts of Řezáč's newspaper articles and dialogues as well as extracts of responses of the exile.

Petr Hrubý:**Agent JÁNSKÝ – An Australian in the employ of the StB and KGB**

Ian Milner (1911–1991), an Australian and a British subject of New Zealand origin, began his career of a Soviet spy at Melbourne in 1944, under a cover name BUR. From 1947 he continued his activities as an intelligent agent for both the Soviet and Czechoslovak espionage, in his position at the UN Secretariat, on his business trips in Europe, the Middle East and in Asia. He terminated his career in Prague in the years 1950–1968, as agent of the Ministry of the Interior, under a cover name JÁNSKÝ. He worked for the StB here at the British Embassy. He was useful for his contacts with Anglo-Saxons in Prague and with the Czech nationals travelling abroad but mainly as a person who informed on his colleagues and students at the Charles University where he was a lecturer. His collaboration was highly valued. His leftist-oriented Australian colleagues backed him up, considering him a victim of the Cold War.

Jan Kalous: General Šejna – An Object of Interest of the Military Counter-Intelligence

The study deals with the circumstances of the defection of Jan Šejna (1927–1997), the former highest political General of the Czechoslovak Army, and with the subsequent interest of the State Security Service in his person. During the 1950s and 1960s, Šejna, thanks to his political contacts (contacts with the son of President Antonín Novotný a close bond between him and General Lomský at the MNO, Ministry of National Defence), built up a privileged position in the ČSLA (Czechoslovak People's Army), being its rising star. In 1956 he became Chief of the Secretariat of the MNO, in 1963 the Chief Secretary of the Main Committee of the KSČ (Communist Party of Czechoslovakia) at the MNO. In October 1967 he was promoted to the rank of General. In February 1968, he emigrated to the USA, for fear of the criminal prosecution in connection with his „dubious“ transactions (his nickname „Clover Seed General“ related to Šejna's involvement in frauds with clover seeds). There were also speculations about his personal participation in the planned military action of the army, to support President Novotný, in the first weeks of 1968. In 1970 Šejna was sentenced in absentia to 10 years in prison (the ČSSR unsuccessfully requested the USA to extradite him), to the forfeiture of his property and loss of all of his official titles and decorations. In the West, Šejna gave a lot of interesting facts, but of a doubtful value. In the USA, Šejna worked as a CIA analyst. Šejna should be judged as a prototype of an opportunist and a schemer brought up by the Communist party.

**Prokop Tomek:
Agent LIGHT – a Secret Agent in the British Secret Service**

The study attempts to map out in detail the life and activities of Karel Zbytek (1902–1962), one of the most prominent agents of the Czechoslovak Communist Intelligence. Zbytek, originally a teacher, was active in The Czechoslovak Resistance. Abroad during the Second World War. In June 1948, after the Communist takeover in Czechoslovakia, he emigrated to Great Britain, where he worked, from 1949, at the Czechoslovak Intelligence Office (a part of British Secret Service). On 5 May 1956, probably for financial reasons, he offered his services to the Czechoslovak Communist Intelligence, disclosing practically the whole British Intelligence network operating in Czechoslovakia. Thus he had become one of the most prominent agents of the Communist Intelligence Services in the West in Post World War II period. In October 1957 the CIO was dissolved, but the British then most probably did not reveal the source of disclosure. Zbytek then lived as the owner of a hotel in Southern England until his death in August 1962. The case of agent LIGHT was only publicised by a Czechoslovak Intelligence agent Josef Frolík, after the latter had emigrated to the West in 1969. The study also tries to confront Frolík's account of the case with the preserved archive materials.

Prokop Tomek: Josef Frolík – The Man in the Wrong Place

The study is devoted to the personality of Josef Frolík (1928–1989), the agent of the Czechoslovak Communist Intelligence. Frolík had worked for almost 17 years in the service of the Ministry of the Interior, emigrating, under dramatic circumstances, to The West in summer 1969. There he provided the American authorities with a lot of surprising information on the activities of the Czechoslovak Intelligence, on the background and structure of the Czechoslovak Security Services, part of which he published in a book form. In Czechoslovakia, he was sentenced to death in absentia in 1976. His revelations are still a source of speculations regarding their reliability. The study also examines some of Frolík's concrete statements. For the first time, some other former agents of the Czechoslovak Intelligence who emigrated to the West after August 1968 are introduced here.

**Patrik Virkner: Agent LEV – an Agent in the Exiled ČSSD
(Czechoslovak Social Democratic Party)**

Jaroslav Hodač (1906–1978) was a long-time member of the ČSSD who had contacts with many important representatives of the party. In 1954, in connection with a series of stage-managed trials with former Social De-

mocrats, the StB got its eye on him. On the basis of „compromising materials“ and fear of eventual legal recourse, he was persuaded to collaborate with the StB (as agent with a cover name LEV). Several people were later arrested or sentenced to prison on the basis of his reports. Since 1955, Hodač was instructed and prepared by the Intelligence to „emigrate“, with the aim of acting as agent, among the top ČSSD exile leaders. He successfully performed his job until 1961. After return back, he was used to various propaganda presentations (press conferences, newspaper articles). As agent, he worked for the last time in 1972.

Resümee

Jiří Bašta: Der Agent REPO – ein Schriftsteller im Dienste der kommunistischen Propaganda

Tomáš Řezáč (1935–1992) stammte aus einer mit dem kommunistischen Regime eng verbundenen Familie. Ohne Zwang wurde er zum geheimen Mitarbeiter der Staatssicherheit. Im Jahre 1968 emigrierte er samt Frau in die Schweiz, wo er einige Jahre später – um seinen „Irrtum“ gutzumachen – seine Tätigkeit als Agent der Ersten Verwaltung des Bundesministeriums des Innern unter dem Decknamen REPO begann, wobei er unter den führenden Exulanten Informationen zu Gunsten der totalitären Tschechoslowakei sammelte. 1975 wurde er in die CSSR zurückgeholt, um die Hauptrolle in einer Serie von propagandistischen Desinformationskampagnen zu spielen. Nachher ist er als Agent der Abwehr der Staatssicherheit unterstellt worden. Im Auftrag des KGB verfasste er ein verleumderisches Buch über A. Solschenitzin, durch die Veröffentlichung eines Artikels über V. Havel nahm er an der Anti-Charta-77 Kampagne teil (mit einem Nachspiel vor Gericht) u. ä. m. Elf Anlagen werden veröffentlicht: Ausschnitte aus Artikeln von und Gesprächen mit Řezáč und Beispiele von Reaktionen aus dem Exil.

Petr Hrubý: Der Agent JÁNSKÝ – ein Australier im Dienste der Staatssicherheit und des sowjetischen Geheimdienstes

Ian Milner (1911–1991), ein Australier und britischer Staatsangehöriger neuseeländischer Abstammung, begann seine Tätigkeit eines sowjetischen Spions 1944 in Melbourne unter dem Decknamen BUR. Ab 1947 war er als Nachrichtendienstler sowohl für die sowjetische als auch die tschechoslowakische Spionage in seiner Stellung im Sekretariat der Vereinten Nationen auf seinen Dienstreisen in Europa, im Mittleren Osten sowie in Asien tätig. Seine

Karriere schloss er in den Jahren 1950–1968 in Prag als Agent des Innenministeriums JÁNSKÝ ab. Er arbeitete für die Staatssicherheit in der britischen Botschaft. Er machte sich nützlich durch seine Kontakte mit Angelsachsen in Prag und mit ins Ausland reisenden Tschechen, aber hauptsächlich als Denunziant seiner Kollegen und Studenten auf der Karlsuniversität, wo er unterrichtete. Seine Zusammenarbeit wurde hoch geschätzt. Seine linksorientierten australischen Kollegen setzten sich für ihn ein und hielten ihn für ein Opfer des kalten Krieges.

Jan Kalous:

General Jan Šejna – im Visier der militärischen Spionageabwehr

Die Studie behandelt die Umstände der Flucht und des darauf folgenden Interesses der Staatssicherheit und der militärischen Abwehr für die Person des ehemaligen höchsten politischen Generals der tschechoslowakischen Armee Jan Šejna (1927–1997). Šejna hatte im Verlauf der 50er und 60er Jahre dank seinen politischen Kontakten (Kontakte zu dem Sohn des Präsidenten Antonín Novotný, enges Verhältnis mit dem Verteidigungsminister General Lomský) eine Vorrechtstellung innerhalb der Tschechoslowakischen Volksarmee aufgebaut. So ging Šejnas Stern innerhalb der Armee meteorhaft auf: 1956 wurde er Sekretariatschef im Verteidigungsministerium und 1963 dann Leitender Sekretär des Hauptausschusses der KPC im Verteidigungsministerium. Im Oktober 1967 wurde er zum General befördert. Im Februar 1968 emigrierte er in die USA aus Furcht vor Strafverfolgung wegen seiner fragwürdigen „Transaktionen“ (sein Spitzname „Samengeneral“ hängt mit seiner Beteiligung an betrügerischen Geschäften mit dem Kleesamen zusammen). Man spekulierte ebenfalls über seine persönliche Teilnahme an dem beabsichtigten Auftritt der Armee zur Unterstützung des Präsidenten Novotný in den ersten Wochen des Jahres 1968. In der Tschechoslowakei wurde er 1970 in Abwesenheit zu einer Freiheitsstrafe von zehn Jahren (die CSSR verlangte erfolglos seine Auslieferung durch die USA), zum Verfall des Vermögens und Verlust aller Titel und Auszeichnungen verurteilt. Im Westen machte er eine Reihe von interessanten Aussagen, deren Wert jedoch umstritten war. In den USA arbeitete er als Analytiker für die CIA. Šejna ist als ein durch die kommunistische Partei erzeugter Prototyp eines Profitjägers und Intriganten zu bewerten.

Prokop Tomek: Der Agent LIGHT – ein geheimer Mitarbeiter im Britischen Geheimdienst

Die Studie ist ein Versuch, das Leben und die Tätigkeit von Karel Zbytek (1902–1962), eines der bedeutendsten Agenten des tschechoslowakischen kommunistischen Nachrichtendienstes, ausführlich zu mappieren. Zbytek, ein

Lehrer von Beruf, beteiligte sich aktiv an dem tschechoslowakischen Widerstand im Ausland während des II. Weltkrieges. Nach der Machtübernahme durch die Kommunisten in der Tschechoslowakei emigrierte er im Juni 1948 nach Großbritannien, wo er ab 1949 in dem Czechoslovak Intelligence Office (einem Bestandteil des britischen Nachrichtendienstes) arbeitete. Am 5. Mai 1956 bot er seine Dienste (wahrscheinlich aus finanziellen Gründen) dem tschechoslowakischen kommunistischen Nachrichtendienst an, dem er dann praktisch das gesamte Netz des britischen Nachrichtendienstes in der Tschechoslowakei verriet. So wurde er zu einem der bedeutendsten Mitarbeiter der kommunistischen Nachrichtendienste im Westen nach dem II. Weltkrieg. Im Oktober 1957 wurde der CIO aufgelöst, aber die konkrete Quelle des Verrats haben die Briten wohl damals nicht aufgedeckt. Zbytek lebte nachher als Hoteleigentümer in Südengland bis zu seinem Tode im August 1962. Der Fall des Agenten LIGHT wurde erst durch das Mitglied des tschechoslowakischen Nachrichtendienstes Josef Frolík nach dessen Emigration in den Westen im Jahre 1969 enthüllt. Die Studie bemüht sich auch um eine Gegenüberstellung der Schilderung des Falles LIGHT durch Frolík mit den überlieferten Archivmaterialien.

Prokop Tomek: Josef Frolík – ein Mann am unrechten Platz

Die Studie widmet sich der Persönlichkeit des Mitglieds des tschechoslowakischen kommunistischen Nachrichtendienstes Josef Frolík (1928–1989). Frolík war fast 17 Jahre lang in den Diensten des Innenministeriums tätig und dann, im Sommer 1969, emigrierte er unter dramatischen Umständen in den Westen. Dort teilte er den amerikanischen Behörden eine Reihe von überraschenden Informationen mit über Aktionen des tschechoslowakischen Nachrichtendienstes, über das Umfeld und die Struktur der tschechoslowakischen Sicherheitsdienste; Vieles hat er auch in Buchform veröffentlicht. In der Tschechoslowakei wurde er in Abwesenheit 1976 zur Todesstrafe verurteilt. Die Zuverlässigkeit seiner Aussagen ist bis heute umstritten. Die Studie richtet auch ein kritisches Augenmerk auf einige von Frolíks Behauptungen. Zum ersten Mal werden auch weitere ehemalige Angehörige des tschechoslowakischen Nachrichtendienstes vorgestellt, die nach August 1968 in den Westen emigrierten.

Patrik Virkner: Der Agent LEV – ein geheimer Mitarbeiter innerhalb der Tschechoslowakischen Sozialdemokratischen Partei im Exil

Jaroslav Hodač (1906–1978) war ein langjähriges Mitglied der Tschechoslowakischen Sozialdemokratischen Partei (ČSSD) mit zahlreichen Kontakten zu führenden Vertretern dieser Partei. Im Zusammenhang mit einer Reihe von inszenierten Prozessen gegen ehemalige Sozialdemokraten geriet er 1954 ins Visier der

Staatssicherheit (StB). Mit Hilfe von „kompromittierenden Materialien“ und aus Furcht vor eventueller Strafverfolgung wurde er dann für Zusammenarbeit mit der StB gewonnen (als Agent mit dem Decknamen LEV). Aufgrund seiner Berichte wurden später einige Personen verhaftet, bzw. verurteilt. Ab 1955 wurde er dann durch den Nachrichtendienst geführt und zur „Emigration“ vorbereitet mit dem Ziel, unter den führenden Mitgliedern der ČSSD im Exil nachrichtendienstlich tätig zu sein. Diese Tätigkeit führte er dann erfolgreich bis 1961 aus. Nach seiner Rückkehr aus dem Ausland wurde er zu propagandistischen Auftritten (Pressekonferenzen, Presseartikeln) ausgenutzt. Zuletzt wurde er agenturmäßig im Jahre 1972 benutzt.

Ediční poznámka

Texty byly upraveny podle platné kodifikační normy, a to včetně citací a dokumentů otištěných jako přílohy (jejich jazykový styl však zůstává bez zásahů).

Specifickým problémem mnoha textů o státobezpečnostní problematice je pravopis slov **tip/typ**, resp. **(vy)tipovat/(vy)typovat**, ve smyslu agenturního spolupracovníka, resp. jeho vyhledávání. Šlo o **tipování** (odhadování), zda určitý člověk je vhodným **typem** ke spolupráci (má vhodné vlastnosti apod.). Gramaticky se tedy dá zdůvodnit jak podoba **tip**, tak **typ** (a odtud jak **tipovat**, tak **typovat**). My jsme se rozhodli respektovat dobový úzus (zachycený v množství autentických materiálů) a píšeme důsledně **typ**, **(vy)typovat**.

Zkratky, jež jsou v dobových materiálech užívány v různých variantách, byly sjednoceny (např. Stb a StB na StB), podobná úprava sjednotila i užívání velkých písmen v názvech organizací a jejich částí.

U dokumentů v přílohách není dodržena původní typografická úprava. Z výše uvedených důvodů tedy nelze hovořit o kritickém vydání dobových materiálů.

Komentujeme-li citace, činíme tak v hranatých závorkách, obdobně je naznačováno i autorské vypouštění textu: [...].

Krycí jména (a jména akcí) jsou vysazena vždy verzálkami (např. agent LEV, akce VENONA), a to opět i v citovaných dokumentech, a nejsou uvedena ve jmenném rejstříku. V případě, že jsme si nebyli jisti, zda jde o jméno krycí či skutečné, pracovali jsme s ním jako s pravým.

Ve jmenném rejstříku nejsou bohužel u všech jmen uvedena křestní jména. Je to dáno častou neúplností pramenných materiálů a vzhledem k postavení těchto osob zpravidla nepřiměřenou náročností dohledávání.

Překlady resume do anglického a německého jazyka provedli pracovníci Střední policejní školy MV v Praze.

Text byl edičně připravován v první polovině roku 2001.

J. T.

SECURITAS IMPERII 8
Sborník k problematice bezpečnostních služeb

Editor Jan Táborský
Typografická úprava Radek Srba a Jan Táborský

Vydává Úřad dokumentace a vyšetřování
zločinů komunismu,
P. O. BOX 21/ÚDV, Praha 7, 170 34.
Tisk Tiskárna MV, p. o., Bartůňkova 4, Praha 415.
Náklad 2000 výtisků

Vydání 1. Praha 2001
ISBN 80-902885-2-9